اللغة العبرية في عصر المشنا

إعداد

د/ رانده عدلي محمد عايد

الفرقة الثالثة

قسم اللغة العبرية

اللغة العبرية في عصر المشنا

إعداد

د/ رانده عدلي محمد عايد

أستاذ المقرر

كلية الآداب

قسم اللغة العبرية

العام الجامعي

٢٠٢٣ /٢٠٢٤ م

بيانات الكتاب

الكلية : الآداب

الفرقة : الثالثة

التخصص : اللغة العبرية

تاريخ النشر :

عدد الصفحات : ١٦١

إعداد : رانده عدلي محمد عايد

نصائح الترجمة من العبرية للعربية (عبري – عربي)

- اقرأ النص أولاً قراءة سريعة.
- ترجم النص بنفسك ترجمة بألفاظ سهلة مريحة للقارئ.
- اضبط السياق العربي بشكل أفضل و بأسلوب شيق مريح.

جدول المحتويات

بيانات الكتاب ٣
جدول المحتويات ٤
مفهوم التلمود: ٧
المشنا **Mishnah**–מִשְׁנָה ١٤
الجمارا **Gemara** ١٧
أقسام المشنا ١٨
تفاسيرالتلمود: ٣١
كيفية تحرير صفحة التلمود: ٣٨
طباعة التلمود: ٤٣
غلاف ابواب التلمود ٤٥
لغة المشنا ٥٠
اسلوب المشنا ٦٢
משנה ברכות א' ٦٩
משנה שבת ٧٤
משנה יבמות א' ٨٠
משנה בבא קמא ٨٩
משנה זבחים ٩٧
משנה כלים ١٠٦
المدراش (מדרש ١١٧
מכילתא דרבי ישמעאל ١١٨
י״ב:ב' 125

ויקרא דבורא דנדבה، פרק א ١٣٠

ויקרא דבורא דנדבה، פרק ב ١٣٣

ויקרא דבורא דנדבה، פרשה ב ١٣٩

قائمة المصادر والمراجع ١٤٧

مفهوم التلمود:

كلمة مشتقة من الجذر العبرى "למד " الذى يعنى الدراسة والتعلم كما فى عبارة "תַּלְמוּד תוֹרָה" اى دراسة الشريعة وصيغة תַּלְמוּד هى صيغة مصدرية على وزن תִּפְעוֹל من الفعل לָמַד وزن פָּעַל وتعود كلا من كلمة "تلمود" العبرية وكلمة "تلميذ " العربية الى اصل سامى واحد .(١)

التلمود ويعرف أيضاً بالتوراة الشفهية ويكون هو والتوراة المكتوبة شريعة بني إسرائيل بأحكامها وأعرافها.

والتلمود يمثل الذاكرة الجمعية لبني إسرائيل على مدى عشرين قرنا تقريبا، كما يمثل المرجعية الدينية للمتشددين في إسرائيل حاليا.

والتلمود يتكون من تشريعات المشنا التي تعد متنا وما قام به معلمو بني إسرائيل من تفاسير وشروح (جمارا) على هذا المتن في معاهدهم الدينية في بابل وفلسطين في الفترة من القرن الثالث الميلادي إلى أواخر القرن الحادي عشر الميلادي. وترجع معظم المصادر اليهودية ، الشروح على متن التلمود للفترة من القرن الثالث إلى أوائل القرن السادس الميلادي على الرغم من أن أقدم نص مكتوب للتلمود وهو خطوط أوكسفورد يحتوي على أبواب متفرقة من التلمود البابلي ترجع لعام ١١٢٣ م. وهناك خطوط المتحف البريطاني لبعض أبواب التلمود البابلي ويرجع للقرن الثاني عشر الميلادي، لذا نرجح أن عملية جمع شروح متن التلمود وتحريرها وتدوينها قد استمرت حتى أواخر القرن الحادي عشر الميلادي إلى أن تظهر خطوطات تؤكد عكس هذا الرأي الذي ذهبنا إليه، خاصة أن التلمود قد وضع في بيئة شرقية أصبحت منذ القرن السادس الميلادي بيئة شرقية إسلامية، لذا فمن المرجح أن يكون سبب تحديد المصادر اليهودية أوائل القرن السادس الميلادي للانتهاء من تجميع التلمود

لإبعاد ونفي أي احتمال لوجود تأثيرات إسلامية في التلمود.

ونظراً لأن عملية الدراسة والتفسير تمت في المعاهد الدينية في بابل وفلسطين فقد تجمع تلمودان هما : التلمود الأورشليمي أو الفلسطيني، وهو نتاج دروس فقهاء فلسطين، والتلمود البابلي وهو نتاج دروس فقهاء بابل. والتلمود البابلي يفضل الأورشليمي بميزتين فقد استمر العمل فيه فترة زمنية أطول من الأورشليمي، كما تم جمعه بطريقة أكثر دقة من الاورشليمي . وينظر الى التلمود الأورشلبمي على أنه الأخ غير الشقيق للبابلي. ولا يعني هذا الانفصال التام بين التلمودين، بل كانت هناك روابط وطيدة بين فقهاء التلمود في فلسطين وبابل، وكانت تنقلاتهم بين البلدين لا تتوقف، فانتقل كثير من فقهاء فلسطين إلى بابل والعكس صحيح، كما نقل فقهاء فلسطين تفاسيرهم وشروحهم للتلموه البابلي، وإذا ذكر اسم تلمود مجرداً نيقصد به التلموه البابلي .

يشمل التلمودان كل ما اشتغل به علماء بني إسرائيل في الأجيال التي أعقبت تدوين العهد القديم من تفسير التوراة وال مكتوبات ومن تقاليد وأعراف، أو فتاوى أو مواعظ أو أساطير، أو حكم وأقوال مأثورة، أو روايات تاريخية أو علوم طبيعية أو ما وراء الطبيعة .

وقد صور التلمودان - خاصة البابلي - شكل بني إسرائيل وطابعهم المميز وعقيدتهم ومعتقداتهم وسلوكهم في الحياة تجاه خالقهم، ومع بعضهم البعض أو مع الأغيار، كما صور أنماط تفكيرهم.

وقد دون التلمود باللهجة الآرامية الشرقية وتسمى أيضاً بالآرامية البابلية وهي فرع من اللغة الآرامية القديمة، كما يضم بقايا لغوية عبرية تنتمي لعصر المشنا (من القرن الأول قبل الميلاد إلى أوائل القرن الثالث الميلادي) وبقايا عبرية تنتمي لعصر

ما بعد المشنا، كما يوجد به تأثيرات لغوية من الفارسية الوسطى (البهلوية) ويوجد به مفردات دخيلة من اليونانية واللاتينية.

التلمود مصطلح له دلالات عديدة تعكس مراحل دراسته وتبلور مادته، أولى تلك الدلالات أنه يعني تفسير " المقرا " - أي العهد القديم - ويعني أساسا طريقة الدراسة بغرض استنباط الشرائع من ' المقرا ' بالطرق التي تفسر بها التوارة، فمصطلح . تلمود' مرادف لمصطلح " مدرا ش " تفسير.

- يعني مصطلح تلمود المعرفة المكتسبة من دراسة الشريعة والاشتغال بها. فهو صيغة مصدريةعلى وزن " התפעול" من الفعل " למד " وزن " פעל " فمصطلح تلمود يناظر التطبيق أي إقامة الشرائع وتنفيذها .

- يعني مصطلح تلمود التنيجة المترتبة على التعليم عن طريق التفسير، لذا سمى مكان تدارسه بتلك الطريقة (بيت مدراش) أو (بيت تلمود) وتعني معهد التفسير الديني تمييزاً له عن مكان دراسة المقرا الذي يسمى ب " بيت سفر " وتعني مدرسة .

- يعني مصطلح تلمود دراسة تفسير " المقرا " والشرائع التي تبلورت كمشنا عن طريق التفسير والمنطق والاستدلال والجدل والحوار للوقوف على الأساس الذي نهجته المشنا في حكمها على شئ بالنجاسة وحكمها على آخر بالطهارة وفي تحديدها الحلال من الحرام، وهذا هو التلمود أي التعليم الذي كان يدرس في فترة التنانيم (علماء المشنا) وهم التنائيم وتعني من يكرر ويعيد كلام معلمه، وهو اللقب الذي أطلق على معلمي • المشنا • ورواتها وقد ورد هذا اللقب في التلمود ويسبق اسم المعلمين الذين وردت أسماؤهم في المشنا، أما في المشنا فيطلق

عليهم ٠ربى بمعنى سيد أومعلم. ،وكان لكل معلم طريقته الخاصة في التدريس والتعليم .

- يعني مصطلح " تلمود " تلمود الامورائيم (الرواة) (وهم الرواة أو المترجمون ٠ الشراح وهو في الاصل لقب وظيفي ظهر فترة " التنائيم، ففي تلك الفترة كان المشرع يفسر امور الشريعة والقصص الدينية للجمهورالعريض ،ثم تطور الأمر بعد ذلك وأصبح المشرع يجلس على المنصة ويلخص بالعبرية النقاط التي يريد توصيلها للمستمعين ثم يقوم تلاميذه بترجمة أقواله إلى الأرامية ونقلها إلى الجمهور بصوت خفيض، كما كانوا يترجمون كل فقرة من فقرات التوراة إلى الآرامية، بعد تلاوة المشرع لها بالعبرية، فالأمورائيم مترجمون لأقوال المشرع، ثم نطورت دلالة الاسم بعد ذلك واصبج يطلق علي معلمي التلمود في مقابل التنائي وهمم معلمو المشنا) .أو تعاليم الأمورائيم أي الجمارا، و أساس الدراسة فيها هي المشنا.

- يعني " تلمود " المؤلف الذي أطلق عليه هذا اسم منذ عصر الجاءونيم (جاءون يعني العظيم وهو في الأصل لقب يطلق على رؤساء المعاهد الدينية الكبيرة في بابل وهو "" رئيس معهد يعقوب العظيم " ، ثم اختصر إلى جاءون وتطورت دلالته وأصبح يطلق على معلمي الشريعة الذين أعقبوا جيل الأمورائيم.) (في القرن السادس الميلادي) وقد أبدل هذا الاسم ل" جمارا شاس " أي شروح الأجزاء الستة التي يتألف منها كتاب المشنا الذي يعد المتن الذي تدور حوله شروح التلمود وتفاسيره، وقد أطلق هذا الاسم أي " جمارا شاس" على هذا المؤلف بدلاً من اسم تلمود بعد أن حرمته الرقابة المسيحية وحظرت تداوله .

والتلمود من اهم الكتب الدينية عند اليهود ويمكن تعريفه "الكتاب الذى يحتوى على التعاليم اليهودية الشفوية او بعبارة اخرى هو الكتاب العقائدى الذى يفسر ويبسط كل معارف الشعب الاسرائيلى وتعاليمه وقوانينه الاخلاقية وادابه .

ويعرف التلمود ايضا بالتوارة الشفهية ويكون هو والتوارة المكتوبة شريعة بنى اسرائيل باحكامها واعرافها ،ويمثل التلمود الذاكرة الجمعية لبنى اسرائيل على مدى عشرين قرنا تقريبا ،كما يمثل المرجعية الدينية للمتشددين فى اسرائيل حاليا .

والتلمود كمصطلح له دلالات عديدة تعكس مراحل دراسته وتبلور مادته واولى تلك الدلالات انه يعنى تفسيرا للمقرا اى العهد القديم ويعنى اساسا طريقة الدراسة بغرض استنباط الشرائع من المقرا بالطرق التى تفسر بها التوارة فمصطلح "تلمود" مرادف لمصطلح "مدراش "اى تفسير .

ويعنى مصطلح تلمود " تلمود الامورائيم ". ويتكون التلمود من تشريعات المشنا التى تعد متنا وما قام به معلمو بنى اسرائيل من تفاسير وشروح "جمارا" على هذا المتن فى معاهدهم الدينية فى بابل وفلسطين فى الفترة من القرن الثالث الميلادى الى اواخر القرن الحادى عشر الميلادى، وترجع معظم المصادر اليهودية الشروح على متن التلمود للفترة من القرن الثالث الى اوائل القرن السادس الميلادى . ويكون سبب تحديد المصادراليهودية اوائل القرن السادس للانتهاء من تجميع التلمود لابعاد ونفى اى احتمال لوجود تأثيرات اسلامية فى التلمود.

فالتلمود عبارة عن تفسير الحاخامات للشريعة المكتوبة "التوارة" ويخلع التلمود القداسة على نفسه من منطلق ان الشريعة الشفوية لا تقل منزلتها عن الشريعة المكتوبة باعتبار ان كلمات علماء التلمود موحى بها من عند الله ،بل يدعى حاخامات اليهود " Rabbis" وان موسى عليه السلام هو المصدرالاول لهذا الكتاب ويفسرون

ذلك بقولهم ان موسى قد تسلم القانون المكتوب على الواح الحجر فوق الجبل كما قد تسلم من الله ايضا تفسيرات وشروحا لهذا القانون وهو يدعى بالقانون الشفوى او القانون الثانى .

ونظرا لان عملية الدراسة والتفسير تمت فى المعاهد الدينية فى بابل وفلسطين فقد تجمع تلمودان :التلمود الاورشليمى او الفلسطينى وهو نتاج دروس فقهاء فلسطين ، والتلمود البابلى وهو نتاج دروس فقهاء بابل والتلمود البابلى يفضل التلمود الاورشليمى بميزتين فقد استمر العمل فية فترة زمنية طويلة اطول من الاورشليمى ، كما تم جمعه بطريقة اكثر دقة من الاورشليمى .وينظر للتلمود الاورشليمى على انه الاخ غير الشقيق للتلمود البابلى ،ولا يعنى هذا الانفصال التام بين التلمودين بل كانت هناك روابط وطيدة بين فقهاء التلمود فى فلسطين وبابل ،كما نقل فقهاء فلسطين تفاسيرهم وشروحهم للتلمود البابلى ، واذا ذكر اسم تلمود مجردا فيقصد به التلمود البابلى .

ويوجد اربعة ترجمات للتلمود البابلى باللغة الانجليزية وهى :طبعة سونتشينو "the soncino Hebrew-English Talmud"وهى ٣٤ جزءا ،وطبعة " The Talmud of Babylonia"ترجمة امريكية ،وطبعة شوتنشتاين " The schottenstien Edition of the Talmud"،وطبعة شتاينزاليس " The talmud the steinsalz Edition". وهناك ترجمتان للتلمود الاورشليمى وهم: طبعة جامعة شيكاغو " Talmud of the land of Israel "، وطبعة شوتنشتاين " The schottestien Edition of the yerushalmi Talmud".

وينقسم التلمود الى جزئين رئيسين هما :

١-المشنا Mishnah–מִשְׁנָה وهى الاصل "المتن".

٢-الجمارا Gemara–גְּמָרָה شرح المشنا .

والمشنا هى اول لائحة قانونية وضعها اليهود لانفسهم بعد التوارة جمعها "يهودا الناسى "فيما بين ١٩٠-٢٠٠ م ،اما الجمارا فهى اثنتان جمارا اورشليم اى فلسطين وجمارا بابل وبالنسبة لجمارا اورشليم (فلسطين)فهى سجل للمناقشات التى اجراها حاخامات فلسطين بالاخص علماء مدارس طبريا لشرح اصول المشنا ويرجع تاريخ جمعها الى عام ٤٠٠ م ، فالمشنا مع شرحها جمارا اورشليم تسمى تلمود اورشليمى . اما جمارا بابل فهى سجل مماثل للمناقشات حول تعاليم المشنا دونها علماء بابل اليهود وانتهوا من جمعها سنة ٥٠٠ م تقريبا ، فالمشنا مع شرحها جمارا بابل تسمى التلمود البابلى وكلاهما يطبع على حدة .

المشنا Mishnah–מִשְׁנָה

المشنا معناها التثنية او الاعادة Review ويدل مصطلح מִשְׁנָה فى اللغة العبرية على التعلم او التكرار او معنى الحفظ والمصطلح مشتق من الفعل שָׁנָה بمعنى كررو اعاد والفعل اتسع معناه من الاعادة والتكرار واصبح معناه " الدراسة والتعلم "ويقابل فى الارامية مصطلح מַתְנִי المشتق من الفعل الارامى תְּנָא بمعنى درس وتعلم .

تعرف المشنا اصطلاحا بانها مجموعة الاحكام والتعاليم والتفاسير والفتاوى والوصايا التشريعية التى تناقلت عبر الاجيال شفاهة من عهد موسى عليه السلام حتى عهد يهودا هناسى الذى قام بتنسيقها وجمعها وتقييدها فى نهاية القرن الثانى الميلادى وبداية الثالث واصبحت بذلك اساس التلمود ومتنه .

تتضمن المشنا شروحا وتفاسير مفصلة للتوارة واحكامها وتشمل احكام وقوانين لم ترد فى التوارة وانما تم استنباطها قياسا عن طريق الحاخامات لتوافق ظروف اليهود واحوالهم طبقا لظروف العصر الذى يعيشون فيه .

وتحتل المشنا مكانة بالغة الاثر فى التراث اليهودى وعلى كافة الاتجاهات الدينية والاجتماعية والاقتصادية والسياسية فاليهود يعدونها مصدرا من مصادر التشريع اليهودى يأتى فى المقام الثانى بعد التوارة مباشرة.

وتعد الجزء الاول والرئيسى للتلمود وهى المرجع الرسمى الموثوق للقانون اليهودى ويقول علماؤهم ان موسى عليه السلام قد نقل هذا القانون الشفوى الى" يوشع بن نون " والذى نقله بدوره الى الشيوخ السبعين وهؤلاء نقلوه الى الرسل الذين انتهوا بنقله الى كباراليهود ثم تناقله خاصة الاحبار ورؤساؤهم جيلا بعد جيل حتى جاء حين من الدهر بات من المستحيل استيعابه والجفاظ عليه شفويا .حتى جاء

الحاخام يهودا الناسى المقدس وقام بكتابة هذه التعاليم الشفوية عندما بدأالشعب اليهودى بالتشتيت اخذت معارفه تتناقص كما بدا ان قانونهم الشفهى اخذ فى الاندثار فكان يهودا الناسى اول من وعى هذه الحقيقة فسعى الى معالجة هذا الواقع السئ من خلال الحفاظ على القانون الشفوى فبادر الى جمع اللوائح او قوائم التعاليم المشار اليها فى كتاب دعى (سيفر مشنا اوث סֵפֶר מִשְׁנָיוֹת Sepher mishnaoth) او (مشنا-ديوتيروسيس Mishnah-Deuterosis) وقد قسمها يهودا الى ستة اقسام .

بدأت المحاولات الفعلية لجمع المشنا وتنسيقها بعد السبى البابلى فى القرن الخامس قبل الميلاد بزمن طويل وهى الفترة التى يطلق عليها باحثو التاريخ الاسرائيلى فترة (هسوفريم –اى الكتبة – הסופרים)ويليها فترة الازواج وسميت بهذا الاسم لان حاخامات اليهود كانوا يتعاقبون خلالها اثنين اثنين .وكانت فترة التنائيم،والتى تحتل القرنين الاولين للميلاد وهى فترة الجمع الفعلى للمشنا وذلك لتكرار محاولات التنسيق والتنظيم والتقييد لشرائع المشنا المختلفة والتى بدأت على يد احد اخر زوجى الحاخامات فى فترة الازواج وهو هليل (نهاية القرن الاول قبل الميلاد وبداية الاول الميلادى) فيعزى اليه انه اول من اهتم بتخطيط المشنا وتجميعها وتقسيمها الى اقسام مختلفة ،وجاء بعد هليل الرابى (عقيبا) "منتصف القرن الاول الميلادى وبدايات الثانى "ثم جاء بعده الرابى (مئير) فى القرن الثانى الميلادى ثم جاء بعده يهودا هنأسى وافاد من محاولات من سبقوه .

ولقد قبلت المدرستان البابلية والفلسطنية المشنا كما هى ولكنهما اختلفا فى طريقة تناولهما للمشنا بالشرح والتفسير حيث فسرت كل مدرسة احكام المشنا بما يوافق بيئتها وبالتالى كان هناك خلاف واحيانا تناقض وتعارض فى التفاسير بين المدرستين وعرفت تفاسير المدرستين وشروحهم على نص المشنا باسم (الجمارا) بمعنى

"الاكمال"او"الاتمام".واطلق كذلك على حاخامات المدرستين تسمية "الامورائيم " بمعنى المتكلمون او المفسرون الذين بدأوا فى شرح الاحكام التى وردت فى المشنا بصورة مبسطة .وبذلك فعل المعلمون الجدد بمشنا يهودا ما فعله التنائيم بالعهد القديم ،حيث تناقشوا فى النص وحللوه وفسروه وعدلوه ووضحوه لكى يطبقوه على المشاكل الجديدة وعلى ظروف الزمان والمكان .مما يعنى ان طبقات الامورائيم هى الاستمرار الدينى والفكرى فى ظل الجمارا لطبقات التنائيم فى ظل المشنا .

تحتل المشنا مكانة التقديس وان قدسية المشنا ترجع الى كونها صياغة شفوية للقوانين التى اوحاها الله تعالى الى موسى عليه السلام ووضعها رجال الدين اليهودى فى منزلة اسمى من التوارة .ومما تجدر الاشارة الى هذا الرأى القائل بتقديس المشنا لم تقبله جميع الفرق اليهودية بل رفضتها بعض هذه الفرق الدينيه ومنها من لم يكتف اتباعها بالرفض فحسب بل هاجموها ونقدوها وكل ما يتعلق بها من شروح واضافات ومن امثلة هذه الفرق قديما فرقة "السامريين "وفرقة "الصدوقيين"ووسيطا فرقة "القرأئيين "وحديثا فرقة "الاصلاحيين".اما الذين قدسوا المشنا واحكامها وكافة تعاليمها ورفعوها الى منزلة الوحى ومرتبته فيأتى على رأسهم "الربانيون"الذين كانت أرائهم وشروحهم بمثابة الاساس الذى اعتمد عليه التنائيم رواة المشنا فى جمعهم للمشنا .ولقد علل الربانيون سبب تقديسهم للمشنا لاحتوائها على كل ما يهم اليهودى من شرائع دينه التى تنظم بدورها امور الدنيا وشئونها بما ينفعه فى اخراه .

الجمارا Gemara

الجمارا معناها الاكمال completion والجمارا مصطلح مشتق من الفعل العبرى גמר بمعنى انهى واتم وقد تكونت من مناقشات علماء اليهود حول محتويات المشنا هى اذا عبارة عن الشرح والتعليق والتفسير والحواشى للمشنا وألف الحاخامات هذه الشروح فى فترة طويلة وتمتد من القرن الثانى الى اواخر القرن السادس بعد الميلاد وتألف من المتن والشرح اى من المشنا والجمارا ما اطلق عليه اسم التلمود كما ذكرنا سابقا .

والجمارا وضعت من قبل مدرستين يهوديتين احداهما فى فلسطين والاخرى فى بابل الامر الذى ترتب عليه وجود تلمودين تلمود اورشليمى "فى فلسطين " وتلمود بابلى "فى بابل" والحقيقة ان علماء قيسارية هم الذين قاموا بتدوين تلمود اورشليم واول من قام بتدوين تلمود بابل هو اشى بمساعدة رابينا وكان هدفه ان تكون فى ايدى اليهود لائحة قانونيه معتمدة وقد اكمل عمل اشى الحاخام رابينا .

ويختلف تلمود فلسطين عن سميه البابلى كثيرا كما وكيفا فالمادة التى يحتويها تلمود فلسطين هى ثلث ما يحتويه تلمود بابل حيث يبلغ عدد كلمات التلمود البابلى مليونين ونصف مليون كلمة فى نسخته الاصلية وهو ما يساوى ثلاثة اضعاف حجم التلمود الفلسطينى وان التلمود الفلسطينى ينقصه العمق المنطقى Dialectic Profundity والشمول الجامع اللذان يمتاز بهما تلمود بابل والشروح الواردة فى الفلسطينى اقصر واكثر حرفية وقربا من النص والاختلاف فى بعض المواطن بين التلمودان يرجع ذلك الى طبيعة الظروف التى سادت زمن كتابة كل من التلمودين فتلمود بابل الف فى فترة استغرقت قرنا من الزمان فى سلام وامن اما تلمود فلسطين فجمع فى عجل وفى ظروف غير مساعدة بسبب اضطهاد الرومان .

أقسام المشنا

قسم يهودا هناسى المشنا الى ستة اقسام تسمى (שִׁשָּׁה סְדְרֵי מִשְׁנָה)شيشا سيدراى مشنا اى اقسام المشنا الستة وتختصر الى (ש"ס)شاس وهناك اختصار اخر يحتوى على الحرف الاول من اسم كل قسم من الاقسام الستة وهو (זמן נק"ט)وحيث يشير الحرف الاول الى القسم الاول "זְרָעִים "بمعنى الزروع او البذور ويشير الحرف الثانى الى القسم الثانى وهو "מוֹעֵד"بمعنى المواسم والاعياد والحرف الثالث يشير الى القسم الثالث وهو "נָשִׁים"بمعنى النساء والحرف الرابع يشير الى "נְזִיקִין"الذى يعنى الاضرار ويشير الحرف الخامس الى خامس اقسام المشنا وهو "קָדָשִׁים"الذى يعنى المقدسات اما الحرف الاخير فيشير الى اخر اقسام المشنا وهو "טָהֳרוֹת"بمعنى الطهارات .

ويسمى كل جزء من اجزاء المشنا الستة ب"سدر –סֵדֶר"اى جزء وينقسم كل جزء الى "مسختوت –מסכתות"اى ابواب وينقسم كل باب الى "براقيم –פְּרָקִים"اى فصول ويضم كل فصل عدة "مشنايوت –משניות"اى تشريعات .

*القسم الاول: "סֵדֶר זְרָעִים"قسم الذروع او البذور ويتناول القواعد الشرعية الخاصة بالزراعة وما يتعلق بالحقل والمزروعات ويشمل هذا القسم ١١مبحثا وهى :

בְּרָכוֹת ——— البركات ברכות ותפילות، בדגש על קריאת שמע ועל תפילת העמידה.البركات والصلوات والتأكيد علي

פֵּאָה ——— الركن הקצאת חלק מתבואת השדה לעניים ומתנות אחרות מגידולי הקרקע הניתנות לעניים. تخصيص جزء من حبوب الحقل للفقراء وهبات أخرى من محاصيل الأرض الممنوحة للفقراء.

דְמַאי ــــــ ما يشك فى اخراق عشرة من المحاصيل החובה להפריש מעשרות מתבואה או פירות שנלקחו מאדם החשוד שלא הפרישם. وجوب تجنيب عشور الحبوب أو الفاكهة المأخوذة من المشتبه به الذي لم يتنازل .

כִלְאַיִם ــــــ المخلوطات האיסור להכליא זה בזה זרעים، צמחים או בעלי חיים מסוימים ולערב צמר ופשתן בבגד אחד. تحريم تهجين بعض البذور أو النباتات أو الحيوانات وخلط الصوف والكتان في ثوب واحد.

שְׁבִיעִית ــــــ السنة السابعة דיני שנת השמיטה، השנה השביעית במחזור החקלאי، שבה אסור לעבוד את האדמה וכן החובות בטלים. قوانين السنة السابعة السنة السابعة في الدورة الزراعية التي يمنع فيها شغل الأرض والواجبات باطلة.

תְּרוּמוֹת ــــــ التقدمات תרומות שיש להפריש לכהנים מגידולי הקרקע והחובה לשמור על טהרת התרומה. الهبات التي يجب تجنيبها للكهنة من محاصيل الأرض ووجوب المحافظة على نقاء الهبة.

מַעַשְׂרוֹת ــــــ العشور הפרשת מעשרות מגידולי הקרקע לכהנים، ללווים ולעניים וכן לשם אכילתם בטהרה בירושלים. تجنيب العشور من محاصيل الأرض للكهنة والمقترضين والفقراء ، وكذلك لأكلها في التطهير في القدس.

מַעֲשֵׂר שֵׁנִי ــــــ العشر الثانى מעשר שבעלי התבואה אוכל בטהרה בירושלים או פודה בכסף، ובכסף קונה אוכל - ואוכל אותו בטהרה בירושלים. من العشور التي يأكلها صاحب الحنطة بطهارة في القدس أو يستردها بالمال ، ويشتري الطعام بالمال - ويأكله نقاءًا في القدس.

חַלָּה ــــــ العجين המצווה להפריש חלק מהבצק בעת הכנת לחם ולתת

אותו לכהנים . والميتزفه هو وضع جزء من العجين جانبًا عند صنع الخبز وإعطائه للكهنة

שָׁיִלָּה ـــــــ الفرلة האיסור לאכול וליהנות מפירות העץ בשלוש השנים הראשונות לנטיעתו ודיני תערובות של מאכלים אסורים ומותרים לאכילה. تحريم الأكل والتمتع بثمار الشجرة في السنوات الثلاث الأولى بعد غرسها وقوانين خلطات الأطعمة الممنوعة والمسموح بها

בִּכּוּרִים ـــــــ البواكير טקס הבאת ביכורי פירות ותבואה משבעת המינים לבית המקדש ונתינתם לכהן ליד המזבח.. طقس حفل إحضار باكورة فاكهة وحبوب الأنواع السبعة إلى المعبد وإعطائها للخدمة بالقرب من المذبح.

* **القسم الثانى :"סֵדֶר מוֹעֵד** "قسم المواسم والاعياد ويعرض احكام السبوت والاعياد ويناقش مختلف المناسبات الدينية وقواعد الطقوس التى تنظم الحفلات الدينية واهتم بشرح كيفية التقويم العبرانى وتناول هذه الاحكام من خلال ١٢ مبحثا وهى :

שַׁבָּת ـــــــ السبت מלאכות האסורות בשבת ודינים הקשורים לקדושת היום. الاعمال المحظورة يوم السبت والقوانين المتعلقة بقداسية اليوم .

עֵרוּבִין ـــــــ تداخل الحدود תיחום המרחיב באופן סמלי את התחומים שמותר ללכת ולשאת בהם חפצים בשבת. ترسيم يوسع بشكل رمزي المناطق التي يجوز فيها المشي وحمل الأشياء يوم السبت.

פְּסָחִים ـــــــ عيد الفصح דינים הקשורים לחג הפסח: איסור חמץ, קורבן הפסח, מצה, מרור וליל הסדר. القوانين المتعلقة بعيد الفصح: تحريم شاميتز وذبيحة الفصح والماتسا والمارور وليلة سيدر.

שְׁקָלִים ـــــــ الشواقل תרומה של מחצית השקל הניתנת לבית המקדש בכל שנה וענייני ניהולו ותפעולו של בית המקדש. تبرع نصف الشيكل للمعبد كل عام ولشؤون ادارة وتشغيل الهيكل.

יוֹמָא ـــــــ اليوم יום הכיפורים: הכנות הכהן הגדול, העבודה בבית המקדש, הצום והתשובה. يوم كيبور: إعداد رئيس الكهنة ، والعمل في الهيكل ، والصوم والتوبة.

סוּכָּה ـــــــ المظلة מבנה הסוכה, החובה לשבת בסוכה, ארבעת המינים ושמחת החג בבית המקדש. هيكل المظلة ووجوب الجلوس في المظلة والأنواع الأربعة وفرحة العيد في الهيكل.

בֵּיצָה ـــــــ البيضة דיני יום טוב: חפצים האסורים בשימוש, הכנת אוכל בחג לצורך החג והמלאכות האסורות. قوانين يوم توف: الأشياء الممنوعة من الاستخدام ، وإعداد الطعام في الإجازة لغرض العطلة والحرف اليدوية المحظورة.

רֹאשׁ הַשָּׁנָה ـــــــ رأس السنة ההכרזה על ראש חודש בתקופת בית המקדש, תקיעת שופר ותפילות ראש השנה. إعلان رأس السنة خلال فترة الهيكل ، نفخ صلاة الشوفار ورأس السنة.

תַּעֲנִית ـــــــ الصيام תפילה על הגשם, צום בימי בצורת והצומות שנקבעו לזכר חורבן ירושלים. صلاة من أجل المطر ، والصوم أثناء فترات الجفاف والصوم التي أقيمت في ذكرى دمار القدس.

מְגִלָּה ـــــــ اللفافة קריאת מגילת אסתר בפורים, קריאת התורה וההפטרות בבית הכנסת ודיני קדושת בית הכנסת ותשמישי קדושה. قراءة كتاب إستير في عيد المساخر وقراءة التوراة وهفتروت في الكنيس وقوانين حرمة الكنيس والأشياء

جامعة جنوب الوادى

كلية الآداب بقنا
QENA FACULTY OF ARTS

المقدسة.

מוֹעֵד קָטָן ـــــ العيد الصغير דיני חול המועד (הימים בסוכות ובפסח שאינם ימים טובים

חֲגִיגָה ـــــــــالاحتفال بالتقدمة الموسمية والحج . קורבנות המוקרבים בעת העלייה לרגל לירושלים בשלושת הרגלים (פסח, שבועות וסוכות) ודיני טהרה. التضحيات المقدمة أثناء الحج إلى القدس خلال الحج الثلاث (الفصح والشافوت والسكوت) وقوانين الطهارة.

*القسم الثالث :"סֵדֶר נָשִׁים "قسم النساء ويعالج بشئ من التفصيل الاحكام والقوانين والوصايا المتعلقة بالاسرة والعلاقات الزوجية ويوضح اجراءات الخطوبة والزواج واحوال الطلاق وشروطه ويتناول الاحكام الخاصة بالارملة والاجراءات التى يجب ان تتبعها اذا مات زوجها ولم تنجب منه او يتضمن احكام النذور ،ويحتوى على سبعة مباحث وهى :

יְבָמוֹת ـــــ الارامل ייבום, חליצה ואיסורי עריות

כְּתוּבּוֹת ـــــــ عقود الزواج שטר הכתובה, חובות הבעל לאשתו וחובות האישה לבעלה. صك الكتوبة وواجبات الزوج تجاه زوجته وواجبات الزوجة تجاه زوجها.

נְדָרִים ـــــــ النذور נדרים שאדם נודר מרצונו, לרוב נדרים האוסרים על הנודר מעשים או חפצים מסוימים. النذور التي يتعهد بها الشخص طواعية ، وعادة ما تكون تعهدًا بمنع نذر من أفعال أو أشياء معينة.

נָזִיר ـــــــ النذير הנזיר: אדם שנודר להימנע מיין, מתספורת ומהיטמאות למת לפרק זמן מוגדר. النذير: من نذر على الخمر وقص الشعر والنجاسة مدة

معينة.

סוֹטָה ـــــ فالخائنة المرأة التى يشك زوجها فى سلوكها אישה החשודה בבגידה בבעלה, טקס בירור מעמדה וטקסים אחרים הכרוכים באמירה. امرأة يشتبه في خيانتها لزوجها مراسم لتوضيح وضعها ومراسم أخرى فيها قول.

גִּיטִין ـــــ الطلاق דיני גירושין, בדגש על כתיבת שטר הגט ונתינתו. قانون الطلاق ، مع التأكيد على كتابة سند الطلاق وإعطائه.

קִדּוּשִׁין ـــــ الخطبة والنكاح . קידושין, נישואין, דיני קניין וענייני יוחסין. الخطبة والزواج وقوانين الملكية والأنساب.

*القسم الرابع :"סֵדֶר נְזִקִין "قسم الاضرار ويشمل هذا القسم الاحكام الخاصة بالخسائر والاضرار والتعويضات المترتبة عليها ويتكون من عشرة مباحث وهى :

בָּבָא קַמָּה ـــــ الباب الاول אחריות לנזקי אדם או רכוש והפיצויים עליהם. المسئولية عن الأضرار الشخصية أو الممتلكات والتعويض عنها.

בָּבָא מְצִיעָא ـــــ الباب الاوسط רכוש שיש עליו מחלוקת, השבת אבדה, דיני שמירה, שכירה ושאילה וחובותיהם של מעסיקים ושל עובדים. الممتلكات المتنازع عليها ، ورد الممتلكات المفقودة ، وقوانين الوصاية والإيجارات والقروض والتزامات أصحاب العمل والموظفين.

בָּבָא בָּתְרָא ـــــ الباب الاخير والابواب الثلاثة موضوعها العام هو القانون المدنى יחסים בין שכנים, בעלות על קרקע, מכירת קרקעות ודיני ירושה. العلاقات بين الجيران وملكية الأرض وبيع الأراضي وقوانين الميراث.

סַנְהֶדְרִין ـــــ مجلس القضاء الاعلى מערכת המשפט, הקמת בית הדין,

קבלת עדות וביצוע גזר דין מוות. النظام القضائي وإنشاء المحكمة وتلقي الشهادات وتنفيذ حكم الإعدام.

מַכּוֹת ـــــ الجلدات والضربات وموضوعها العام القانون الجنائى עדים זוממים، ערי מקלט לרוצחים בשגגה ועונש מלקות. تآمر الشهود ومدن الملجأ للقتلة العارضين وعقوبة الجلد.

وباقى مباحث القسم الخمسة الاخيرة تأتى كاضافات وتعليقات على المباحث الخمسة الاولى وهى

שְׁבוּעוֹת ـــــ القسم او اليمين דיני הנכנס לבית המקדש או אוכל בשר קורבן בהיותו טמא، דיני שבועות. شريعة من دخل الهيكل أو أكل لحوم الأضاحي وهو نجس شرائع القسم.

עדויות ـــــ الشهادات המסכת היחידה שאין לה נושא מרכזי אחד אלא מובאות בה הלכות במגוון עניינים. المبحث الوحيد الذي لا يحتوي على موضوع مركزي واحد ، ولكنه يحتوي بدلاً من ذلك على قوانين حول مجموعة متنوعة من الأمور.

עבודָה זָרָה ـــــ العبادات الوثنية התרחקות מעבודת אלילים וכללים המסדירים את הקשר בין יהודים ועובדי אלילים. الابتعاد عن عبادة الأصنام والأحكام التي تحكم العلاقة بين اليهود والمشركين.

אָבוֹת ـــــ الاباء מימרות קצרות המשיאות עצה בענייני מוסר، מידות טובות ודרך ארץ. الأمثال القصيرة التي تقدم النصائح في مسائل الأخلاق والفضائل وطريقة الأرض.

הוריות ـــــ القرارت والاحكام . כפרה על פסיקות שגויות שהורו בבית

הדין ועל חטאים בשגגה של כהנים גדולים ומלכים. التكفير عن الأحكام الخاطئة التي أمرت بها المحكمة وعن الذنوب غير المقصودة لرؤساء الكهنة والملوك.

*القسم الخامس : "סֵדֶר קָדָשִׁים "قسم المقدسات ويختص هذا القسم بموضوعات القرابين وطقوس وشعائر تقديمها ومعظم الاحكام الواردة فى مباحث هذا القسم مرتبطة ارتباطا شديدا بوجود الهيكل وكذلك الاحكام الخاصة بالذبائح والشروط التى يجب توافرها فيمن يقوم بعملية الذبح ويضم هذا القسم ١١ مبحثا وهى :

זְבָחִים ـــــ الذبائح קורבנות בהמה ועוף ודינים הנוגעים לבית המקדש. الذبائح الحيوانية والطيور والقوانين المتعلقة بالهيكل.

מְנָחוֹת ـــــ تقدمات الدقيق מנחות עשויות קמח، לחם הפנים ונסכי יין ושמן. تقدم العروض من الدقيق وخبز الوجه والنبيذ ومصفاة الزيت.

חוּלִּין ـــــ الذبائح الدنيوية שחיטת חיות ועופות שלא לשם קורבן ועניני כשרות נוספים. ذبح الدواب و الدواجن بغير نحر وسائر أمور الشريعة .

בְּכוֹרוֹת ـــــ الابكار נתינת בכורות של בהמות טהורות לכהן، פדיון הוולד הבכור של החמור، פדיון בכור האדם ומעשר בהמה. إعطاء بكر البهائم الطاهرة للكاهن ، وفداء بكر الحمار ، وفداء بكر الإنسان وعشر البهائم.

עֲרָכִין ـــــ ـــ التقديرات נדר לתרום לבית המקדש ממון בשווי ערכו של אדם לפי המפורט בתורה، תרומות קרקע לבית המקדש. تعهد بالتبرع للمعبد بأموال تساوي قيمة الشخص حسب التوراة ، تبرعات الأرض للمعبد.

תְּמוּרָה ـــــ البدل او العوض קדושת הבהמות שיועדו לקורבן והאיסור להחליפן באחרות. حرمة الأضاحي ، وتحريم الاستعاضة عنها.

כְּרִיתוּת ـــــــ القطع עונש כרת וקורבנות על חטאים שנעשו בשגגה. العقاب القطع والتضحية عن الذنوب التي ترتكب عن طريق الخطأ.

מְעִילָה ـــــــ الاثم او التعدى على حدود الرب הנאה אסורה מחפץ, מבהמה או מכסף השייכים לבית המקדש. يحظر الاستمتاع بشيء أو حيوان أو أموال تخص المعبد.

תָּמִיד ـــــــ المدوامة העבודה הנעשית במקדש בכל יום הכוללת את קורבן התמיד המוקרב בבוקר ובין הערביים. العمل المنجز في الهيكل كل يوم والذي يتضمن الذبيحة المستمرة في الصباح والمساء.

מִדּוֹת ـــــــ المقاييس מידותיהם ותיאורם של בית המקדש השני ושל הר הבית. أبعاد ووصف الهيكل الثاني وجبل الهيكل.

קִנִּים ـــــــ اوكار الطيور والاعشاش . עופות שנועדו לקורב الدواجن المعدة للتضحية وتتدخل مع بعضها البعض والحسابات المعقدة التي يتعين القيام بها لتحديد حالتها.ן והתערבו זה בזה והחישובים המורכבים שיש לחשב כדי לקבוע את מעמדם.

* **القسم السادس :"סֵדֶר טְהָרוֹת** "قسم الطهارات وهو يختص بالاحكام التشريعية والتشريعات الخاصة بالنجاسات والطهارات فى التشريع اليهودى متخذا مما ورد فى التوراة مرجعية تشريعية له وخاصة ما ورد فى سفر اللاويين ويتناول هذا القسم تلك الاحكام فى اثنى عشر مبحثا وهى :

כֵּלִים ـــــــ الادوات דיני הטומאה והטהרה של כלים ממגוון סוגים: כלי עבודה, כלי אוכל, כלי בישול, רהיטים ובגדים. قوانين النجاسة وطهارة الأواني: أواني العمل ، أواني الأكل ، أواني الطبخ ، والأثاث ، والملابس.

אוהלות ـــــــ الخيام היטמאות בטומאת המת במגע, בנשיאה או בשהייה תחת אותה קורת גג. النجاسة في نجاسة الميت بلمسها أو حملها أو بقائها تحت سقف واحد.

נְגָעִים ـــــــ البرص דיני נגע הצרעת המופיע על עור האדם, בקירות הבית או בבגדים ודרכי ההיטהרות מן הנגע. قوانين آفة الجذام التي تظهر على جلد الإنسان أو على جدران المنزل أو على الملابس وطرق التطهير من الآفة.

פָּרָה ـــــــ البقرة (الحمراء) שרפת פרה אדומה וערבוב אפרה במי מעיין לצורכי טהרה. حرق بقرة حمراء وخلط رمادها بمياه الينابيع لأغراض التطهير.

טְהָרוֹת ـــــــ التطهيرات הדרכים שבהן מיני מאכל ומשקה, כלים ואנשים נהיים טמאים ומטמאים אחרים. الطرق التي تنجس بها أنواع الطعام والشراب والأواني والناس الآخرين ونجسها.

מִקְוָאוֹתـــــــ الابار والمطاهر דיני מקוואות והטבילה בהם לשם טהרה. قوانين الابار والمعمودية فيها من أجل الطهارة.

נִדָּה ـــــــ الحيض טומאת האישה בנידתה ובמצבים נוספים. نجاسة المرأة في نداؤها وفي غير ذلك من الأحوال.

מַכְשִׁירִין ـــــــ الاعداد الدينى התנאים שבהם מים, שמן, חלב, יין, דבש, טל או דם נוגעים במזון ומכשירים אותו לקבל טומאה. الأحوال التي يمس فيها الماء أو الزيت أو اللبن أو الخمر أو العسل أو الندى أو الدم الطعام ويهيئه لنيل النجاسة.

זָבִים ـــــــ النزيف او السيلان הפרשות בלתי רגילות מהגוף והטומאה הנגרמת מהן. إفرازات غير طبيعية من الجسم والنجاسة الناتجة عنها.

טְבוּל יוֹם ـــــ الغاطس نهارا דינו של אדם טמא שטבל במקווה לטהרתו ועדיין לא שקעה השמש. حكم النجس الذي غمس في المكفاه لتطهيره والشمس لم تغرب بعد.

יָדַיִם ـــــــ اليدان גזרת חכמים ליטול ידיים לפני האכילה בשל ההנחה שהידיים טמאות. حكم الحكماء غسل اليدين قبل الأكل على افتراض نجاسة اليدين.

עֻקְצִין ـــــــ بقايا الثمار واليافها . מעמדם בדיני טומאה וטהרה של עוקצי פירות וחלקים טפלים המחוברים למזון. موقعهم في قوانين النجاسة وطهارة لسعات الثمار وملاحقها.

*ويتضح من هذا العرض ان جملة مباحث اقسام المشنا الستة تبلغ ثلاثة وستين مبحثا .

وإضافة إلى أبواب المشنا التي شرحها التلمود هناك ملحقات، ألحقت بالجزء الرابع منه وهو جزء نزيقين الأضرار وتسمى مسختوت قطنوت أي ٠ الأبواب الصغيرة " وسماها الجاءونيم مسختوت حصونيوت أي " الأبواب الخارجة " وقد ألفت هذه الملحقات في عصر الجاء ونيم، ورغم أنها تلقب ب الصغيرة. إلا أن بعضها كبير جداً من حيث الحجم، وهي تتناول موضوعات شتى يجمعها جميعا أنها لم يخصص أو يفرد لها باب أو فصل في المشنا والتلمود رغم أن أغلبها يناقش لب الشريعة .

وملحقات التلمود هي ٠آفوت الربي ناتان ' وهو عبارة عن تتمة وتكملة لفصول الآباء في المشنا، ومعظمه أقوال مأثورة وحكم وأمثال لعلماء المشنا ويضم واحداً وأربعين فصلاً .

סופרים" سوفريم ٠ الكتبة ويتناول أحكام كتابة التوراة، وأحكام تلاوتها في

السبت والأعياد، ويضم واحداً وعشرين فصلاً.

درخ إرتص زوطا " مختصر قواعد السلوك، ويتناول سلوك دارس الشريعة في أفراحه وتصرفاته، ويضم أحد عشرفصلاً بإضافة فصل هشالوم السلام ٠

גרים " جريم " المتهودون، يتناول أحكام المتهودعامة وحكم من يتهود عن إيمان ومن يتهود جزئياً بترك عبادة الأوثان، ويضم أربعة فصول.

כותים" كوتيم. السامريون، ويتناول الأحكام التي وضعها الحكماء والخاصة بالسامريين، وهم طائفة وسط بين الأجانب واليهود، ويضم فصلين.

. עבדים عفاديم ٠ العبيد، ويتناول أحكام العبد العبري بالتفصيل، ويضم ثلاثة فصول .

١ ספר תורה سفر تورا ٠ كتاب الشريعة، ويتناول احكام كتاب اسفار النوارة وكلماتها، وبضم خسة فصول.

תפלין تفلين ، ويتناول أحكام تملين اليد وتملين الرأس وكيفية كتابتهما، ويتكون من فصلواحد.

ציצית صيصيت ’ الأهداب، ويتناول أحكام أهداب وشاح الصلاة، ويتكون من فصل واحد.

מזוזה. مزوزا ، ويتناول أحكام كتابة . المزوزا ٠ ووضعها في قائمة باب البيت اليمنى، ويضم فصلين . " المزوزا فريضة نصت عليها التوراة، فهي تفسير حرفي لما جاء في (تثنية ٦/٩) والتي تقول عن الفرائض: ' وأكبها على قوائم أبواب بيتك وعلى أبوابك. ، وهي عبارة عن فغرتين الأولى (تثنية ٦/ ٤-٩)، والثانية (تثنية

١١/٢١٠١٣) يكتبها كاتب متخصص على رق وتوضع في حافظة تثبت في تحة خصصة لها في القائم الأيمن من الباب. ويجب عل كل يهودي أن يثبت المزوزا على أبوابه وأن يمسح بيده عليها عند الخروج وعند الدخول ويقبلها.

تفاسير التلمود:

سبق أن ذكرنا أن التلمود تم جمعه بطريقة غير منهجية وبدون ترتيب، لذا فكل فقرة فيه تحتاج إلى درجة من المعرفة المسبقة، يضاف إلى ذلك أن المادة التلمودية نتاج رؤية من واقع الحياة والدراسة والبحث في معاهد بابل الدينية، لذا فهي غير واضحة ولا مفهومة بالنسبة للدارسين في المناطق الأخرى وفي العصور الأخرى، بالإضافة إلى لغة التلمود الصعبة فهي خليط من الآرامية والعبرية، وهي في الواقع اللغة الدارجة التي تحدث بها يهود بابل لعدد من القرون، على حين في المناطق الأخرى تحدث اليهود لغة الدول التي كانوا يعيشون فيها، وحتى في بابل فقد مالت شمس ا لآرامية للغروب تحت تأثير العربية بعد الفتح الإسلامي للشام والعراق، لذا وجد دارسو الشريعة الشفوية في مختلف الطوائف اليهودية في مناطق شتاتهم المختلفة صعوبة في دراسة التلمود واحتاجوا لتفاسير وإيضاحات له.

وفي البداية ظل الدارسون اليهود في مناطق إقامتهم المختلفة يرسلون بأسئلتهم واستفساراتهم إلى رؤساء المعاهد الدينية الكبيرة في بابل وهما : سورا وبومباديثا، وقد لقب هؤلاء الرؤساء بجاءونيم " عظماء " ، وكانت تلك الإجابات والردود بمثابة التفسير الأول للتلمود، وهو تفسير لم يتم بطريقة منهجية ولكنه جاء كرد على الاستفسارات التي وصلتهم. وقد تزايدت الحاجة إلى تفسير شامل للتلمود بعد تصفية معاهد بابل الدينية ونهاية عصر الجاءونيم في القرن الحادي عشر الميلادي.

ومع نهاية الزعامة الروحية ليهود بابل، بدأ يبزغ نجم المراكز اليهودية الأخرى وعلى الأخص مركزان أحدهما في بلاد المغرب الإسلامية أي شمال أفريقيا والأندلس، والآخر في أوروبا (إيطاليا وفرنسا والمانيا) . وتعد شمال أفريقيا والأندلس من الناحية الحضارية واليهودية امتدادا لليهودية البابلية، فهي مثلها خاضعة لسلطان الدولة الإسلامية وتتحدث العربية، وخاضعة تحت نفس التأثير الحضاري، وصلتها وثيقة دائمة بعلماء بابل. فقد وصلت آلان الردود والرسائل

والكتب من بابل إلى شمال أفريقيا، وعلى نهجهم سار يهود تلك البلدان في أمور الشريعة وفي الدراسات اليهودية. وعلى العكس منها كانت يهودية أوروبا الغربية فكانت تتبع المنهج الأورشليمي في الشعائر والصلاة. وبينما كانت يهودية البلدان الإسلامية خاضعة تحت تأثير الحضارة العربية الإسلامية في أوج ازدهارها في الفلسفة والعلوم وفي اللغة والشعر. كانت يهودية أوروبا خاضعة تحت تأثير بيئة متخلفة يلفها ظلام العصور الوسطى. لذا ظهر في مجال تفسير التلمود تياران متقابلان وهما التيار الأندلسي، والتيار الإشكنازي .

سار حكماء الأندلس وشمال أفريقيا على درب لجاءونيم العظماء ، وأول تفسير للتلمود ظهر في منتصف القرن الحادي عشر وقام به الربي حننثيل بن حوشيئيل من القيروان. ويتميز هذا التفسير بالإيجاز الشديد، فهو لا يتوقف عند تفاصيل الأمور في التلمود، ولكنه يلخص كل مسألة ويذكر جوهرها. وعند الضرورة يضيف شرحا لكلمات أو للجمل الصعبة، وأحيانا يقفز تفسير فقرة معينة ويكتفي بقول " وهذه بسيطة " لذا فهي لا تحتاج لتفسير. وقد وضعه بالعبرية والآرامية.

يلي هذا التفسبر" تفسبر الربي نسيم بر يعقوب جاءون الذي عاش في القيروان في القرن العاشر الميلادي. وتفسيره " مفتيح منعول هتلمود " ألفة بالعربية وهو أشد نقصا من تفسير الرابي حنئيل فهو تفسير لمسائل مختارة فقط .

وفي القرن الثاني عشر الميلادي ظهر تفسير الربي موسى بر ميمون المعروف ب(رمبم ١١٣٥-١٢٠٤ م) وكان يهدف إلى تفسير المسائل التشريعية كوحدة واحدة متكاملة، في محاولة للوصول إلى تجميع المادة التشريعية في التلمود وسميت تلك التفاسير ب " شطوت " .

وفي القرن الثالث عشر ظهر تفسيران أحدهما للربي مئير أبو العافية والأخرى للربي

موشى بن نحمان (رمبن) (ملحمت يهوه) وفي القرن الرابع عشر ظهر تفسبر رابي شلومو بن أدرت (رشبأ).

أما في غرب أوروبا فقد ظهر في فترة الجاءونيم في بابل، علماء في الشريعة الشفوية ، أشهرهم الربي جرشوم بن يهودا (٩٦٠-١٠٤٠ م) الملقب ب " ضياء المهجر " وهو من مينز بألمانيا وقد فسر عدة أبواب فقط من التلمود . أما أعظم وأشهر مفسري التلمود فهو الربي شلومو يسحقي من (تروا) في فرنا والملقب ب " راشي "، عاش في القرن الحادي عشر (١٠٤٠س ١١٠٥ م) ودرس في معاهد ألمانيا وفرنسا، وألف عدة كتب في التشريع، كما رد على أسئلة فقهية كثيرة، ونظم بيوط (شعر ديني) لمناسبات مختلفة وقد ضم بعضه إلى كتاب الصلوات، وقد وضع تفسيراً للمقرا، وألف تفسيراً للتلمود البابلي .

وتفسير راشي للتلمود هو مثال التفسير الكامل، وهو مكتوب بالعبرية و بوضوح شديد، وقد استعان في المواضع التي لم يجد كلمات عبرية مناسبة للتعبير عنها استعان بكلمات أجنبية، وهو مكتوب بإيجاز شديد، ويفسر كل جملة في التلمود مع شرح للكلمات الصعبة.

نجح راشي في تفسير معظم التلمود البابلي، وفي أثناء ذلك قام بعمل مهم جداً وهو تحديد النص الأساسي الذي تقوم عليه دراسة التلمود، ويعد النص الذي حدده راشي كمتن للتلمود هو النص المقبول والمعتمد إلى يومنا هذا . ثم قام تلاميذ راشي وأحفاده بتفسير الأجزاء المتفرقة من التلمود التي لم يتمكن راشي من تفسيرها.

ويسمى التفسير الذي قام به تلاميذ راشي وأحفاده ب " إضافات " لأنها إضافة وتتمة لتفسير راشي، ولكنها دراسة للتلمود ولمنهجه الدراسي من جهة أخرى. ففي حين صب معلمو التلمود اهتمامهم على المشنا وتفسيرها من كل الجوانب صب

أصحاب الإضافات كل جهدهم على التلمود البابلي، وشرح منهجه وإزالة ما به من تناقض.

وجاءت " الإضافات " كالتلمود ، فهي ليست كتابا واحدا. ولا عمل مؤلف واحد، بل هي عمل تجميعي لدروس علماء فرنسا وألمانيا في معاهدهم الدينية خلال القرنين الثاني عشر والثالث عشر الميلاديين ونتيجة لذلك جاءت " الإضافات " في صياغتين تنسب كل صياغة منها للمدينة التي جمعت " الإضافات " من معاهدها وتسمى إحداهما " إضافات شانس " وتسمى الصياغة الأخرى " إضافات توخ" وقد صدرت أولاً، وتم طبعها على صفحات التلمود إلى جانب ٠ المتن .

من أبرز أصحاب الإضافات حفيد راشي الربي شمونيل بن مبئير ٠(١٠٨٥ ، ١١٧٤م) ويعرف ب(رشبم) ، وابنه الربي اسحق بن شموئيل (١١٢٠-١١٩٥ م) ويلقب ب (ري) ، ثم أخو رابي شمونيل الأصغر وهو الربي يعقوب بن ميئير الملقب ب (رابينو تام) عاش في الفترة من ١١٠٠-١١٧١ م، ولا تكاد تخلو صفحة من التلمود من ملاحظات لرابينو تام. ومن أبرز أصحاب الإضافات المتأخربن الربي ميئير مرو تنبرج .

وبين المنهج الأندلسي والمنهج الإشكنازي في تفسير التلمود، نشأ منهج وسط في المركز اليهودي في جنوب فرنا، وهو مركز وسط كذلك من الناحية الجغرافية وظهر كتاب " بيت هبحيرا " للربي شلومو بن مناحم ويلقب ب " هميئيري " . وقد دمج في تفسيره بين تفاسير الفقهاء الإشكناز التي تتعلق بالنص وبين تفاسير فقهاء الأندلس التي تنصب على التشريعات نفسها .

ويطلق على تفاسير التلمود حتى منتصف القرن الرابع عشر الميلادي ٠ ريشونيم. أي الأولون، ويطلق على التفاسير التي ظهرت بعد ذلك ٠أحرونيم أي

الآخرون ، ومن أمثلتها تفسير الربي ميئير بن لوبلين الذي ظهر في القرن السادس عشر الميلادي في المركز اليهودي في بولونيا، وهو تفسير للموضوعات الصعبة، وعلى الأخص في الإضافات ولأنه ينسب لرئيس معهد ديني لذا فهو يرتبط بالدراسة في ذلك المعهد وبظروف تلك الفترة وباهتمامات الدارسين. وهو يختلف عن تفاسير الربي شلومو لوريا المعروف ب" همهرشل " من لوبلين (القرن السادس عشر الميلادي) ، فعلى الرغم من قصر تفسير همهرشل إلا أنه يبحث ويحل مسائل تشريعية صعبة، ويجاول إيجاد نسخة مضبوطة للنص التلمودي، وأورد في تفسيره آلاف التصويبات والاقتراحات المختلفة في النص، وقد أدخل جزء كبير من تصويباته للطبعات المتأخرة من التلمود دون إشارة لذلك .

وأهم تفاسير التلمود المتأخرة وأكثرها تأثيرا هو (حدوشي أجادوت فهلاخوت) المحدثات في الروايات والشرائع " للربي شموئيل إليعزر ايدلس ويعرف ب " مهرشأ " "بولونيا القرن السادس عشر الميلادي " فتناول في تفسيره القصص الدينية والمرويات في التلمود ففسرها، وقام بتجميعها، وتناول أيضا الجانب التشريعي في التلموه فتطرق لتفسير التلمود وتفسير راشي والإضافات، ومزج بين أكثر من طريقة في تفسيره، ويعد هذا الكتاب جزءا أساسيا في تدريس التلمود، لذا فهو يدرس في عصرنا الحالي في المعاهد الدينية وأماكن تدريس التلمود .

وبظهور الطباعة، ظهرت تفاسير كثيرة للتلمود من كل نوع كما ظهرت آلاف الكتب التي يفسر كل منها بابا أو جزءا من أجزاء التلمود، أو يفسر مسائل تشريعية بعينها في التلمود.

وأهم سمة تميز عمل المفسرين المتأخرين هو اهتمامهم بالناحية التشريعية في

التلمود ومحاولتهم استخلاص أحكام مبنية على قواعد فقهية، وقد شرح القليل منها في التلمود، وجاء معظمها ضمن أقوال (الجاءونيم) وفي كتبهم التشريعية التي تدخل ضمن تفاسير (الأولين) ، ولكن منذ وضع الربي سعديا الفيومي (١٨٨٢-١٩٤٢ م) كنا تشريعية خصص كل واحد منها لموضوع واحد وفصله متأثرا بكتب الفقه الإسلامي ككتاب (المواريث، الودائع، البيع، اليمين، العقود إلخ) استبعدت كتب تشريع (الأولين) وأصبحت كتب سعاديا جاءون هي كتب التشريع الأساسية التي تستمد منها الأحكام حتى اليوم إلى جانب كتاب (هلخوت راف إلفاس) " أحكام الربي اسحق الفاس " النصف اكاني من القرن الحادي عشر الميلادي (١٠١٣-١١٠٣م) وقد وضعه كالتلمود لغة وبناء حتى يعد صورة مصغرة من التلمود. وهو يشمل كل أحكام الشريعة المطبقة في هذا العصر، وكتاب " مشنه تورا " تثنية الشريعة. للربي موسى بن ميمون، وهومستمد من التلمود شكلا ومضمونا، ويتميز بعرض الشرائع بالتفصيل مع إغفال ذكر مصدرها التلمودي، وهو يسير وفق خطة موضوعية تتفق وعرض الموضوعات في المشنا .

وكتاب (سفرهفساقيم) " كتاب الأحكام " للربي أشر بريحيئيل (القرن الثالث عشر الميلادي) توفي في الأندل ١٣٢٧ م، وهو يشبه احكام للربي اسحق الفاسي في بنائه، بالإضافة إلى كتاب (أربعت هطوريم) " الصفوف الأربعة " وتضم أربعة مؤلفات هي : " أورح حايم، يوره دعاء، إفن هاعزر، حوشن مشباط " ، وقد ألفها الربي يعقوب بن أشر بريجيئيل (١٢٧٠-١٣٤٣م) تناول في مؤلفه الأول الصلوات والسبوت والأعياد والمواسم، وتناول في الثاني الذبح والمحلل والمحرم من المأكولات كما تناول دم الحيض والطهر وقواعد الصدقات والنذور والوقف والختان والحزن والحداد، وفي الثالث تناول كل ما يتعلق بالنساء من خطبة وعقد زواج

وطلاق وحقوق وواجبات، وما للرجال عليهن من حقوق وواجبات، وفي الرابع تناول أحكام المعاملات والحقوق بجميع انواعها، والميراث والوصاية والوصية والتوكيل والشهادة واليمين والعقود والتسجيل إلى غيرذلك.

وأخيرا كتاب (بيت يوسف) أي بيت يوسف للربي يوسف فارو (١٥٦٥م)، وقد ضم هذا الكتاب إلى كتاب (هطوريم) فسمى ب(طوري شولحان عاروخ) صفوف المائدة المصفوفة لأنه جاء كشرح له وتعليق على كل جزء من أجزائه لذا سمى ب (شولحان عاروخ) أي " المائدة المصفوفة " لأن يوسف قارو رتبها وأعدها على غرار كتاب " الصفوف الأربع " ويعد " شولحان عاروخ " أشمل مؤلف تشريعي يعتمد عليه في عصرنا الحالي . وعلى الرغم من وجود هذا الإنتاج الغزير والمتنوع فإلى الآن لم يفسر التلمود كما ينبغي،ولا نملك تفسيراً وافيا له .

كيفية تحرير صفحة التلمود:

نعرض فيما يلي صفحة من صفحات طبعة التلمود التي اعتمدنا عليها في الترجمة لكي نوضح كيفية ترقيم صفحة التلمود وما هي محتوياتها.

اولا : ترقيم الصفحات :

ترقم الصفحة اليسرى فقط باستخدام الحروف العبرية، وكذلك سائر نسخ التلمود المطبوعة، وتسمى تلك الصفحة التي تحمل الرقم العبري (أ) أو وجه الصفحة، أما ظهرها فيحمل أرقاما عربية وتعد هذه الصفحة (ب) أو ظهر الصفحة، وفي الصفحة التي أعرضها جاء الرقم فيها حرف (ג) الذي يعني رقم (٣) وهي وجه.

ثانيا : العنوان :

رقم (١) يشيرإلى عنوان الفصل، ويحمل أول كلمة أو كلمتين من المشنا الأولى أي التشريع الأول في كل فصل وهو هنا (١٦٣٦؟٠٣٣٧) أي قبل أعيادهم، ثم رقم الفصل (الأول) ثم اسم الباب (العبادة الأجنبية) . ولأن معظم طبعات التلمود مصورة عن طبعات قديمة، لذا فلا اختلاف بينها في الإطار العام ولا في المكونات الأساسية في كل صفحة.

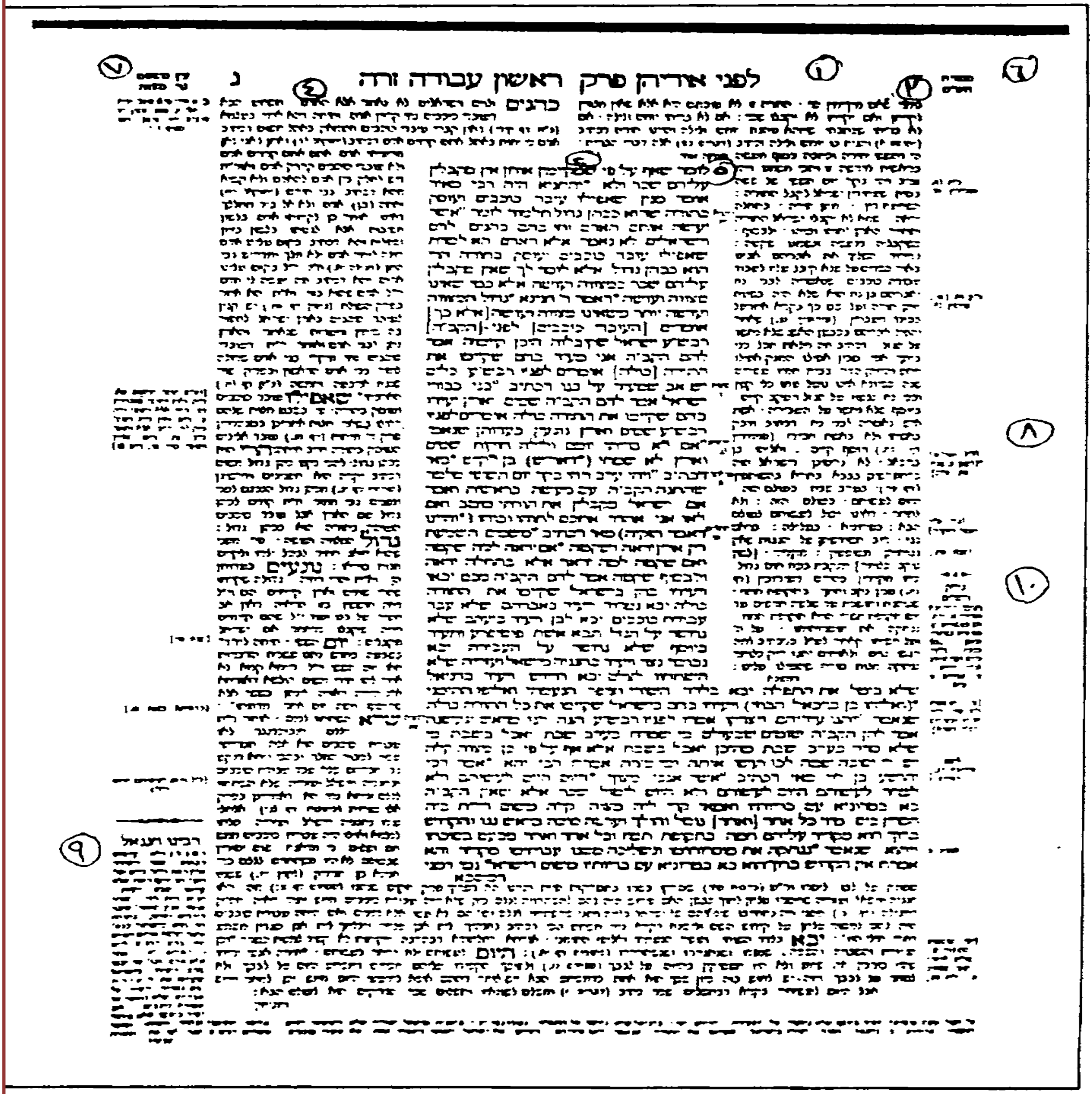
לפני אידיהן פרק ראשון עבודה זרה

ثالثا : المتن :

يأتي المتن اي المشنا في وسط الصفحة، ثم يعقبه شرحه اي الجمارا. ويأتي نص المشنا باللغة العبرية التي تنتمي لعصر المشنا وبالخط الأشوري المربع، وتبدأ بكلمة (מתני) وهي اختصار لكلمة (מתניתין) بالارامية أي (משנתנו) بالعبرية، وتعني تشريعنا، وهذه الصفحة تخلو من نص المشنا.

رابعا: الشرح:

رقم (٢) بشير إلى الجمارا أي الشروح، وجاءت خليطا من الآرامية والعبرية وتبدأ بكلمة (גמ'') وهي اختصار لكلمة (גמרא) أي التتمة أو الشرح أو التفسير.

خامسا :الهامش الداخلي :

رقم (٣) يشير إلى الهامش الداخلي للصفحة حيث شروح راشي (الربي شلومو يسحقي ١٠٤٠-١١٠٥ م)، وهو يشرح النص التلمودي كله، أي المشنا وما عليها من جمارا، والشروح باللغة العبرية، تتخللها بعض الكلمات الأجنبية، وذلك عند تفسير الكلمات التي لم يجد لها مقابلاً في العبرية، ويميز الكلمة الأجنبية بوضع شرطتين صغيرنين مائلتين فوقها (")، وكتبت شروح راشي بخط عبري أندلسي مائل أطلق عليه خط راشي فيما بعد.

سادسا :الهامش الخارجي :

رقم (٤) يشير إلى " الإضافات أو 'التوسافوت' وتأتي في الهامش الخارجي للصفحة، وهي عمل تجميعي لدروس معلمي اليهود وشروحهم في القرنين الثاني عشر والثالث عشر الميلاديين في المعاهد الدينية في ألمانيا وفرنسا، وهي تتناول فقرات معينة من النص التلمودي فقط. وتمييزاً لبداية كل فقرة جاءت الكلمة الأولى منها بجروف عبرية مربعة كبيرة، أما شروح الفقرة فجاءت بخط عبري أندلسي مائل

وأصغر قليلاً.

سابعا: كشاف المقرا:

رقم (٥) يشير إلى الهامش الضيق بين متن المشنا والجمارا، وبين شروح راشي حيث توجد إشارة لجمل العهد القديم التي تأتي في المشنا أو الجمارا تحت عنوان " تورا أور " ، ويوضع في بداية فقرة العهد القديم دائرة صغيرة مفرغة (٥)، ويذكر في الهامش الضيق اسم السفر ورقم الإصحاح، وجاء تحت هذا العنوان اسم الأسفار التالية : لاويين، خروج، ارميا، تكوين، مزامير.

ثامنا :كشاف الادب التلمودي:

رقم (٦) يشير إلى (מסו" הש"ס) وهو اختصار كلمة (מסורת ששת סדרים ' مسورت ششت سداريم " وتشير لأحكام الأدب التلمودي التي تتفق أو تناقش التشريع الوارد في الجمارا، ويوضع في بداية الجملة المشار إليها نجمة مغلقة (*) ، وأول شاهد يشير إلى وجود هذا التشريع في (بابا قاما) الباب الأول من كتاب " نزيقين " الأضرار صفحة ٣٨ب.

تاسعا : كشاف كتب الفقه و الاحكام:

رقم (٧) يشير إلى (עין משפט בר מצוה)" عين مشباط، نير متسفا " ، وهي إشارة لكتب التشريع القديمة التي تناولت التشريعات الواردة في الصفحة. فجاء تحت رقم ב (٢) الإشارة إلى كتب ثلاثة:

١ . מיי وهو اختصار (موسى بن ميمون ١١٣٥-١٢٠٤م)، פ"א اختصار الفصل الأول من دراسة الشريعة في كتاب تثنية الشريعة، تشريع رقم٣ .

٢ . מס"ג اختصار اسم كتاب (ספר מצוות גדול) ٠ سفر متسفوت جادول ' للربي موسى مقوصي وينقسم الكتاب قسمين الأوامر والنواهي، والإشارة هنا للأوامر

تشريع رقم ١٢

٣. טוש"ע« وهواختصاراسم كتاب (טורי שלחן ערוך) طوري شولحان عاروخ" أي كتاب (صفوف المائدة المصفوفة) ليوسف قارو (١٥٦٠م)، وقد الفه كشرح وتعليق على كتاب (ארבעת הטורים) " أربعت هطوريم. أي الصفوف الأربع لرابي يعقوب بن آشر(١٢٧٠-١٣٤٣ م). י " ד أَختصار (יורה דעה) •يوره دعا أي معلم المعرفة، الفقرة ٧ تحت رقم ٢٤٧ .

رقم (٨) يشير إلى إضافات على (מסורת הש"ס) ’ مسورت هشاس: وضعها إشعيا بيك برلين (القرن الثامن عشر الميلادي) على إشارات الربي يهوشع بوعز، وهي موضوعة بين قوسين مربعين [ ] .

عاشرا: كشاف كتب التفاسير :

رقم (٩) يشيرإلى تفسير(רבינו חננאל) ربينوحننئيل وهوالرباني حننئيل بن حوشيئيل من القيروان، ويتميز هذا التفسير بالإيجاز الشديد، فهو لا يتوقف عند تفاصيل الأمور في التلمود، ولكنه يلخص كل مسألة ويذكر جوهرها (منتصف القرن الحادي عشر الميلادي).

الحادي عشر :كشاف التصويب والتعديل في النص :

رقم(١٠) يشير إلى (גליון הש"ס) " جليون هشاس " وهي إشارات وملاحظات قصيرة على شروح راشي والإضافات وضعها راف عقيفا إيجر (١٧٦١-١٨٣٧ م)، ويشار إليها بدائرة مغلقة توضع في بداية الجملة المشار إليها (٠) ، وفي إصدارات أخرى يشار إليها بدائرة بها خط (Ø) ، وفي إصدارات أخرى توضع تلك الإضافات بين قوسين مستديرين كما جاء في السطر ١ ٢ وهو تصويب لاختصار ورد بالمتن، وفي الهامش ذكر بين قوسين يجب أن يكون كذا .....

طباعة التلمود:

اهتم اليهود بالطباعة فور اختراعها، وطبعت كتب يهودية في العقد السابع من القرن الخامس عشر، وبعد نجاح المحاولات الأولى في الطباعة، بدأوا في طباعة التلمود، وأول طبعة للتلمود ظهرت في مدينة (وادي الحارة) بالأندلس سنة ١٤٨٢م، ولا يعرف منها هل طبع التلمود بالكامل أم أجزاء متفرقة منه ؟ ، فلم يبق من هذه الطبعة سوى بقايا قلبلة لا تسمح لنا الإجاة على هذا التساؤل. وهناك طبعة قديمة للتلمود وأكثر شهرة وهي طبعة "شونسينو بفينسبا ١٥٢٠ م ، وهي طبعة غير كاملة وعندما سمح البابا ليو العاشر بنشر التلمود وتداوله سنة ١٥٢٠م ، بدأت أول طبعة كاملة للتلمود في مدينة فينيا أصدرها دانيال بومبرج، وأصبحت تلك الطبعة بمثابة الطبعة الأساسية للتلمود البابلي بوجه عام، بالنسبة للكشكل الأساسي لصفحات التلمود، وترقيم الصفحات، وللمفسرين الأساسيين الواردة أسماؤهم في صفحة الجمارا بجوار المتن. فقد تحددت جميع هذه الأمور في هذه الطبعة الأساسية، ومنذ تلك الطبعة فصاعداً ظهرت تقريبا كل طبعات التلمود بهذا الإطار وعلى هذا النهج.

يأتي متن التلمود في وسط الصفحة، وإلى جانبه على الهامش الداخلي من الصفحة يأتي تفسير " راشي " للتلمود، وعلى الجانب الآخر أي على الهامش الخارجي من الصفحة تأتي " الإضافات " . ولكي يفصل ببن المتن وبين التفاسير طبعوا المتن بحروف اشورية مربعة، وهي نفس الحروف التي طبعت بها أسفار التوراة، بينما طبعوا التفاسير بحروف مائلة، وهي الحروف المائلة الأندلسية، كما أن حروف الطباعة المربعة هي أساسا وفق قوالب أندلسية، ونظراً لأن تلك الحروف المائلة لم تكن معروفة ليهود البلدان الأوروبية الغربية فقد اطلقوا عليها اسم " خط راشي " أي الخط الذي طبع به تفسير راشي .

ومنذ طبعة بومبرج وهناك حرص على تسهيل الوصول إلى موضوعات

التلمود. فيذكر اسم المسخت أي الباب أعلى الصفحة، ورقم الورقة فالورقة ذات وجهين، وتحمل رقما واحداً للوجهين ويطلق على الوجه " أ "، وعلى الظهر " ب "، وتسير معظم طبعات التلمود على هذا النهج ، ولم تخل تلك الطبعة الأولى من النقائص والعبوب التي حاولوا تلافيها في الطبعات اللاحقة .

ومن الطبعات التي ظهرت بعد ذلك وأصبحت مثالاً يحتذي للطبعات التالية طبعة يوسنيان من فينسيا، وقد حاولوا بعد ذلك تنقيح تلك الطبعات القديمة عن طريق إضافة تصويبات، أو إشارات لفقرات المقرا، أو للتشريعات، أو إضافة تفاسير مختلفة لمفسرين أولين أو مفسرين معاصرين، وهذه العملية مازالت مستمرة حتى هذا الجيل، فهم يحاولون باستمرار تحسين طبعات التلمود بصورة أو بأخرى.

عندما أصدر البابا يوليوس الثالث قراره بتحريم التلمود وأمر بجرقه سنة (٥٥٣١ـ ١٥٥٤م) توقفت طباعة التلمود في إيطاليا.

ومن طبعات التلمود ذات الأثر المهم حتى يومنا هذا طبعة سلافيتا وطبعة فيلنا في روسيا، وتعد بعض طبعات فيلنا للتلمود هي الطبعات المثالية حتى اليوم، فهي مصححة بدقة وأكثر كمالاً من الطبعات الأخرى ونضم عشرين مجلدا .

وفي الطبعات الأخيرة التي ظهرت في نهاية القرن التاسع عشر وأوائل القرن العشرين أضيفت إلى صفحات التلمود الكثير من تفاسير الأولين التي نقلت من مخطوطات، وبذلك أتاحوا الفرصة وأفسحوا الطريق أمام الدارسين لتوسيع أفقهم بمقارنة تلك التفاسير المختلفة نوعا وزمنا .

ومن النصف الثاني من القرن العشرين صدر الكثير من طبعات التلمود وقد صور معظمها عن طبعة فيكا بأحجام مختلفة وأشكال مختلفة ، وهناك محاولات تبذل في إسرائيل حاليا لإصدار طبعة للتلمود أكثر تنقيحاً وكمالاً(١).

غلاف ابواب التلمود

فيما يلي ترجمة الغلاف الداخلي لأبواب طبعة التلمود التي اعتمدنا عليها في الترجمة، ويحوي الغلاف تعريف بأسماء كتب التفاسير الدينية التي تتضمنها هذه الطبعة والموجودة كحواشي على جانبي كل صفحة ويتكرر هذا الغلاف على كل مجلد من مجلدات هذه الطبعة ولا يتغير إلا اسم الباب أو الأبواب التي يضمها كل مجلد.

- تضم هذه الطبعة بالإضافة إلى متن " المشنا " وشروح الجمارا تفسير (راشي) هو الرباني شلومو بن يسحق عاش في جنوب فرنسا في بلدة ترويز في الفترة (١٠٤٠-١١٠٥م).
- تضم " توسافوت " وتعني الإضافات، وهي عمل جماعي قام به تلاميذ راشي (في قاعات الدرس في فرنسا وألمانيا في القرن ١٢ : ١٣ م) وتنصب أساسا على شروح راشي فهي إضافة على شروح راشي، والتوسافوت الموجودة في نسخ التلمود المطبوعة هي التي قام بها تلاميذ المعهد الديني في مدينة توخ ، أما الإضافات التي جمعت من المعهد الديني في مدينة شانس فتظهر باسم إضافات قديمة في بعض طبعات التلمود.
- تضم تفسير الربي موسى بن ميمون طيب الله ذكره للمشنا ،ق١٢ -١٣م (١١٣٥-١٢٠٤ م)، وهو المعروف بكتاب السراج وقد وضعه باللغة العربية.
- تفسير الربي شمشون بن شانس (في الفترة من القرن ١٢-١٣ م).
- تفسير الربي أشر بسن يحيئيل (قرن١٣-١٤ م) (١٢٥٠-١٣٢٧م) وتعلم في ألمانيا والأندلس.

وثلاثتهم تفاسير وضعت للمشنا وبالتحديد لسدر زراعيم (كتاب البذور) وسدر طهاروت (كتاب الطهارة) .

كما تضم هذه الطبعة مدخلا للتلمود، للربي شموئيل هناجيد هليفي، وقد ألحق به " مختصر أحكام التلموه " ، وقد قام الجاءون (مر يهودا أريه ليف) قاضي بروفانس في الأحكام المالية بتجميعه من كتب الأحكام (الفقه) ٠

- مسورت هشاس (التراث التلمودي)، وهي إشارة إلى أبواب المشنا والتلمود التي جاء فيها هذا الموضوع الذي يناقش في صفحات وأبواب هذه الطبعة، وأحياناً تشير إلى تعديل في النص بناء على مصادر أخرى، وفي هذه الحالة يكتب اختصار (ص " ل) بالحروف العبرية ويعني يجب أن يكون كذا . وقد وضعها الربي يهوشع بوعز (مؤلف كتاب " شلطي هجبوريم ") ، وقد عاش في إيطاليا في القرن السادس عشر. وقد أدخل ربيون مختلفون الكثير من الإضافات على ما قام به بوعز ومعظمها ينسب إلى الربي يشعياهو بك (برلين)، وهو من القرن الثامن عشر، وقد وضعت الإضافات بين أقواس مربعة[ ].
- عين مشباط (عين الحكم) - نير مصفا (نور الشريعة) إحالة القارئ لكتب الشريعة التي تتناول الموضوع الموجود في الجمارا في صفحة التلمود. وهي ثلاثة كتب : (تثنية الشريعة لموسى بن ميمون - كتاب الفرائض لموسى مقوصي - كتاب شولحان عاروخ ليوسف قارو) ، وقد وضعها أيضاً الربي يهوشع بوعز، وقد ألف كتاباً باسم " مسورت هشاس " ، وقد ضمنه ملاحظات على أقوال الربي إسحق الفاسي في كتاب الأحكام.
- تورا أور (نور اكشريعة) ، وهي إحالة القارئ للسفر والإصحاح الذي اقتبست منه جملة العهد القديم الواردة في الجمارا، وقام بهذا العمل أيضاً الربي يهوشع

بوعز.

- اختلافات النصوص : تنقيح للتراث التلمودي وإضافات عليه وعلى (عين مشباط للجاءون مر يوسف شموئيل رئيس دار قضاء طائفة بروفانس وهو قاضي في الأمور المالية.
- ملاحظات وإضافات وإحالة القارئ إلى المصادر قام بها الجاءون يشعياهو بك برلين رئيس دار قضاء طائفة برسلفيا، وهي موضوعة بين أقواس مربعة [ ].

وقد أضيف إلى ما سبق :

كتاب " حكمة سليمان " حوخمت شلومو للجاءون (مر شلومولوريا) طيب الله ذكره وهو من لوبلين القرن ١٦م، ومعظم الكتاب عبارة عن تنقيح وتصويب للنص، وقد ضم قسم كبير منه في طبعات التلمود دون إشارة إلى أن هذا النص حدث به تصويب أو تنقيح.

كتابا المستحدثات في الشريعة "حدوشي هلاخوت " المستحدثات في التفاسير " حدوشي أجادوت " ، وقد وضعهما الربي شموئيل إليعزر أيدلس، وهو حاخام بلدة أوسطرا في بولندا في القرن ١٦ م.

كتاب " منير أعين الحكماء " " ميئير عيني حاخاميم " ، وهو تفسير وضع للتلمود، وقد وضعه الربي ميئير بن لوبلين من القرن السادس عشر، والكتاب يتضمن طريقة تدريس هذا الرابي وتفسيره للتلمود في المعهد الديني الذي كان يرأسه في لوبلين.

تنقيح (تصويب) بيت حداش، هو تصويب للنص أو لنسخة الجمارا وتفسير راشي، وقد وضعه الربي يوئيل سيركيس وهو رئيس دار قضاء الطائفة في قراقا . وقد عاش في بولندا في القرن ١٧ م، وقد اشتهر باسم (باح) ، وهو اختصار

اسم كتابه " بيت حداش "، وهو تفسير وضعه على كتاب " هطوريم " أي الصفوف .

تنقيح (تصويب) الجاءون الربي إلياهو من فيلنا، وعاش في القرن ١٨ م، وهو يشبه تصويب بين حداش، وقد كتب تصويبه في نسخة التلمود التي كان يستخدمها، وقد نسخت تلك التصويبات وطبعت في الجمارا.

" تصويب " للجاءون مر يحزقئيل هليفي لنداو، رئيس دار قضاء الطائفة في براغ ، وهو صاحب " مسورت " نودع بيهودا.

هامش الكتب الستة للجاءون مر عقيفا إيجر رئيس دار قضاء الطائفة في بوزنا في القرن ١٩م .

وانظر الجديد الذي تمت إضافته إلى ما سبق :

- تفسير الربي هاي جاءون لتشريعات كتاب الطهارة (آخر القرن العاشر) ٩٩٨ م.

- تفسير الربي نسيم جاءون القيروان (القرن العاشر الميلادي) لأبواب : (براخوت) الدعاء، السبت، (عيروفين) دمج حدود لسبت.

- تفسير الربي حننئيل بر حوشيئيل (القيروان القرن ١١ م) لنصف أجزاء التلمود.

- تفسير الربي جرشوم ضياء المهجر، على أبواب، (تعنيت) الصيام، (بابا بترا) الباب الأخير، وكتاب (قداشيم) المقدسات باستثناء (زفاحيم) الذبائح.

وبالإضافة الى ما سبق:

هناك أكثر من خمسين إضافة جديدة مهمة تشمل : تفاسير، مستحدثات وتصويبات وضعها ربيون جاءونيم متقدمون ومتأخرون معظمها كان مكنوزاً في مخطوطات في خزائن الكتب، هنا وهناك ولم تلمحهم أعين الطباعة، وقد ذكروا

بأسمائهم في الغلاف الداخلي لكل مجلد من مجلدات طبعة التلمود.

لغة المشنا

لقد تأثرت اللغة العبرية القديمة التى كتب بها العهد القديم تأثرت بالارامية واللغة المصرية والتى تظهر بوضوح فى معظم الكلمات والاسماء التى وردت فى قصص التوراة وهناك تأثير للغة الاكادية "البابلية الاشورية "والتى كانت لغة الدبلوماسية والرسائل والوثائق الرسمية فى هذه المنطقة الى ان حلت الارامية محلها حوالى القرن السابع قبل الميلاد ،ومن هذه اللغة العبرية القديمة والكلمات التى دخلتها من اللغات الاجنبية الاخرى والتى اخذت طابعا عبريا واصبحت متأصلة فيها اشتقت لغة المشنا التى عرفت كذلك باسم لغة الحكماء والعلماء وهم الذين استخدموا لغة العهد القديم احيانا ولغة العامة احيانا اخرى ومن بين اللغتين جعلوا لغة المشنا تعلوا على لغة العامة وتنزل بعض الشئ عن اللغة المقدسة ،فهى تعتبر لغة حديثة متطورة عن لغة العهد القديم . ومرجع ذلك ان اللغة المشنوية قد استعانت باقرب اللغات اليها لكى تسد النقص الهائل لمتطلبات الحياة اليومية خصوصا وان مجمل الكلمات الواردة فى العهد القديم لا تتعد ثمانية الاف كلمة .وربما فيها الكلمات الارامية والى جانب الكلمات الارامية التى استعانت بها المشنا فأنها تحتوى كذلك على كلمات يونانية ورومانية وفارسية .

اما الجمارا فأنها تكونت فى مدرستين مختلفتين احداهما شرقية فى بابل واخرى غربية فى فلسطين والجمارا الشرقية كتبت باللغة الارامية الشرقية وهى لهجة ارامية يهودية بابلية ،والجمارا الغربية استخدمت احدى لهجات اللغة الارامية الغربية وهى التى تعرف باليهودية الغربية المقدسية .

فى المرحلة الاولى فى عصر المشنا لم يكن هناك فصل بين عبرية العهد القديم وبين عبرية المشنا فكلتاهما كانت تعرف بـלשון קודש اى لغة مقدسة تمييزا لهما عن اللغات الاخرى التى كانت تسمى לשון חול لغة دنيوية وقد حدث الفصل

بين عبرية العهد القديم وبين عبرية المشنا فة فترة متأخرة من عصر المشنا عندما استخدمت تلك اللغة خارج نطاق المتعلمين فى المعاهد الدينية "ישיבות" ومنذ ذلك الحين اطلق على لغة العهد القديم اسم לשון תורה اى لغة التوراة او لغة الشريعة واطلق على عبرية المشنا اسم לשון חז"ל اى لغة حكمائنا رحمهم الله .

واختلفت اراء الباحثين حول عبرية المشنا فذهب فريق منهم الى انها لغة اصطلح عليها الحكماء لتدوين الشريعة اليهودية من هؤلاء العلماء " ابراهام جيجر " وهو اول من وضع نحوا علميا لعبرية المشنا فى كتاب نشر باللغة الالمانية ١٨٤٥م بعنوان "lehrbuchzur sprache der mishna" .

ومن مخطوطات المشنا مخطوطة قاوفمان kaufman وهى مخطوطة منقطة للمشنا ومخطوطة بارما Parma وهى مخطوطة للمشنا منقطة فى بعض اجزائها .

ولعل اهم ما يميز اللغة العبرية بصفة عامة انها كانت لغة مرتبطة فى مراحلها المختلفة ارتباطا وثيقا بالكيان السياسى لليهود ،تقوى متى كانت اوضاع اليهود السياسية والاجتماعية قوية نشطة فأذا دب الضعف والتفكك فى هذا الكيان رانت على العبرية سنة من النوم تطول او تقصر تبعا لما يكون عليه الوضع السياسى . ونتيجة للظروف والمؤثرات التاريخية التى مر بها اليهود والتى تنعكس بالطبع على اللغة ظهرت فى اللغة العبرية بعض الانماط اللغوية الجديدة التى لم تكن موجودة فى العهد القديم بنفس درجة وجودها فى المشنا ، فلغة المشنا فى حقيقتها تعتبر تطورا للغة العبرية القديمة ومنشأ للعبرية الحديثة .

تستمد عبرية المشنا من اقوال وتعاليم التنائيم תנאים معلمى المشنا ورواتها ، كما تستمد عبرية المشنا من اقوال وتعاليم الامورائيم אמוראים هم العلماء الذين

خلفوا التنائيم وكانوا موزعين بين المدارس الدينية فى بابل وفلسطين وهم الذين عكفوا على شرح المشنا .ونقسم المصادر الى قسمين : مصادر تنائية وهى الاعمال والمؤلفات التى وضعتها التنائيم وهى كتاب المشنا ،التوسفتا תוספתא وهو عمل تشريعى ملحق بالمشنا ومكمل لها ، مخيلتا מכילתא وهو تفسير يعالج احكام شرعية فى سفر الخروج ،سفرا ספרא وهو تفسير يعالج احكام شرعية فى سفر اللاويين ،سفرى ספרי وهو تفسير لاحكام فى سفر العدد وسفر التثنية ،برايتا בריתא وتجمع בריתות وهى مجموعة من الشرائع التى تنتمى للمشنا ولكن يهودا هنأسى ابعدها واعتبرها خارجة .

خصائص لغه المشنا :

- لها طابع خاص .
- تميزها بصفات لغه الحياة اليومية .
- تخلصها من الاسلوب الكلاسيكى .
- تتميز ببساطتها ودقتها .
- لغه شعبيه و متجدده .

* اتضح ان هذه اللغه مستخدمة قبل عصر الهيكل الثاني بمئات السنين و يوجد احتماليه ان نشيد الاناشيد الذى كتب بلغه المشنا يرجع الى عصر الهيكل الاول على راى بعض الباحثين .

الفرق بين لغة المقرا ولغة المنشا.

تطور الأداة של :

▪ الأداة ש عند إضافة حرف الجر ל لها أصبحت تعني الملكية والتبعية أو الاضافة بمعني אשר ל .

▪بمرور الأيام انفصلت الأداة المركبة של عن الاسم وأصبحت كلمة قائمة بذاتها، مثل : שמו של תרומה ؛ وحيث استخدمت هذه الأداة المشنوية بدلا من صور الإضافة في المقرا .

▪ هذه الكلمة المشنوية تاخذ أيضا ضمائر الملكية مثل: שלי _ שלך ... وهذه الصوره تقابل تماما الصوره المقرائية אשר לי... ، وبهذا تقوم بدور ضمائر الملكية المضافة للاسم في لغة المشنا، مثل: חלמון שלה بدلا من חלמונה الواردة في المقرا .

▪في بعض الأحيان تستخدم كل من الصورة المقرائية والصوره المشنوية معا، مثل: כרמ של .

▪قد يكثر استخدام هذه الكلمة في المشنا للدلالة على إضافة ضمير المضاف، مثل: רבונו של עולם .

الضمير المسبق :

▪يأتي حرف الجر مع ضمير يشير إلي اسم يأتي بعده مضافا إلي نفس حرف الجر ، وفي هذه الحالة يكون حرف الجر مكررا ، ويأتي الأول مضافا للضمير مثل: היו לו לרבי .

▪هذا الاستخدام موجود في الآرامية وفي كل اللغات السامية، ويوجد في لغة المقرا نماذج على هذا الاستخدام مثل: ותראהו את הילד .

الميل للتجديدات عن طريق المقارنه وتخيل الصور :

▪في لغة المقرا تتشابه صورة المصدر مع لأم المصدريه ومع صورة المستقبل ومع الأفعال السالمة والأفعال التي عينها واو أو ياء (الجوفاء) والأفعال المضعفة مثل: (לכתב = יכתב ، לקום = יקום).

▪قد تختلف الصورتان في اللغه المقرائية مع الأفعال التي فاؤها حرف ألف أو نون أو ياء ،مثل:(לאכל = יאכל ، לנפל = יפול).

▪فحين اتسع التخيل في لغة المشنا بالنسبه لهذه الأفعال: לאכל أو לוכל (باستبدال الألف إلي واو)، وقد كان نفس الأمر بالنسبه لصور الأمر من الأفعال التي فاؤها نون .

▪في لغة العهد القديم تبقي النون في الأمر من صور ضمير الغائب المضموم العين وتحذف في صور ضمير الغائب المفتوح العين.

▪ في لغة المشنا تحذف مع الامين المضمومه على غرار الأفعال السالمة، مثل: דוד ، טול ، טלך ، פול من الأفعال נדר ، נטל ، נפל .

•من المحتمل أن يكون سبب هذا هو الاتجاه إلي البساطة في لغة المشنا ، وهذا الاتجاه هو الذي أدي إلي طمس الفروق بين الأفعال المعتله اللام بالالف واللام بالهاء والياء ، وذلك لأن هاتين المجموعتين متشابهتان من الناحية الصوتية ومن الصعب التميز بينهما في لغة الحديث ، بل هناك أفعال من هذه الصيغ تستخدم في نفس المعني في لغة المقرا ، مثل: דכה = דכא ، נכה = נכא .

•وهناك بعض الأفعال من هذه الصيغ من التى لها معاني مختلفه تتبادل في المعنى أحيانا في لغة المقرا، وقد زاد في لغة المشنا الميل لطمس الفوارق بين هاتين الصيغتين، وادبحت الأفعال المعتلة اللام بالألف، الي حد كبير، في الأفعال المعتلة اللام بالهاء مثل: מיצינו ، לקות ، יצאתה ، יצתה .

علامة الجمع .ין للأسماء المذكرة:-

توجد في لغة المشنا علامتان للجمع : العلامة .ים مثل المقرا، وكذلك العلامة .ין وهي علامة جمع قديمة ولكنها شائعة في المشنا.

إضافة أزمنة

توجد في المشنا ثلاثة أزمنة : الماضي، والحاضر، والمستقبل.

- ولكنهم شعروا بحاجة إلى إضافة زمنين آخريين وهما : الماضي البعيد עבר לעבר، والمستقبل القريب עבר לעתיד.
- ومن أجل ذلك استحدثت في المشنا صور جديدة مركبة من حروف النسب(מ، כ، ל)وأداة الربط (ש).
- فمن أجل الاشارة إلى الماضي البعيد يستخدم حرف الجر (מ) مع أداة الربط (ש)مع الفعل الماضي.
- التركيب לכש مع صورة المستقبل من الفعل يستخدم للدلالة علي المستقبل القريب : לכש אפנה אשנה.

حذف هاء التعريف

- لغة المشنا تميل إلي حذف هاء التعريف من الصفة : סוכה הראשון.
- هناك حالات تحذف فيها هاء التعريف من الصفة الموصوف علي الاخص في التعبيرات المركبة الشائعة في لغة الحديث : יום טוב.
- وفي الاسماء التي تأتي مع اسماء الاشارة تحذف هاء التعريف في كلا من الاسم واسم الاشارة : אילו זה.
- وهذه الصورة يتضح فيها تأثير الارامية.

الميل إلى ملائمة تصريف الافعال المضعفة مع تصريف الافعال السالم.

- وهذا الاتجاه واضح إلي حدا ما في المقرا، ولكنه طغي في لغة المشنا.
- تأثروا الأرامية واعتادوا في لغة المشنا إضافة ضمير المفرد المتكلم إلي صورة اسم الفاعل.

تأثير اللغات الاجنبيه علي لغه المشنا:

تعد اللغه الاكاديه أقدم اللغات الساميه والتي كان اليهود علي اتصال بهم في عصر المشنا.

بدأت اللغه الاكاديه في الاندثار بعد حلول اللغه الاراميه ولكنها تركت أثر وبالأخص في مجال الصناعه والتجارة ومن بين هذه الكلمات משכון ضمان

كذلك اللغات الفارسية واليونانيه التي ورثت مكان البابلية حيث كانت اللغه الفارسيه كلغه هندوروبيه فان بعض الكلمات الفارسيه دخلت لغه المقرا وبالأخص في مجال السلطه والرئاسة مثل גנז' -המלך

في الأدب التلمودي توجد بعض الكلمات مثل אמרכל (المسئول عن الخزانه)

يعد تأثير اللغه اليونانية اكبر من بين اللغات الاجنبيه وبعد أن انتهت الإمبراطورية اليونانية من العالم ولكن ظل تأثيرها قويا علي الحضاره الرومانية.

رفضت اليهود التدخل في مجال الدين ولكن ظهر التأثير قويا في مجال اللغه وذلك سمي حكماء التلمود بأسماء يونانية.

وقد تأصلت كلمات كثيره من هذه داخل متن اللغه العبريه وتعبرنت وهي من أصل يوناني مثل אכסז-זוג

وآثار اللغه اليونانية موجوده كذلك في لغه المقرا وبالأخص في الأسفار المتأخرة مثل سفر دانيال مثل סופוניא

ومن الكلمات الشائعة ف العبريه الحديثه :נסיס(قاعده) זוג (زوج)

عدد الكلمات الرومانية التي دخلت الي لغه المشنا فهو عدد ضئيل جدا اذا قورنت باللغه اليونانية حيث كانت اللغه اليونانية هي اللغه السائدة في فلسطين في ظل الحكم الروماني .

برغم من ذلك فأن هناك بعض الكلمات التي دخلت اللغه العبريه مثل :ספסל مقعد .

رغم ان غالبية مفردات عبرية المشنا مأخوذة من عبرية العهد القديم وينطبق هذا فى المقام الاول على معظم الالفاظ الاساسية مثل الضمائر والاعداد والادوات ومعظم الافعال والاسماء الشائعة الا ان هناك عدد من الاختلافات بين عبرية العهد القديم وعبرية المشنا وهى اختلافات جوهرية تشمل النحو والمفردات والاسلوب والتركيب . فبعض الصيغ النحوية التى كانت شائعة فى عبرية العهد القديم اصبحت نادرة او اختفت تماما من عبرية المشنا والعكس الصحيح فهناك صيغ كانت نادرة فى عبرية العهد القديم اصبحت هى النسق العادى فى عبرية المشنا .

اولا :المستوى الصوتى :-

حذف صوت الهمزة من الاعلام "אֱלִיעֶזֶר ———————— ◌ְלִיעֶזֶר .

اختلاط نطق الحروف الحلقية البلعومية(ח، ע) بالحروف الحلقية الحنجرية (ה، א) مثل התהזק ———————————— התחזק .

ابدال صوت الميم فى نهاية الكلمة بنون : אָדָן بدلا من אָדָם .

ابدال صوت السين السامخ والعكس :סוכרים بدلا من שוכרים .

٥- حروف بجد كفت اصبحت كما هى فيما عدا حرف الباء ابدل بالواو الشفوية مثل :נְבֵל——— נֵוֶל ، עָנָב——— עֲנָוָה .

ثانيا : المستوى الصرفى :-

لقد طورت المشنا على المستوى الصرفى استخدام بعض الادوات والاسماء والضمائر كما استحدثت كذلك العديد من الاشتقاقات فى اطار تصريفتها وصياغتها للافعال ويمكن اجمال المميزات الصرفية للغة المشنا .

الضمائر :-

*__الضمائر الشحصية المنفصلة__ :تطورت بعض الضمائر الشخصية المقرأئية فى عبرية المشنا فأبدل ضمير المتكلم אנכי فى نصوص المقرا المتأخرة ب אני وتأثر ضمير المخاطب אתה بنظيره الارامى את وظهر فى كثير من المخطوطات بالصيغة الارامية وفى بعض الكتب المطبوعة ايضا كما ظهرت الصيغة العبرية אתה ايضا فى مخطوطات من فترة بركوخفا .ابدال ضمير المتكلمين אנחנו ،נחנו بالضميرאנו ،وابدال ضمير المخاطبين אתם ، אתן، استخدام הם ،הן بدلا من ضمائر جمع الغائبين הם ،המה .

*ضمائر الملكية المتصلة :- تطور ضمير المخاطب المتصل من ◌ְךָ الى ◌ֶךְ وللمخاطبة ◌ֵךְ الى יךְ .

ونتيجة لابدال صوت الميم فى اخر الكلمة بنون تساوى ضمير الملكية للمخاطبين وضمير الملكية للمخاطبات כֶם ،כֶן ———— כֶן ، ◌ֶם ، ◌ֶן ———— ◌ֶן

.

*ضمائر الاشارة :- ظل ضمير الاشارة للمفرد المذكر كما هو فى عبرية العهد القديم "זֶה"اما ضمير الاشارة للمفردة المؤنثة فقد ابدلتזאת ب זוזה، اما ضمير الاشارة لجمع المذكر والاناث אֵלֶּה فقد اصبح אֵלּוּ .

*الضمير الانعكاسى :- استخدمت عبرية المشنا "עֶצֶם" بدلا من "נֶפֶשׁ" لضمير انعكاسى .

*ضمير الصلة :- ابدل اسم الموصول المقرائى "אֲשֶׁר" الى "שֶׁ" .

*ضمير الملكية المنفصل :- استحدثت عبرية المشنا ضميرا منفصلا للملكية باستخدام الاداة "שֶׁל" التى تتكون من اسم الموصول "שֶׁ" +لام النسب فاصبح "שֶׁלִּי" ملكى ،"שֶׁלּוֹ" ملكه .

٢- **الفعل** :-

*فى زمن الماضى :-ابدال " ָה"ضمير الرفع المتصل بالفعل الدال على الغائبة الى "ת"، ابدال "תֶּם" الى "תֶן" نتيجة لابدال صوت الميم الى نون .

*فى زمن المستقبل :- من التطورات التى ظهرت فى الضمائر المتصلة بالفعل فى المستقبل ، اختفاء النون من الضمير المتصل بالفعل الدال على المخاطبة " ין " الى " י " ، واختفاء النون من الضمير المتصل مع الغائبين والمخاطبين " ון " الى " ו " ، والضمير المتصل بالفعل الدال على المخاطبات والغائبات " ְנָה " ابدل فى عبرية المشنا الى " ן " .

*اسم الفاعل :- استخدمت عبرية المشنا صيغة "פּוֹעֶלֶת" عند اشتقاق اسم الفاعلة من الافعال السالمة بدلا من "פּוֹעְלָה" . وقد فضلت عبرية المشنا عند اشتقاق اسم الفاعلة من الاوزان المزيدة كوزن "הִפְעִיל" فضلت الصيغة التى تنتهى باللاحقة " ֶת" . استخدمت عبرية المشنا مورفيم " ין " للجمع بدلا من "ים" .

فقدت عبرية المشنا حوالى ٢٥٠ فعلا من افعال العهد القديم التى تقدرها المعاجم ب١٣٥٠ فعلا واستحدثت حوالى ٣٠٠ فعلا جديدا .

وهناك العديد من الكلمات التى كانت معروفة ومشهورة فى لغة المقرا الا انها اختفت فى لغة المشنا وابدلت بكلمات اخرى وهناك ايضا الكثير من الكلمات التى كانت تستخدم فى عهد المقرا واستخدمت فى لغة المشنا بنفس المعنى او بدلالة مختلفة . ومن اوزان الفعل استخدمت عبرية المشنا اوزان الفعل المذكورة فى العهد القديم مع بعض التعديلات واستحدثت بعض الاوزان مثل (נתפעל، שַׁפְעֵל) .

الاسم : وقد توسعت عبرية المشنا فى استخدام الاسم المشتق ولم يكن للاسماء السيجولية نصيب كبير بين الاسماء المشتقة الا الاسماء التى وردت فى العهد القديم ، وجاء فى مخطوطة قاوفمان للمشنا ١٦ وزنا للاسماء المشتقة من الوزن

المجرد وهناك العديد من الاوزان من الوزن المزيد .(٢٢)

ثالثا : المستوى التركيبى :

طورت المشنا كذلك من نظام الجملة وما تفيده من معنى . فعمدت الى استخدام تراكيب خاصة من اجل التعبير الدقيق والمحدد للازمنة ، كما استحدثت عناصر نحوية لم تكن مستعملة فى بناء الجملة العبرية فى العهد القديم من اجل التعبير عن ازمنة جديدة لم تشر اليها لغة العهد القديم . وفى اطار تطوير المشنا للتراكيب والعناصر النحوية المختلفة واستحداثها لعناصر وتراكيب جديدة فانها قد اهملت كذلك بعض القواعد النحوية التى يعد استخدامها من الاسباب الرئيسية لتشويش المعنى وعدم التعبير عنه بدقة .

الاسم :

*الاضافة :- بدلا من جملة الاضافة " בית -הַמֶּלֶךְ" التى تتكون من مضاف نكرة ومضاف اليه معرفة جاءت فى المخطوطات " הבית שֶׁלַמֶּלֶךְ" او " ביתו שֶׁלַמֶּלֶךְ" اى ان المضاف عرف اما بالهاء او بأتصاله بضمير وعرف المضاف اليه ايضا بهاء التعريف لكن هاء التعريف ادغمت فى اللام التى اخذت حركتها .

*التعريف :-اتجهت عبرية المشنا الى حذف هاء التعريف فبينما طابق العهد القديم بين الصفة والموصوف فى التعريف والتنكير نجد فى المشنا الموصوف نكرة والصفة معرفة " סוּכָּה הראשוֹנָה " .

٢- الفعل :

من اهم التطورات التى ظهرت فى عبرية المشنا والتى تميزها عن عبرية العهد القديم هو التطور الذى طرأ على ازمنة الفعل .لقد تخلصت عبرية المشنا من واو القلب والازمنة المقلوبة وحددت ثلاثة ازمنة هى ماضى ،حال ، مستقبل .

استحدثت عبرية المشنا زمنا يقابل المضارع التام فى الانجليزية باستخدام اسم المفعول والافعال المبنية للمجهول فجاء " מְקוּבָּל אני" او "מְקוּבָּלְנִי" =" I have received" بمعنى تسلمت ، "זכור אני " "I remember" اذكر .

-استحدثت عبرية المشنا زمنا يقابل الماضى المستمر فى اللغة الانجليزية باستخدام الفعل المساعد הָיָה +اسم الفاعل وذلك للتعبير عن استمرار الفعل فى الماضى او تكراره "הָיָה קוֹרֵא בַתּוֹרָה" .

- استخدمت عبرية المشنا صيغة עתיד +ל لتعبر عن الفعل فى زمن الاستقبال بشكل مثل "מָה שֶׁאֲנִי עָתִיד לְהַפְרִישׁ" ما سأدخره .

- الافعال التى جاءت فى العهد القديم ومعها فعل اخر فى صيغة المصدر اللامى جاءت فى عبرية المشنا وقد ابدل المصدر اللامى باسم الفاعل مثل "הִתְחִילוּ כוּלָּם שׂוֹרְפִין" بدأوا جميعا يحرقون الحاميص .

-تأ ثرت عبرية المشنا بالارامية واضافت ضمائر الرفع للمتكلم وللمتكلمين الى صيغة اسم الفاعل التى تعبر عن الزمن الحالى ايضا "גוֹזְרָנִי"="גוֹזֵר אֲנִי" اقرر ، "גוֹזְרָנוּ"="גוֹזֵר אָנוּ"اقررنا.

-استحدثت عبرية المشنا عند اضافة فعلين فى الزمن الماضى ان تستخدم حرف النسب الميم واداة الوصل שֶׁ قبل الفعل الماضى الذى حدث اولا مثل "מִשֶּׁאִבֵּל עָלָיו אָמַר לוֹ" ما ان اخذ على عاتقه حتى قال له .

- اما عند اضافة زمنين فى المستقبل فتستخدم عبرية المشنا לְכְשֶׁ قبل الفعل الذى حدث اولا مثل "לְכְשֶׁאֶפְנֶה אֶשְׁנֶה" عندما اتجه سوف اتغير .

رابعا :المستوى الدلالى :-

تميزت عبرية المشنا على مستوى المفردات والعبارات واصبحت ذات معجم

ثرى بفضل نشاط الاقتراض اللغوى الذى فات نظيره فى لغة العهد القديم . فأدخلت المشنا كما هائلا من الكلمات والعبارات التى لم تستخدم فى العهد القديم وذلك حتى تغطى كافة ميادين الحياة من تعاملات فى البيع والشراء فى السوق وفى الرحلات التجارية وكذلك فى لغة الحديث والحوار العادية ، وخصوصا ان لغة العهد القديم بفصاحتها واساليبها البلاغية وقلة مفرداتها لم تساير العصر الذى يحيا فيه اليهود . فقد تأثرت باللغة الارامية سواء فى المفردات او فى مجال الصيغ الصرفية والتراكيب النحوية واخذت من اللغة الفارسية واليونانية والرومانية العديد من المفردات .

اسلوب المشنا

اسلوب عبرية المشنا يختلف تماما عن اسلوب العهد القديم فهناك الكثير من التراكيب اللغوية التى كانت شائعة فى العهد القديم قد اختفت تماما من عبرية المشنا . وظهرت تراكيب واستخدامات لغوية جديدة وقد اعتمدت عبرية المشنا على الارامية فى مجال تركيب الجملة وعلى الاخص استخدام وتحديد الازمنة .

اعتمدت المشنا على الدقة وميلها للتبسيط في بعض القواعد النحوية والمشنا كانت ملائمه للوضع الذي سادت فيه استخدامها كلغة يوميه.

-وحلت المشنا مكان العهد القديم. بسبب اللغة الفصيحة التي صعبت عليهم وسيله

تفاهمهم على عكس المشنا التي خلا اسلوبها من الرقة والعواطف والخيال التي هي مزايا الاسلوب العبري القديم وهو اسلوب نثري دقيق به مفردات من المعاجم العجمية من الارامية واليونانية والرومانية.

-واتجاه اسلوب المشنا العام هو الابتعاد عن الاستعارات الأدبية واقتصرت علي لغة النثر فقط وجمع أكبر عدد من المفردات الصريحة التي توضح المراد بها دون تورية وهو لم يخلو تماما من بعض التعبيرات الأدبية الفصيحة وخصوصا في المواقف التي يرغب الحاخامات فيها تقليد اسلوب المقرائي وهم يرقون في الاسلوب عند الحديث عن الصلوات والأدعية

أولا : اسلوب التحسين اللغوى :

لجأت المشنا الى استخدام مفردات لغوية ذات دلالات اخف حدة وابسط وقفا على الاذن وخاصة فيما يتعلق بالكلمات الدالة على الموت والدمار والفناء والكلمات الدالة على عورات الجسم والاستعاضة عنها بكلمات اخرى تدل على نفس المعنى .

- ومن أبرز الكلمات التي حُسنت هي اسم القسم الأخير من اقسام المشنا " טהרות " اي الطهارات وذلك على الرغم من أن الموضوع هو النجاسات بأنواعها ومصادرها المختلفة. كان وصف الحاخامات لأنواع دم المرأة من قبيل التحسين اللغوي أيضا.

נָשִׁים בִּבְתוּלֵיהֶם כִּגְפָנִים: יֵשׁ גֶּפֶן שֶׁיֵּינָהּ אָדֹום. יֵשׁ גֶּפֶן שֶׁיֵּינָהּ שָׁחוֹר ؛ יֵשׁ גֶּפֶן שֶׁיֵּינָהּ מְרֻבֶּה. יֵשׁ גֶּפֶן שֶׁיֵּינָהּ מֻעָט .

إن النساء في عذريتهن يشبهن كرمة العنب فهناك كرمة ذات خمر حمراء، وهناك كرمة ذات خمر سوداء، وهناك كرمة خمرها وفيرة وهناك كرمة خمرها قليلة ". مبحث (נדה الحيض) ٩:١١

وهذا الأسلوب الذي حسنه الحاخامات مؤسس على ما ورد في المزامير ٣:٢٨

- وعبارة עָשָׂה צְרָכָיו بمعنى " قضى حاجته " استخدمها الحاخامات كتحسين لغوي للفعل הִשְׁתִּין الذي يعني " تبول " والذي اشتقته لغة العهد القديم من שַׁיִן بمعنى " البول " كما ورد في إشعيا ٢٦/١٢

וְלִשְׁתּוֹת אֶת שֵׁינֵיהֶם עִמָּכֶם:"و يشربوا بولهم معكم".

ثانيا (الأسلوب القانوني أو أسلوب الشرط):

تميزت المشنا فى عرضها لاحكامها بالاسلوب القانونى الذى يقتضى وضع مادة ثم يقوم بشرحها وتستخدم موادها ادوات الشرط بكثرة حتى طغى الاسلوب الشرطى .

- كثر في لغة المشنا استخدام صيغ الشرط المختلفة التي تقترب من الاسلوب القانوني الذي يفرض قواعد تشريعية معينة إذا لم يتمسك بها اليهودي خرج بذلك عن نطاق الالتزام بالشريعة وساد الأسلوب الشرطي في معظم فقرات المشنا خاصه قسم الطهارة واحكامه.

تعبر المشنا عن الشرط بعدة وسائل منها:

١- استخدام اداة الشرط الصريحة אם:

يعد وقوع فعل الشرط بعد اداة الشرط الصريحة אם سببا لوقوع جواب الشرط وامتناع حدوث يودي الى عدم حدوث الجواب

الامثلة:

ما ورد في مبحث (כלים: 5:2)

כִּסּוּי כַּדֵּי יַיִן וְכַדֵּי שֶׁמֶן ،וְכִסּוּי חָבִיּוֹת נִירוּת - טְהוֹרִין ؛ וְאִם הֶתְקִנָן לְתַשְׁמִישׁ – טְמֵאִים

غطاء دنان الخمر ودنان الزيت وغطاء الدنان الورقية جميعها يعد طاهرا ولكن إذا استخدم لغرض اخر فأنها جميعا تعد نجسة

٢- التعبير عن الشرط عن طريق السياق:

وهنا لا تستخدم المشنا اداة الشرط الصريحة انما تعتمد مقام الحديث ويعرف بنظرية السياق ويعد سر اللغة ليس ف الكلمة المفردة وانما ف السياق التي ترد فيه فالسياق هو الذي يوضح المعنى الوظيفي

ما ورد في مبحث (נגעים: ضربات البرص) ٣:٢

חָתָן שֶׁנִּרְאָה בוֹ נֶגַע . נוֹתְנִין לוֹ שִׁבְעַת יְמֵי הַמִּשְׁתֶּה - לוֹ .וּלְבֵיתוֹ וּלְכַסוּתוֹ

"إذا ظهرت ضربه البرص ف العريس فيجب ان يترك الاسبوع الاول من الزواج قبل الفحص سواء كانت ضربة البرص به شخصيا ام في بيته ام في ملبسه "

٣- استخدام صيغه اسم الفاعل مسبوقا بها التعريف لدلاله ع اسلوب الشرط:

تستخدم المشنا كذلك صيغة اسم الفاعل مسبوقا بالتعريف لدلاله على اسلوب الشرط. وهذا التركيب يعرف ف العبرية كإشارة ع اسم الموصول

وفى مبحث (מכשירין: الاعداد الديني) ٤:٩

הַמְמַלֵּא בְּקִילוֹן עַד שְׁלוֹשָׁה יָמִים – טָמֵאִין

من يملا من بئر عميقة تعد مياهه نجسه لمده ثلاث أيام

ثالثا :اسلوب الاستطراد :-

اعتمدت المشنا كذلك على اسلوب الاستطراد اذا كانت تخرج المشنا من نقطة إلى أخرى اثناء عرضها لموضوع معين وفي الغالب لا توجد ضرورة لهذا الانتقال ومن الأمثلة في مبحث (טבול יום الغطاس نهارا) في الفصل الأخير منه أي

الفصل الرابع، تعد اخر ثلاث فقرات منه ٧:٥من قبيل الاستطراد المشنوي، إذ لا علاقة بينها وبين الاحكام الخاصة بالغطاس نهار. ولكن تناول بعض الأحكام التي خفف فيها الحاخامات من شده الحكم الذي كان سائدا عليها من قبل، استخدمت المشنا العبارتين التاليين: בראשונה היו אומרים كانوا قديما يقولون، "הזרו לומר" عادوا للقول.

رابعا : اسلوب التكرار :-

تلجأ المشنا إلى تكرار الفقرات نفسها تقريباً في كثير من الأحيان ولا يشترط أن يكون هذا التكرار في المبحث ذاته؛ بل يمكن أن تنتقل فقره بكاملها أو جزءاً منها من مبحث آخر وفي بعض الاحيان يكون التكرار للتشابه في الحكم بين أمرين مختلفين.

- من اهم الأمثلة للتكرار المشنوي: -

مبحث (כלים: الادوات) ١:٢

حيث تكررت ثلاث جمل كاملة وردت في المبحث نفسه ١:١٥ وهي:

כְּלֵי עֵץ ، כְּלֵי עוֹר ، כְּלֵי עֶצֶם، כְּלֵי זְכוּכִית - פְּשׁוּטֵיהֶן، טְהוֹרִין וּמְקַבְּלֵיהֶן، טְמֵאִים. נִשְׁבְּרוּ ، טָהֲרוּ، חָזַר וְעָשָׂה מֵהֶן כֵּלִים، מְקַבְּלִין טֻמְאָה מִכָּאן וּלְהַבָּא.

" الأواني الخشبية والجلدية والعظمية والزجاجية إذا كانت مسطحة؛ فإنها تُعد طاهرة وإذا كانت مجوفة؛ فإنها تتنجس، وإذا ما كسرت، فإنها تصبح طاهرة ولكن إذا أعيد صنع أواني منها، فإنها تتنجس مرة أخرى من وقتئذ فصاعدا "

خامسا :اسلوب الاستفهام :-

من الاساليب التى اسهبت المشنا فى استخدامها لدرجة انه لا يوجد تقريبا فصل فى اى مبحث من مباحث المشنا الا وطرحت فيه المشنا سؤالا واكثر ، استخدمته

المشنا عند المناقشة بين الحاخامات عند الجدل وكان يأتى لمجرد جذب الانتباه .

ويأتي عند المناقشات والمجادلات ويأتي ايضا لجذب الانتباه ولكسر الملل بسبب الكمية الهائلة من المفردات ف القالب النثري للمشنا واستخدام الاستفهام يساعد على الاهتمام بالأحكام التشريعية، من الأمثلة في قسك الطهارات:

وفي المبحث (الأدوات כלים) ٤:٤ نفسه لجأ المشنا إلى الاستفهام لتقرير قاعده تشريعية خاصه بنجاسة الأواني الفخارية مع أن كان من الممكن حذف أداة الاستفهام دون تأثير " כְּלִי חֶרֶס מֵאֵימָתַי מְקַבְּלִין טֻמְאָה? מִשֶּׁיִּצָּרְפוּ בְּכִבְשָׁן, וְהִיא גְּמַר מְלַאכְתָּן"

متي تقبل الأواني الفخارية النجاسة؟ عندما تُحرق في الفرن وهذا تمام صنعها.

سادسا :اسلوب الاجمال :- من الاساليب المميزة للمشنا كذلك انها بعد ان تعرض لعدة احكام مختلفة قد تتناول شروحها وتفاسيرها على مدار عدة فقرات او حتى عدة فصول من المباحث .فان المشنا قد لجأت الى الاجمال اى انها كانت تجمل المواد والاحكام التفصيلية على شكل قاعدة عامة .

كانت المشنا تجمل المواد والاحكام التفصيلية التي سبق عرضها مع الأمثلة الموضحة لها بالشرح والتفسير، فترجع وتجمل الاحكام على شكل قاعدة تشريعية عامة.

وتعبر المشنا عن اسلوب الاجمال بمصطلح {זה הכלל} بمعني مجمل القول/الحكم العام

ومثال على ذلك ورد ف مبحث (אהלות: الخيام) حيث كانت المشنا تعرض لمقياس الطفيح المكعب الذي يعد الحد الأدنى لانتقال نجاسة الجثة.

وبعد ذلك اجملت كافة الاحكام السابقة ف جملة واحدة:

זֶה הַכְּלָל: הַטָּהוֹר מְמַעֵט וְהַטָּמֵא אֵינוֹ מְמַעֵט.

هذا مجمل القول: الطاهر يقلل بينما النجس لا يقلل

ان السمة الرئيسية لاسلوب المشنا هى الدقة والتحديد العام لمفرداتها ومصطلحاتها العملية التى يمكن وصفها بالايجاز الذى يتضمن الكثير من المعانى المتعددة .على الرغم من ذلك كان هناك فى بعض المواقف رغبة من الحاخامات لتقليد الاسلوب المقرأئى.وقد استخدمت المشنا عدة اساليب اهمها :-

משנה ברכות א'

א'

מֵאֵימָתַי קוֹרִין אֶת שְׁמַע בְּעַרְבִית. מִשָּׁעָה שֶׁהַכֹּהֲנִים נִכְנָסִים לֶאֱכֹל בִּתְרוּמָתָן, עַד סוֹף הָאַשְׁמוּרָה הָרִאשׁוֹנָה, דִּבְרֵי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, עַד חֲצוֹת. רַבָּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר, עַד שֶׁיַּעֲלֶה עַמּוּד הַשָּׁחַר. מַעֲשֶׂה שֶׁבָּאוּ בָנָיו מִבֵּית הַמִּשְׁתֶּה, אָמְרוּ לוֹ, לֹא קָרִינוּ אֶת שְׁמַע. אָמַר לָהֶם, אִם לֹא עָלָה עַמּוּד הַשַּׁחַר, חַיָּבִין אַתֶּם לִקְרוֹת. וְלֹא זוֹ בִּלְבַד, אֶלָּא כָּל מַה שֶּׁאָמְרוּ חֲכָמִים עַד חֲצוֹת, מִצְוָתָן עַד שֶׁיַּעֲלֶה עַמּוּד הַשָּׁחַר. הֶקְטֵר חֲלָבִים וְאֵבָרִים, מִצְוָתָן עַד שֶׁיַּעֲלֶה עַמּוּד הַשָּׁחַר. וְכָל הַנֶּאֱכָלִים לְיוֹם אֶחָד, מִצְוָתָן עַד שֶׁיַּעֲלֶה עַמּוּד הַשָּׁחַר. אִם כֵּן, לָמָּה אָמְרוּ חֲכָמִים עַד חֲצוֹת, כְּדֵי לְהַרְחִיק אֶת הָאָדָם מִן הָעֲבֵרָה :

מֵאֵימָתַי קוֹרִין אֶת שְׁמַע בְּשַׁחֲרִית. מִשֶּׁיַּכִּיר בֵּין תְּכֵלֶת לְלָבָן. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, בֵּין תְּכֵלֶת לְכַרְתִּי. וְגוֹמְרָהּ עַד הָנֵץ הַחַמָּה. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר, עַד שָׁלֹשׁ שָׁעוֹת, שֶׁכֵּן דֶּרֶךְ בְּנֵי מְלָכִים לַעֲמֹד בְּשָׁלֹשׁ שָׁעוֹת. הַקּוֹרֵא מִכָּאן וְאֵילָךְ לֹא הִפְסִיד, כְּאָדָם הַקּוֹרֵא בַתּוֹרָה :

בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים, בָּעֶרֶב כָּל אָדָם יַטּוּ וְיִקְרְאוּ, וּבַבֹּקֶר יַעַמְדוּ, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים ו) וּבְשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ. וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים, כָּל אָדָם קוֹרֵא כְדַרְכּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (שם) וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ. אִם כֵּן, לָמָּה נֶאֱמַר וּבְשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ, בְּשָׁעָה שֶׁבְּנֵי אָדָם שׁוֹכְבִים, וּבְשָׁעָה שֶׁבְּנֵי אָדָם עוֹמְדִים. אָמַר רַבִּי טַרְפוֹן, אֲנִי הָיִיתִי בָא בַדֶּרֶךְ, וְהִטֵּתִי לִקְרוֹת, כְּדִבְרֵי בֵית שַׁמַּאי, וְסִכַּנְתִּי בְעַצְמִי מִפְּנֵי הַלִּסְטִים. אָמְרוּ לוֹ, כְּדַי הָיִיתָ לָחוּב בְּעַצְמְךָ, שֶׁעָבַרְתָּ עַל דִּבְרֵי בֵית הִלֵּל :

בַּשַּׁחַר מְבָרֵךְ שְׁתַּיִם לְפָנֶיהָ וְאַחַת לְאַחֲרֶיהָ, וּבָעֶרֶב שְׁתַּיִם לְפָנֶיהָ וּשְׁתַּיִם לְאַחֲרֶיהָ. אַחַת אֲרֻכָּה וְאַחַת קְצָרָה. מָקוֹם שֶׁאָמְרוּ לְהַאֲרִיךְ, אֵינוֹ רַשַּׁאי לְקַצֵּר. לְקַצֵּר, אֵינוֹ רַשַּׁאי לְהַאֲרִיךְ. לַחְתֹּם, אֵינוֹ רַשַּׁאי שֶׁלֹּא לַחְתֹּם. וְשֶׁלֹּא לַחְתֹּם, אֵינוֹ רַשַּׁאי לַחְתֹּם :

מַזְכִּירִין יְצִיאַת מִצְרַיִם בַּלֵּילוֹת. אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה, הֲרֵי אֲנִי כְּבֶן שִׁבְעִים שָׁנָה, וְלֹא זָכִיתִי שֶׁתֵּאָמֵר יְצִיאַת מִצְרַיִם בַּלֵּילוֹת, עַד שֶׁדְּרָשָׁהּ בֶּן זוֹמָא, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים טז) לְמַעַן תִּזְכֹּר אֶת יוֹם צֵאתְךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם כֹּל יְמֵי חַיֶּיךָ. יְמֵי חַיֶּיךָ, הַיָּמִים. כֹּל יְמֵי חַיֶּיךָ, הַלֵּילוֹת. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, יְמֵי חַיֶּיךָ, הָעוֹלָם הַזֶּה. כֹּל יְמֵי חַיֶּיךָ, לְהָבִיא לִימוֹת הַמָּשִׁיחַ:

ב׳

הָיָה קוֹרֵא בַתּוֹרָה, וְהִגִּיעַ זְמַן הַמִּקְרָא, אִם כִּוֵּן לִבּוֹ, יָצָא. וְאִם לָאו, לֹא יָצָא. בַּפְּרָקִים שׁוֹאֵל מִפְּנֵי הַכָּבוֹד וּמֵשִׁיב, וּבָאֶמְצַע שׁוֹאֵל מִפְּנֵי הַיִּרְאָה וּמֵשִׁיב, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, בָּאֶמְצַע שׁוֹאֵל מִפְּנֵי הַיִּרְאָה, וּמֵשִׁיב מִפְּנֵי הַכָּבוֹד, בַּפְּרָקִים שׁוֹאֵל מִפְּנֵי הַכָּבוֹד, וּמֵשִׁיב שָׁלוֹם לְכָל אָדָם :

אֵלּוּ הֵן בֵּין הַפְּרָקִים, בֵּין בְּרָכָה רִאשׁוֹנָה לִשְׁנִיָּה, בֵּין שְׁנִיָּה לִשְׁמַע, וּבֵין שְׁמַע לִוְהָיָה אִם שָׁמֹעַ, בֵּין וְהָיָה אִם שָׁמֹעַ לְוַיֹּאמֶר, בֵּין וַיֹּאמֶר לֶאֱמֶת וְיַצִּיב. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, בֵּין וַיֹּאמֶר לֶאֱמֶת וְיַצִּיב לֹא יַפְסִיק. אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קָרְחָה, לָמָּה קָדְמָה שְׁמַע לִוְהָיָה אִם שָׁמֹעַ, אֶלָּא כְּדֵי שֶׁיְּקַבֵּל עָלָיו עֹל מַלְכוּת שָׁמַיִם תְּחִלָּה, וְאַחַר כָּךְ יְקַבֵּל עָלָיו עֹל מִצְוֹת. וְהָיָה אִם שָׁמֹעַ לְוַיֹּאמֶר, שֶׁוְּהָיָה אִם שָׁמֹעַ נוֹהֵג בַּיּוֹם וּבַלַּיְלָה, וַיֹּאמֶר אֵינוֹ נוֹהֵג אֶלָּא בַּיּוֹם :

הַקּוֹרֵא אֶת שְׁמַע וְלֹא הִשְׁמִיעַ לְאָזְנוֹ, יָצָא. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר, לֹא יָצָא. קָרָא וְלֹא דִקְדֵּק בְּאוֹתִיּוֹתֶיהָ, רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר יָצָא, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר לֹא יָצָא. הַקּוֹרֵא לְמַפְרֵעַ, לֹא יָצָא. קָרָא וְטָעָה, יַחֲזֹר לְמָקוֹם שֶׁטָּעָה :

הָאֻמָּנִין קוֹרִין בְּרֹאשׁ הָאִילָן אוֹ בְרֹאשׁ הַנִּדְבָּךְ, מַה שֶּׁאֵינָן רַשָּׁאִין לַעֲשׂוֹת כֵּן בַּתְּפִלָּה :

חָתָן פָּטוּר מִקְּרִיאַת שְׁמַע בַּלַּיְלָה הָרִאשׁוֹן עַד מוֹצָאֵי שַׁבָּת, אִם לֹא עָשָׂה מַעֲשֶׂה. מַעֲשֶׂה בְּרַבָּן גַּמְלִיאֵל שֶׁקָּרָא בַלַּיְלָה הָרִאשׁוֹן שֶׁנָּשָׂא. אָמְרוּ לוֹ תַּלְמִידָיו, לֹא לִמַּדְתָּנוּ, רַבֵּנוּ, שֶׁחָתָן פָּטוּר מִקְּרִיאַת שְׁמַע בַּלַּיְלָה הָרִאשׁוֹן. אָמַר לָהֶם, אֵינִי שׁוֹמֵעַ לָכֶם לְבַטֵּל מִמֶּנִּי מַלְכוּת שָׁמַיִם אֲפִלּוּ שָׁעָה אֶחָת :

רָחַץ לַיְלָה הָרִאשׁוֹן שֶׁמֵּתָה אִשְׁתּוֹ. אָמְרוּ לוֹ תַלְמִידָיו, לֹא לִמַּדְתָּנוּ, רַבֵּנוּ, שֶׁאָבֵל אָסוּר לִרְחֹץ. אָמַר לָהֶם, אֵינִי כִשְׁאָר כָּל אָדָם, אִסְטְנִיס אָנִי :

וּכְשֶׁמֵּת טָבִי עַבְדּוֹ, קִבֵּל עָלָיו תַּנְחוּמִין. אָמְרוּ לוֹ תַּלְמִידָיו, לֹא לִמַּדְתָּנוּ רַבֵּנוּ, שֶׁאֵין מְקַבְּלִין תַּנְחוּמִין עַל הָעֲבָדִים. אָמַר לָהֶם, אֵין טָבִי עַבְדִּי כִּשְׁאָר כָּל הָעֲבָדִים, כָּשֵׁר הָיָה :

חָתָן אִם רָצָה לִקְרוֹת קְרִיאַת שְׁמַע לַיְלָה הָרִאשׁוֹן, קוֹרֵא. רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר, לֹא כָל הָרוֹצֶה לִטֹּל אֶת הַשֵּׁם יִטֹּל :

ג'

מִי שֶׁמֵּתוֹ מוּטָל לְפָנָיו, פָּטוּר מִקְּרִיאַת שְׁמַע, מִן הַתְּפִלָּה וּמִן הַתְּפִלִּין. נוֹשְׂאֵי הַמִּטָּה וְחִלּוּפֵיהֶן וְחִלּוּפֵי חִלּוּפֵיהֶן, אֶת שֶׁלִּפְנֵי הַמִּטָּה וְאֶת שֶׁלְּאַחַר הַמִּטָּה, אֶת שֶׁלַּמִּטָּה צֹרֶךְ בָּהֶן פְּטוּרִים, וְאֶת שֶׁאֵין לַמִּטָּה צֹרֶךְ בָּהֶן חַיָּבִין. אֵלּוּ וָאֵלּוּ פְּטוּרִים מִן הַתְּפִלָּה :

קָבְרוּ אֶת הַמֵּת וְחָזְרוּ, אִם יְכוֹלִין לְהַתְחִיל וְלִגְמֹר עַד שֶׁלֹּא יַגִּיעוּ לַשּׁוּרָה, יַתְחִילוּ. וְאִם לָאו, לֹא יַתְחִילוּ. הָעוֹמְדִים בַּשּׁוּרָה, הַפְּנִימִים פְּטוּרִים, וְהַחִיצוֹנִים חַיָּבִין :

נָשִׁים וַעֲבָדִים וּקְטַנִּים פְּטוּרִין מִקְּרִיאַת שְׁמַע וּמִן הַתְּפִלִּין, וְחַיָּבִין בִּתְפִלָּה וּבִמְזוּזָה, וּבְבִרְכַּת הַמָּזוֹן :

בַּעַל קֶרִי מְהַרְהֵר בְּלִבּוֹ וְאֵינוֹ מְבָרֵךְ, לֹא לְפָנֶיהָ וְלֹא לְאַחֲרֶיהָ. וְעַל הַמָּזוֹן מְבָרֵךְ לְאַחֲרָיו, וְאֵינוֹ מְבָרֵךְ לְפָנָיו. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, מְבָרֵךְ לִפְנֵיהֶם וּלְאַחֲרֵיהֶם :

הָיָה עוֹמֵד בַּתְּפִלָּה, וְנִזְכַּר שֶׁהוּא בַעַל קֶרִי, לֹא יַפְסִיק, אֶלָּא יְקַצֵּר. יָרַד לִטְבֹּל, אִם יָכוֹל לַעֲלוֹת וּלְהִתְכַּסּוֹת וְלִקְרוֹת עַד שֶׁלֹּא תָנֵץ הַחַמָּה, יַעֲלֶה וְיִתְכַּסֶּה וְיִקְרָא. וְאִם לָאו, יִתְכַּסֶּה בַמַּיִם וְיִקְרָא. אֲבָל לֹא יִתְכַּסֶּה, לֹא בַמַּיִם הָרָעִים וְלֹא בְמֵי הַמִּשְׁרָה, עַד שֶׁיַּטִּיל לְתוֹכָן מָיִם. וְכַמָּה יַרְחִיק מֵהֶם וּמִן הַצּוֹאָה, אַרְבַּע אַמּוֹת :

זָב שֶׁרָאָה קֶרִי, וְנִדָּה שֶׁפָּלְטָה שִׁכְבַת זֶרַע, וְהַמְשַׁמֶּשֶׁת שֶׁרָאֲתָה נִדָּה, צְרִיכִין טְבִילָה, וְרַבִּי יְהוּדָה פּוֹטֵר :

ד'

תְּפִלַּת הַשַּׁחַר, עַד חֲצוֹת. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, עַד אַרְבַּע שָׁעוֹת. תְּפִלַּת הַמִּנְחָה עַד הָעֶרֶב. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, עַד פְּלַג הַמִּנְחָה. תְּפִלַּת הָעֶרֶב אֵין לָהּ קֶבַע. וְשֶׁל מוּסָפִין כָּל הַיּוֹם. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, עַד שֶׁבַע שָׁעוֹת :

רַבִּי נְחוּנְיָא בֶּן הַקָּנָה הָיָה מִתְפַּלֵּל בִּכְנִיסָתוֹ לְבֵית הַמִּדְרָשׁ וּבִיצִיאָתוֹ תְּפִלָּה קְצָרָה. אָמְרוּ לוֹ, מַה מָּקוֹם לִתְפִלָּה זוֹ. אָמַר לָהֶם, בִּכְנִיסָתִי אֲנִי מִתְפַּלֵּל שֶׁלֹּא תֶאֱרַע תַּקָּלָה עַל יָדִי, וּבִיצִיאָתִי אֲנִי נוֹתֵן הוֹדָיָה עַל חֶלְקִי :

רַבָּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר, בְּכָל יוֹם מִתְפַּלֵּל אָדָם שְׁמֹנֶה עֶשְׂרֵה. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר, מֵעֵין שְׁמֹנֶה עֶשְׂרֵה. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר, אִם שְׁגוּרָה תְפִלָּתוֹ בְּפִיו, יִתְפַּלֵּל שְׁמֹנֶה עֶשְׂרֵה. וְאִם לָאו, מֵעֵין שְׁמֹנֶה עֶשְׂרֵה :

רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, הָעוֹשֶׂה תְפִלָּתוֹ קֶבַע, אֵין תְּפִלָּתוֹ תַּחֲנוּנִים. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר, הַמְהַלֵּךְ בִּמְקוֹם סַכָּנָה, מִתְפַּלֵּל תְּפִלָּה קְצָרָה. אוֹמֵר, הוֹשַׁע הַשֵּׁם אֶת עַמְּךָ אֶת שְׁאֵרִית יִשְׂרָאֵל, בְּכָל פָּרָשַׁת הָעִבּוּר יִהְיוּ צָרְכֵיהֶם לְפָנֶיךָ. בָּרוּךְ אַתָּה ה' שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה :

הָיָה רוֹכֵב עַל הַחֲמוֹר, יֵרֵד. וְאִם אֵינוֹ יָכוֹל לֵירֵד, יַחֲזִיר אֶת פָּנָיו, וְאִם אֵינוֹ יָכוֹל לְהַחֲזִיר אֶת פָּנָיו, יְכַוֵּן אֶת לִבּוֹ כְּנֶגֶד בֵּית קֹדֶשׁ הַקָּדָשִׁים :

הָיָה יוֹשֵׁב בִּסְפִינָה אוֹ בְקָרוֹן אוֹ בְאַסְדָּה, יְכַוֵּן אֶת לִבּוֹ כְּנֶגֶד בֵּית קֹדֶשׁ הַקָּדָשִׁים :

רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה אוֹמֵר, אֵין תְּפִלַּת הַמּוּסָפִין אֶלָּא בְּחֶבֶר עִיר. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, בְּחֶבֶר עִיר וְשֶׁלֹּא בְחֶבֶר עִיר. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר מִשְּׁמוֹ, כָּל מָקוֹם שֶׁיֵּשׁ חֶבֶר עִיר, הַיָּחִיד פָּטוּר מִתְּפִלַּת הַמּוּסָפִין :

ה'

אֵין עוֹמְדִין לְהִתְפַּלֵּל אֶלָּא מִתּוֹךְ כֹּבֶד רֹאשׁ. חֲסִידִים הָרִאשׁוֹנִים הָיוּ שׁוֹהִים שָׁעָה אַחַת וּמִתְפַּלְלִים, כְּדֵי שֶׁיְּכַוְּנוּ אֶת לִבָּם לַמָּקוֹם. אֲפִלּוּ הַמֶּלֶךְ שׁוֹאֵל בִּשְׁלוֹמוֹ, לֹא יְשִׁיבֶנּוּ. וַאֲפִלּוּ נָחָשׁ כָּרוּךְ עַל עֲקֵבוֹ, לֹא יַפְסִיק :

מַזְכִּירִין גְּבוּרוֹת גְּשָׁמִים בִּתְחִיַּת הַמֵּתִים, וְשׁוֹאֲלִין הַגְּשָׁמִים בְּבִרְכַּת הַשָּׁנִים, וְהַבְדָּלָה בְּחוֹנֵן הַדָּעַת. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר, אוֹמְרָהּ בְּרָכָה רְבִיעִית בִּפְנֵי עַצְמָהּ. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, בְּהוֹדָאָה :

הָאוֹמֵר עַל קַן צִפּוֹר יַגִּיעוּ רַחֲמֶיךָ, וְעַל טוֹב יִזָּכֵר שְׁמֶךָ, מוֹדִים מוֹדִים, מְשַׁתְּקִין אוֹתוֹ. הָעוֹבֵר לִפְנֵי הַתֵּיבָה וְטָעָה, יַעֲבֹר אַחֵר תַּחְתָּיו, וְלֹא יְהֵא סָרְבָן בְּאוֹתָהּ שָׁעָה. מִנַּיִן הוּא מַתְחִיל, מִתְּחִלַּת הַבְּרָכָה שֶׁטָּעָה בָהּ :

הָעוֹבֵר לִפְנֵי הַתֵּיבָה, לֹא יַעֲנֶה אַחַר הַכֹּהֲנִים אָמֵן, מִפְּנֵי הַטֵּרוּף. וְאִם אֵין שָׁם כֹּהֵן אֶלָּא הוּא, לֹא יִשָּׂא אֶת כַּפָּיו. וְאִם הַבְטָחָתוֹ שֶׁהוּא נוֹשֵׂא אֶת כַּפָּיו וְחוֹזֵר לִתְפִלָּתוֹ, רַשַּׁאי :

הַמִּתְפַּלֵּל וְטָעָה, סִימָן רַע לוֹ. וְאִם שְׁלִיחַ צִבּוּר הוּא, סִימָן רַע לְשׁוֹלְחָיו, מִפְּנֵי שֶׁשְּׁלוּחוֹ שֶׁל אָדָם כְּמוֹתוֹ. אָמְרוּ עָלָיו עַל רַבִּי חֲנִינָא בֶּן דּוֹסָא, כְּשֶׁהָיָה מִתְפַּלֵּל עַל הַחוֹלִים וְאוֹמֵר, זֶה חַי וְזֶה מֵת. אָמְרוּ לוֹ, מִנַּיִן אַתָּה יוֹדֵעַ. אָמַר לָהֶם, אִם שְׁגוּרָה תְפִלָּתִי בְּפִי, יוֹדֵעַ אֲנִי שֶׁהוּא מְקֻבָּל. וְאִם לָאו, יוֹדֵעַ אֲנִי שֶׁהוּא מְטֹרָף:

משנה שבת

א'

יְצִיאוֹת הַשַּׁבָּת שְׁתַּיִם שֶׁהֵן אַרְבַּע בִּפְנִים, וּשְׁתַּיִם שֶׁהֵן אַרְבַּע בַּחוּץ. כֵּיצַד. הֶעָנִי עוֹמֵד בַּחוּץ וּבַעַל הַבַּיִת בִּפְנִים, פָּשַׁט הֶעָנִי אֶת יָדוֹ לִפְנִים וְנָתַן לְתוֹךְ יָדוֹ שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת, אוֹ שֶׁנָּטַל מִתּוֹכָהּ וְהוֹצִיא, הֶעָנִי חַיָּב וּבַעַל הַבַּיִת פָּטוּר. פָּשַׁט בַּעַל הַבַּיִת אֶת יָדוֹ לַחוּץ וְנָתַן לְתוֹךְ יָדוֹ שֶׁל עָנִי, אוֹ שֶׁנָּטַל מִתּוֹכָהּ וְהִכְנִיס, בַּעַל הַבַּיִת חַיָּב וְהֶעָנִי פָּטוּר. פָּשַׁט הֶעָנִי אֶת יָדוֹ לִפְנִים וְנָטַל בַּעַל הַבַּיִת מִתּוֹכָהּ, אוֹ שֶׁנָּתַן לְתוֹכָהּ וְהוֹצִיא, שְׁנֵיהֶם פְּטוּרִין. פָּשַׁט בַּעַל הַבַּיִת אֶת יָדוֹ לַחוּץ וְנָטַל הֶעָנִי מִתּוֹכָהּ, אוֹ שֶׁנָּתַן לְתוֹכָהּ וְהִכְנִיס, שְׁנֵיהֶם פְּטוּרִין :

לֹא יֵשֵׁב אָדָם לִפְנֵי הַסַּפָּר סָמוּךְ לַמִּנְחָה, עַד שֶׁיִּתְפַּלֵּל. לֹא יִכָּנֵס אָדָם לַמֶּרְחָץ וְלֹא לַבֻּרְסְקִי וְלֹא לֶאֱכֹל וְלֹא לָדִין. וְאִם הִתְחִילוּ, אֵין מַפְסִיקִין. מַפְסִיקִים לִקְרוֹת קְרִיאַת שְׁמַע, וְאֵין מַפְסִיקִים לִתְפִלָּה :

לֹא יֵצֵא הַחַיָּט בְּמַחְטוֹ סָמוּךְ לַחֲשֵׁכָה, שֶׁמָּא יִשְׁכַּח וְיֵצֵא. וְלֹא הַלַּבְלָר בְּקֻלְמוֹסוֹ. וְלֹא יְפַלֶּה אֶת כֵּלָיו, וְלֹא יִקְרָא לְאוֹר הַנֵּר. בֶּאֱמֶת אָמְרוּ, הַחַזָּן רוֹאֶה הֵיכָן תִּינוֹקוֹת קוֹרְאִים, אֲבָל הוּא לֹא יִקְרָא. כַּיּוֹצֵא בוֹ, לֹא יֹאכַל הַזָּב עִם הַזָּבָה, מִפְּנֵי הֶרְגֵּל עֲבֵרָה :

וְאֵלּוּ מִן הַהֲלָכוֹת שֶׁאָמְרוּ בַעֲלִיַּת חֲנַנְיָה בֶן חִזְקִיָּה בֶן גֻּרְיוֹן כְּשֶׁעָלוּ לְבַקְּרוֹ. נִמְנוּ וְרַבּוּ בֵית שַׁמַּאי עַל בֵּית הִלֵּל, וּשְׁמֹנָה עָשָׂר דְּבָרִים גָּזְרוּ בוֹ בַיּוֹם :

בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים, אֵין שׁוֹרִין דְּיוֹ וְסַמְמָנִים וְכַרְשִׁינִים, אֶלָּא כְּדֵי שֶׁיִּשּׁוֹרוּ מִבְּעוֹד יוֹם. וּבֵית הִלֵּל מַתִּירִין :

בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים, אֵין נוֹתְנִין אוּנִין שֶׁל פִּשְׁתָּן לְתוֹךְ הַתַּנּוּר, אֶלָּא כְּדֵי שֶׁיְּהַבְהִבוּ מִבְּעוֹד יוֹם, וְלֹא אֶת הַצֶּמֶר לַיּוֹרָה, אֶלָּא כְּדֵי שֶׁיִּקְלֹט הָעַיִן. וּבֵית הִלֵּל מַתִּירִין. בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים, אֵין פּוֹרְשִׂין מְצוּדוֹת חַיָּה וְעוֹפוֹת וְדָגִים, אֶלָּא כְּדֵי שֶׁיִּצּוֹדוּ מִבְּעוֹד יוֹם. וּבֵית הִלֵּל מַתִּירִין :

בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים, אֵין מוֹכְרִין לַנָּכְרִי וְאֵין טוֹעֲנִין עִמּוֹ וְאֵין מַגְבִּיהִין עָלָיו, אֶלָּא כְּדֵי שֶׁיַּגִּיעַ לְמָקוֹם קָרוֹב. וּבֵית הִלֵּל מַתִּירִין :

בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים, אֵין נוֹתְנִין עוֹרוֹת לְעַבְּדָן וְלֹא כֵלִים לְכוֹבֵס נָכְרִי, אֶלָּא כְּדֵי שֶׁיֵּעָשׂוּ מִבְּעוֹד יוֹם. וּבְכֻלָּן בֵּית הִלֵּל מַתִּירִין עִם הַשֶּׁמֶשׁ :

אָמַר רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל, נוֹהֲגִין הָיוּ בֵּית אַבָּא שֶׁהָיוּ נוֹתְנִין כְּלֵי לָבָן לְכוֹבֵס נָכְרִי שְׁלֹשָׁה יָמִים קֹדֶם לַשַּׁבָּת. וְשָׁוִין אֵלּוּ וָאֵלּוּ, שֶׁטּוֹעֲנִין קוֹרוֹת בֵּית הַבַּד וְעִגּוּלֵי הַגַּת :

אֵין צוֹלִין בָּשָׂר, בָּצָל, וּבֵיצָה, אֶלָּא כְּדֵי שֶׁיִּצּוֹלוּ מִבְּעוֹד יוֹם. אֵין נוֹתְנִין פַּת לַתַּנּוּר עִם חֲשֵׁכָה, וְלֹא חֲרָרָה עַל גַּבֵּי גֶחָלִים, אֶלָּא כְּדֵי שֶׁיִּקְרְמוּ פָנֶיהָ מִבְּעוֹד יוֹם. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, כְּדֵי שֶׁיִּקְרֹם הַתַּחְתּוֹן שֶׁלָּהּ :

מְשַׁלְשְׁלִין אֶת הַפֶּסַח בַּתַּנּוּר עִם חֲשֵׁכָה. וּמַאֲחִיזִין אֶת הָאוּר בִּמְדוּרַת בֵּית הַמּוֹקֵד. וּבַגְּבוּלִין, כְּדֵי שֶׁיֶּאֱחֹז הָאוּר בְּרֻבָּן. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, בְּפֶחָמִין, כָּל שֶׁהוּא

ב'

בַּמֶּה מַדְלִיקִין וּבַמָּה אֵין מַדְלִיקִין. אֵין מַדְלִיקִין לֹא בְלֶכֶשׁ, וְלֹא בְחֹסֶן, וְלֹא בְכָלָךְ, וְלֹא בִפְתִילַת הָאִידָן, וְלֹא בִפְתִילַת הַמִּדְבָּר, וְלֹא בִירוֹקָה שֶׁעַל פְּנֵי הַמָּיִם. וְלֹא בְזֶפֶת, וְלֹא בְשַׁעֲוָה, וְלֹא בְשֶׁמֶן קִיק, וְלֹא בְשֶׁמֶן שְׂרֵפָה, וְלֹא בְאַלְיָה, וְלֹא בְחֵלֶב. נַחוּם הַמָּדִי אוֹמֵר, מַדְלִיקִין בְּחֵלֶב מְבֻשָּׁל. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, אֶחָד מְבֻשָּׁל וְאֶחָד שֶׁאֵינוֹ מְבֻשָּׁל, אֵין מַדְלִיקִין בּוֹ :

אֵין מַדְלִיקִין בְּשֶׁמֶן שְׂרֵפָה בְּיוֹם טוֹב. רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר, אֵין מַדְלִיקִין בְּעִטְרָן, מִפְּנֵי כְבוֹד הַשַּׁבָּת. וַחֲכָמִים מַתִּירִין בְּכָל הַשְּׁמָנִים, בְּשֶׁמֶן שֻׁמְשְׁמִין, בְּשֶׁמֶן אֱגוֹזִים, בְּשֶׁמֶן צְנוֹנוֹת, בְּשֶׁמֶן דָּגִים, בְּשֶׁמֶן פַּקּוּעוֹת, בְּעִטְרָן וּבְנֵפְטְ. רַבִּי טַרְפוֹן אוֹמֵר, אֵין מַדְלִיקִין אֶלָּא בְשֶׁמֶן זַיִת בִּלְבָד :

כָּל הַיּוֹצֵא מִן הָעֵץ אֵין מַדְלִיקִין בּוֹ אֶלָּא פִשְׁתָּן. וְכָל הַיּוֹצֵא מִן הָעֵץ אֵינוֹ מִטַּמֵּא טֻמְאַת אֹהָלִים אֶלָּא פִשְׁתָּן. פְּתִילַת הַבֶּגֶד שֶׁקִּפְּלָהּ וְלֹא הִבְהֲבָהּ, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, טְמֵאָה, וְאֵין מַדְלִיקִין בָּהּ. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר, טְהוֹרָה, וּמַדְלִיקִין בָּהּ :

לֹא יִקֹּב אָדָם שְׁפוֹפֶרֶת שֶׁל בֵּיצָה וִימַלְאֶנָּה שֶׁמֶן וְיִתְּנֶנָּה עַל פִּי הַנֵּר בִּשְׁבִיל שֶׁתְּהֵא מְנַטֶּפֶת, אֲפִלּוּ הִיא שֶׁל חֶרֶס. וְרַבִּי יְהוּדָה מַתִּיר. אֲבָל אִם חִבְּרָהּ הַיּוֹצֵר מִתְּחִלָּה, מֻתָּר, מִפְּנֵי שֶׁהוּא כְּלִי אֶחָד. לֹא יְמַלֵּא אָדָם אֶת הַקְּעָרָה שֶׁמֶן וְיִתְּנֶנָּה בְּצַד הַנֵּר וְיִתֵּן רֹאשׁ הַפְּתִילָה בְתוֹכָהּ, בִּשְׁבִיל שֶׁתְּהֵא שׁוֹאֶבֶת. וְרַבִּי יְהוּדָה מַתִּיר :

הַמְכַבֶּה אֶת הַנֵּר מִפְּנֵי שֶׁהוּא מִתְיָרֵא מִפְּנֵי גוֹיִם, מִפְּנֵי לִסְטִים, מִפְּנֵי רוּחַ רָעָה, וְאִם בִּשְׁבִיל הַחוֹלֶה שֶׁיִּישַׁן, פָּטוּר. כְּחָס עַל הַנֵּר, כְּחָס עַל הַשֶּׁמֶן, כְּחָס עַל הַפְּתִילָה, חַיָּב. וְרַבִּי יוֹסֵי פּוֹטֵר בְּכֻלָּן חוּץ מִן הַפְּתִילָה, מִפְּנֵי שֶׁהוּא עוֹשָׂהּ פֶּחָם :

עַל שָׁלֹשׁ עֲבֵרוֹת נָשִׁים מֵתוֹת בִּשְׁעַת לֵדָתָן, עַל שֶׁאֵינָן זְהִירוֹת בַּנִּדָּה וּבַחַלָּה וּבְהַדְלָקַת הַנֵּר :

שְׁלשָׁה דְבָרִים צָרִיךְ אָדָם לוֹמַר בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ עֶרֶב שַׁבָּת עִם חֲשֵׁכָה. עִשַּׂרְתֶּם. עֵרַבְתֶּם. הַדְלִיקוּ אֶת הַנֵּר. סָפֵק חֲשֵׁכָה סָפֵק אֵין חֲשֵׁכָה, אֵין מְעַשְּׂרִין אֶת הַוַּדַּאי, וְאֵין מַטְבִּילִין אֶת הַכֵּלִים, וְאֵין מַדְלִיקִין אֶת הַנֵּרוֹת, אֲבָל מְעַשְּׂרִין אֶת הַדְּמַאי, וּמְעָרְבִין, וְטוֹמְנִין אֶת הַחַמִּין :

ג'

כִּירָה שֶׁהִסִּיקוּהָ בְּקַשׁ וּבִגְבָבָא, נוֹתְנִים עָלֶיהָ תַּבְשִׁיל. בְּגֶפֶת וּבְעֵצִים, לֹא יִתֵּן עַד שֶׁיִּגְרֹף, אוֹ עַד שֶׁיִּתֵּן אֶת הָאֵפֶר. בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים, חַמִּין אֲבָל לֹא תַבְשִׁיל. וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים, חַמִּין וְתַבְשִׁיל. בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים, נוֹטְלִין אֲבָל לֹא מַחֲזִירִין. וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים, אַף מַחֲזִירִין :

תַּנּוּר שֶׁהִסִּיקוּהוּ בְּקַשׁ וּבַגְּבָבָא, לֹא יִתֵּן בֵּין מִתּוֹכוֹ בֵּין מֵעַל גַּבָּיו. כֻּפָּח שֶׁהִסִּיקוּהוּ בְּקַשׁ וּבִגְבָבָא, הֲרֵי זֶה כְכִירַיִם, בְּגֶפֶת וּבְעֵצִים, הֲרֵי הוּא כְתַנּוּר :

אֵין נוֹתְנִין בֵּיצָה בְּצַד הַמֵּחַם בִּשְׁבִיל שֶׁתִּתְגַּלְגֵּל. וְלֹא יַפְקִיעֶנָּה בְסוּדָרִין. וְרַבִּי יוֹסֵי מַתִּיר. וְלֹא יַטְמִינֶנָּה בְחֹל וּבַאֲבַק דְּרָכִים בִּשְׁבִיל שֶׁתִּצָּלֶה :

מַעֲשֶׂה שֶׁעָשׂוּ אַנְשֵׁי טְבֶרְיָא וְהֵבִיאוּ סִלּוֹן שֶׁל צוֹנֵן לְתוֹךְ אַמָּה שֶׁל חַמִּין. אָמְרוּ לָהֶן חֲכָמִים, אִם בְּשַׁבָּת, כְּחַמִּין שֶׁהוּחַמּוּ בְשַׁבָּת, אֲסוּרִין בִּרְחִיצָה וּבִשְׁתִיָּה; בְּיוֹם טוֹב, כְּחַמִּין שֶׁהוּחַמּוּ בְיוֹם טוֹב, אֲסוּרִין בִּרְחִיצָה וּמֻתָּרִין בִּשְׁתִיָּה. מוּלְיָאר הַגָּרוּף, שׁוֹתִין הֵימֶנּוּ בְּשַׁבָּת. אַנְטִיכִי, אַף עַל פִּי שֶׁגְּרוּפָה, אֵין שׁוֹתִין מִמֶּנָּה :

הַמֵּחַם שֶׁפִּנָּהוּ, לֹא יִתֵּן לְתוֹכוֹ צוֹנֵן בִּשְׁבִיל שֶׁיֵּחַמּוּ, אֲבָל נוֹתֵן הוּא לְתוֹכוֹ אוֹ לְתוֹךְ הַכּוֹס כְּדֵי לְהַפְשִׁירָן. הָאִלְפָּס וְהַקְּדֵרָה שֶׁהֶעֱבִירָן מְרֻתָּחִין, לֹא יִתֵּן לְתוֹכָן תְּבָלִין, אֲבָל נוֹתֵן הוּא לְתוֹךְ הַקְּעָרָה אוֹ לְתוֹךְ הַתַּמְחוּי. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, לַכֹּל הוּא נוֹתֵן, חוּץ מִדָּבָר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ חֹמֶץ וְצִיר :

אֵין נוֹתְנִין כְּלִי תַּחַת הַנֵּר לְקַבֵּל בּוֹ אֶת הַשֶּׁמֶן. וְאִם נוֹתְנוֹ מִבְּעוֹד יוֹם, מֻתָּר. וְאֵין נֵאוֹתִין מִמֶּנּוּ, לְפִי שֶׁאֵינוֹ מִן הַמּוּכָן. מְטַלְטְלִין נֵר חָדָשׁ, אֲבָל לֹא יָשָׁן. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, כָּל הַנֵּרוֹת מְטַלְטְלִין, חוּץ מִן הַנֵּר הַדּוֹלֵק בְּשַׁבָּת. נוֹתְנִין כְּלִי תַּחַת הַנֵּר לְקַבֵּל נִיצוֹצוֹת. וְלֹא יִתֵּן לְתוֹכוֹ מַיִם, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְכַבֶּה :

ד'

בַּמֶּה טוֹמְנִין וּבַמָּה אֵין טוֹמְנִין. אֵין טוֹמְנִין לֹא בְגֶפֶת וְלֹא בְזֶבֶל, לֹא בְמֶלַח וְלֹא בְסִיד וְלֹא בְחֹל, בֵּין לַחִים בֵּין יְבֵשִׁים. לֹא בְתֶבֶן וְלֹא בְזָגִים וְלֹא בְמוֹכִים וְלֹא בַעֲשָׂבִים בִּזְמַן שֶׁהֵן לַחִים, אֲבָל טוֹמְנִין בָּהֶן כְּשֶׁהֵן יְבֵשִׁין. טוֹמְנִין בִּכְסוּת וּבְפֵרוֹת, בְּכַנְפֵי יוֹנָה וּבִנְסֹרֶת שֶׁל חָרָשִׁים וּבִנְעֹרֶת שֶׁל פִּשְׁתָּן דַּקָּה. רַבִּי יְהוּדָה אוֹסֵר בְּדַקָּה וּמַתִּיר בְּגַסָּה :

טוֹמְנִין בִּשְׁלָחִין, וּמְטַלְטְלִין אוֹתָן, בְּגִזֵּי צֶמֶר, וְאֵין מְטַלְטְלִין אוֹתָן. כֵּיצַד הוּא עוֹשֶׂה, נוֹטֵל אֶת הַכִּסּוּי וְהֵן נוֹפְלוֹת. רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה אוֹמֵר, קֻפָּה, מַטָּהּ עַל צִדָּהּ וְנוֹטֵל, שֶׁמָּא יִטֹּל וְאֵינוֹ יָכֹל לְהַחֲזִיר. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, נוֹטֵל וּמַחֲזִיר. לֹא כִסָּהוּ מִבְּעוֹד יוֹם, לֹא יְכַסֶּנּוּ מִשֶּׁתֶּחְשַׁךְ. כִּסָּהוּ וְנִתְגַּלָּה, מֻתָּר לְכַסּוֹתוֹ. מְמַלֵּא אֶת הַקִּיתוֹן וְנוֹתֵן לְתַחַת הַכַּר, אוֹ תַחַת הַכֶּסֶת :

ה'

בַּמֶּה בְהֵמָה יוֹצְאָה וּבַמָּה אֵינָהּ יוֹצְאָה. יוֹצֵא הַגָּמָל בְּאַפְסָר, וְנָאקָה בַחֲטָם, וְלֻבְדְּקִים בִּפְרֻמְבְּיָא, וְסוּס בְּשֵׁיר, וְכָל בַּעֲלֵי הַשֵּׁיר יוֹצְאִים בַּשֵּׁיר וְנִמְשָׁכִים בַּשֵּׁיר, וּמַזִּין עֲלֵיהֶן וְטוֹבְלִין בִּמְקוֹמָן :

חֲמוֹר יוֹצֵא בְמַרְדַּעַת, בִּזְמַן שֶׁהִיא קְשׁוּרָה לוֹ. זְכָרִים יוֹצְאִין לְבוּבִין. רְחֵלוֹת יוֹצְאוֹת שְׁחוּזוֹת, כְּבוּלוֹת וּכְבוּנוֹת. הָעִזִּים יוֹצְאוֹת צְרוּרוֹת. רַבִּי יוֹסֵי אוֹסֵר בְּכֻלָּן, חוּץ מִן הָרְחֵלִין הַכְּבוּנוֹת. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, עִזִּים יוֹצְאוֹת צְרוּרוֹת לְיַבֵּשׁ, אֲבָל לֹא לְחָלָב :

וּבַמָּה אֵינָהּ יוֹצְאָה. לֹא יֵצֵא גָמָל בִּמְטוּטֶלֶת, לֹא עָקוּד וְלֹא רָגוּל, וְכֵן שְׁאָר כָּל הַבְּהֵמוֹת. לֹא יִקְשֹׁר גְּמַלִּים זֶה בָזֶה וְיִמְשֹׁךְ. אֲבָל מַכְנִיס חֲבָלִים לְתוֹךְ יָדוֹ וְיִמְשֹׁךְ, וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יִכְרֹךְ :

אֵין חֲמוֹר יוֹצֵא בְמַרְדַּעַת בִּזְמַן שֶׁאֵינָהּ קְשׁוּרָה לוֹ, וְלֹא בְזוֹג, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא פָקוּק, וְלֹא בְסֻלָּם שֶׁבְּצַוָּארוֹ, וְלֹא בִרְצוּעָה שֶׁבְּרַגְלוֹ. וְאֵין

הַתַּרְנְגוֹלִין יוֹצְאִין בְּחוּטִין, וְלֹא בִרְצוּעוֹת שֶׁבְּרַגְלֵיהֶם. וְאֵין הַזְּכָרִים יוֹצְאִין בַּעֲגָלָה שֶׁתַּחַת הָאַלְיָה שֶׁלָּהֶן. וְאֵין הָרְחֵלִים יוֹצְאוֹת חֲנוּנוֹת. וְאֵין הָעֵגֶל יוֹצֵא בְגִימוֹן. וְלֹא פָרָה בְּעוֹר הַקֻּפָּר, וְלֹא בִרְצוּעָה שֶׁבֵּין קַרְנֶיהָ. פָּרָתוֹ שֶׁל רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה הָיְתָה יוֹצְאָה בִרְצוּעָה שֶׁבֵּין קַרְנֶיהָ, שֶׁלֹּא בִרְצוֹן חֲכָמִים:

משנה יבמות א'

א'

חֲמֵשׁ עֶשְׂרֵה נָשִׁים פּוֹטְרוֹת צָרוֹתֵיהֶן וְצָרוֹת צָרוֹתֵיהֶן מִן הַחֲלִיצָה וּמִן הַיִּבּוּם עַד סוֹף הָעוֹלָם. וְאֵלּוּ הֵן, בִּתּוֹ, וּבַת בִּתּוֹ, וּבַת בְּנוֹ, בַּת אִשְׁתּוֹ, וּבַת בְּנָהּ, וּבַת בִּתָּהּ, חֲמוֹתוֹ וְאֵם חֲמוֹתוֹ, וְאֵם חָמִיו, אֲחוֹתוֹ מֵאִמּוֹ, וַאֲחוֹת אִמּוֹ, וַאֲחוֹת אִשְׁתּוֹ, וְאֵשֶׁת אָחִיו מֵאִמּוֹ, וְאֵשֶׁת אָחִיו שֶׁלֹּא הָיָה בְעוֹלָמוֹ, וְכַלָּתוֹ, הֲרֵי אֵלּוּ פּוֹטְרוֹת צָרוֹתֵיהֶן וְצָרוֹת צָרוֹתֵיהֶן מִן הַחֲלִיצָה וּמִן הַיִּבּוּם עַד סוֹף הָעוֹלָם. וְכֻלָּן אִם מֵתוּ, אוֹ מֵאֲנוּ, אוֹ נִתְגָּרְשׁוּ, אוֹ שֶׁנִּמְצְאוּ אַיְלוֹנִיּוֹת, צָרוֹתֵיהֶן מֻתָּרוֹת. וְאִי אַתָּה יָכוֹל לוֹמַר בַּחֲמוֹתוֹ וּבְאֵם חֲמוֹתוֹ וּבְאֵם חָמִיו שֶׁנִּמְצְאוּ אַיְלוֹנִיּוֹת אוֹ שֶׁמֵּאֲנוּ :

כֵּיצַד פּוֹטְרוֹת צָרוֹתֵיהֶן. הָיְתָה בִתּוֹ אוֹ אַחַת מִכָּל הָעֲרָיוֹת הָאֵלּוּ נְשׂוּאָה לְאָחִיו, וְלוֹ אִשָּׁה אַחֶרֶת, וָמֵת, כְּשֵׁם שֶׁבִּתּוֹ פְּטוּרָה, כָּךְ צָרָתָהּ פְּטוּרָה. הָלְכָה צָרַת בִּתּוֹ וְנִשֵּׂאת לְאָחִיו הַשֵּׁנִי, וְלוֹ אִשָּׁה אַחֶרֶת, וָמֵת, כְּשֵׁם שֶׁצָּרַת בִּתּוֹ פְּטוּרָה, כָּךְ צָרַת צָרָתָהּ פְּטוּרָה, אֲפִלּוּ הֵן מֵאָה. כֵּיצַד אִם מֵתוּ צָרוֹתֵיהֶן מֻתָּרוֹת, הָיְתָה בִתּוֹ אוֹ אַחַת מִכָּל הָעֲרָיוֹת הָאֵלּוּ נְשׂוּאָה לְאָחִיו, וְלוֹ אִשָּׁה אַחֶרֶת, מֵתָה בִתּוֹ אוֹ נִתְגָּרְשָׁה, וְאַחַר כָּךְ מֵת אָחִיו, צָרָתָהּ מֻתֶּרֶת. וְכָל הַיְכוֹלָה לְמָאֵן וְלֹא מֵאֲנָה, צָרָתָהּ חוֹלֶצֶת וְלֹא מִתְיַבֶּמֶת :

שֵׁשׁ עֲרָיוֹת חֲמוּרוֹת מֵאֵלּוּ, מִפְּנֵי שֶׁנְּשׂוּאוֹת לַאֲחֵרִים, צָרוֹתֵיהֶן מֻתָּרוֹת. אִמּוֹ, וְאֵשֶׁת אָבִיו, וַאֲחוֹת אָבִיו, אֲחוֹתוֹ מֵאָבִיו, וְאֵשֶׁת אֲחִי אָבִיו, וְאֵשֶׁת אָחִיו מֵאָבִיו :

בֵּית שַׁמַּאי מַתִּירִין הַצָּרוֹת לָאַחִים, וּבֵית הִלֵּל אוֹסְרִים. חָלְצוּ, בֵּית שַׁמַּאי פּוֹסְלִין מִן הַכְּהֻנָּה, וּבֵית הִלֵּל מַכְשִׁירִים. נִתְיַבְּמוּ, בֵּית שַׁמַּאי מַכְשִׁירִים, וּבֵית הִלֵּל פּוֹסְלִין. אַף עַל פִּי שֶׁאֵלּוּ אוֹסְרִין וְאֵלּוּ מַתִּירִין, אֵלּוּ פּוֹסְלִין וְאֵלּוּ מַכְשִׁירִין, לֹא נִמְנְעוּ בֵּית שַׁמַּאי מִלִּשָּׂא נָשִׁים מִבֵּית הִלֵּל, וְלֹא בֵית הִלֵּל מִבֵּית שַׁמַּאי. כָּל הַטָּהֳרוֹת וְהַטֻּמְאוֹת שֶׁהָיוּ אֵלּוּ מְטַהֲרִין וְאֵלּוּ מְטַמְּאִין, לֹא נִמְנְעוּ עוֹשִׂין טָהֳרוֹת אֵלּוּ עַל גַּבֵּי אֵלּוּ :

ב׳

כֵּיצַד אֵשֶׁת אָחִיו שֶׁלֹּא הָיָה בְעוֹלָמוֹ. שְׁנֵי אַחִים, וּמֵת אֶחָד מֵהֶם, וְנוֹלַד לָהֶן אָח, וְאַחַר כָּךְ יִבֵּם הַשֵּׁנִי אֶת אֵשֶׁת אָחִיו, וָמֵת, הָרִאשׁוֹנָה יוֹצְאָת מִשּׁוּם אֵשֶׁת אָחִיו שֶׁלֹּא הָיָה בְעוֹלָמוֹ, וְהַשְּׁנִיָּה מִשּׁוּם צָרָתָהּ. עָשָׂה בָהּ מַאֲמָר וָמֵת, הַשְּׁנִיָּה חוֹלֶצֶת וְלֹא מִתְיַבֶּמֶת :

שְׁנֵי אַחִים וּמֵת אֶחָד מֵהֶן, וְיִבֵּם הַשֵּׁנִי אֶת אֵשֶׁת אָחִיו, וְאַחַר כָּךְ נוֹלַד לָהֶן אָח, וָמֵת, הָרִאשׁוֹנָה יוֹצְאָת מִשּׁוּם אֵשֶׁת אָחִיו שֶׁלֹּא הָיָה בְעוֹלָמוֹ, וְהַשְּׁנִיָּה מִשּׁוּם צָרָתָהּ. עָשָׂה בָהּ מַאֲמָר, וָמֵת, הַשְּׁנִיָּה חוֹלֶצֶת וְלֹא מִתְיַבֶּמֶת. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, מְיַבֵּם לְאֵיזוֹ מֵהֶן שֶׁיִּרְצֶה, אוֹ חוֹלֵץ לְאֵיזוֹ מֵהֶן שֶׁיִּרְצֶה :

כְּלָל אָמְרוּ בִיְבָמָה. כָּל שֶׁהִיא אִסּוּר עֶרְוָה, לֹא חוֹלֶצֶת וְלֹא מִתְיַבֶּמֶת. אִסּוּרָהּ אִסּוּר מִצְוָה, וְאִסּוּר קְדֻשָּׁה, חוֹלֶצֶת וְלֹא מִתְיַבֶּמֶת. אֲחוֹתָהּ שֶׁהִיא יְבִמְתָּהּ, חוֹלֶצֶת אוֹ מִתְיַבֶּמֶת :

אִסּוּר מִצְוָה, שְׁנִיּוֹת מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים. אִסּוּר קְדֻשָּׁה, אַלְמָנָה לְכֹהֵן גָּדוֹל, גְּרוּשָׁה וַחֲלוּצָה לְכֹהֵן הֶדְיוֹט, מַמְזֶרֶת וּנְתִינָה לְיִשְׂרָאֵל, וּבַת יִשְׂרָאֵל לְנָתִין וּמַמְזֵר :

מִי שֶׁיֶּשׁ לוֹ אָח מִכָּל מָקוֹם, זוֹקֵק אֶת אֵשֶׁת אָחִיו לְיִבּוּם, וְאָחִיו לְכָל דָּבָר, חוּץ מִמִּי שֶׁיֶּשׁ לוֹ מִן הַשִּׁפְחָה וּמִן הַנָּכְרִית. מִי שֶׁיֶּשׁ לוֹ בֵּן מִכָּל מָקוֹם, פּוֹטֵר אֵשֶׁת אָבִיו מִן הַיִּבּוּם, וְחַיָּב עַל מַכָּתוֹ וְעַל קִלְלָתוֹ, וּבְנוֹ הוּא לְכָל דָּבָר, חוּץ מִמִּי שֶׁיֶּשׁ לוֹ מִן הַשִּׁפְחָה וּמִן הַנָּכְרִית :

מִי שֶׁקִּדֵּשׁ אַחַת מִשְּׁתֵּי אֲחָיוֹת וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ אֵיזוֹ מֵהֶן קִדֵּשׁ, נוֹתֵן גֵּט לָזוֹ וְגֵט לָזוֹ. מֵת, וְלוֹ אָח אֶחָד, חוֹלֵץ לִשְׁתֵּיהֶן. הָיוּ לוֹ שְׁנַיִם, אֶחָד חוֹלֵץ וְאֶחָד מְיַבֵּם. קָדְמוּ וְכָנְסוּ, אֵין מוֹצִיאִין מִיָּדָם :

שְׁנַיִם שֶׁקִּדְּשׁוּ שְׁתֵּי אֲחָיוֹת, זֶה אֵינוֹ יוֹדֵעַ אֵיזוֹ קִדֵּשׁ, וְזֶה אֵינוֹ יוֹדֵעַ אֵיזוֹ קִדֵּשׁ, זֶה נוֹתֵן שְׁנֵי גִטִּין, וְזֶה נוֹתֵן שְׁנֵי גִטִּין. מֵתוּ, לָזֶה אָח, וְלָזֶה אָח, זֶה חוֹלֵץ לִשְׁתֵּיהֶן, וְזֶה חוֹלֵץ לִשְׁתֵּיהֶן. לָזֶה אֶחָד וְלָזֶה שְׁנַיִם, הַיָּחִיד חוֹלֵץ

לִשְׁתֵּיהֶן, וְהַשְּׁנַיִם, אֶחָד חוֹלֵץ וְאֶחָד מְיַבֵּם, קָדְמוּ וְכָנְסוּ, אֵין מוֹצִיאִין מִיָּדָם. לָזֶה שְׁנַיִם וְלָזֶה שְׁנַיִם, אָחִיו שֶׁל זֶה חוֹלֵץ לְאַחַת, וְאָחִיו שֶׁל זֶה חוֹלֵץ לְאַחַת, אָחִיו שֶׁל זֶה מְיַבֵּם חֲלוּצָתוֹ שֶׁל זֶה, וְאָחִיו שֶׁל זֶה מְיַבֵּם חֲלוּצָתוֹ שֶׁל זֶה. קָדְמוּ שְׁנַיִם וְחָלְצוּ, לֹא יְיַבְּמוּ הַשְּׁנַיִם, אֶלָּא אֶחָד חוֹלֵץ וְאֶחָד מְיַבֵּם. קָדְמוּ וְכָנְסוּ, אֵין מוֹצִיאִין מִיָּדָם :

מִצְוָה בַגָּדוֹל לְיַבֵּם. וְאִם קָדַם הַקָּטָן, זָכָה. הַנִּטְעָן עַל הַשִּׁפְחָה וְנִשְׁתַּחְרְרָה, אוֹ עַל הַנָּכְרִית וְנִתְגַּיְּרָה, הֲרֵי זֶה לֹא יִכְנוֹס. וְאִם כָּנַס אֵין מוֹצִיאִין מִיָּדוֹ. הַנִּטְעָן עַל אֵשֶׁת אִישׁ, וְהוֹצִיאוּהָ מִתַּחַת יָדוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁכָּנַס, יוֹצִיא :

הַמֵּבִיא גֵט מִמְּדִינַת הַיָּם, וְאָמַר בְּפָנַי נִכְתַּב וּבְפָנַי נֶחְתַּם, לֹא יִשָּׂא אֶת אִשְׁתּוֹ. מֵת, הֲרַגְתִּיו, הֲרַגְנוּהוּ, לֹא יִשָּׂא אֶת אִשְׁתּוֹ. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, הֲרַגְתִּיו, לֹא תִנָּשֵׂא אִשְׁתּוֹ. הֲרַגְנוּהוּ, תִּנָּשֵׂא אִשְׁתּוֹ :

הֶחָכָם שֶׁאָסַר אֶת הָאִשָּׁה בְנֶדֶר עַל בַּעְלָהּ, הֲרֵי זֶה לֹא יִשָּׂאֶנָּה. מֵאֲנָה, אוֹ שֶׁחָלְצָה בְפָנָיו, יִשָּׂאֶנָּה, מִפְּנֵי שֶׁהוּא בֵית דִּין. וְכֻלָּן שֶׁהָיוּ לָהֶם נָשִׁים, וָמֵתוּ, מֻתָּרוֹת לְנָּשֵׂא לָהֶם. וְכֻלָּן שֶׁנִּשְּׂאוּ לַאֲחֵרִים וְנִתְגָּרְשׁוּ אוֹ שֶׁנִּתְאַלְמְנוּ, מֻתָּרוֹת לְנָּשֵׂא לָהֶן. וְכֻלָּן מֻתָּרוֹת לִבְנֵיהֶם אוֹ לַאֲחֵיהֶן:

ג'

אַרְבָּעָה אַחִין, שְׁנַיִם מֵהֶן נְשׂוּאִים שְׁתֵּי אֲחָיוֹת, וּמֵתוּ הַנְּשׂוּאִים אֶת הָאֲחָיוֹת, הֲרֵי אֵלּוּ חוֹלְצוֹת וְלֹא מִתְיַבְּמוֹת. וְאִם קָדְמוּ וְכָנְסוּ, יוֹצִיאוּ. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים יְקַיֵּמוּ, וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים יוֹצִיאוּ :

הָיְתָה אַחַת מֵהֶן אֲסוּרָה עַל הָאֶחָד אִסּוּר עֶרְוָה, אָסוּר בָּהּ וּמֻתָּר בַּאֲחוֹתָהּ, וְהַשֵּׁנִי אָסוּר בִּשְׁתֵּיהֶן אִסּוּר מִצְוָה וְאִסּוּר קְדֻשָּׁה, חוֹלֶצֶת וְלֹא מִתְיַבֶּמֶת :

הָיְתָה אַחַת מֵהֶן אֲסוּרָה עַל זֶה אִסּוּר עֶרְוָה, וְהַשְּׁנִיָּה אֲסוּרָה עַל זֶה אִסּוּר עֶרְוָה, הָאֲסוּרָה לָזֶה מֻתֶּרֶת לָזֶה, וְהָאֲסוּרָה לָזֶה מֻתֶּרֶת לָזֶה. וְזוֹ הִיא שֶׁאָמְרוּ, אֲחוֹתָהּ כְּשֶׁהִיא יְבִמְתָּהּ, אוֹ חוֹלֶצֶת אוֹ מִתְיַבֶּמֶת :

שְׁלֹשָׁה אַחִין, שְׁנַיִם מֵהֶן נְשׂוּאִין שְׁתֵּי אֲחָיוֹת, אוֹ אִשָּׁה וּבִתָּהּ, אוֹ אִשָּׁה וּבַת בִּתָּהּ, אוֹ אִשָּׁה וּבַת בְּנָהּ, הֲרֵי אֵלּוּ חוֹלְצוֹת וְלֹא מִתְיַבְּמוֹת. וְרַבִּי שִׁמְעוֹן פּוֹטֵר. הָיְתָה אַחַת מֵהֶן אֲסוּרָה עָלָיו אִסּוּר עֶרְוָה, אָסוּר בָּהּ וּמֻתָּר בַּאֲחוֹתָהּ. אִסּוּר מִצְוָה אוֹ אִסּוּר קְדֻשָּׁה, חוֹלְצוֹת וְלֹא מִתְיַבְּמוֹת :

שְׁלֹשָׁה אַחִין, שְׁנַיִם מֵהֶם נְשׂוּאִים שְׁתֵּי אֲחָיוֹת, וְאֶחָד מֻפְנֶה, מֵת אֶחָד מִבַּעֲלֵי אֲחָיוֹת, וְעָשָׂה בָהּ מֻפְנֶה מַאֲמָר, וְאַחַר כָּךְ מֵת אָחִיו הַשֵּׁנִי, בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים, אִשְׁתּוֹ עִמּוֹ, וְהַלָּה תֵּצֵא מִשּׁוּם אֲחוֹת אִשָּׁה. וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים, מוֹצִיא אֶת אִשְׁתּוֹ בְּגֵט וּבַחֲלִיצָה, וְאֵשֶׁת אָחִיו בַּחֲלִיצָה. זוֹ הִיא שֶׁאָמְרוּ, אוֹי לוֹ עַל אִשְׁתּוֹ וְאוֹי לוֹ עַל אֵשֶׁת אָחִיו :

שְׁלֹשָׁה אַחִין, שְׁנַיִם מֵהֶן נְשׂוּאִים שְׁתֵּי אֲחָיוֹת, וְאֶחָד נָשׂוּי נָכְרִית, מֵת אֶחָד מִבַּעֲלֵי אֲחָיוֹת, וְכָנַס נְשׂוּי נָכְרִית אֶת אִשְׁתּוֹ, וָמֵת, הָרִאשׁוֹנָה יוֹצְאָה מִשּׁוּם אֲחוֹת אִשָּׁה, וּשְׁנִיָּה מִשּׁוּם צָרָתָהּ. עָשָׂה בָהּ מַאֲמָר, וָמֵת, נָכְרִית חוֹלֶצֶת וְלֹא מִתְיַבֶּמֶת. שְׁלֹשָׁה אַחִים, שְׁנַיִם מֵהֶם נְשׂוּאִים שְׁתֵּי אֲחָיוֹת, וְאֶחָד נָשׂוּי נָכְרִית, מֵת הַנָּשׂוּי נָכְרִית, וְכָנַס אֶחָד מִבַּעֲלֵי אֲחָיוֹת אֶת אִשְׁתּוֹ, וָמֵת, הָרִאשׁוֹנָה יוֹצְאָה מִשּׁוּם אֲחוֹת אִשָּׁה, וּשְׁנִיָּה מִשּׁוּם צָרָתָהּ. עָשָׂה בָהּ מַאֲמָר, וָמֵת, נָכְרִית חוֹלֶצֶת וְלֹא מִתְיַבֶּמֶת :

שְׁלֹשָׁה אַחִים، שְׁנַיִם מֵהֶן נְשׂוּאִים שְׁתֵּי אֲחָיוֹת، וְאֶחָד נָשׂוּי נָכְרִית، מֵת אֶחָד מִבַּעֲלֵי אֲחָיוֹת، וְכָנַס נָשׂוּי נָכְרִית אֶת אִשְׁתּוֹ، וּמֵתָה אִשְׁתּוֹ שֶׁל שֵׁנִי، וְאַחַר כָּךְ מֵת נָשׂוּי נָכְרִית، הֲרֵי זוֹ אֲסוּרָה עָלָיו עוֹלָמִית، הוֹאִיל וְנֶאֶסְרָה עָלָיו שָׁעָה אֶחָת. שְׁלֹשָׁה אַחִים، שְׁנַיִם מֵהֶן נְשׂוּאִין שְׁתֵּי אֲחָיוֹת، וְאֶחָד נָשׂוּי נָכְרִית، גֵּרֵשׁ אֶחָד מִבַּעֲלֵי אֲחָיוֹת אֶת אִשְׁתּוֹ، וּמֵת נָשׂוּי נָכְרִית، וּכְנָסָהּ הַמְגָרֵשׁ، וָמֵת، זוֹ הִיא שֶׁאָמְרוּ، וְכֻלָּן שֶׁמֵּתוּ אוֹ נִתְגָּרְשׁוּ، צָרוֹתֵיהֶן מֻתָּרוֹת :

וְכֻלָּן שֶׁהָיוּ בָהֶן קִדּוּשִׁין אוֹ גֵרוּשִׁין בְּסָפֵק، הֲרֵי אֵלּוּ צָרוֹת، חוֹלְצוֹת וְלֹא מִתְיַבְּמוֹת. כֵּיצַד סְפֵק קִדּוּשִׁין، זָרַק לָהּ קִדּוּשִׁין، סָפֵק קָרוֹב לוֹ סָפֵק קָרוֹב לָהּ، זֶהוּ סְפֵק קִדּוּשִׁין. סְפֵק גֵּרוּשִׁין، כָּתַב בִּכְתַב יָדוֹ וְאֵין עָלָיו עֵדִים، יֵשׁ עָלָיו עֵדִים וְאֵין בּוֹ זְמָן، יֶשׁ בּוֹ זְמָן וְאֵין בּוֹ אֶלָּא עֵד אֶחָד، זֶהוּ סְפֵק גֵּרוּשִׁין :

שְׁלֹשָׁה אַחִין נְשׂוּאִין שָׁלֹשׁ נָכְרִיּוֹת، וּמֵת אַחַד מֵהֶן، וְעָשָׂה בָהּ הַשֵּׁנִי מַאֲמָר، וָמֵת، הֲרֵי אֵלּוּ חוֹלְצוֹת וְלֹא מִתְיַבְּמוֹת، שֶׁנֶּאֱמַר (דברים כה)، וּמֵת אַחַד מֵהֶם יְבָמָהּ יָבֹא עָלֶיהָ، שֶׁעָלֶיהָ זִקַּת יָבָם אֶחָד، וְלֹא שֶׁעָלֶיהָ זִקַּת שְׁנֵי יְבָמִין. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר، מְיַבֵּם לְאֵיזוֹ שֶׁיִּרְצֶה، וְחוֹלֵץ לַשְּׁנִיָּה. שְׁנֵי אַחִין נְשׂוּאִין לִשְׁתֵּי אֲחָיוֹת، וּמֵת אַחַד מֵהֶן، וְאַחַר כָּךְ מֵתָה אִשְׁתּוֹ שֶׁל שֵׁנִי، הֲרֵי זוֹ אֲסוּרָה עָלָיו עוֹלָמִית، הוֹאִיל וְנֶאֶסְרָה עָלָיו שָׁעָה אֶחָת :

שְׁנַיִם שֶׁקִּדְּשׁוּ שְׁתֵּי נָשִׁים، וּבִשְׁעַת כְּנִיסָתָן לַחֻפָּה הֶחֱלִיפוּ אֶת שֶׁל זֶה לָזֶה، וְאֶת שֶׁל זֶה לָזֶה، הֲרֵי אֵלּוּ חַיָּבִים מִשּׁוּם אֵשֶׁת אִישׁ. הָיוּ אַחִין، מִשּׁוּם אֵשֶׁת אָח. וְאִם הָיוּ אֲחָיוֹת، מִשּׁוּם אִשָּׁה אֶל אֲחוֹתָהּ. וְאִם הָיוּ נִדּוֹת، מִשּׁוּם נִדָּה. וּמַפְרִישִׁין אוֹתָן שְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים، שֶׁמָּא מְעֻבָּרוֹת הֵן. וְאִם הָיוּ קְטַנּוֹת שֶׁאֵינָן רְאוּיוֹת לֵילֵד، מַחֲזִירִין אוֹתָן מִיָּד. וְאִם הָיוּ כֹּהֲנוֹת، נִפְסְלוּ מִן הַתְּרוּמָה :

ד'

הַחוֹלֵץ לִיבִמְתּוֹ, וְנִמְצֵאת מְעֻבֶּרֶת וְיָלְדָה, בִּזְמַן שֶׁהַוָּלָד שֶׁל קְיָמָא, הוּא מֻתָּר בִּקְרוֹבוֹתֶיהָ, וְהִיא מֻתֶּרֶת בִּקְרוֹבָיו, וְלֹא פְסָלָהּ מִן הַכְּהֻנָּה. אֵין הַוָּלָד שֶׁל קְיָמָא, הוּא אָסוּר בִּקְרוֹבוֹתֶיהָ, וְהִיא אֲסוּרָה בִקְרוֹבָיו, וּפְסָלָהּ מִן הַכְּהֻנָּה :

הַכּוֹנֵס אֶת יְבִמְתּוֹ, וְנִמְצֵאת מְעֻבֶּרֶת וְיָלְדָה, בִּזְמַן שֶׁהַוָּלָד שֶׁל קְיָמָא, יוֹצִיא וְחַיָּבִין בַּקָּרְבָּן. וְאִם אֵין הַוָּלָד שֶׁל קְיָמָא, יְקַיֵּם. סָפֵק בֶּן תִּשְׁעָה לָרִאשׁוֹן, סָפֵק בֶּן שִׁבְעָה לָאַחֲרוֹן, יוֹצִיא, וְהַוָּלָד כָּשֵׁר, וְחַיָּבִין בְּאָשָׁם תָּלוּי :

שׁוֹמֶרֶת יָבָם שֶׁנָּפְלוּ לָהּ נְכָסִים, מוֹדִים בֵּית שַׁמַּאי וּבֵית הִלֵּל שֶׁמּוֹכֶרֶת, וְנוֹתֶנֶת, וְקַיָּם. מֵתָה, מַה יַּעֲשׂוּ בִכְתֻבָּתָהּ וּבַנְּכָסִים הַנִּכְנָסִים וְיוֹצְאִין עִמָּהּ, בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים, יַחֲלֹקוּ יוֹרְשֵׁי הַבַּעַל עִם יוֹרְשֵׁי הָאָב. וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים, נְכָסִים בְּחֶזְקָתָן, כְּתֻבָּה בְּחֶזְקַת יוֹרְשֵׁי הַבַּעַל, נְכָסִים הַנִּכְנָסִים וְיוֹצְאִים עִמָּהּ בְּחֶזְקַת יוֹרְשֵׁי הָאָב :

כְּנָסָהּ, הֲרֵי הִיא כְאִשְׁתּוֹ לְכָל דָּבָר, וּבִלְבַד שֶׁתְּהֵא כְתֻבָּתָהּ עַל נִכְסֵי בַעְלָהּ הָרִאשׁוֹן :

מִצְוָה בַגָּדוֹל לְיַבֵּם. לֹא רָצָה, מְהַלְּכִין עַל כָּל הָאַחִין. לֹא רָצוּ, חוֹזְרִין אֵצֶל גָּדוֹל וְאוֹמְרִים לוֹ, עָלֶיךָ מִצְוָה, אוֹ חֲלֹץ אוֹ יַבֵּם :

תָּלָה בַקָּטָן עַד שֶׁיַּגְדִּיל, אוֹ בַגָּדוֹל עַד שֶׁיָּבֹא מִמְּדִינַת הַיָּם, אוֹ בַחֵרֵשׁ, אוֹ בַשּׁוֹטֶה, אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ, אֶלָּא אוֹמְרִים לוֹ, עָלֶיךָ מִצְוָה, אוֹ חֲלֹץ אוֹ יַבֵּם :

הַחוֹלֵץ לִיבִמְתּוֹ, הֲרֵי הוּא כְאֶחָד מִן הָאַחִין לַנַּחֲלָה. וְאִם יֵשׁ שָׁם אָב, נְכָסִים שֶׁל אָב. הַכּוֹנֵס אֶת יְבִמְתּוֹ, זָכָה בַנְּכָסִים שֶׁל אָחִיו. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, בֵּין כָּךְ וּבֵין כָּךְ, אִם יֵשׁ שָׁם אָב, נְכָסִים שֶׁל אָב. הַחוֹלֵץ לִיבִמְתּוֹ, הוּא אָסוּר בִּקְרוֹבוֹתֶיהָ, וְהִיא אֲסוּרָה בִקְרוֹבָיו. הוּא אָסוּר בְּאִמָּהּ, וּבְאֵם אִמָּהּ, וּבְאֵם אָבִיהָ, וּבְבִתָּהּ, וּבְבַת בִּתָּהּ, וּבְבַת בְּנָהּ, וּבַאֲחוֹתָהּ בִּזְמַן שֶׁהִיא קַיֶּמֶת. וְהָאַחִין מֻתָּרִין. וְהִיא אֲסוּרָה בְאָבִיו, וּבַאֲבִי אָבִיו, וּבִבְנוֹ,

וּבֶן בְּנוֹ, בְּאָחִיו, וּבֶן אָחִיו. מֻתָּר אָדָם בִּקְרוֹבַת צָרַת חֲלוּצָתוֹ, וְאָסוּר בְּצָרַת קְרוֹבַת חֲלוּצָתוֹ :

הַחוֹלֵץ לִיבִמְתּוֹ, וְנָשָׂא אָחִיו אֶת אֲחוֹתָהּ, וָמֵת, חוֹלֶצֶת וְלֹא מִתְיַבֶּמֶת. וְכֵן הַמְגָרֵשׁ אֶת אִשְׁתּוֹ, וְנָשָׂא אָחִיו אֶת אֲחוֹתָהּ, וָמֵת, הֲרֵי זוֹ פְּטוּרָה מִן הַחֲלִיצָה וּמִן הַיִּבּוּם :

שׁוֹמֶרֶת יָבָם שֶׁקִּדֵּשׁ אָחִיו אֶת אֲחוֹתָהּ, מִשּׁוּם רַבִּי יְהוּדָה בֶן בְּתֵירָא אָמְרוּ, אוֹמְרִים לוֹ, הַמְתֵּן עַד שֶׁיַּעֲשֶׂה אָחִיךָ הַגָּדוֹל מַעֲשֶׂה. חָלַץ לָהּ אָחִיו, אוֹ כְנָסָהּ, יִכְנֹס אֶת אִשְׁתּוֹ. מֵתָה הַיְבָמָה, יִכְנֹס אֶת אִשְׁתּוֹ. מֵת יָבָם, יוֹצִיא אֶת אִשְׁתּוֹ בְגֵט, וְאֵשֶׁת אָחִיו בַּחֲלִיצָה :

הַיְבָמָה לֹא תַחֲלֹץ וְלֹא תִתְיַבֵּם, עַד שֶׁיֵּשׁ לָהּ שְׁלשָׁה חֳדָשִׁים. וְכֵן כָּל שְׁאָר הַנָּשִׁים לֹא יִתְאָרְסוּ וְלֹא יִנָּשְׂאוּ, עַד שֶׁיִּהְיוּ לָהֶן שְׁלשָׁה חֳדָשִׁים. אֶחָד בְּתוּלוֹת וְאֶחָד בְּעוּלוֹת, אֶחָד גְּרוּשׁוֹת וְאֶחָד אַלְמָנוֹת, אֶחָד נְשׂוּאוֹת וְאֶחָד אֲרוּסוֹת. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, הַנְּשׂוּאוֹת יִתְאָרְסוּ, וְהָאֲרוּסוֹת יִנָּשְׂאוּ, חוּץ מִן הָאֲרוּסוֹת שֶׁבִּיהוּדָה, מִפְּנֵי שֶׁלִּבּוֹ גַס בָּהּ. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר, כָּל הַנָּשִׁים יִתְאָרְסוּ, חוּץ מִן הָאַלְמָנָה, מִפְּנֵי הָאִבּוּל :

אַרְבָּעָה אַחִין נְשׂוּאִין אַרְבַּע נָשִׁים, וָמֵתוּ, אִם רָצָה הַגָּדוֹל שֶׁבָּהֶם לְיַבֵּם אֶת כֻּלָּן, הָרְשׁוּת בְּיָדוֹ. מִי שֶׁהָיָה נָשׂוּי לִשְׁתֵּי נָשִׁים, וָמֵת, בִּיאָתָהּ אוֹ חֲלִיצָתָהּ שֶׁל אַחַת מֵהֶן פּוֹטֶרֶת צָרָתָהּ. הָיְתָה אַחַת כְּשֵׁרָה, וְאַחַת פְּסוּלָה, אִם הָיָה חוֹלֵץ, חוֹלֵץ לַפְּסוּלָה. וְאִם הָיָה מְיַבֵּם, מְיַבֵּם לַכְּשֵׁרָה :

הַמַּחֲזִיר גְּרוּשָׁתוֹ, וְהַנּוֹשֵׂא חֲלוּצָתוֹ, וְהַנּוֹשֵׂא קְרוֹבַת חֲלוּצָתוֹ, יוֹצִיא, וְהַוָּלָד מַמְזֵר, דִּבְרֵי רַבִּי עֲקִיבָא. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, אֵין הַוָּלָד מַמְזֵר. וּמוֹדִים בְּנוֹשֵׂא קְרוֹבַת גְּרוּשָׁתוֹ, שֶׁהַוָּלָד מַמְזֵר :

אֵיזֶהוּ מַמְזֵר, כָּל שְׁאֵר בָּשָׂר שֶׁהוּא בְלֹא יָבֹא דִּבְרֵי רַבִּי עֲקִיבָא. שִׁמְעוֹן הַתִּימְנִי אוֹמֵר, כָּל שֶׁחַיָּבִין עָלָיו כָּרֵת בִּידֵי שָׁמַיִם. וַהֲלָכָה כִדְבָרָיו. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר, כָּל שֶׁחַיָּבִים עָלָיו מִיתַת בֵּית דִּין. אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן עַזַּאי, מָצָאתִי מְגִלַּת יֻחֲסִין בִּירוּשָׁלַיִם וְכָתוּב בָּהּ, אִישׁ פְּלוֹנִי מַמְזֵר מֵאֵשֶׁת אִישׁ, לְקַיֵּם דִּבְרֵי רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ. אִשְׁתּוֹ שֶׁמֵּתָה, מֻתָּר בַּאֲחוֹתָהּ.

גֵּרְשָׁהּ וָמֵתָה, מֻתָּר בַּאֲחוֹתָהּ. נִשֵּׂאת לְאַחֵר וָמֵתָה, מֻתָּר בַּאֲחוֹתָהּ. יְבִמְתּוֹ שֶׁמֵּתָה, מֻתָּר בַּאֲחוֹתָהּ. חָלַץ לָהּ וָמֵתָה, מֻתָּר בַּאֲחוֹתָהּ:

ה'

רַבָּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר, אֵין גֵּט אַחַר גֵּט, וְלֹא מַאֲמָר אַחַר מַאֲמָר, וְלֹא בְעִילָה אַחַר בְּעִילָה, וְלֹא חֲלִיצָה אַחַר חֲלִיצָה. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, יֵשׁ גֵּט אַחַר גֵּט, וְיֵשׁ מַאֲמָר אַחַר מַאֲמָר, אֲבָל לֹא אַחַר בְּעִילָה וְלֹא אַחַר חֲלִיצָה כְּלוּם:

כֵּיצַד. עָשָׂה מַאֲמָר בִּיבִמְתּוֹ, וְנָתַן לָהּ גֵּט, צְרִיכָה הֵימֶנּוּ חֲלִיצָה. עָשָׂה מַאֲמָר וַחֲלִיצָה, צְרִיכָה הֵימֶנּוּ גֵט. עָשָׂה מַאֲמָר וּבָעַל, הֲרֵי זוֹ כְמִצְוָתָהּ:

נָתַן גֵּט וְעָשָׂה מַאֲמָר, צְרִיכָה גֵט וַחֲלִיצָה. נָתַן גֵּט וּבָעַל, צְרִיכָה גֵט וַחֲלִיצָה. נָתַן גֵּט וְחָלַץ, אֵין אַחַר חֲלִיצָה כְלוּם. חָלַץ וְעָשָׂה מַאֲמָר, נָתַן גֵּט, וּבָעַל, אוֹ בָעַל וְעָשָׂה מַאֲמָר, נָתַן גֵּט וְחָלַץ, אֵין אַחַר חֲלִיצָה כְלוּם. אַחַת יְבָמָה אַחַת לְיָבָם אֶחָד, וְאַחַת שְׁתֵּי יְבָמוֹת לְיָבָם אֶחָד:

כֵּיצַד. עָשָׂה מַאֲמָר בָּזוֹ וּמַאֲמָר בָּזוֹ, צְרִיכוֹת שְׁנֵי גִטִּין וַחֲלִיצָה. מַאֲמָר בָּזוֹ וְגֵט בָּזוֹ, צְרִיכָה גֵט וַחֲלִיצָה. מַאֲמָר בָּזוֹ וּבָעַל אֶת זוֹ, צְרִיכוֹת שְׁנֵי גִטִּין וַחֲלִיצָה. מַאֲמָר בָּזוֹ וְחָלַץ לָזוֹ, הָרִאשׁוֹנָה צְרִיכָה גֵט. גֵּט לָזוֹ וְגֵט לָזוֹ, צְרִיכוֹת הֵימֶנּוּ חֲלִיצָה. גֵּט לָזוֹ וּבָעַל אֶת זוֹ, צְרִיכָה גֵט וַחֲלִיצָה. גֵּט לָזוֹ וּמַאֲמָר בָּזוֹ, צְרִיכָה גֵט וַחֲלִיצָה. גֵּט לָזוֹ וְחָלַץ לָזוֹ, אֵין אַחַר חֲלִיצָה כְּלוּם:

חָלַץ וְחָלַץ, אוֹ חָלַץ וְעָשָׂה מַאֲמָר, נָתַן גֵּט וּבָעַל, אוֹ בָעַל וּבָעַל, אוֹ בָעַל וְעָשָׂה מַאֲמָר, נָתַן גֵּט וְחָלַץ, אֵין אַחַר חֲלִיצָה כְלוּם, בֵּין יָבָם אֶחָד לִשְׁתֵּי יְבָמוֹת, בֵּין שְׁנֵי יְבָמִין לִיבָמָה אֶחָת:

חָלַץ וְעָשָׂה מַאֲמָר, נָתַן גֵּט וּבָעַל, אוֹ בָעַל וְעָשָׂה מַאֲמָר, וְנָתַן גֵּט וְחָלַץ, אֵין אַחַר חֲלִיצָה כְלוּם, בֵּין בַּתְּחִלָּה, בֵּין בָּאֶמְצַע, בֵּין בַּסּוֹף. וְהַבְּעִילָה, בִּזְמַן שֶׁהִיא בַתְּחִלָּה, אֵין אַחֲרֶיהָ כְלוּם. בָּאֶמְצַע וּבַסּוֹף, יֵשׁ אַחֲרֶיהָ

כְלוּם. רַבִּי נְחֶמְיָה אוֹמֵר, אַחַת בְּעִילָה וְאַחַת חֲלִיצָה, בֵּין בַּתְּחִלָּה, בֵּין בָּאֶמְצַע, בֵּין בַּסּוֹף, אֵין אַחֲרֶיהָ כְלוּם:

מִשְׁנָה בָּבָא קַמָּא

א'

אַרְבָּעָה אֲבוֹת נְזִיקִין, הַשּׁוֹר וְהַבּוֹר וְהַמַּבְעֶה וְהַהֶבְעֵר. לֹא הֲרֵי הַשּׁוֹר כַּהֲרֵי הַמַּבְעֶה, וְלֹא הֲרֵי הַמַּבְעֶה כַּהֲרֵי הַשּׁוֹר. וְלֹא זֶה וָזֶה, שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן רוּחַ חַיִּים, כַּהֲרֵי הָאֵשׁ, שֶׁאֵין בּוֹ רוּחַ חַיִּים. וְלֹא זֶה וָזֶה, שֶׁדַּרְכָּן לֵילֵךְ וּלְהַזִּיק, כַּהֲרֵי הַבּוֹר, שֶׁאֵין דַּרְכּוֹ לֵילֵךְ וּלְהַזִּיק. הַצַּד הַשָּׁוֶה שֶׁבָּהֶן, שֶׁדַּרְכָּן לְהַזִּיק וּשְׁמִירָתָן עָלֶיךָ. וּכְשֶׁהִזִּיק, חָב הַמַּזִּיק לְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי נֶזֶק בְּמֵיטַב הָאָרֶץ :

כָּל שֶׁחַבְתִּי בִּשְׁמִירָתוֹ, הִכְשַׁרְתִּי אֶת נִזְקוֹ. הִכְשַׁרְתִּי בְּמִקְצָת נִזְקוֹ, חַבְתִּי בְתַשְׁלוּמִין כְּהֶכְשֵׁר כָּל נִזְקוֹ. נְכָסִים שֶׁאֵין בָּהֶם מְעִילָה, נְכָסִים שֶׁל בְּנֵי בְרִית, נְכָסִים הַמְיֻחָדִים, וּבְכָל מָקוֹם חוּץ מֵרְשׁוּת הַמְיֻחֶדֶת לַמַּזִּיק וּרְשׁוּת הַנִּזָּק וְהַמַּזִּיק. וּכְשֶׁהִזִּיק, חָב הַמַּזִּיק לְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי נֶזֶק בְּמֵיטַב הָאָרֶץ :

שׁוּם כֶּסֶף, וְשָׁוֶה כֶסֶף, בִּפְנֵי בֵית דִּין, וְעַל פִּי עֵדִים בְּנֵי חוֹרִין בְּנֵי בְרִית. וְהַנָּשִׁים בִּכְלָל הַנֶּזֶק. וְהַנִּזָּק וְהַמַּזִּיק בַּתַּשְׁלוּמִין :

חֲמִשָּׁה תַמִּין וַחֲמִשָּׁה מוּעָדִין, הַבְּהֵמָה אֵינָהּ מוּעֶדֶת לֹא לִגַּח וְלֹא לִגֹּף וְלֹא לִשֹּׁךְ וְלֹא לִרְבֹּץ וְלֹא לִבְעֹט. הַשֵּׁן מוּעֶדֶת לֶאֱכֹל אֶת הָרָאוּי לָהּ, הָרֶגֶל מוּעֶדֶת לְשַׁבֵּר בְּדֶרֶךְ הִלּוּכָהּ, וְשׁוֹר הַמּוּעָד, וְשׁוֹר הַמַּזִּיק בִּרְשׁוּת הַנִּזָּק, וְהָאָדָם. הַזְּאֵב וְהָאֲרִי וְהַדֹּב וְהַנָּמֵר וְהַבַּרְדְּלָס וְהַנָּחָשׁ, הֲרֵי אֵלּוּ מוּעָדִין. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, בִּזְמַן שֶׁהֵן בְּנֵי תַרְבּוּת, אֵינָן מוּעָדִין. וְהַנָּחָשׁ מוּעָד לְעוֹלָם. מַה בֵּין תָּם לְמוּעָד. אֶלָּא שֶׁהַתָּם מְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק מִגּוּפוֹ, וּמוּעָד מְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם מִן הָעֲלִיָּה :

ב'

כֵּיצַד הָרֶגֶל מוּעֶדֶת. לְשַׁבֵּר בְּדֶרֶךְ הִלּוּכָהּ. הַבְּהֵמָה מוּעֶדֶת לְהַלֵּךְ כְּדַרְכָּהּ וּלְשַׁבֵּר. הָיְתָה מְבַעֶטֶת, אוֹ שֶׁהָיוּ צְרוֹרוֹת מְנַתְּזִין מִתַּחַת רַגְלֶיהָ וְשִׁבְּרָה אֶת הַכֵּלִים, מְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק. דָּרְסָה עַל הַכְּלִי וְשִׁבְּרַתּוּ, וְנָפַל עַל כְּלִי וּשְׁבָרוֹ, עַל הָרִאשׁוֹן מְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם, וְעַל הָאַחֲרוֹן מְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק. הַתַּרְנְגוֹלִים מוּעָדִין לְהַלֵּךְ כְּדַרְכָּן וּלְשַׁבֵּר. הָיָה דְלִיל קָשׁוּר בְּרַגְלָיו, אוֹ שֶׁהָיָה מְהַדֵּס וּמְשַׁבֵּר אֶת הַכֵּלִים, מְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק :

כֵּיצַד הַשֵּׁן מוּעֶדֶת. לֶאֱכֹל אֶת הָרָאוּי לָהּ. הַבְּהֵמָה מוּעֶדֶת לֶאֱכֹל פֵּרוֹת וִירָקוֹת. אָכְלָה כְסוּת אוֹ כֵלִים, מְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק. בַּמֶּה דְבָרִים אֲמוּרִים. בִּרְשׁוּת הַנִּזָּק, אֲבָל בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, פָּטוּר. אִם נֶהֱנֵית, מְשַׁלֵּם מַה שֶּׁנֶּהֱנֵית. כֵּיצַד מְשַׁלֵּם מַה שֶּׁנֶּהֱנֵית. אָכְלָה מִתּוֹךְ הָרְחָבָה, מְשַׁלֵּם מַה שֶּׁנֶּהֱנֵית. מִצִּדֵּי הָרְחָבָה, מְשַׁלֵּם מַה שֶּׁהִזִּיקָה. מִפֶּתַח הַחֲנוּת, מְשַׁלֵּם מַה שֶּׁנֶּהֱנֵית. מִתּוֹךְ הַחֲנוּת, מְשַׁלֵּם מַה שֶּׁהִזִּיקָה :

הַכֶּלֶב וְהַגְּדִי שֶׁקָּפְצוּ מֵרֹאשׁ הַגַּג וְשִׁבְּרוּ אֶת הַכֵּלִים, מְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם, מִפְּנֵי שֶׁהֵן מוּעָדִין. הַכֶּלֶב שֶׁנָּטַל חֲרָרָה וְהָלַךְ לַגָּדִישׁ, אָכַל הַחֲרָרָה וְהִדְלִיק הַגָּדִישׁ, עַל הַחֲרָרָה מְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם, וְעַל הַגָּדִישׁ מְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק :

אֵיזֶה הוּא תָם, וְאֵיזֶה הוּא מוּעָד. מוּעָד, כֹּל שֶׁהֵעִידוּ בוֹ שְׁלֹשָׁה יָמִים. וְתָם, מִשֶּׁיַּחֲזֹר בּוֹ שְׁלֹשָׁה יָמִים, דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר, מוּעָד, שֶׁהֵעִידוּ בוֹ שָׁלֹשׁ פְּעָמִים. וְתָם, כֹּל שֶׁיְּהוּ הַתִּינוֹקוֹת מְמַשְׁמְשִׁין בּוֹ וְאֵינוֹ נוֹגֵחַ :

שׁוֹר הַמַּזִּיק בִּרְשׁוּת הַנִּזָּק כֵּיצַד. נָגַח, נָגַף, נָשַׁךְ, רָבַץ, בָּעַט, בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, מְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק. בִּרְשׁוּת הַנִּזָּק, רַבִּי טַרְפוֹן אוֹמֵר נֶזֶק שָׁלֵם, וַחֲכָמִים אוֹמְרִים חֲצִי נֶזֶק. אָמַר לָהֶם רַבִּי טַרְפוֹן, וּמַה בִּמְקוֹם שֶׁהֵקֵל עַל הַשֵּׁן וְעַל הָרֶגֶל בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, שֶׁהוּא פָּטוּר, הֶחֱמִיר עֲלֵיהֶם בִּרְשׁוּת הַנִּזָּק לְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם, מָקוֹם שֶׁהֶחֱמִיר עַל הַקֶּרֶן בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, לְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק, אֵינוֹ דִין שֶׁנַּחְמִיר עָלֶיהָ בִּרְשׁוּת הַנִּזָּק לְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם. אָמְרוּ

לוֹ, דַּיּוֹ לַבָּא מִן הַדִּין לִהְיוֹת כַּנִּדּוֹן, מַה בִּרְשׁוּת הָרַבִּים חֲצִי נֶזֶק, אַף בִּרְשׁוּת הַנִּזָּק חֲצִי נֶזֶק. אָמַר לָהֶם, אֲנִי לֹא אָדוּן קֶרֶן מִקֶּרֶן, אֲנִי אָדוּן קֶרֶן מֵרֶגֶל. וּמַה בְּמָקוֹם שֶׁהֵקֵל עַל הַשֵּׁן וְעַל הָרֶגֶל, בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, הֶחְמִיר בַּקֶּרֶן, מָקוֹם שֶׁהֶחְמִיר עַל הַשֵּׁן וְעַל הָרֶגֶל, בִּרְשׁוּת הַנִּזָּק, אֵינוֹ דִין שֶׁנַּחְמִיר בַּקֶּרֶן. אָמְרוּ לוֹ, דַּיּוֹ לַבָּא מִן הַדִּין לִהְיוֹת כַּנִּדּוֹן, מַה בִּרְשׁוּת הָרַבִּים חֲצִי נֶזֶק, אַף בִּרְשׁוּת הַנִּזָּק חֲצִי נֶזֶק :

אָדָם מוּעָד לְעוֹלָם, בֵּין שׁוֹגֵג, בֵּין מֵזִיד, בֵּין עֵר, בֵּין יָשֵׁן. סִמֵּא אֶת עֵין חֲבֵרוֹ וְשִׁבֵּר אֶת הַכֵּלִים, מְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם :

ג'

הַמַּנִּיחַ אֶת הַכַּד בִּרְשׁוּת הָרַבִּים וּבָא אַחֵר וְנִתְקַל בָּהּ וּשְׁבָרָהּ, פָּטוּר. וְאִם הֻזַּק בָּהּ, בַּעַל הֶחָבִית חַיָּב בְּנִזְקוֹ. נִשְׁבְּרָה כַדּוֹ בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, וְהֻחְלַק אֶחָד בַּמַּיִם, אוֹ שֶׁלָּקָה בַחֲרָסֶיהָ, חַיָּב. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, בְּמִתְכַּוֵּן, חַיָּב. בְּאֵינוֹ מִתְכַּוֵּן, פָּטוּר :

הַשּׁוֹפֵךְ מַיִם בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, וְהֻזַּק בָּהֶן אַחֵר, חַיָּב בְּנִזְקוֹ. הַמַּצְנִיעַ אֶת הַקּוֹץ, וְאֶת הַזְּכוּכִית, וְהַגּוֹדֵר אֶת גְּדֵרוֹ בְקוֹצִים, וְגָדֵר שֶׁנָּפַל לִרְשׁוּת הָרַבִּים, וְהֻזְּקוּ בָהֶן אֲחֵרִים, חַיָּב בְּנִזְקָן :

הַמּוֹצִיא אֶת תִּבְנוֹ וְאֶת קַשּׁוֹ לִרְשׁוּת הָרַבִּים לְזִבָלִים, וְהֻזַּק בָּהֶן אַחֵר, חַיָּב בְּנִזְקוֹ, וְכָל הַקּוֹדֵם בָּהֶן זָכָה. רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר, כָּל הַמְקַלְקְלִין בִּרְשׁוּת הָרַבִּים וְהִזִּיקוּ, חַיָּבִין לְשַׁלֵּם, וְכָל הַקּוֹדֵם בָּהֶן זָכָה. הַהוֹפֵךְ אֶת הַגָּלָל בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, וְהֻזַּק בָּהֶן אַחֵר, חַיָּב בְּנִזְקוֹ :

שְׁנֵי קַדָּרִין שֶׁהָיוּ מְהַלְּכִין זֶה אַחַר זֶה, וְנִתְקַל הָרִאשׁוֹן וְנָפַל, וְנִתְקַל הַשֵּׁנִי בָּרִאשׁוֹן, הָרִאשׁוֹן חַיָּב בְּנִזְקֵי שֵׁנִי :

זֶה בָּא בְחָבִיתוֹ, וְזֶה בָּא בְקוֹרָתוֹ, נִשְׁבְּרָה כַדּוֹ שֶׁל זֶה בְּקוֹרָתוֹ שֶׁל זֶה, פָּטוּר, שֶׁלָּזֶה רְשׁוּת לְהַלֵּךְ וְלָזֶה רְשׁוּת לְהַלֵּךְ. הָיָה בַעַל קוֹרָה רִאשׁוֹן, וּבַעַל חָבִית אַחֲרוֹן, נִשְׁבְּרָה חָבִית בַּקּוֹרָה, פָּטוּר בַּעַל הַקּוֹרָה. וְאִם עָמַד בַּעַל הַקּוֹרָה, חַיָּב. וְאִם אָמַר לְבַעַל הֶחָבִית עֲמֹד, פָּטוּר. הָיָה בַעַל חָבִית

רִאשׁוֹן וּבַעַל קוֹרָה אַחֲרוֹן, נִשְׁבְּרָה חָבִית בַּקּוֹרָה, חַיָּב. וְאִם עָמַד בַּעַל חָבִית, פָּטוּר. וְאִם אָמַר לְבַעַל קוֹרָה עֲמֹד, חַיָּב. וְכֵן זֶה בָא בְנֵרוֹ וְזֶה בְפִשְׁתָּנוֹ :

שְׁנַיִם שֶׁהָיוּ מְהַלְּכִין בִּרְשׁוּת הָרַבִּים אֶחָד רָץ וְאֶחָד מְהַלֵּךְ, אוֹ שֶׁהָיוּ שְׁנֵיהֶם רָצִים, וְהִזִּיקוּ זֶה אֶת זֶה, שְׁנֵיהֶם פְּטוּרִין :

הַמְבַקֵּעַ בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד וְהִזִּיק בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, בִּרְשׁוּת הָרַבִּים וְהִזִּיק בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד, בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד וְהִזִּיק בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד אַחֵר, חַיָּב :

שְׁנֵי שְׁוָרִים תַּמִּים שֶׁחָבְלוּ זֶה אֶת זֶה, מְשַׁלְּמִים בַּמּוֹתָר חֲצִי נֶזֶק. שְׁנֵיהֶם מוּעָדִים, מְשַׁלְּמִים בַּמּוֹתָר נֶזֶק שָׁלֵם. אֶחָד תָּם וְאֶחָד מוּעָד, מוּעָד בַּתָּם מְשַׁלֵּם בַּמּוֹתָר נֶזֶק שָׁלֵם, תָּם בַּמּוּעָד מְשַׁלֵּם בַּמּוֹתָר חֲצִי נֶזֶק. וְכֵן שְׁנֵי אֲנָשִׁים שֶׁחָבְלוּ זֶה בָזֶה, מְשַׁלְּמִים בַּמּוֹתָר נֶזֶק שָׁלֵם. אָדָם בְּמוּעָד וּמוּעָד בְּאָדָם, מְשַׁלֵּם בַּמּוֹתָר נֶזֶק שָׁלֵם. אָדָם בְּתָם וְתָם בְּאָדָם, אָדָם בְּתָם מְשַׁלֵּם בַּמּוֹתָר נֶזֶק שָׁלֵם, תָּם בְּאָדָם מְשַׁלֵּם בַּמּוֹתָר חֲצִי נֶזֶק. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר, אַף תָּם שֶׁחָבַל בְּאָדָם, מְשַׁלֵּם בַּמּוֹתָר נֶזֶק שָׁלֵם :

שׁוֹר שָׁוֶה מָנֶה שֶׁנָּגַח שׁוֹר שָׁוֶה מָאתַיִם, וְאֵין הַנְּבֵלָה יָפָה כְלוּם, נוֹטֵל אֶת הַשּׁוֹר. שׁוֹר שָׁוֶה מָאתַיִם שֶׁנָּגַח שׁוֹר שָׁוֶה מָאתַיִם, וְאֵין הַנְּבֵלָה יָפָה כְלוּם, אָמַר רַבִּי מֵאִיר, עַל זֶה נֶאֱמַר (שמות כא) וּמָכְרוּ אֶת הַשּׁוֹר הַחַי וְחָצוּ אֶת כַּסְפּוֹ. אָמַר לוֹ רַבִּי יְהוּדָה, וְכֵן הֲלָכָה, קִיַּמְתָּ וּמָכְרוּ אֶת הַשּׁוֹר הַחַי וְחָצוּ אֶת כַּסְפּוֹ, וְלֹא קִיַּמְתָּ (שם) וְגַם אֶת הַמֵּת יֶחֱצוּן, וְאֵיזֶה, זֶה שׁוֹר שָׁוֶה מָאתַיִם שֶׁנָּגַח שׁוֹר שָׁוֶה מָאתַיִם, וְהַנְּבֵלָה יָפָה חֲמִשִּׁים זוּז, שֶׁזֶּה נוֹטֵל חֲצִי הַחַי וַחֲצִי הַמֵּת, וְזֶה נוֹטֵל חֲצִי הַחַי וַחֲצִי הַמֵּת :

יֵשׁ חַיָּב עַל מַעֲשֵׂה שׁוֹרוֹ וּפָטוּר עַל מַעֲשֵׂה עַצְמוֹ, פָּטוּר עַל מַעֲשֵׂה שׁוֹרוֹ וְחַיָּב עַל מַעֲשֵׂה עַצְמוֹ. שׁוֹרוֹ שֶׁבִּיֵּשׁ, פָּטוּר, וְהוּא שֶׁבִּיֵּשׁ, חַיָּב. שׁוֹרוֹ שֶׁסִּמֵּא אֶת עֵין עַבְדּוֹ, וְהִפִּיל אֶת שִׁנּוֹ, פָּטוּר, וְהוּא שֶׁסִּמֵּא אֶת עֵין עַבְדּוֹ, וְהִפִּיל אֶת שִׁנּוֹ, חַיָּב. שׁוֹרוֹ שֶׁחָבַל בְּאָבִיו וְאִמּוֹ, חַיָּב, וְהוּא שֶׁחָבַל בְּאָבִיו וְאִמּוֹ, פָּטוּר. שׁוֹרוֹ שֶׁהִדְלִיק אֶת הַגָּדִישׁ בְּשַׁבָּת, חַיָּב, וְהוּא שֶׁהִדְלִיק אֶת הַגָּדִישׁ בְּשַׁבָּת, פָּטוּר, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מִתְחַיֵּב בְּנַפְשׁוֹ :

שׁוֹר שֶׁהָיָה רוֹדֵף אַחַר שׁוֹר אַחֵר, וְהֻזַּק, זֶה אוֹמֵר שׁוֹרְךָ הִזִּיק, וְזֶה אוֹמֵר לֹא כִּי, אֶלָּא בְסֶלַע לָקָה, הַמּוֹצִיא מֵחֲבֵרוֹ עָלָיו הָרְאָיָה. הָיוּ שְׁנַיִם רוֹדְפִים אַחַר אֶחָד, זֶה אוֹמֵר שׁוֹרְךָ הִזִּיק, וְזֶה אוֹמֵר שׁוֹרְךָ הִזִּיק, שְׁנֵיהֶם פְּטוּרִין. אִם הָיוּ שְׁנֵיהֶן שֶׁל אִישׁ אֶחָד, שְׁנֵיהֶן חַיָּבִין. הָיָה אֶחָד גָּדוֹל וְאֶחָד קָטָן, הַנִּזָּק אוֹמֵר גָּדוֹל הִזִּיק, וְהַמַּזִּיק אוֹמֵר לֹא כִּי, אֶלָּא קָטָן הִזִּיק. אֶחָד תָּם וְאֶחָד מוּעָד, הַנִּזָּק אוֹמֵר, מוּעָד הִזִּיק, וְהַמַּזִּיק אוֹמֵר לֹא כִּי, אֶלָּא תָם הִזִּיק, הַמּוֹצִיא מֵחֲבֵרוֹ עָלָיו הָרְאָיָה. הָיוּ הַנִּזּוֹקִין שְׁנַיִם, אֶחָד גָּדוֹל וְאֶחָד קָטָן, וְהַמַּזִּיקִים שְׁנַיִם, אֶחָד גָּדוֹל וְאֶחָד קָטָן, הַנִּזָּק אוֹמֵר, גָּדוֹל הִזִּיק אֶת הַגָּדוֹל וְקָטָן אֶת הַקָּטָן, וּמַזִּיק אוֹמֵר לֹא כִּי, אֶלָּא קָטָן אֶת הַגָּדוֹל וְגָדוֹל אֶת הַקָּטָן. אֶחָד תָּם וְאֶחָד מוּעָד, הַנִּזָּק אוֹמֵר, מוּעָד הִזִּיק אֶת הַגָּדוֹל וְתָם אֶת הַקָּטָן, וְהַמַּזִּיק אוֹמֵר לֹא כִּי, אֶלָּא תָם אֶת הַגָּדוֹל וּמוּעָד אֶת הַקָּטָן, הַמּוֹצִיא מֵחֲבֵרוֹ עָלָיו הָרְאָיָה :

ד'

שׁוֹר שֶׁנָּגַח אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה שְׁוָרִים זֶה אַחַר זֶה, יְשַׁלֵּם לָאַחֲרוֹן שֶׁבָּהֶם. וְאִם יֶשׁ בּוֹ מוֹתָר, יַחֲזִיר לְשֶׁלְּפָנָיו. וְאִם יֶשׁ בּוֹ מוֹתָר, יַחֲזִיר לְשֶׁלִּפְנֵי פָנָיו. וְהָאַחֲרוֹן אַחֲרוֹן נִשְׂכָּר, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, שׁוֹר שָׁוֶה מָאתַיִם שֶׁנָּגַח שׁוֹר שָׁוֶה מָאתַיִם, וְאֵין הַנְּבֵלָה יָפָה כְלוּם, זֶה נוֹטֵל מָנֶה וְזֶה נוֹטֵל מָנֶה. חָזַר וְנָגַח שׁוֹר אַחֵר שָׁוֶה מָאתַיִם, הָאַחֲרוֹן נוֹטֵל מָנֶה, וְשֶׁלְּפָנָיו, זֶה נוֹטֵל חֲמִשִּׁים זוּז וְזֶה נוֹטֵל חֲמִשִּׁים זוּז. חָזַר וְנָגַח שׁוֹר אַחֵר שָׁוֶה מָאתַיִם, הָאַחֲרוֹן נוֹטֵל מָנֶה, וְשֶׁלְּפָנָיו, חֲמִשִּׁים זוּז, וּשְׁנַיִם הָרִאשׁוֹנִים, דִּינַר זָהָב :

שׁוֹר שֶׁהוּא מוּעָד לְמִינוֹ וְאֵינוֹ מוּעָד לְשֶׁאֵינוֹ מִינוֹ, מוּעָד לְאָדָם וְאֵינוֹ מוּעָד לִבְהֵמָה, מוּעָד לִקְטַנִּים וְאֵינוֹ מוּעָד לִגְדוֹלִים, אֶת שֶׁהוּא מוּעָד לוֹ מְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם, וְאֶת שֶׁאֵינוֹ מוּעָד לוֹ מְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק. אָמְרוּ לִפְנֵי רַבִּי יְהוּדָה, הֲרֵי שֶׁהָיָה מוּעָד לְשַׁבָּתוֹת וְאֵינוֹ מוּעָד לְחֹל. אָמַר לָהֶם, לַשַּׁבָּתוֹת מְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם, לִימוֹת הַחֹל מְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק. אֵימָתַי הוּא תָם. מִשֶּׁיַּחֲזֹר בּוֹ שְׁלֹשָׁה יְמֵי שַׁבָּתוֹת :

שׁוֹר שֶׁל יִשְׂרָאֵל שֶׁנָּגַח שׁוֹר שֶׁל הֶקְדֵּשׁ, וְשֶׁל הֶקְדֵּשׁ שֶׁנָּגַח לְשׁוֹר שֶׁל יִשְׂרָאֵל, פָּטוּר, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות כא) שׁוֹר רֵעֵהוּ, וְלֹא שׁוֹר שֶׁל הֶקְדֵּשׁ. שׁוֹר שֶׁל יִשְׂרָאֵל שֶׁנָּגַח לְשׁוֹר שֶׁל נָכְרִי, פָּטוּר. וְשֶׁל נָכְרִי שֶׁנָּגַח לְשׁוֹר שֶׁל יִשְׂרָאֵל, בֵּין תָּם בֵּין מוּעָד מְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם :

שׁוֹר שֶׁל פִּקֵּחַ שֶׁנָּגַח שׁוֹר שֶׁל חֵרֵשׁ, שׁוֹטֶה וְקָטָן, חַיָּב. וְשֶׁל חֵרֵשׁ, שׁוֹטֶה וְקָטָן, שֶׁנָּגַח שׁוֹר שֶׁל פִּקֵּחַ, פָּטוּר. שׁוֹר שֶׁל חֵרֵשׁ, שׁוֹטֶה וְקָטָן שֶׁנָּגַח, בֵּית דִּין מַעֲמִידִין לָהֶן אַפּוֹטְרוֹפּוֹס וּמְעִידִין לָהֶן בִּפְנֵי אַפּוֹטְרוֹפּוֹס. נִתְפַּקַּח הַחֵרֵשׁ, נִשְׁתַּפָּה הַשּׁוֹטֶה וְהִגְדִּיל הַקָּטָן, חָזַר לְתַמּוּתוֹ, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר, הֲרֵי הוּא בְחֶזְקָתוֹ. שׁוֹר הָאִצְטָדִין אֵינוֹ חַיָּב מִיתָה, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות כא) כִּי יִגַּח, וְלֹא שֶׁיַּגִּיחוּהוּ :

שׁוֹר שֶׁנָּגַח אֶת הָאָדָם וָמֵת, מוּעָד, מְשַׁלֵּם כֹּפֶר, וְתָם, פָּטוּר מִן הַכֹּפֶר. וְזֶה וָזֶה חַיָּבִים מִיתָה. וְכֵן בְּבֵן וְכֵן בְּבַת. נָגַח עֶבֶד אוֹ אָמָה, נוֹתֵן שְׁלֹשִׁים סְלָעִים, בֵּין שֶׁהוּא יָפֶה מָנֶה וּבֵין שֶׁאֵינוֹ יָפֶה אֶלָּא דִּינָר אֶחָד :

שׁוֹר שֶׁהָיָה מִתְחַכֵּךְ בַּכֹּתֶל וְנָפַל עַל הָאָדָם, נִתְכַּוֵּן לַהֲרֹג אֶת הַבְּהֵמָה וְהָרַג אֶת הָאָדָם, לְנָכְרִי וְהָרַג אֶת יִשְׂרָאֵל, לִנְפָלִים וְהָרַג בֶּן קְיָמָא, פָּטוּר :

שׁוֹר הָאִשָּׁה, שׁוֹר הַיְתוֹמִים, שׁוֹר הָאַפּוֹטְרוֹפּוֹס, שׁוֹר הַמִּדְבָּר, שׁוֹר הַהֶקְדֵּשׁ, שׁוֹר הַגֵּר שֶׁמֵּת וְאֵין לוֹ יוֹרְשִׁים, הֲרֵי אֵלּוּ חַיָּבִים מִיתָה. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, שׁוֹר הַמִּדְבָּר, שׁוֹר הַהֶקְדֵּשׁ, שׁוֹר הַגֵּר שֶׁמֵּת, פְּטוּרִים מִן הַמִּיתָה, לְפִי שֶׁאֵין לָהֶם בְּעָלִים :

שׁוֹר שֶׁהוּא יוֹצֵא לְהִסָּקֵל וְהִקְדִּישׁוֹ בְעָלָיו, אֵינוֹ מֻקְדָּשׁ. שְׁחָטוֹ, בְּשָׂרוֹ אָסוּר. וְאִם עַד שֶׁלֹּא נִגְמַר דִּינוֹ הִקְדִּישׁוֹ בְעָלָיו, מֻקְדָּשׁ. וְאִם שְׁחָטוֹ, בְּשָׂרוֹ מֻתָּר :

מְסָרוֹ לְשׁוֹמֵר חִנָּם, וּלְשׁוֹאֵל, לְנוֹשֵׂא שָׂכָר, וּלְשׂוֹכֵר, נִכְנְסוּ תַּחַת הַבְּעָלִים, מוּעָד מְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם, וְתָם מְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק. קְשָׁרוֹ בְעָלָיו בְּמוֹסֵרָה, וְנָעַל בְּפָנָיו כָּרָאוּי, וְיָצָא וְהִזִּיק, אֶחָד תָּם וְאֶחָד מוּעָד חַיָּב, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, תָּם חַיָּב וּמוּעָד פָּטוּר, שֶׁנֶּאֱמַר

(שמות כא) וְלֹא יִשְׁמְרֶנּוּ בְּעָלָיו, וְשָׁמוּר הוּא זֶה. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, אֵין לוֹ שְׁמִירָה אֶלָּא סַכִּין:

ה'

שׁוֹר שֶׁנָּגַח אֶת הַפָּרָה וְנִמְצָא עֻבָּרָהּ בְּצִדָּהּ, וְאֵין יָדוּעַ אִם עַד שֶׁלֹּא נְגָחָהּ יָלְדָה, אִם מִשֶּׁנְּגָחָהּ יָלְדָה, מְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק לַפָּרָה וּרְבִיעַ נֶזֶק לַוָּלָד. וְכֵן פָּרָה שֶׁנָּגְחָה אֶת הַשּׁוֹר וְנִמְצָא וְלָדָהּ בְּצִדָּהּ, וְאֵין יָדוּעַ אִם עַד שֶׁלֹּא נָגְחָה יָלְדָה, אִם מִשֶּׁנָּגְחָה יָלְדָה, מְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק מִן הַפָּרָה וּרְבִיעַ נֶזֶק מִן הַוָּלָד :

הַקַּדָּר שֶׁהִכְנִיס קְדֵרוֹתָיו לַחֲצַר בַּעַל הַבַּיִת שֶׁלֹּא בִרְשׁוּת, וְשִׁבְּרָתַן בְּהֶמְתּוֹ שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת, פָּטוּר. וְאִם הֻזְּקָה בָהֶן, בַּעַל הַקְּדֵרוֹת חַיָּב. וְאִם הִכְנִיס בִּרְשׁוּת, בַּעַל חָצֵר חַיָּב. הִכְנִיס פֵּרוֹתָיו לַחֲצַר בַּעַל הַבַּיִת שֶׁלֹּא בִרְשׁוּת, וַאֲכָלָתַן בְּהֶמְתּוֹ שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת, פָּטוּר. וְאִם הֻזְּקָה בָהֶן, בַּעַל הַפֵּרוֹת חַיָּב. וְאִם הִכְנִיס בִּרְשׁוּת, בַּעַל הֶחָצֵר חַיָּב :

הִכְנִיס שׁוֹרוֹ לַחֲצַר בַּעַל הַבַּיִת שֶׁלֹּא בִרְשׁוּת, וּנְגָחוֹ שׁוֹרוֹ שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת, אוֹ שֶׁנְּשָׁכוֹ כַלְבּוֹ שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת, פָּטוּר. נָגַח הוּא שׁוֹרוֹ שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת, חַיָּב. נָפַל לְבוֹרוֹ וְהִבְאִישׁ מֵימָיו, חַיָּב. הָיָה אָבִיו אוֹ בְנוֹ לְתוֹכוֹ, מְשַׁלֵּם אֶת הַכֹּפֶר. וְאִם הִכְנִיס בִּרְשׁוּת, בַּעַל הֶחָצֵר חַיָּב. רַבִּי אוֹמֵר, בְּכֻלָּן אֵינוֹ חַיָּב, עַד שֶׁיְּקַבֵּל עָלָיו לִשְׁמֹר :

שׁוֹר שֶׁהָיָה מִתְכַּוֵּן לַחֲבֵרוֹ וְהִכָּה אֶת הָאִשָּׁה וְיָצְאוּ יְלָדֶיהָ, פָּטוּר מִדְּמֵי וְלָדוֹת. וְאָדָם שֶׁהָיָה מִתְכַּוֵּן לַחֲבֵרוֹ וְהִכָּה אֶת הָאִשָּׁה וְיָצְאוּ יְלָדֶיהָ, מְשַׁלֵּם דְּמֵי וְלָדוֹת. כֵּיצַד מְשַׁלֵּם דְּמֵי וְלָדוֹת, שָׁמִין אֶת הָאִשָּׁה כַּמָּה הִיא יָפָה עַד שֶׁלֹּא יָלְדָה וְכַמָּה הִיא יָפָה מִשֶּׁיָּלְדָה. אָמַר רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל, אִם כֵּן, מִשֶּׁהָאִשָּׁה יוֹלֶדֶת, מַשְׁבַּחַת. אֶלָּא שָׁמִין אֶת הַוְּלָדוֹת כַּמָּה הֵן יָפִין, וְנוֹתֵן לַבַּעַל. וְאִם אֵין לָהּ בַּעַל, נוֹתֵן לְיוֹרְשָׁיו. הָיְתָה שִׁפְחָה וְנִשְׁתַּחְרְרָה, אוֹ גִיּוֹרֶת, פָּטוּר :

הַחוֹפֵר בּוֹר בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד וּפְתָחוֹ לִרְשׁוּת הָרַבִּים, אוֹ בִרְשׁוּת הָרַבִּים וּפְתָחוֹ לִרְשׁוּת הַיָּחִיד, בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד וּפְתָחוֹ לִרְשׁוּת הַיָּחִיד אַחֵר, חַיָּב.

הַחוֹפֵר בּוֹר בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, וְנָפַל לְתוֹכוֹ שׁוֹר אוֹ חֲמוֹר וָמֵת, חַיָּב. אֶחָד הַחוֹפֵר בּוֹר, שִׁיחַ וּמְעָרָה, חֲרִיצִין וּנְעִיצִין, חַיָּב. אִם כֵּן, לָמָּה נֶאֱמַר בּוֹר, מַה בּוֹר שֶׁיֶּשׁ בּוֹ כְדֵי לְהָמִית, עֲשָׂרָה טְפָחִים, אַף כֹּל שֶׁיֶּשׁ בּוֹ כְדֵי לְהָמִית, עֲשָׂרָה טְפָחִים. הָיוּ פְחוּתִין מֵעֲשָׂרָה טְפָחִים, וְנָפַל לְתוֹכוֹ שׁוֹר אוֹ חֲמוֹר וָמֵת, פָּטוּר. וְאִם הֻזַּק בּוֹ, חַיָּב :

בּוֹר שֶׁל שְׁנֵי שֻׁתָּפִין, עָבַר עָלָיו הָרִאשׁוֹן וְלֹא כִסָּהוּ, וְהַשֵּׁנִי וְלֹא כִסָּהוּ, הַשֵּׁנִי חַיָּב. כִּסָּהוּ הָרִאשׁוֹן, וּבָא הַשֵּׁנִי וּמְצָאוֹ מְגֻלֶּה וְלֹא כִסָּהוּ, הַשֵּׁנִי חַיָּב. כִּסָּהוּ כָרָאוּי, וְנָפַל לְתוֹכוֹ שׁוֹר אוֹ חֲמוֹר וָמֵת, פָּטוּר. לֹא כִסָּהוּ כָרָאוּי, וְנָפַל לְתוֹכוֹ שׁוֹר אוֹ חֲמוֹר וָמֵת, חַיָּב. נָפַל לְפָנָיו מִקּוֹל הַכְּרִיָּה, חַיָּב. לְאַחֲרָיו מִקּוֹל הַכְּרִיָּה, פָּטוּר. נָפַל לְתוֹכוֹ שׁוֹר וְכֵלָיו וְנִשְׁתַּבְּרוּ, חֲמוֹר וְכֵלָיו וְנִתְקָרְעוּ, חַיָּב עַל הַבְּהֵמָה וּפָטוּר עַל הַכֵּלִים. נָפַל לְתוֹכוֹ שׁוֹר חֵרֵשׁ, שׁוֹטֶה וְקָטָן, חַיָּב. בֵּן אוֹ בַת, עֶבֶד אוֹ אָמָה, פָּטוּר :

אֶחָד שׁוֹר וְאֶחָד כָּל בְּהֵמָה לִנְפִילַת הַבּוֹר, וּלְהַפְרָשַׁת הַר סִינַי, וּלְתַשְׁלוּמֵי כֶפֶל, וְלַהֲשָׁבַת אֲבֵדָה, לִפְרִיקָה, לַחֲסִימָה, לְכִלְאַיִם, וּלְשַׁבָּת. וְכֵן חַיָּה וָעוֹף כַּיּוֹצֵא בָהֶן. אִם כֵּן, לָמָּה נֶאֱמַר שׁוֹר אוֹ חֲמוֹר. אֶלָּא שֶׁדִּבֵּר הַכָּתוּב בַּהֹוֶה:

משנה זבחים

א'

כָּל הַזְּבָחִים שֶׁנִּזְבְּחוּ שֶׁלֹּא לִשְׁמָן, כְּשֵׁרִים, אֶלָּא שֶׁלֹּא עָלוּ לַבְּעָלִים לְשֵׁם חוֹבָה. חוּץ מִן הַפֶּסַח וּמִן הַחַטָּאת. הַפֶּסַח בִּזְמַנּוֹ, וְהַחַטָּאת, בְּכָל זְמָן. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, אַף הָאָשָׁם. הַפֶּסַח בִּזְמַנּוֹ, וְהַחַטָּאת וְהָאָשָׁם, בְּכָל זְמָן. אָמַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, הַחַטָּאת בָּאָה עַל חֵטְא, וְהָאָשָׁם בָּא עַל חֵטְא. מַה חַטָּאת פְּסוּלָה שֶׁלֹּא לִשְׁמָהּ, אַף הָאָשָׁם פָּסוּל שֶׁלֹּא לִשְׁמוֹ:

יוֹסֵי בֶן חוֹנִי אוֹמֵר, הַנִּשְׁחָטִים לְשֵׁם פֶּסַח וּלְשֵׁם חַטָּאת, פְּסוּלִים. שִׁמְעוֹן אֲחִי עֲזַרְיָה אוֹמֵר, שְׁחָטָן לְשֵׁם גָּבוֹהַּ מֵהֶם, כְּשֵׁרִין. לְשֵׁם נָמוּךְ מֵהֶם, פְּסוּלִים. כֵּיצַד. קָדְשֵׁי קָדָשִׁים שֶׁשְּׁחָטָן לְשֵׁם קָדָשִׁים קַלִּים, פְּסוּלִין. קָדָשִׁים קַלִּים שֶׁשְּׁחָטָן לְשֵׁם קָדְשֵׁי קָדָשִׁים, כְּשֵׁרִין. הַבְּכוֹר וְהַמַּעֲשֵׂר שֶׁשְּׁחָטָן לְשֵׁם שְׁלָמִים, כְּשֵׁרִין. וּשְׁלָמִים שֶׁשְּׁחָטָן לְשֵׁם בְּכוֹר, לְשֵׁם מַעֲשֵׂר, פְּסוּלִין:

הַפֶּסַח שֶׁשְּׁחָטוֹ בְשַׁחֲרִית בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר שֶׁלֹּא לִשְׁמוֹ, רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ מַכְשִׁיר, כְּאִלּוּ נִשְׁחַט בִּשְׁלֹשָׁה עָשָׂר. בֶּן בְּתֵירָא פוֹסֵל, כְּאִלּוּ נִשְׁחַט בֵּין הָעַרְבָּיִם. אָמַר שִׁמְעוֹן בֶּן עַזַּאי, מְקֻבָּל אֲנִי מִפִּי שִׁבְעִים וּשְׁנַיִם זָקֵן, בְּיוֹם שֶׁהוֹשִׁיבוּ רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה בַיְשִׁיבָה, שֶׁכָּל הַזְּבָחִים הַנֶּאֱכָלִים שֶׁנִּזְבְּחוּ שֶׁלֹּא לִשְׁמָן, כְּשֵׁרִים, אֶלָּא שֶׁלֹּא עָלוּ לַבְּעָלִים מִשּׁוּם חוֹבָה, חוּץ מִן הַפֶּסַח וּמִן הַחַטָּאת. וְלֹא הוֹסִיף בֶּן עַזַּאי אֶלָּא הָעוֹלָה, וְלֹא הוֹדוּ לוֹ חֲכָמִים:

הַפֶּסַח וְהַחַטָּאת שֶׁשְּׁחָטָן שֶׁלֹּא לִשְׁמָן, קִבֵּל, וְהִלֵּךְ, וְזָרַק, שֶׁלֹּא לִשְׁמָן, אוֹ לִשְׁמָן וְשֶׁלֹּא לִשְׁמָן, אוֹ שֶׁלֹּא לִשְׁמָן וְלִשְׁמָן, פְּסוּלִים. כֵּיצַד לִשְׁמָן וְשֶׁלֹּא לִשְׁמָן, לְשֵׁם פֶּסַח וּלְשֵׁם שְׁלָמִים. שֶׁלֹּא לִשְׁמָן וְלִשְׁמָן, לְשֵׁם שְׁלָמִים וּלְשֵׁם הַפֶּסַח. שֶׁהַזֶּבַח נִפְסָל בְּאַרְבָּעָה דְבָרִים, בַּשְּׁחִיטָה וּבַקִּבּוּל וּבַהִלּוּךְ וּבַזְּרִיקָה. רַבִּי שִׁמְעוֹן מַכְשִׁיר בְּהִלּוּךְ, שֶׁהָיָה רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, אִי אֶפְשָׁר שֶׁלֹּא בִשְׁחִיטָה וְשֶׁלֹּא בְקַבָּלָה וְשֶׁלֹּא בִזְרִיקָה, אֲבָל אֶפְשָׁר שֶׁלֹּא בְהִלּוּךְ, שׁוֹחֵט בְּצַד הַמִּזְבֵּחַ וְזוֹרֵק. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, הַמְהַלֵּךְ בִּמְקוֹם

שֶׁהוּא צָרִיךְ לְהַלֵּךְ, הַמַּחֲשָׁבָה פוֹסֶלֶת. וּבְמָקוֹם שֶׁאֵין צָרִיךְ לְהַלֵּךְ, אֵין הַמַּחֲשָׁבָה פוֹסֶלֶת :

ב׳

כָּל הַזְּבָחִים שֶׁקִּבֵּל דָּמָן זָר, אוֹנֵן, טְבוּל יוֹם, מְחֻסַּר בְּגָדִים, מְחֻסַּר כִּפּוּרִים, שֶׁלֹּא רְחוּץ יָדַיִם וְרַגְלַיִם, עָרֵל, טָמֵא, יוֹשֵׁב, עוֹמֵד עַל גַּבֵּי כֵלִים, עַל גַּבֵּי בְהֵמָה, עַל גַּבֵּי רַגְלֵי חֲבֵרוֹ, פָּסָל. קִבֵּל בִּשְׂמֹאל, פָּסָל. רַבִּי שִׁמְעוֹן מַכְשִׁיר. נִשְׁפַּךְ הַדָּם עַל הָרִצְפָּה וַאֲסָפוֹ, פָּסוּל. נְתָנוֹ עַל גַּבֵּי הַכֶּבֶשׁ שֶׁלֹּא כְנֶגֶד הַיְסוֹד, נָתַן אֶת הַנִּתָּנִין לְמַטָּן, לְמַעְלָן, וְאֶת הַנִּתָּנִין לְמַעְלָן, לְמַטָּן, אֶת הַנִּתָּנִים בִּפְנִים, בַּחוּץ, וְאֶת הַנִּתָּנִין בַּחוּץ, בִּפְנִים, פָּסוּל וְאֵין בּוֹ כָרֵת :

הַשּׁוֹחֵט אֶת הַזֶּבַח לִזְרֹק דָּמוֹ בַחוּץ אוֹ מִקְצָת דָּמוֹ בַחוּץ, לְהַקְטִיר אֶת אֵמוּרָיו בַּחוּץ אוֹ מִקְצָת אֵמוּרָיו בַּחוּץ, לֶאֱכֹל בְּשָׂרוֹ בַחוּץ אוֹ כַזַּיִת מִבְּשָׂרוֹ בַחוּץ אוֹ לֶאֱכֹל כַּזַּיִת מֵעוֹר הָאַלְיָה בַחוּץ, פָּסוּל וְאֵין בּוֹ כָּרֵת. לִזְרֹק דָּמוֹ לְמָחָר אוֹ מִקְצָת דָּמוֹ לְמָחָר, לְהַקְטִיר אֵמוּרָיו לְמָחָר אוֹ מִקְצָת אֵמוּרָיו לְמָחָר, לֶאֱכֹל בְּשָׂרוֹ לְמָחָר אוֹ כַזַּיִת מִבְּשָׂרוֹ לְמָחָר אוֹ כַּזַּיִת מֵעוֹר הָאַלְיָה לְמָחָר, פִּגּוּל וְחַיָּבִין עָלָיו כָּרֵת :

זֶה הַכְּלָל, כָּל הַשּׁוֹחֵט וְהַמְקַבֵּל וְהַמְהַלֵּךְ וְהַזּוֹרֵק, לֶאֱכֹל דָּבָר שֶׁדַּרְכּוֹ לֶאֱכֹל, לְהַקְטִיר דָּבָר שֶׁדַּרְכּוֹ לְהַקְטִיר, חוּץ לִמְקוֹמוֹ, פָּסוּל וְאֵין בּוֹ כָרֵת. חוּץ לִזְמַנּוֹ, פִּגּוּל וְחַיָּבִין עָלָיו כָּרֵת, וּבִלְבַד שֶׁיִּקְרַב הַמַּתִּיר כְּמִצְוָתוֹ :

כֵּיצַד קָרַב הַמַּתִּיר כְּמִצְוָתוֹ. שָׁחַט בִּשְׁתִיקָה, קִבֵּל וְהִלֵּךְ וְזָרַק חוּץ לִזְמַנּוֹ. אוֹ שֶׁשָּׁחַט חוּץ לִזְמַנּוֹ, קִבֵּל וְהִלֵּךְ וְזָרַק בִּשְׁתִיקָה. אוֹ שֶׁשָּׁחַט, וְקִבֵּל וְהִלֵּךְ וְזָרַק חוּץ לִזְמַנּוֹ, זֶה הוּא שֶׁקָּרַב הַמַּתִּיר כְּמִצְוָתוֹ. כֵּיצַד לֹא קָרַב הַמַּתִּיר כְּמִצְוָתוֹ. שָׁחַט חוּץ לִמְקוֹמוֹ, קִבֵּל וְהִלֵּךְ וְזָרַק חוּץ לִזְמַנּוֹ. אוֹ שֶׁשָּׁחַט חוּץ לִזְמַנּוֹ, קִבֵּל וְהִלֵּךְ וְזָרַק חוּץ לִמְקוֹמוֹ. אוֹ שֶׁשָּׁחַט, קִבֵּל, וְהִלֵּךְ, וְזָרַק, חוּץ לִמְקוֹמוֹ. הַפֶּסַח וְהַחַטָּאת שֶׁשְּׁחָטָן שֶׁלֹּא לִשְׁמָן, קִבֵּל וְהִלֵּךְ וְזָרַק חוּץ לִזְמַנּוֹ. אוֹ שֶׁשָּׁחַט חוּץ לִזְמַנּוֹ, קִבֵּל וְהִלֵּךְ וְזָרַק שֶׁלֹּא

QENA FACULTY OF ARTS
كلية الآداب بقنا

SOUTH VALLEY UNIVERSITY
جامعة جنوب الوادى

לִשְׁמָן. אוֹ שֶׁשָּׁחַט, קִבֵּל, וְהִלֵּךְ, וְזָרַק, שֶׁלֹּא לִשְׁמָן. זֶה הוּא שֶׁלֹּא קָרַב הַמַּתִּיר כְּמִצְוָתוֹ :

לֶאֱכֹל כַּזַּיִת בַּחוּץ וְכַזַּיִת לְמָחָר, כַּזַּיִת לְמָחָר וְכַזַּיִת בַּחוּץ, כַּחֲצִי זַיִת בַּחוּץ וְכַחֲצִי זַיִת לְמָחָר, כַּחֲצִי זַיִת לְמָחָר וְכַחֲצִי זַיִת בַּחוּץ, פָּסוּל וְאֵין בּוֹ כָּרֵת. אָמַר רַבִּי יְהוּדָה, זֶה הַכְּלָל, אִם מַחֲשֶׁבֶת הַזְּמָן קָדְמָה לְמַחֲשֶׁבֶת הַמָּקוֹם, פִּגּוּל וְחַיָּבִים עָלָיו כָּרֵת. וְאִם מַחֲשֶׁבֶת הַמָּקוֹם קָדְמָה לְמַחֲשֶׁבֶת הַזְּמָן, פָּסוּל וְאֵין בּוֹ כָּרֵת. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים זֶה וָזֶה פָּסוּל וְאֵין בּוֹ כָּרֵת. לֶאֱכֹל כַּחֲצִי זַיִת וּלְהַקְטִיר כַּחֲצִי זַיִת, כָּשֵׁר, שֶׁאֵין אֲכִילָה וְהַקְטָרָה מִצְטָרְפִין :

ג'

כָּל הַפְּסוּלִין שֶׁשָּׁחֲטוּ, שְׁחִיטָתָן כְּשֵׁרָה. שֶׁהַשְּׁחִיטָה כְשֵׁרָה בְּזָרִים, בְּנָשִׁים, וּבַעֲבָדִים, וּבִטְמֵאִים, אֲפִלּוּ בְקָדְשֵׁי קָדָשִׁים, וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יְהְיוּ טְמֵאִים נוֹגְעִים בַּבָּשָׂר. לְפִיכָךְ הֵם פּוֹסְלִים בְּמַחֲשָׁבָה. וְכֻלָּן שֶׁקִּבְּלוּ אֶת הַדָּם חוּץ לִזְמַנּוֹ וְחוּץ לִמְקוֹמוֹ, אִם יֵשׁ דַּם הַנֶּפֶשׁ, יַחֲזֹר הַכָּשֵׁר וִיקַבֵּל :

קִבֵּל הַכָּשֵׁר וְנָתַן לַפָּסוּל, יַחֲזִיר לַכָּשֵׁר. קִבֵּל בִּימִינוֹ וְנָתַן לִשְׂמֹאלוֹ, יַחֲזִיר לִימִינוֹ. קִבֵּל בִּכְלִי קֹדֶשׁ וְנָתַן בִּכְלִי חֹל, יַחֲזִיר לִכְלִי קֹדֶשׁ. נִשְׁפַּךְ מִן הַכְּלִי עַל הָרִצְפָּה וַאֲסָפוֹ, כָּשֵׁר. נְתָנוֹ עַל גַּבֵּי הַכֶּבֶשׁ, שֶׁלֹּא כְנֶגֶד הַיְסוֹד, נָתַן אֶת הַנִּתָּנִין לְמַטָּה, לְמַעְלָה, וְאֶת הַנִּתָּנִים לְמַעְלָה, לְמַטָּה, אֶת הַנִּתָּנִים בִּפְנִים, בַּחוּץ, וְאֶת הַנִּתָּנִים בַּחוּץ, בִּפְנִים, אִם יֵשׁ דַּם הַנֶּפֶשׁ, יַחֲזֹר הַכָּשֵׁר וִיקַבֵּל :

הַשּׁוֹחֵט אֶת הַזֶּבַח לֶאֱכֹל דָּבָר שֶׁאֵין דַּרְכּוֹ לֶאֱכֹל, וּלְהַקְטִיר דָּבָר שֶׁאֵין דַּרְכּוֹ לְהַקְטִיר, כָּשֵׁר. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר פּוֹסֵל. לֶאֱכֹל דָּבָר שֶׁדַּרְכּוֹ לֶאֱכֹל וּלְהַקְטִיר דָּבָר שֶׁדַּרְכּוֹ לְהַקְטִיר, פָּחוֹת מִכַּזַּיִת, כָּשֵׁר. לֶאֱכֹל כַּחֲצִי זַיִת וּלְהַקְטִיר כַּחֲצִי זַיִת, כָּשֵׁר, שֶׁאֵין אֲכִילָה וְהַקְטָרָה מִצְטָרְפִין :

הַשּׁוֹחֵט אֶת הַזֶּבַח לֶאֱכֹל כַּזַּיִת מִן הָעוֹר, מִן הָרֹטֶב, מִן הַקִּיפָה, מִן הָאָלָל, מִן הָעֲצָמוֹת, מִן הַגִּידִים, מִן הַטְּלָפַיִם, מִן הַקַּרְנַיִם, חוּץ לִזְמַנּוֹ אוֹ חוּץ לִמְקוֹמוֹ, כָּשֵׁר, וְאֵין חַיָּבִים עֲלֵיהֶם מִשּׁוּם פִּגּוּל וְנוֹתָר וְטָמֵא :

הַשּׁוֹחֵט אֶת הַמֻּקְדָּשִׁין לֶאֱכֹל שָׁלִיל אוֹ שִׁלְיָא בַחוּץ, לֹא פִגֵּל. הַמּוֹלֵק תּוֹרִין בִּפְנִים לֶאֱכֹל בֵּיצֵיהֶם בַּחוּץ, לֹא פִגֵּל. חֲלֵב הַמֻּקְדָּשִׁין וּבֵיצֵי תוֹרִין, אֵין חַיָּבִין עֲלֵיהֶן מִשּׁוּם פִּגּוּל וְנוֹתָר וְטָמֵא :

שְׁחָטוֹ עַל מְנָת לְהַנִּיחַ דָּמוֹ אוֹ אֶת אֵמוּרָיו לְמָחָר, אוֹ לְהוֹצִיאָן לַחוּץ, רַבִּי יְהוּדָה פוֹסֵל, וַחֲכָמִים מַכְשִׁירִין. שְׁחָטוֹ עַל מְנָת לִתְּנוֹ עַל גַּבֵּי הַכֶּבֶשׁ שֶׁלֹּא כְנֶגֶד הַיְסוֹד, לִתֵּן אֶת הַנִּתָּנִין לְמַטָּה, לְמַעְלָה, וְאֶת הַנִּתָּנִין לְמַעְלָה, לְמַטָּה, אֶת הַנִּתָּנִין בִּפְנִים, בַּחוּץ, וְאֶת הַנִּתָּנִין בַּחוּץ, בִּפְנִים, שֶׁיֹּאכְלוּהוּ טְמֵאִים, שֶׁיַּקְרִיבוּהוּ טְמֵאִים, שֶׁיֹּאכְלוּהוּ עֲרֵלִים, שֶׁיַּקְרִיבוּהוּ עֲרֵלִים,

לְשַׁבֵּר עַצְמוֹת הַפֶּסַח וְלֶאֱכֹל הֵימֶנּוּ נָא, לְעָרֵב דָּמוֹ בְּדַם פְּסוּלִין, כָּשֵׁר, שֶׁאֵין הַמַּחֲשָׁבָה פוֹסֶלֶת אֶלָּא חוּץ לִזְמַנּוֹ וְחוּץ לִמְקוֹמוֹ, וְהַפֶּסַח וְהַחַטָּאת שֶׁלֹּא לִשְׁמָן :

ד'

בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים, כָּל הַנִּתָּנִין עַל מִזְבֵּחַ הַחִיצוֹן, שֶׁאִם נְתָנָן מַתָּנָה אַחַת, כִּפֵּר. וּבְחַטָּאת, שְׁתֵּי מַתָּנוֹת. וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים, אַף חַטָּאת שֶׁנְּתָנָהּ מַתָּנָה אַחַת, כִּפֵּר. לְפִיכָךְ, אִם נָתַן אֶת הָרִאשׁוֹנָה כְתִקְנָהּ וְאֶת הַשְּׁנִיָּה חוּץ לִזְמַנָּהּ, כִּפֵּר. נָתַן אֶת הָרִאשׁוֹנָה חוּץ לִזְמַנָּהּ וְאֶת הַשְּׁנִיָּה חוּץ לִמְקוֹמָהּ, פִּגּוּל, וְחַיָּבִין עָלָיו כָּרֵת :

כָּל הַנִּתָּנִין עַל מִזְבֵּחַ הַפְּנִימִי, שֶׁאִם חִסַּר אַחַת מִן הַמַּתָּנוֹת, לֹא כִפֵּר. לְפִיכָךְ, אִם נָתַן כֻּלָּן כְּתִקְנָן וְאַחַת שֶׁלֹּא כְתִקְנָהּ, פָּסוּל, וְאֵין בּוֹ כָּרֵת :

אֵלּוּ דְבָרִים שֶׁאֵין חַיָּבִין עֲלֵיהֶם מִשּׁוּם פִּגּוּל. הַקֹּמֶץ, וְהַלְּבוֹנָה, וְהַקְּטֹרֶת, וּמִנְחַת כֹּהֲנִים, וּמִנְחַת כֹּהֵן מָשִׁיחַ, (וּמִנְחַת נְסָכִים), וְהַדָּם, וְהַנְּסָכִים הַבָּאִים בִּפְנֵי עַצְמָן, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, אַף הַבָּאִים עִם הַבְּהֵמָה. לֹג שֶׁמֶן שֶׁל מְצֹרָע, רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, אֵין חַיָּבִין עָלָיו מִשּׁוּם פִּגּוּל. וְרַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר, חַיָּבִין עָלָיו מִשּׁוּם פִּגּוּל, שֶׁדַּם הָאָשָׁם מַתִּירוֹ. וְכֹל שֶׁיֶּשׁ לוֹ מַתִּירִים בֵּין לָאָדָם בֵּין לַמִּזְבֵּחַ, חַיָּבִין עָלָיו מִשּׁוּם פִּגּוּל :

הָעוֹלָה, דָּמָהּ מַתִּיר אֶת בְּשָׂרָהּ לַמִּזְבֵּחַ וְעוֹרָהּ לַכֹּהֲנִים. עוֹלַת הָעוֹף, דָּמָהּ מַתִּיר אֶת בְּשָׂרָהּ לַמִּזְבֵּחַ. חַטַּאת הָעוֹף, דָּמָהּ מַתִּיר אֶת בְּשָׂרָהּ לַכֹּהֲנִים. פָּרִים הַנִּשְׂרָפִים וּשְׂעִירִים הַנִּשְׂרָפִים, דָּמָן מַתִּיר אֶת אֵמוּרֵיהֶן לִקָּרֵב. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, כֹּל שֶׁאֵינוֹ עַל מִזְבֵּחַ הַחִיצוֹן כִּשְׁלָמִים, אֵין חַיָּבִין עָלָיו מִשּׁוּם פִּגּוּל :

קָדְשֵׁי נָכְרִים, אֵין חַיָּבִין עֲלֵיהֶם מִשּׁוּם פִּגּוּל, נוֹתָר וְטָמֵא. וְהַשּׁוֹחֲטָן בַּחוּץ, פָּטוּר, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. רַבִּי יוֹסֵי מְחַיֵּב. דְּבָרִים שֶׁאֵין חַיָּבִין עֲלֵיהֶם מִשּׁוּם פִּגּוּל, חַיָּבִים עֲלֵיהֶם מִשּׁוּם נוֹתָר, מִשּׁוּם טָמֵא, חוּץ מִן

הַדָּם. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, בְּדָבָר שֶׁדַּרְכָּן לְהֵאָכֵל. אֲבָל כְּגוֹן הָעֵצִים
וְהַלְּבוֹנָה וְהַקְּטֹרֶת, אֵין חַיָּבִין עֲלֵיהֶם מִשּׁוּם טֻמְאָה :

לְשֵׁם שִׁשָּׁה דְבָרִים הַזֶּבַח נִזְבָּח, לְשֵׁם זֶבַח, לְשֵׁם זוֹבֵחַ, לְשֵׁם הַשֵּׁם,
לְשֵׁם אִשִּׁים, לְשֵׁם רֵיחַ, לְשֵׁם נִיחוֹחַ. וְהַחַטָּאת וְהָאָשָׁם, לְשֵׁם חֵטְא. אָמַר
רַבִּי יוֹסֵי, אַף מִי שֶׁלֹּא הָיָה בְלִבּוֹ לְשֵׁם אַחַד מִכָּל אֵלּוּ, כָּשֵׁר, שֶׁהוּא
תְנַאי בֵּית דִּין, שֶׁאֵין הַמַּחֲשָׁבָה הוֹלֶכֶת אֶלָּא אַחַר הָעוֹבֵד:

ה׳

אֵיזֶהוּ מְקוֹמָן שֶׁל זְבָחִים, קָדְשֵׁי קָדָשִׁים שְׁחִיטָתָן בַּצָּפוֹן, פַּר וְשָׂעִיר שֶׁל
יוֹם הַכִּפּוּרִים שְׁחִיטָתָן בַּצָּפוֹן, וְקִבּוּל דָּמָן בִּכְלִי שָׁרֵת בַּצָּפוֹן, וְדָמָן טָעוּן
הַזָּיָה עַל בֵּין הַבַּדִּים וְעַל הַפָּרֹכֶת וְעַל מִזְבַּח הַזָּהָב. מַתָּנָה אַחַת מֵהֶן
מְעַכָּבֶת. שְׁיָרֵי הַדָּם הָיָה שׁוֹפֵךְ עַל יְסוֹד מַעֲרָבִי שֶׁל מִזְבֵּחַ הַחִיצוֹן. אִם
לֹא נָתַן, לֹא עִכֵּב :

פָּרִים הַנִּשְׂרָפִים וּשְׂעִירִים הַנִּשְׂרָפִים שְׁחִיטָתָן בַּצָּפוֹן, וְקִבּוּל דָּמָן בִּכְלִי
שָׁרֵת בַּצָּפוֹן, וְדָמָן טָעוּן הַזָּיָה עַל הַפָּרֹכֶת וְעַל מִזְבַּח הַזָּהָב. מַתָּנָה אַחַת
מֵהֶן מְעַכָּבֶת. שְׁיָרֵי הַדָּם הָיָה שׁוֹפֵךְ עַל יְסוֹד מַעֲרָבִי שֶׁל מִזְבֵּחַ הַחִיצוֹן.
אִם לֹא נָתַן, לֹא עִכֵּב. אֵלּוּ וָאֵלּוּ נִשְׂרָפִין בְּבֵית הַדָּשֶׁן :

חַטֹּאות הַצִּבּוּר וְהַיָּחִיד. אֵלּוּ הֵן חַטֹּאות הַצִּבּוּר, שְׂעִירֵי רָאשֵׁי חֳדָשִׁים
וְשֶׁל מוֹעֲדוֹת, שְׁחִיטָתָן בַּצָּפוֹן, וְקִבּוּל דָּמָן בִּכְלִי שָׁרֵת בַּצָּפוֹן, וְדָמָן טָעוּן
אַרְבַּע מַתָּנוֹת עַל אַרְבַּע קְרָנוֹת. כֵּיצַד. עָלָה בַכֶּבֶשׁ וּפָנָה לַסּוֹבֵב, וּבָא לוֹ
לְקֶרֶן דְּרוֹמִית מִזְרָחִית, מִזְרָחִית צְפוֹנִית, צְפוֹנִית מַעֲרָבִית, מַעֲרָבִית
דְּרוֹמִית. שְׁיָרֵי הַדָּם הָיָה שׁוֹפֵךְ עַל יְסוֹד דְּרוֹמִי. וְנֶאֱכָלִין לִפְנִים מִן
הַקְּלָעִים לְזִכְרֵי כְהֻנָּה בְּכָל מַאֲכָל לְיוֹם וָלַיְלָה עַד חֲצוֹת :

הָעוֹלָה, קָדְשֵׁי קָדָשִׁים, שְׁחִיטָתָהּ בַּצָּפוֹן, וְקִבּוּל דָּמָהּ בִּכְלִי שָׁרֵת בַּצָּפוֹן,
וְדָמָהּ טָעוּן שְׁתֵּי מַתָּנוֹת שֶׁהֵן אַרְבַּע, וּטְעוּנָה הֶפְשֵׁט וְנִתּוּחַ וְכָלִיל
לָאִשִּׁים :

זִבְחֵי שַׁלְמֵי צִבּוּר וַאֲשָׁמוֹת. אֵלּוּ הֵן אֲשָׁמוֹת, אֲשַׁם גְּזֵלוֹת, אֲשַׁם מְעִילוֹת, אֲשַׁם שִׁפְחָה חֲרוּפָה, אֲשַׁם נָזִיר, אֲשַׁם מְצֹרָע, אָשָׁם תָּלוּי, שְׁחִיטָתָן בַּצָּפוֹן, וְקִבּוּל דָּמָן בִּכְלִי שָׁרֵת בַּצָּפוֹן, וְדָמָן טָעוּן שְׁתֵּי מַתָּנוֹת שֶׁהֵן אַרְבַּע, וְנֶאֱכָלִין לִפְנִים מִן הַקְּלָעִים לְזִכְרֵי כְהֻנָּה בְּכָל מַאֲכָל לְיוֹם וָלַיְלָה עַד חֲצוֹת:

הַתּוֹדָה וְאֵיל נָזִיר, קָדָשִׁים קַלִּים, שְׁחִיטָתָן בְּכָל מָקוֹם בָּעֲזָרָה, וְדָמָן טָעוּן שְׁתֵּי מַתָּנוֹת שֶׁהֵן אַרְבַּע, וְנֶאֱכָלִים בְּכָל הָעִיר לְכָל אָדָם, בְּכָל מַאֲכָל, לְיוֹם וָלַיְלָה עַד חֲצוֹת. הַמּוּרָם מֵהֶם כַּיּוֹצֵא בָהֶם, אֶלָּא שֶׁהַמּוּרָם נֶאֱכָל לַכֹּהֲנִים, לִנְשֵׁיהֶם וְלִבְנֵיהֶם וּלְעַבְדֵיהֶם:

שְׁלָמִים, קָדָשִׁים קַלִּים, שְׁחִיטָתָן בְּכָל מָקוֹם בָּעֲזָרָה, וְדָמָן טָעוּן שְׁתֵּי מַתָּנוֹת שֶׁהֵן אַרְבַּע, וְנֶאֱכָלִין בְּכָל הָעִיר לְכָל אָדָם, בְּכָל מַאֲכָל, לִשְׁנֵי יָמִים וְלַיְלָה אֶחָד. הַמּוּרָם מֵהֶם כַּיּוֹצֵא בָהֶן, אֶלָּא שֶׁהַמּוּרָם נֶאֱכָל לַכֹּהֲנִים, לִנְשֵׁיהֶם וְלִבְנֵיהֶם וּלְעַבְדֵיהֶם:

הַבְּכוֹר וְהַמַּעֲשֵׂר וְהַפֶּסַח, קָדָשִׁים קַלִּים, שְׁחִיטָתָן בְּכָל מָקוֹם בָּעֲזָרָה, וְדָמָן טָעוּן מַתָּנָה אַחַת, וּבִלְבָד שֶׁיִּתֵּן כְּנֶגֶד הַיְסוֹד. שִׁנָּה בַאֲכִילָתָן, הַבְּכוֹר נֶאֱכָל לַכֹּהֲנִים, וְהַמַּעֲשֵׂר לְכָל אָדָם, וְנֶאֱכָלִין בְּכָל הָעִיר, לְכָל אָדָם, בְּכָל מַאֲכָל, לִשְׁנֵי יָמִים וְלַיְלָה אֶחָד. הַפֶּסַח אֵינוֹ נֶאֱכָל אֶלָּא בַלַּיְלָה, וְאֵינוֹ נֶאֱכָל אֶלָּא עַד חֲצוֹת, וְאֵינוֹ נֶאֱכָל אֶלָּא לִמְנוּיָו, וְאֵינוֹ נֶאֱכָל אֶלָּא צָלִי:

ו'

קָדְשֵׁי קָדָשִׁים שֶׁשְּׁחָטָן בְּרֹאשׁ הַמִּזְבֵּחַ, רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר, כְּאִלּוּ נִשְׁחֲטוּ בַצָּפוֹן. רַבִּי יוֹסֵי בַּר יְהוּדָה אוֹמֵר, מֵחֲצִי הַמִּזְבֵּחַ וְלַצָּפוֹן, כַּצָּפוֹן. מֵחֲצִי הַמִּזְבֵּחַ וְלַדָּרוֹם, כַּדָּרוֹם. הַמְּנָחוֹת הָיוּ נִקְמָצוֹת בְּכָל מָקוֹם בָּעֲזָרָה, וְנֶאֱכָלִין לִפְנִים מִן הַקְּלָעִים לְזִכְרֵי כְהֻנָּה, בְּכָל מַאֲכָל, לְיוֹם וָלַיְלָה עַד חֲצוֹת:

חַטַּאת הָעוֹף הָיְתָה נַעֲשֵׂית עַל קֶרֶן דְּרוֹמִית מַעֲרָבִית. בְּכָל מָקוֹם הָיְתָה כְשֵׁרָה, אֶלָּא זֶה הָיָה מְקוֹמָהּ. וּשְׁלֹשָׁה דְבָרִים הָיְתָה אוֹתָהּ הַקֶּרֶן מְשַׁמֶּשֶׁת

מִלְּמַטָּן, וּשְׁלֹשָׁה מִלְמַעְלָן. מִלְּמַטָּן, חַטַּאת הָעוֹף וְהַהַגָּשׁוֹת וּשְׁיָרֵי הַדָּם. מִלְמַעְלָן, נִסּוּךְ הַמַּיִם וְהַיַּיִן וְעוֹלַת הָעוֹף כְּשֶׁהִיא רַבָּה בַמִּזְרָח :

כָּל הָעוֹלִים לַמִּזְבֵּחַ, עוֹלִין דֶּרֶךְ יָמִין, וּמַקִּיפִין וְיוֹרְדִין דֶּרֶךְ שְׂמֹאל, חוּץ מִן הָעוֹלֶה לִשְׁלֹשָׁה דְבָרִים אֵלּוּ, שֶׁהָיוּ עוֹלִים וְחוֹזְרִים לְעָקֵב :

חַטַּאת הָעוֹף כֵּיצַד הָיְתָה נַעֲשֵׂית. הָיָה מוֹלֵק אֶת רֹאשָׁהּ מִמּוּל עָרְפָּהּ וְאֵינוֹ מַבְדִּיל, וּמַזֶּה מִדָּמָהּ עַל קִיר הַמִּזְבֵּחַ. שְׁיָרֵי הַדָּם, הָיָה מִתְמַצֶּה עַל הַיְסוֹד. אֵין לַמִּזְבֵּחַ אֶלָּא דָמָהּ, וְכֻלָּהּ לַכֹּהֲנִים :

עוֹלַת הָעוֹף כֵּיצַד הָיְתָה נַעֲשֵׂית. עָלָה בַכֶּבֶשׁ וּפָנָה לַסּוֹבֵב, בָּא לוֹ לְקֶרֶן דְּרוֹמִית מִזְרָחִית, הָיָה מוֹלֵק אֶת רֹאשָׁהּ מִמּוּל עָרְפָּהּ וּמַבְדִּיל, וּמְמַצֶּה אֶת דָּמָהּ עַל קִיר הַמִּזְבֵּחַ. נָטַל אֶת הָרֹאשׁ ,וְהִקִּיף בֵּית מְלִיקָתוֹ לַמִּזְבֵּחַ, וּסְפָגוֹ בְמֶלַח, וּזְרָקוֹ עַל גַּבֵּי הָאִשִּׁים, בָּא לוֹ לַגּוּף וְהֵסִיר אֶת הַמֻּרְאָה וְאֶת הַנּוֹצָה וְאֶת בְּנֵי מֵעַיִם הַיּוֹצְאִים עִמָּהּ, וְהִשְׁלִיכָן לְבֵית הַדָּשֶׁן. שִׁסַּע וְלֹא הִבְדִּיל. וְאִם הִבְדִּיל, כָּשֵׁר. וּסְפָגוֹ בְמֶלַח, וּזְרָקוֹ עַל גַּבֵּי הָאִשִּׁים :

לֹא הֵסִיר לֹא אֶת הַמֻּרְאָה וְלֹא אֶת הַנּוֹצָה וְלֹא אֶת בְּנֵי מֵעַיִם הַיּוֹצְאִין עִמָּהּ וְלֹא סְפָגוֹ בְמֶלַח, כָּל שֶׁשִּׁנָּה בָהּ מֵאַחַר שֶׁמִּצָּה אֶת דָּמָהּ, כְּשֵׁרָה. הִבְדִּיל בַּחַטָּאת וְלֹא הִבְדִּיל בָּעוֹלָה, פָּסָל. מִצָּה דַם הָרֹאשׁ וְלֹא מִצָּה דַם הַגּוּף, פְּסוּלָה. מִצָּה דַם הַגּוּף וְלֹא מִצָּה דַם הָרֹאשׁ, כְּשֵׁרָה :

חַטַּאת הָעוֹף שֶׁמְּלָקָהּ שֶׁלֹּא לִשְׁמָהּ, מִצָּה דָמָהּ שֶׁלֹּא לִשְׁמָהּ, אוֹ לִשְׁמָהּ וְשֶׁלֹּא לִשְׁמָהּ, אוֹ שֶׁלֹּא לִשְׁמָהּ וְלִשְׁמָהּ, פְּסוּלָה. עוֹלַת הָעוֹף, כְּשֵׁרָה, וּבִלְבַד שֶׁלֹּא עָלְתָה לַבְּעָלִים. אֶחָד חַטַּאת הָעוֹף וְאֶחָד עוֹלַת הָעוֹף שֶׁמְּלָקָן וְשֶׁמִּצָּה דָמָן לֶאֱכֹל דָּבָר שֶׁדַּרְכּוֹ לֶאֱכֹל, לְהַקְטִיר דָּבָר שֶׁדַּרְכּוֹ לְהַקְטִיר, חוּץ לִמְקוֹמוֹ, פָּסוּל, וְאֵין בּוֹ כָרֵת. חוּץ לִזְמַנּוֹ, פִּגּוּל, וְחַיָּבִין עָלָיו כָּרֵת, וּבִלְבַד שֶׁיִּקְרַב הַמַּתִּיר כְּמִצְוָתוֹ. כֵּיצַד קָרַב הַמַּתִּיר כְּמִצְוָתוֹ. מָלַק בִּשְׁתִיקָה וּמִצָּה הַדָּם חוּץ לִזְמַנּוֹ, אוֹ שֶׁמָּלַק חוּץ לִזְמַנּוֹ וּמִצָּה הַדָּם בִּשְׁתִיקָה, אוֹ שֶׁמָּלַק וּמִצָּה הַדָּם חוּץ לִזְמַנּוֹ, זֶה הוּא שֶׁקָּרַב הַמַּתִּיר כְּמִצְוָתוֹ. כֵּיצַד לֹא קָרַב הַמַּתִּיר כְּמִצְוָתוֹ. מָלַק חוּץ לִמְקוֹמוֹ וּמִצָּה הַדָּם חוּץ לִזְמַנּוֹ, אוֹ שֶׁמָּלַק חוּץ לִזְמַנּוֹ וּמִצָּה הַדָּם חוּץ לִמְקוֹמוֹ, אוֹ שֶׁמָּלַק

וּמִצָּה הַדָּם חוּץ לִמְקוֹמוֹ, חַטַּאת הָעוֹף שֶׁמְּלָקָהּ שֶׁלֹּא לִשְׁמָהּ וּמִצָּה דָמָהּ חוּץ לִזְמַנָּהּ, אוֹ שֶׁמְּלָקָהּ חוּץ לִזְמַנָּהּ וּמִצָּה דָמָהּ שֶׁלֹּא לִשְׁמָהּ, אוֹ שֶׁמְּלָקָהּ וּמִצָּה דָמָהּ שֶׁלֹּא לִשְׁמָהּ, זֶה הוּא שֶׁלֹּא קָרַב הַמַּתִּיר כְּמִצְוָתוֹ. לֶאֱכֹל כַּזַּיִת בַּחוּץ וְכַזַּיִת לְמָחָר, כַּזַּיִת לְמָחָר וְכַזַּיִת בַּחוּץ, כַּחֲצִי זַיִת בַּחוּץ וְכַחֲצִי זַיִת לְמָחָר, כַּחֲצִי זַיִת לְמָחָר וְכַחֲצִי זַיִת בַּחוּץ, פָּסוּל, וְאֵין בּוֹ כָרֵת. אָמַר רַבִּי יְהוּדָה, זֶה הַכְּלָל, אִם מַחֲשֶׁבֶת הַזְּמָן קָדְמָה לְמַחֲשֶׁבֶת הַמָּקוֹם, פִּגּוּל, וְחַיָּבִין עָלָיו כָּרֵת. וְאִם מַחֲשֶׁבֶת הַמָּקוֹם קָדְמָה לְמַחֲשֶׁבֶת הַזְּמָן, פָּסוּל, וְאֵין בּוֹ כָרֵת. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, זֶה וָזֶה פָּסוּל, וְאֵין בּוֹ כָרֵת. לֶאֱכֹל כַּחֲצִי זַיִת וּלְהַקְטִיר כַּחֲצִי זַיִת, כָּשֵׁר, שֶׁאֵין אֲכִילָה וְהַקְטָרָה מִצְטָרְפִין:

משנה כלים

א'

אֲבוֹת הַטֻּמְאוֹת, הַשֶּׁרֶץ, וְשִׁכְבַת זֶרַע, וּטְמֵא מֵת, וְהַמְּצֹרָע בִּימֵי סָפְרוֹ, וּמֵי חַטָּאת שֶׁאֵין בָּהֶם כְּדֵי הַזָּיָה, הֲרֵי אֵלּוּ מְטַמְּאִין אָדָם וְכֵלִים בְּמַגָּע, וּכְלֵי חֶרֶשׂ בַּאֲוִיר, וְאֵינָם מְטַמְּאִין בְּמַשָּׂא :

לְמַעְלָה מֵהֶם, נְבֵלָה, וּמֵי חַטָּאת שֶׁיֵּשׁ בָּהֶם כְּדֵי הַזָּיָה, שֶׁהֵם מְטַמְּאִין אֶת הָאָדָם בְּמַשָּׂא לְטַמֵּא בְגָדִים בְּמַגָּע, וַחֲשׂוּכֵי בְגָדִים בְּמַגָּע :

לְמַעְלָה מֵהֶן, בּוֹעֵל נִדָּה, שֶׁהוּא מְטַמֵּא מִשְׁכָּב תַּחְתּוֹן כָּעֶלְיוֹן. לְמַעְלָה מֵהֶן, זוֹבוֹ שֶׁל זָב וְרֻקּוֹ וְשִׁכְבַת זַרְעוֹ וּמֵימֵי רַגְלָיו, וְדַם הַנִּדָּה, שֶׁהֵן מְטַמְּאִין בְּמַגָּע וּבְמַשָּׂא. לְמַעְלָה מֵהֶן, מֶרְכָּב, שֶׁהוּא מְטַמֵּא תַּחַת אֶבֶן מְסָמָא. לְמַעְלָה מִן הַמֶּרְכָּב, מִשְׁכָּב, שֶׁשָּׁוֶה מַגָּעוֹ לְמַשָּׂאוֹ. לְמַעְלָה מִן הַמִּשְׁכָּב, הַזָּב, שֶׁהַזָּב עוֹשֶׂה מִשְׁכָּב, וְאֵין מִשְׁכָּב עוֹשֶׂה מִשְׁכָּב :

לְמַעְלָה מִן הַזָּב, זָבָה, שֶׁהִיא מְטַמְּאָה אֶת בּוֹעֲלָהּ. לְמַעְלָה מִן הַזָּבָה, מְצֹרָע, שֶׁהוּא מְטַמֵּא בְּבִיאָה. לְמַעְלָה מִן הַמְּצֹרָע, עֶצֶם כַּשְּׂעֹרָה, שֶׁהוּא מְטַמֵּא טֻמְאַת שִׁבְעָה. חָמוּר מִכֻּלָּם, הַמֵּת, שֶׁהוּא מְטַמֵּא בְאֹהֶל, מַה שֶּׁאֵין כֻּלָּם מְטַמְּאִין :

עֶשֶׂר טֻמְאוֹת פּוֹרְשׁוֹת מִן הָאָדָם. מְחֻסַּר כִּפּוּרִים, אָסוּר בַּקֹּדֶשׁ וּמֻתָּר בַּתְּרוּמָה וּבַמַּעֲשֵׂר. חָזַר לִהְיוֹת טְבוּל יוֹם, אָסוּר בַּקֹּדֶשׁ וּבַתְּרוּמָה וּמֻתָּר בַּמַּעֲשֵׂר. חָזַר לִהְיוֹת בַּעַל קֶרִי, אָסוּר בִּשְׁלָשְׁתָּן. חָזַר לִהְיוֹת בּוֹעֵל נִדָּה, מְטַמֵּא מִשְׁכָּב תַּחְתּוֹן כָּעֶלְיוֹן. חָזַר לִהְיוֹת זָב שֶׁרָאָה שְׁתֵּי רְאִיּוֹת, מְטַמֵּא מִשְׁכָּב וּמוֹשָׁב, וְצָרִיךְ בִּיאַת מַיִם חַיִּים, וּפָטוּר מִן הַקָּרְבָּן. רָאָה שָׁלֹשׁ, חַיָּב בַּקָּרְבָּן. חָזַר לִהְיוֹת מְצֹרָע מֻסְגָּר, מְטַמֵּא בְּבִיאָה, וּפָטוּר מִן הַפְּרִיעָה וּמִן הַפְּרִימָה וּמִן הַתִּגְלַחַת וּמִן הַצִּפֳּרִים. וְאִם הָיָה מֻחְלָט, חַיָּב בְּכֻלָּן. פֵּרַשׁ מִמֶּנּוּ אֵבֶר שֶׁאֵין עָלָיו בָּשָׂר כָּרָאוּי, מְטַמֵּא בְמַגָּע וּבְמַשָּׂא, וְאֵינוֹ מְטַמֵּא בְאֹהֶל. וְאִם יֵשׁ עָלָיו בָּשָׂר כָּרָאוּי, מְטַמֵּא בְמַגָּע וּבְמַשָּׂא וּבְאֹהֶל.

שִׂעוּר בָּשָׂר כָּרָאוּי, כְּדֵי לְהַעֲלוֹת אֲרוּכָה. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, אִם יֵשׁ בְּמָקוֹם אֶחָד כְּדֵי לְהַקִּיפוֹ בְחוּט עֵרֶב, יֶשׁ בּוֹ לְהַעֲלוֹת אֲרוּכָה :

עֶשֶׂר קְדֻשּׁוֹת הֵן, אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל מְקֻדֶּשֶׁת מִכָּל הָאֲרָצוֹת. וּמַה הִיא קְדֻשָּׁתָהּ, שֶׁמְּבִיאִים מִמֶּנָּה הָעֹמֶר וְהַבִּכּוּרִים וּשְׁתֵּי הַלֶּחֶם, מַה שֶּׁאֵין מְבִיאִים כֵּן מִכָּל הָאֲרָצוֹת :

עֲיָרוֹת הַמֻּקָּפוֹת חוֹמָה מְקֻדָּשׁוֹת מִמֶּנָּה, שֶׁמְּשַׁלְּחִים מִתּוֹכָן אֶת הַמְּצֹרָעִים, וּמְסַבְּבִין לְתוֹכָן מֵת עַד שֶׁיִּרְצוּ. יָצָא, אֵין מַחֲזִירִין אוֹתוֹ :

לִפְנִים מִן הַחוֹמָה מְקֻדָּשׁ מֵהֶם, שֶׁאוֹכְלִים שָׁם קָדָשִׁים קַלִּים וּמַעֲשֵׂר שֵׁנִי. הַר הַבַּיִת מְקֻדָּשׁ מִמֶּנּוּ, שֶׁאֵין זָבִים וְזָבוֹת, נִדּוֹת וְיוֹלְדוֹת נִכְנָסִים לְשָׁם. הַחֵיל מְקֻדָּשׁ מִמֶּנּוּ, שֶׁאֵין גּוֹיִם וּטְמֵא מֵת נִכְנָסִים לְשָׁם. עֶזְרַת נָשִׁים מְקֻדֶּשֶׁת מִמֶּנּוּ, שֶׁאֵין טְבוּל יוֹם נִכְנָס לְשָׁם, וְאֵין חַיָּבִים עָלֶיהָ חַטָּאת. עֶזְרַת יִשְׂרָאֵל מְקֻדֶּשֶׁת מִמֶּנָּה, שֶׁאֵין מְחֻסַּר כִּפּוּרִים נִכְנָס לְשָׁם, וְחַיָּבִין עָלֶיהָ חַטָּאת. עֶזְרַת הַכֹּהֲנִים מְקֻדֶּשֶׁת מִמֶּנָּה, שֶׁאֵין יִשְׂרָאֵל נִכְנָסִים לְשָׁם אֶלָּא בִשְׁעַת צָרְכֵיהֶם, לִסְמִיכָה לִשְׁחִיטָה וְלִתְנוּפָה :

בֵּין הָאוּלָם וְלַמִּזְבֵּחַ מְקֻדָּשׁ מִמֶּנָּה, שֶׁאֵין בַּעֲלֵי מוּמִין וּפְרוּעֵי רֹאשׁ נִכְנָסִים לְשָׁם. הַהֵיכָל מְקֻדָּשׁ מִמֶּנּוּ, שֶׁאֵין נִכְנָס לְשָׁם שֶׁלֹּא רְחוּץ יָדַיִם וְרַגְלָיִם. קֹדֶשׁ הַקֳּדָשִׁים מְקֻדָּשׁ מֵהֶם, שֶׁאֵין נִכְנָס לְשָׁם אֶלָּא כֹהֵן גָּדוֹל בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים בִּשְׁעַת הָעֲבוֹדָה. אָמַר רַבִּי יוֹסֵי, בַּחֲמִשָּׁה דְבָרִים בֵּין הָאוּלָם וְלַמִּזְבֵּחַ שָׁוֶה לַהֵיכָל, שֶׁאֵין בַּעֲלֵי מוּמִין, וּפְרוּעֵי רֹאשׁ, וּשְׁתוּיֵי יַיִן, וְשֶׁלֹּא רְחוּץ יָדַיִם וְרַגְלַיִם נִכְנָסִים לְשָׁם, וּפוֹרְשִׁין מִבֵּין הָאוּלָם וְלַמִּזְבֵּחַ בִּשְׁעַת הַקְטָרָה :

ב׳

כְּלֵי עֵץ, וּכְלֵי עוֹר, וּכְלֵי עֶצֶם, וּכְלֵי זְכוּכִית, פְּשׁוּטֵיהֶן טְהוֹרִים, וּמְקַבְּלֵיהֶן טְמֵאִים. נִשְׁבְּרוּ, טָהֲרוּ. חָזַר וְעָשָׂה מֵהֶם כֵּלִים, מְקַבְּלִין טֻמְאָה מִכָּאן וּלְהַבָּא. כְּלֵי חֶרֶס וּכְלֵי נֶתֶר, טֻמְאָתָן שָׁוָה. מִטַּמְּאִין וּמְטַמְּאִין בַּאֲוִיר, וּמִטַּמְּאִין מֵאֲחוֹרֵיהֶן, וְאֵינָן מִטַּמְּאִין מִגַּבֵּיהֶן, וּשְׁבִירָתָן הִיא טָהֳרָתָן :

הַדַּקִּין שֶׁבִּכְלֵי חֶרֶס, וְקַרְקְרוֹתֵיהֶן, וְדָפְנוֹתֵיהֶן יוֹשְׁבִין שֶׁלֹּא מֻסְמָכִין, שִׁעוּרָן, מִכְּדֵי סִיכַת קָטָן וְעַד לֹג. מִלֹּג וְעַד סְאָה, בִּרְבִיעִית. מִסְּאָה וְעַד סָאתַיִם, בַּחֲצִי לֹג. מִסָּאתַיִם וְעַד שָׁלֹשׁ וְעַד חָמֵשׁ סְאִין, בְּלֹג, דִּבְרֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר, אֲנִי אֵינִי נוֹתֵן בָּהֶן מִדָּה, אֶלָּא, הַדַּקִּין שֶׁבִּכְלֵי חֶרֶס, וְקַרְקְרוֹתֵיהֶן, וְדָפְנוֹתֵיהֶן יוֹשְׁבִין שֶׁלֹּא מֻסְמָכִין, שִׁעוּרָן מִכְּדֵי סִיכַת קָטָן וְעַד קְדֵרוֹת הַדַּקּוֹת. מֵהַקְּדֵרוֹת הַדַּקּוֹת וְעַד חָבִיּוֹת לוּדִיּוֹת, בִּרְבִיעִית. מִלּוּדִיּוֹת וְעַד לַחְמִיּוֹת, בַּחֲצִי לֹג. מִלַּחְמִיּוֹת וְעַד חֲצָבִים גְּדוֹלִים, בְּלֹג. רַבָּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי אוֹמֵר, חֲצָבִים גְּדוֹלִים, שִׁעוּרָן בִּשְׁנֵי לֻגִּין. הַפַּכִּים הַגְּלִילִים וְהֶחָבִיּוֹנוֹת, שִׁעוּר קַרְקְרוֹתֵיהֶן כָּל שֶׁהֵן, וְאֵין לָהֶם דָּפְנוֹת :

הַטְּהוֹרִין שֶׁבִּכְלֵי חֶרֶס, טַבְלָה שֶׁאֵין לָהּ לִזְבֵּז, וּמַחְתָּה פְרוּצָה, וַאֲבוּב שֶׁל קַלָּאִין, וְסִילוֹנוֹת, אַף עַל פִּי כְפוּפִין אַף עַל פִּי מְקַבְּלִין, וְכַבְכָּב שֶׁעֲשָׂאוֹ לְסַל הַפַּת, וּטְפִי שֶׁהִתְקִינוֹ לָעֲנָבִים, וְחָבִית שֶׁל שַׁיָּטִין, וְחָבִית דְּפוּנָה בְשׁוּלֵי הַמַּחַץ, וְהַמִּטָּה, וְהַכִּסֵּא, וְהַסַּפְסָל, וְהַשֻּׁלְחָן, וְהַסְּפִינָה, וְהַמְּנוֹרָה שֶׁל חֶרֶס, הֲרֵי אֵלּוּ טְהוֹרִים. זֶה הַכְּלָל, כֹּל שֶׁאֵין לוֹ תוֹךְ בִּכְלֵי חֶרֶס, אֵין לוֹ אֲחוֹרָיִם :

פַּנָּס שֶׁיֶּשׁ בּוֹ בֵּית קִבּוּל שֶׁמֶן, טָמֵא. וְשֶׁאֵין בּוֹ, טָהוֹר. מְגוּפַת הַיּוֹצְרִין שֶׁהוּא פוֹתֵחַ בָּהּ, טְהוֹרָה. וְשֶׁהוּא גוֹמֵר בָּהּ, טְמֵאָה. מַשְׁפֵּךְ שֶׁל בַּעֲלֵי בָתִּים, טָהוֹר. וְשֶׁל רוֹכְלִין, טָמֵא, מִפְּנֵי שֶׁהוּא שֶׁל מִדָּה, דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה בֶּן בְּתֵירָא. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מַטֵּהוּ עַל צִדּוֹ וּמֵרִיחַ בּוֹ לַלּוֹקֵחַ :

כִּסּוּי כַּדֵּי יַיִן וְכַדֵּי שֶׁמֶן, וְכִסּוּי חָבִיּוֹת נְיָרוֹת, טְהוֹרִין. וְאִם הִתְקִינוֹ לְתַשְׁמִישׁ, טְמֵאִים. כִּסּוּי הַלְּפָס, בִּזְמַן שֶׁהוּא נָקוּב וְיֶשׁ לוֹ חִדּוּד, טָהוֹר. אִם אֵינוֹ נָקוּב וְאֵין לוֹ חִדּוּד, טָמֵא, מִפְּנֵי שֶׁהִיא מְסַנֶּנֶת לְתוֹכוֹ אֶת הַיָּרָק. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בַּר צָדוֹק אוֹמֵר, מִפְּנֵי שֶׁהִיא הוֹפֶכֶת עָלָיו אֶת הָרוֹנְקִי :

גִּסְטְרָא שֶׁנִּמְצֵאת בַּכִּבְשָׁן, עַד שֶׁלֹּא נִגְמְרָה מְלַאכְתָּהּ, טְהוֹרָה. מִשֶּׁנִּגְמְרָה מְלַאכְתָּהּ, טְמֵאָה. טִיטְרוֹס, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בַּר צָדוֹק מְטַהֵר. רַבִּי יוֹסֵי מְטַמֵּא, מִפְּנֵי שֶׁהוּא כְמוֹצִיא פְרוּטוֹת :

הַטְּמֵאִין שֶׁבִּכְלֵי חֶרֶס, טַבְלָה שֶׁיֶּשׁ לָהּ לִזְבֵז, וּמַחְתָּה שְׁלֵמָה, וְטַבְלָה שֶׁהִיא מְלֵאָה קְעָרוֹת. נִטְמֵאת אַחַת מֵהֶם בְּשֶׁרֶץ, לֹא נִטְמְאוּ כֻלָּם. אִם יֶשׁ לָהּ לִזְבֵז עוֹדֵף, נִטְמְאָה אַחַת מֵהֶם, נִטְמְאוּ כֻלָּן. וְכֵן בֵּית תְּבָלִין שֶׁל חֶרֶס, וְקַלְמָרִים הַמְּתֹאָמוֹת. וּבֵית תְּבָלִין שֶׁל עֵץ, שֶׁנִּטְמָא אֶחָד בְּמַשְׁקֶה, לֹא נִטְמָא חֲבֵרוֹ. רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן נוּרִי אוֹמֵר, חוֹלְקִין אֶת עָבְיוֹ. הַמְשַׁמֵּשׁ לַטָּמֵא, טָמֵא. הַמְשַׁמֵּשׁ לַטָּהוֹר, טָהוֹר. אִם יֶשׁ לוֹ לִזְבֵז עוֹדֵף, נִטְמָא אַחַד מֵהֶם, נִטְמָא חֲבֵרוֹ :

הַלַּפִּיד, טָמֵא. וּבֵית שִׁקְעוֹ שֶׁל נֵר, מִטַּמֵּא בָאֲוִיר. הַמַּסְרֵק שֶׁל צַרְצוּר, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר מְטַהֵר, וַחֲכָמִים מְטַמְּאִין :

ג׳

שִׁעוּר כְּלִי חֶרֶס לְטַהֵר, הֶעָשׂוּי לְאֳכָלִין, שִׁעוּרוֹ בְזֵיתִים. הֶעָשׂוּי לְמַשְׁקִין, שִׁעוּרוֹ בְמַשְׁקִין. הֶעָשׂוּי לְכָךְ וּלְכָךְ, מַטִּילִין אוֹתוֹ לְחֻמְרוֹ בְזֵיתִים :

חָבִית, שִׁעוּרָהּ בִּגְרוֹגָרוֹת, דִּבְרֵי רַבִּי שִׁמְעוֹן. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, בֶּאֱגוֹזִים. רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר, בְּזֵיתִים. הַלְּפָס וְהַקְּדֵרָה, שִׁעוּרָן בְּזֵיתִים. הַפַּךְ וְהַטְּפִי, שִׁעוּרָן בְּשֶׁמֶן. וְהַצַּרְצוּר, שִׁעוּרוֹ בְמָיִם. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, שְׁלָשְׁתָּן בְּזֵרְעוֹנִין. נֵר, שִׁעוּרוֹ בְשֶׁמֶן. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, בִּפְרוּטָה קְטַנָּה. נֵר שֶׁנִּטַּל פִּיו, טָהוֹר. וְשֶׁל אֲדָמָה שֶׁהֱסַּק פִּיו בַּפְּתִילָה, טָהוֹר :

חָבִית שֶׁנִּקְּבָה וַעֲשָׂאָהּ בְּזֶפֶת, וְנִשְׁבְּרָה, אִם יֵשׁ בִּמְקוֹם הַזֶּפֶת מַחֲזִיק רְבִיעִית, טְמֵאָה, מִפְּנֵי שֶׁלֹּא בָטַל שֵׁם כְּלִי מֵעָלֶיהָ. חֶרֶס שֶׁנִּקַּב וַעֲשָׂאוֹ בְזֶפֶת, אַף עַל פִּי מַחֲזִיק רְבִיעִית, טָהוֹר, מִפְּנֵי שֶׁבָּטַל שֵׁם כְּלִי מֵעָלָיו :

חָבִית שֶׁנִּתְרוֹעֲעָה וּטְפָלָהּ בִּגְלָלִים, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא נוֹטֵל אֶת הַגְּלָלִים וְהַחֲרָסִים נוֹפְלִים, טְמֵאָה, מִפְּנֵי שֶׁלֹּא בָטַל שֵׁם כְּלִי מֵעָלֶיהָ. נִשְׁבְּרָה וְדִבֵּק מִמֶּנָּה חַרְסִית, אוֹ שֶׁהֵבִיא חַרְסִית מִמָּקוֹם אַחֵר וּטְפָלָן בִּגְלָלִים, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא נוֹטֵל הַגְּלָלִים וְהַחֲרָסִין עוֹמְדִים, טְהוֹרָה, מִפְּנֵי שֶׁבָּטַל שֵׁם כְּלִי מֵעָלֶיהָ. הָיָה בָהּ חֶרֶס מַחֲזִיק רְבִיעִית, כֻּלָּהּ מִטַּמָּא בְמַגָּע, וּכְנֶגְדּוֹ מִטַּמֵּא בַאֲוִיר :

הַטּוֹפֵל כְּלִי חֶרֶס הַבָּרִיא, רַבִּי מֵאִיר וְרַבִּי שִׁמְעוֹן מְטַמְּאִים. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, הַטּוֹפֵל אֶת הַבָּרִיא, טָהוֹר. וְאֶת הָרְעוּעַ, טָמֵא. וְכֵן בְּחִדּוּק הַקֵּרוּיָה :

יַבְּלִית שֶׁטּוֹפְלִין בָּהּ הַפִּטָּסִין, הַנּוֹגֵעַ בָּהּ, טָמֵא. מְגוּפַת חָבִית, אֵינָהּ חִבּוּר. הַנּוֹגֵעַ בְּטִפּוּלוֹ שֶׁל תַּנּוּר, טָמֵא :

מֵחַם שֶׁטְּפָלוֹ בְחֹמֶר וּבְחַרְסִית, הַנּוֹגֵעַ בַּחֹמֶר, טָמֵא. וּבַחַרְסִית, טָהוֹר. קוּמְקוּם שֶׁנִּקַּב וַעֲשָׂאוֹ בְזֶפֶת, רַבִּי יוֹסֵי מְטַהֵר, שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לְקַבֵּל אֶת הַחַמִּין כְּצוֹנֵן. וְכֵן הָיָה אוֹמֵר בִּכְלֵי זֶפֶת. כְּלֵי נְחֹשֶׁת שֶׁזְּפָתָן, טְהוֹרִין. וְאִם לְיַיִן, טְמֵאִין :

חָבִית שֶׁנִּקְּבָה וַעֲשָׂאָהּ בְּזֶפֶת יָתֵר מִצָּרְכָּהּ, הַנּוֹגֵעַ בְּצָרְכָּהּ, טָמֵא. יָתֵר מִצָּרְכָּהּ, טָהוֹר. זֶפֶת שֶׁנָּטְפָה עַל הֶחָבִית, הַנּוֹגֵעַ בָּהּ, טָהוֹר. מַשְׁפֵּךְ שֶׁל עֵץ וְשֶׁל חֶרֶס שֶׁפְּקָקוֹ בְזֶפֶת ,רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה מְטַמֵּא. רַבִּי עֲקִיבָא מְטַמֵּא בְשֶׁל עֵץ, וּמְטַהֵר בְּשֶׁל חֶרֶס. רַבִּי יוֹסֵי מְטַהֵר בִּשְׁנֵיהֶם :

ד'

הַחֶרֶס שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לַעֲמֹד מִפְּנֵי אָזְנוֹ, אוֹ שֶׁהָיָה בוֹ חִדּוּד וְהַחִדּוּד מַכְרִיעוֹ, טָהוֹר. נִטְּלָה הָאֹזֶן, נִשְׁבַּר הַחִדּוּד, טָהוֹר. רַבִּי יְהוּדָה מְטַמֵּא. חָבִית שֶׁנִּפְחֲתָה, וְהִיא מְקַבֶּלֶת עַל דָּפְנוֹתֶיהָ, אוֹ שֶׁנֶּחְלְקָה כְּמִין שְׁתֵּי עֲרֵבוֹת, רַבִּי יְהוּדָה מְטַהֵר, וַחֲכָמִים מְטַמְּאִין :

חָבִית שֶׁנִּתְרוֹעֲעָה וְאֵינָהּ יְכוֹלָה לְהִטַּלְטֵל בַּחֲצִי קַב גְּרוֹגָרוֹת, טְהוֹרָה. גִּסְטְרָא שֶׁנִּתְרוֹעֲעָה וְאֵינָהּ מְקַבֶּלֶת מַשְׁקִין, אַף עַל פִּי שֶׁהִיא מְקַבֶּלֶת אֳכָלִין, טְהוֹרָה שֶׁאֵין שְׁיָרִין לִשְׁיָרִין :

אֵיזוֹ הִיא גִסְטְרָא, כֹּל שֶׁנִּטְּלוּ אָזְנֶיהָ. הָיוּ בָהּ חִדּוּדִין יוֹצְאִין, כֹּל הַמְקַבֵּל עִמָּהּ בְּזֵיתִים, מְטַמֵּא בְמַגָּע וּכְנֶגְדּוֹ מְטַמֵּא בַאֲוִיר. וְכֹל שֶׁאֵינוֹ מְקַבֵּל עִמָּהּ בְּזֵיתִים, מְטַמֵּא בְמַגָּע וְאֵין כְּנֶגְדּוֹ מְטַמֵּא בַאֲוִיר. הָיְתָה מֻטָּה עַל צִדָּהּ כְּמִין קַתֶּדְרָה, כֹּל הַמְקַבֵּל עִמָּהּ בְּזֵיתִים, מְטַמֵּא בְמַגָּע וּכְנֶגְדּוֹ מְטַמֵּא בַאֲוִיר. וְכֹל שֶׁאֵינוֹ מְקַבֵּל עִמָּהּ בְּזֵיתִים, מְטַמֵּא בְמַגָּע וְאֵין כְּנֶגְדּוֹ מְטַמֵּא בַאֲוִיר. שׁוּלֵי קוּרְפִיּוֹת וְשׁוּלֵי קוֹסִים הַצִּידוֹנִיִּים, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינָם יְכוֹלִים לֵישֵׁב שֶׁלֹּא מְסֻמָּכִין, טְמֵאִין, שֶׁלְּכָךְ נַעֲשׂוּ מִתְּחִלָּתָן :

כְּלִי חֶרֶשׂ שֶׁיֵּשׁ לוֹ שָׁלֹשׁ שְׂפִיּוֹת, הַפְּנִימִית עוֹדֶפֶת, הַכֹּל טָהוֹר. הַחִיצוֹנָה עוֹדֶפֶת, הַכֹּל טָמֵא. הָאֶמְצָעִית עוֹדֶפֶת, מִמֶּנָּה וְלִפְנִים, טָמֵא. מִמֶּנָּה וְלַחוּץ, טָהוֹר. הָיוּ שָׁווֹת, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, חוֹלְקִין הָאֶמְצָעִית. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, הַכֹּל טָהוֹר. כְּלֵי חֶרֶס, מֵאֵימָתַי מְקַבְּלִין טֻמְאָה, מִשֶּׁיִּצָּרְפוּ בַכִּבְשָׁן, וְהִיא גְמַר מְלַאכְתָּן:

ה'

תַּנּוּר, תְּחִלָּתוֹ אַרְבָּעָה, וּשְׁיָרָיו אַרְבָּעָה, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, בַּמֶּה דְבָרִים אֲמוּרִים, בְּגָדוֹל. אֲבָל בְּקָטָן, תְּחִלָּתוֹ כָּל שֶׁהוּא, וּשְׁיָרָיו רֻבּוֹ, מִשֶּׁתִּגָּמֵר מְלַאכְתּוֹ. אֵיזֶהוּ גְּמַר מְלַאכְתּוֹ, מִשֶּׁיַּסִּיקֶנּוּ כְּדֵי לֶאֱפוֹת בּוֹ סֻפְגָּנִין. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, מִשֶּׁיַּסִּיק אֶת הֶחָדָשׁ, כְּדֵי לֶאֱפוֹת בַּיָּשָׁן סֻפְגָּנִין :

כִּירָה, תְּחִלָּתָהּ שָׁלֹשׁ, וּשְׁיָרֶיהָ שָׁלֹשׁ, מִשֶּׁתִּגָּמֵר מְלַאכְתָּהּ. אֵיזֶהוּ גְּמַר מְלַאכְתָּהּ, מִשֶּׁיַּסִּיקֶנָּה, כְּדֵי לְבַשֵּׁל עָלֶיהָ בֵּיצָה קַלָּה שֶׁבַּבֵּיצִים, טְרוּפָה וּנְתוּנָה בְאִלְפָּס. הַכֻּפָּח, עֲשָׂאוֹ לַאֲפִיָּה, שִׁעוּרוֹ כַּתַּנּוּר. עֲשָׂאוֹ לְבִשּׁוּל, שִׁעוּרוֹ כַּכִּירָה. הָאֶבֶן הַיּוֹצֵא מִן הַתַּנּוּר טֶפַח, וּמִן הַכִּירָה שָׁלֹשׁ אֶצְבָּעוֹת, חִבּוּר. הַיּוֹצֵא מִן הַכֻּפָּח, עֲשָׂאוֹ לַאֲפִיָּה, שִׁעוּרוֹ כַּתַּנּוּר. עֲשָׂאוֹ לְבִשּׁוּל, שִׁעוּרוֹ כַּכִּירָה. אָמַר רַבִּי יְהוּדָה, לֹא אָמְרוּ טֶפַח, אֶלָּא בֵין הַתַּנּוּר וְלַכֹּתֶל. הָיוּ שְׁנֵי תַנּוּרִין סְמוּכִים זֶה לָזֶה, נוֹתֵן לָזֶה טֶפַח וְלָזֶה טֶפַח, וְהַשְּׁאָר טָהוֹר :

עֲטֶרֶת כִּירָה, טְהוֹרָה. טִירַת הַתַּנּוּר, בִּזְמַן שֶׁהִיא גְבוֹהָה אַרְבָּעָה טְפָחִים, מִטַּמְּאָה בְמַגָּע וּבַאֲוִיר. פְּחוּתָה מִכָּאן, טְהוֹרָה. אִם חִבְּרָהּ לוֹ, אֲפִלּוּ עַל שָׁלֹשׁ אֲבָנִים טְמֵאָה. בֵּית הַפַּךְ וּבֵית הַתְּבָלִין וּבֵית הַנֵּר שֶׁבַּכִּירָה, מִטַּמְּאִין בְּמַגָּע וְאֵינָן מִטַּמְּאִין בַּאֲוִיר, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. רַבִּי יִשְׁמָעֵאל מְטַהֵר :

תַּנּוּר שֶׁהֻסַּק מֵאֲחוֹרָיו, אוֹ שֶׁהֻסַּק שֶׁלֹּא לְדַעְתּוֹ, אוֹ שֶׁהֻסַּק בְּבֵית הָאֻמָּן, טָמֵא. מַעֲשֶׂה שֶׁנָּפְלָה דְלֵקָה בְתַנּוּרֵי כְּפַר סִגְנָה, וּבָא מַעֲשֶׂה לְיַבְנֶה, וְטִמְּאָן רַבָּן גַּמְלִיאֵל :

מוּסַף הַתַּנּוּר שֶׁל בַּעֲלֵי בָתִּים, טָהוֹר. וְשֶׁל נַחְתּוֹמִין, טָמֵא, מִפְּנֵי שֶׁהוּא סוֹמֵךְ עָלָיו אֶת הַשַּׁפּוּד. רַבִּי יוֹחָנָן הַסַּנְדְּלָר אוֹמֵר, מִפְּנֵי שֶׁהוּא אוֹפֶה בוֹ כְּשֶׁהוּא נִדְחָק. כַּיּוֹצֵא בוֹ, מוּסַף הַיּוֹרָה שֶׁל שׁוֹלְקֵי זֵיתִים, טָמֵא. וְשֶׁל צַבָּעִים, טָהוֹר :

תַּנּוּר שֶׁנָּתַן בּוֹ עָפָר עַד חֶצְיוֹ، מֵעָפָר וּלְמַטָּן، מִטַּמֵּא בְמַגָּע. מֵעָפָר וּלְמַעְלָן، מִטַּמֵּא בַאֲוִיר. נְתָנוֹ עַל פִּי הַבּוֹר אוֹ עַל פִּי הַדּוּת، וְנָתַן שָׁם אֶבֶן، רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר، אִם מַסִּיק מִלְּמַטָּן، וְהוּא נִסּוֹק מִלְמַעְלָן، טָמֵא. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים، הוֹאִיל וְהֻסַּק מִכָּל מָקוֹם، טָמֵא :

תַּנּוּר שֶׁנִּטְמָא، כֵּיצַד מְטַהֲרִין אוֹתוֹ. חוֹלְקוֹ לִשְׁלֹשָׁה، וְגוֹרֵר אֶת הַטְּפֵלָה עַד שֶׁיְּהֵא בָאָרֶץ. רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר، אֵינוֹ צָרִיךְ לִגְרֹר אֶת הַטְּפֵלָה، וְלֹא עַד שֶׁיְּהֵא בָאָרֶץ، אֶלָּא מְמַעֲטוֹ מִבִּפְנִים אַרְבָּעָה טְפָחִים. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר، וְצָרִיךְ לְהַסִּיעוֹ. חִלְּקוֹ לִשְׁנַיִם، אֶחָד גָּדוֹל וְאֶחָד קָטָן، הַגָּדוֹל טָמֵא וְהַקָּטָן טָהוֹר. חֲלָקוֹ לִשְׁלֹשָׁה، אֶחָד גָּדוֹל כִּשְׁנַיִם، הַגָּדוֹל טָמֵא، וּשְׁנַיִם הַקְּטַנִּים טְהוֹרִין :

חֲתָכוֹ חֻלְיוֹת לְרָחְבּוֹ، פָּחוֹת מֵאַרְבָּעָה טְפָחִים، טָהוֹר. מֵרְחוֹ בְטִיט، מְקַבֵּל טֻמְאָה מִשֶּׁיַּסִּיקֶנּוּ כְּדֵי לֶאֱפוֹת בּוֹ סֻפְגָּנִין. הִרְחִיק מִמֶּנּוּ אֶת הַטְּפֵלָה וְנָתַן חֹל אוֹ צְרוֹר בֵּינְתַיִם، בָּזֶה אָמְרוּ، הַנִּדָּה וְהַטְּהוֹרָה אוֹפוֹת בּוֹ וְהוּא טָהוֹר :

תַּנּוּר שֶׁבָּא מְחֻתָּךְ מִבֵּית הָאֻמָּן، וְעָשָׂה בוֹ לִמּוּדִין، וְנוֹתְנָן עָלָיו וְהוּא טָהוֹר، נִטְמָא. וְסִלֵּק אֶת לִמּוּדָיו، טָהוֹר. הֶחֱזִירָן לוֹ، טָהוֹר. מֵרְחוֹ בְטִיט، מְקַבֵּל טֻמְאָה، וְאֵינוֹ צָרִיךְ לְהַסִּיקֶנּוּ، שֶׁכְּבָר הֻסָּק :

חֲתָכוֹ חֻלְיוֹת וְנָתַן חֹל בֵּין חֻלְיָא לְחֻלְיָא، רַבִּי אֱלִיעֶזֶר מְטַהֵר، וַחֲכָמִים מְטַמְּאִין. זֶה תַּנּוּרוֹ שֶׁל עַכְנַאי. יוֹרוֹת הָעַרְבִיִּין שֶׁהוּא חוֹפֵר בָּאָרֶץ וְטָח בְּטִיט، אִם יָכוֹל הַטִּיחַ לַעֲמוֹד בִּפְנֵי עַצְמוֹ، טָמֵא. וְאִם לָאו، טָהוֹר. וְזֶה תַּנּוּרוֹ שֶׁל בֶּן דִּינַאי :

תַּנּוּר שֶׁל אֶבֶן וְשֶׁל מַתֶּכֶת، טָהוֹר، וְטָמֵא מִשּׁוּם כְּלֵי מַתָּכוֹת. נִקַּב، נִפְגַּם، נִסְדַּק، עָשָׂה לוֹ טְפֵלָה، אוֹ מוֹסָף שֶׁל טִיט، טָמֵא. כַּמָּה יְהֵא בַנֶּקֶב، כְּדֵי שֶׁיֵּצֵא בוֹ הָאוּר. וְכֵן בְּכִירָה. כִּירָה שֶׁל אֶבֶן וְשֶׁל מַתֶּכֶת טְהוֹרָה، וּטְמֵאָה מִשּׁוּם כְּלֵי מַתָּכוֹת، נִקְּבָה، נִפְגְּמָה، נִסְדְּקָה، עָשָׂה לָהּ פִּטְפּוּטִין، טְמֵאָה. מֵרְחָהּ בְּטִיט בֵּין מִבִּפְנִים בֵּין מִבַּחוּץ، טְהוֹרָה. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר، מִבִּפְנִים טְמֵאָה، וּמִבַּחוּץ טְהוֹרָה :

ו'

הָעוֹשֶׂה שְׁלֹשָׁה פִטְפּוּטִים בָּאָרֶץ וְחִבְּרָן בְּטִיט לִהְיוֹת שׁוֹפֵת עֲלֵיהֶן אֶת הַקְּדֵרָה, טְמֵאָה. קָבַע שְׁלֹשָׁה מַסְמְרִין בָּאָרֶץ לִהְיוֹת שׁוֹפֵת עֲלֵיהֶן הַקְּדֵרָה, אַף עַל פִּי שֶׁעָשָׂה בְרֹאשׁוֹ מָקוֹם שֶׁתְּהֵא הַקְּדֵרָה יוֹשֶׁבֶת, טְהוֹרָה. הָעוֹשֶׂה שְׁתֵּי אֲבָנִים כִּירָה וְחִבְּרָם בְּטִיט, טְמֵאָה. רַבִּי יְהוּדָה מְטַהֵר, עַד שֶׁיַּעֲשֶׂה שְׁלִישִׁית, אוֹ עַד שֶׁיִּסְמֹךְ לַכֹּתֶל. אַחַת בְּטִיט וְאַחַת שֶׁלֹּא בְטִיט, טְהוֹרָה :

הָאֶבֶן שֶׁהָיָה שׁוֹפֵת עָלֶיהָ וְעַל הַתַּנּוּר, עָלֶיהָ וְעַל הַכִּירָה, עָלֶיהָ וְעַל הַכֻּפָּח, טְמֵאָה. עָלֶיהָ וְעַל הָאֶבֶן, עָלֶיהָ וְעַל הַסֶּלַע, עָלֶיהָ וְעַל הַכֹּתֶל, טְהוֹרָה. וְזוֹ הָיְתָה כִּירַת הַנְּזִירִים שֶׁבִּירוּשָׁלַיִם, שֶׁכְּנֶגֶד הַסָּלַע. כִּירַת הַטַּבָּחִים, בִּזְמַן שֶׁהוּא נוֹתֵן אֶבֶן בְּצַד אֶבֶן, נִטְמֵאת אַחַת מֵהֶן, לֹא נִטְמְאוּ כֻלָּן :

שָׁלֹשׁ אֲבָנִים שֶׁעֲשָׂאָן שְׁתֵּי כִירַיִם, נִטְמֵאת אַחַת מִן הַחִיצוֹנָה, הָאֶמְצָעִית הַמְשַׁמֶּשֶׁת אֶת הַטְּמֵאָה, טְמֵאָה. הַמְשַׁמֶּשֶׁת הַטְּהוֹרָה, טְהוֹרָה. נִטְּלָה הַטְּהוֹרָה, הֻחְלְטָה הָאֶמְצָעִית לְטֻמְאָה. נִטְּלָה הַטְּמֵאָה, הֻחְלְטָה הָאֶמְצָעִית לְטָהֳרָה. נִטְמְאוּ שְׁתַּיִם הַחִיצוֹנוֹת, אִם הָיְתָה הָאֶמְצָעִית גְּדוֹלָה, נוֹתֵן לָזוֹ כְּדֵי שְׁפִיתָה מִכָּאן וְלָזוֹ כְּדֵי שְׁפִיתָה מִכָּאן, וְהַשְּׁאָר טָהוֹר. וְאִם הָיְתָה קְטַנָּה, הַכֹּל טָמֵא. נִטְּלָה הָאֶמְצָעִית, אִם יָכוֹל לִשְׁפֹּת עָלֶיהָ יוֹרָה גְדוֹלָה, טְמֵאָה. הֶחֱזִירָהּ, טְהוֹרָה. מֵרְחָהּ בְּטִיט, מְקַבֶּלֶת טֻמְאָה מִשֶּׁיַּסִּיקֶנָּה כְּדֵי לְבַשֵּׁל עָלֶיהָ אֶת הַבֵּיצָה :

שְׁתֵּי אֲבָנִים שֶׁעֲשָׂאָם כִּירָה וְנִטְמְאוּ, סָמַךְ לָזוֹ אֶבֶן אַחַת מִכָּאן, וְלָזוֹ אֶבֶן אַחַת מִכָּאן, חֶצְיָהּ שֶׁל זוֹ טְמֵאָה וְחֶצְיָהּ טְהוֹרָה, וְחֶצְיָהּ שֶׁל זוֹ טְמֵאָה וְחֶצְיָהּ טְהוֹרָה. נִטְּלוּ טְהוֹרוֹת, חָזְרוּ אֵלּוּ לְטֻמְאָתָן :

ז'

הַקַּלָּתוֹת שֶׁל בַּעֲלֵי בָתִּים שֶׁנִּפְחֲתָה פָּחוֹת מִשְּׁלֹשָׁה טְפָחִים, טְמֵאָה, שֶׁהוּא מַסִּיק מִלְּמַטָּן וּקְדֵרָה בְשֵׁלָה מִלְּמַעְלָן. יָתֵר מִכָּאן, טְהוֹרָה. נָתַן אֶבֶן אוֹ צְרוֹר, טְהוֹרָה. מֵרְחָהּ בְּטִיט, מְקַבֶּלֶת טֻמְאָה מִכָּאן וּלְהַבָּא. זוֹ הָיְתָה תְשׁוּבַת רַבִּי יְהוּדָה בְתַנּוּר שֶׁנְּתָנוֹ עַל פִּי הַבּוֹר אוֹ עַל פִּי הַדּוּת:

דָּכוֹן שֶׁיֶּשׁ בּוֹ בֵית קִבּוּל קְדֵרוֹת, טָהוֹר מִשּׁוּם כִּירָה, וְטָמֵא מִשּׁוּם כְּלִי קִבּוּל. הַצְּדָדִין שֶׁלּוֹ, הַנּוֹגֵעַ בָּהֶם אֵינוֹ טָמֵא מִשּׁוּם כִּירָה. הָרַחַב שֶׁלּוֹ, רַבִּי מֵאִיר מְטַהֵר, וְרַבִּי יְהוּדָה מְטַמֵּא. וְכֵן הַכּוֹפֶה אֶת הַסַּל וְעוֹשֶׂה עַל גַּבָּיו כִּירָה:

כִּירָה שֶׁנֶּחְלְקָה לְאָרְכָּהּ, טְהוֹרָה. וּלְרָחְבָּהּ, טְמֵאָה. כֵּפָּח שֶׁנֶּחְלַק בֵּין לְאָרְכּוֹ בֵּין לְרָחְבּוֹ, טָהוֹר. חֲצַר הַכִּירָה, בִּזְמַן שֶׁהִיא גְבוֹהָה שָׁלֹשׁ אֶצְבָּעוֹת, מִטַּמְּאָה בְמַגָּע וּבַאֲוִיר. פְּחוּתָה מִכָּאן, מִטַּמְּאָה בְמַגָּע וְאֵינָהּ מִטַּמְּאָה בַאֲוִיר. כֵּיצַד מְשַׁעֲרִין אוֹתָהּ. רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר, נוֹתֵן אֶת הַשַּׁפּוּד מִלְּמַעְלָן לְמַטָּן וּכְנֶגְדּוֹ מִטַּמְּאָה בַאֲוִיר. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אוֹמֵר, נִטְמְאָה הַכִּירָה, נִטְמֵאת הֶחָצֵר. נִטְמְאָה הֶחָצֵר, לֹא נִטְמֵאת הַכִּירָה:

הָיְתָה מֻפְרֶשֶׁת מִן הַכִּירָה, בִּזְמַן שֶׁהִיא גְבוֹהָה שָׁלֹשׁ אֶצְבָּעוֹת, מִטַּמָּא בְמַגָּע וּבַאֲוִיר. פְּחוּתָה מִכָּאן אוֹ שֶׁהָיְתָה חֲלָקָה, טְהוֹרָה. פִּטְפּוּטֵי כִירָה, שְׁלֹשָׁה, שֶׁל שָׁלֹשׁ אֶצְבָּעוֹת, מִטַּמְּאִים בְּמַגָּע וּבַאֲוִיר. פָּחוֹת מִכָּאן, כָּל שֶׁכֵּן הֵן טְמֵאִים, וַאֲפִלּוּ הֵן אַרְבָּעָה:

נִטַּל אַחַד מֵהֶן, מִטַּמְּאִין בְּמַגָּע וְאֵינָם מִטַּמְּאִים בַּאֲוִיר, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. רַבִּי שִׁמְעוֹן מְטַהֵר. עָשָׂה שְׁנַיִם, זֶה כְנֶגֶד זֶה, מִטַּמְּאִין בְּמַגָּע וּבַאֲוִיר, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. רַבִּי שִׁמְעוֹן מְטַהֵר. הָיוּ גְבוֹהִין מִשָּׁלֹשׁ אֶצְבָּעוֹת, מִשָּׁלֹשׁ וּלְמַטָּן מִטַּמְּאִים בְּמַגָּע וּבַאֲוִיר, מִשָּׁלֹשׁ וּלְמַעְלָן מִטַּמְּאִין בְּמַגָּע וְאֵינָן מִטַּמְּאִין בַּאֲוִיר, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. רַבִּי שִׁמְעוֹן מְטַהֵר. הָיוּ מְשׁוּכִים מִן הַשָּׂפָה, בְּתוֹךְ שָׁלֹשׁ אֶצְבָּעוֹת, מִטַּמְּאִים בְּמַגָּע וּבַאֲוִיר, חוּץ מִשָּׁלֹשׁ

אֶצְבָּעוֹת מִטַּמְּאִים בְּמַגָּע וְאֵינָם מְטַמְּאִים בַּאֲוִיר, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. רַבִּי שִׁמְעוֹן מְטַהֵר :

כֵּיצַד מְשַׁעֲרִין אוֹתָן. רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר, נוֹתֵן אֶת הַכַּנָּה בֵּינֵיהֶן, מִן הַכַּנָּה וְלַחוּץ טָהוֹר, מִן הַכַּנָּה וְלִפְנִים, וּמְקוֹם הַכַּנָּה טָמֵא:

المدراش (מדרש) midrashim الجمع)

تفسير الكتاب المقدس ، خاصة من زمن الحكماء ، من أيام الأزواج إلى زمن العباقرة. هو معرض أو التحليل التفسيري على نص الكتاب المقدس الذي يحاول ملء الفجوات والثقوب لفهم أكثر مرونة والكامل للنص. هذا المصطلح نفسه تنبع من كلمة العبرية ل "حرية البحث والدراسة، والاستفسار" (דרש).

الحاخام اريبه كابلان ، مؤلف كتاب *"التوراة الحية"* ، يشرح *المدراش* باسم

"... مصطلح عام ، عادة ما يشير إلى التعاليم غير القانونية لحاخامي العصر التلمودي. في القرون التي أعقبت التنقيح النهائي للتلمود (حوالي ٥٠٥ م) ، تم جمع الكثير من هذه المواد في مجموعات معروفة باسم "مدراشيم ". ".

في هذا المعنى ، ضمن التلمود ، الذي يتكون من قانون الشفوي (*المشنا*) والتعليق (Gemara) ، هذا الأخير لديه قدرا كبيرا من midrash في تفسيراته والتعليق عليه.

المدراش هو شكل من أشكال الأدب يفسر ويفصل النصوص التوراتية ، والتي تم تجميعها في الغالب من القرن الخامس الميلادي خلال فترة العصور الوسطى. تشترك الكتب في هذه الفئة عمومًا في طرق التفسير الشائعة ، مثل سد الثغرات في القصص التوراتية. تظهر أقسام المدراش بشكل متكرر في جميع أنحاء التلمود. هو قصص وتعليقات غير شرعية مكتوبة كامتداد للنص التوراتي.

מכילתא דרבי ישמעאל

"ויאמר ה' אל משה ואל אהרן בארץ מצרים לאמר": שומע אני, שהיה הדבר לאהרן ולמשה. כשהוא אומר "ויהי ביום דבר ה' אל משה (בארץ מצרים) "(שמות ו) – [ל]משה היה ולא לאהרן. א"כ, מה תלמוד לומר אל משה ואל אהרן? אלא, מלמד שכשם שהיה משה כלל לדברות, כך היה אהרן כלל לדברות. ומפני מה לא היה מדבר עמו? מפני כבודו של משה. נמצא מעט אהרן מכל הדברות שבתורה חוץ משלושה מקומות, מפני שאפשר.

وقال الرب لموسى وهرون في ارض مصر قائلا سمعت انه قيل لهرون وموسى. عندما قال "وكان ذلك يوم كلم الله موسى (في أرض مصر)" [خروج ٦] – كان ذلك لموسى وليس لهرون. نعم ، ما الذي يعلمك التلمود أن تقوله لموشيه وهارون؟ بدلاً من ذلك ، يعلمك أنه مثلما كان موشيه قاعدة عامة ، كذلك كان هارون قاعدة عامة. هذا ممكن

דבר אחר, אל משה ואל אהרן, למה נאמר? לפי שהוא אומר 'ויאמר ה' אל משה ראה נתתך לאלקים לפרעה [שם ז']' אין לי אלא משה דיין, אהרן מנין? תלמוד לומר אל משה ואל אהרן – הקיש אהרן למשה, מה משה היה דיין, אף אהרן היה דיין לפרעה. מה משה היה אומר דבריו ולא ירא, אף אהרן היה אומר דבריו ולא ירא .

דבר אחר, אל משה ואל אהרן, שומע אני כל הקודם במקרא הוא קודם במעשה, כשהוא אומר הוא אהרן ומשה [שם ו'] מגיד ששניהם שקולים זה כזה. כיוצא בזה, אתה אומר 'בראשית ברא אלוקים את השמיים ואת הארץ' [בראשית א'] שומע אני, כל הקודם במקרא קדום במעשה. כשהוא אומר 'ביום עשות אלקים ארץ ושמיים' [שם ב'] מגיד ששניהם שקולין כאחד זה כזה. כיוצא בדבר, אתה אומר 'אנכי הקל אלקי אביך ואלקי אברהם אלקי יצחק ואלקי יעקב' [שמות ג'] שומע

אני, כל הקודם בדבר, הוא חשוב מחברו. כשהוא אומר 'וזכרתי את בריתי יעקב ואף את בריתי יצחק ואף את בריתי אברהם' מגיד (ששניהם) שקולין כאחד. כיוצא בדבר, אתה אומר 'כבד את אביך ואת אמך' [שם כ'] כשהוא אומר ' איש אמו ואביו תיראו' [ויקרא יט'] מגיד ששניהם שקולין זה כזה

شيء آخر لموسى وهرون لماذا قيل؟ على حد قوله: "وقال الرب لموسى انظري هديتك لله لفرعون [نفس المرجع. ٧]" ليس عندي إلا موشيه ديان ، من أين هارون؟ قال التلمود لموشيه وهارون - أعطى هارون موسى ما هو عادل ، حتى أن هارون كان عادلاً لفرعون. ما سيقوله موسى بكلماته ولا يخاف ، حتى هارون سيقول كلامه ولا يخاف.

مقولة أخرى ، لموسى وهارون ، أسمع أن الأول في الكتاب المقدس هو الأول في الفعل ، عندما يقول إنه هارون وموسى [نفس المرجع. ٦] يقول إنهما متساويان ، هكذا. كما تقول في هذا ، "في سفر التكوين خلق الله السموات والأرض" [تكوين ١] أسمع ، أول شيء في الكتاب المقدس هو قبل الفعل. عندما يقول "في يوم خلق الله الأرض والسماء" [نفس المرجع. ٢] ، يقول إن كلا من يتكلم كواحد هكذا. كما في الأمر ، تقول "أنا إله أبيك وإله إبراهيم وإله إسحاق وإله يعقوب" [خروج ٣] أسمع ، أول شيء في الأمر ، إنه مهم له صديق. عندما يقول "وتذكرت عهدي مع يعقوب وحتى عهدي مع إسحاق وحتى عهدي مع إبراهيم" يقول (أن كلاهما) متماثلان. كما يقول المثل ، تقول "أكرم أباك وأمك" [نفس المرجع. ٢٠] عندما يقول "يخاف الرجل أمه وأبيه" [لاويين ١٩] ، قائلاً إن كلاهما هكذا

בארץ מצרים חוץ לכרך, או אינו אלא תוך הכרך? כשהוא אומר 'ויאמר אליו משה כצאתי את העיר' [שמות ט'], והלא דברים ק"ו, ומה תפלה הקלה, לא התפלל אלא מחוץ לעיר, דבור החמור, לא כל שכן?! ומפני מה לא נדבר עמו תוך הכרך? מפני שהייתה מלאה שקוצים וגילולים. ועד שלא נבחרה ארץ ישראל, היו כל הארצות כשרות לדברות, משנבחרה ארץ ישראל יצאו כל הארצות. עד שלא נבחרה ירושלים, היתה כל ארץ ישראל כשרה למזבחות, משנבחרה ירושלים יצאת ארץ ישראל. שנאמר 'השמר לך פן תעלה עולותיך' וכו' כי אם

במקום אשר יבחר' [דברים יב']. עד שלא נבחר בית עולמים، הייתה ירושלים ראויה לשכינה، משנבנה בית עולמים יצאת ירושלים שנאמר (כי בחר ה בציון) ואומר 'זאת מנחתי עדי עד' [תהילים קלב]. עד שלא נבחר אהרן היו כל ישראל כשרים לכהונה، משנבחר אהרן יצאו כל ישראל שנאמר ' ברית מלח עולם היא לפני ה' '[במדבר יח'] ואומר 'והייתה לו ולזרעו אחריו' [שם כה']. עד שלא נבחר דוד היו כל ישראל כשרים למלכות، משנבחר דוד יצאו כל ישראל שנאמר 'הלא לכם לדעת כי ה' אלקי ישראל נתן את הממלכה לדוד' [דבה"י ב' יג']. אם תאמר، דן אנכי מן הנביאים שנדבר עמהם בחוצה לארץ؟ אף על פי שנדבר עמהם בחוצה לארץ، לא נדבר עמהם אלא בזכות אבות. שנאמר 'כה אמר ה' מנעי קולך מבכי וגו' ויש תקווה לאחריתך וגו' ' [ירמיה לא']. ואף על פי שנדבר עמהם בחוצה לארץ ובזכות אבות، לא נדבר עמהם אלא במקום טהור של מים. שנאמר 'ואני הייתי אל אובל אולי' [דניאל ח'] 'ואני הייתי על יד הנהר הגדול הוא חדקל' ואומר 'היה דבר ה' אלי' [יחזקאל א']. ויש אומרים، נדבר עמו בארץ ונדבר עמו בחוצה לארץ، שנאמר 'היה היה דבר ה'، היה – שנדבר עמו בארץ، היה – שנדבר עמו חוצה לארץ. ר' אלעזר בן צדוק אומר הרי הוא אומר ' קום צא אל הבקעה' [יחזקאל ג'] מגיד שהבקעה כשרה. תדע، שאין השכינה נגלית בחוצה לארץ، שנאמר 'ויקם יונה לברוח תרשישה' [יונה א'] וכי מלפני ה' הוא בורח؟ והלא כבר נאמר 'אנה אלך מרוחך וגו' אם אסק שמיים וגו' אשא כנפי שחר [וכו'] גם שם ידך תנחני' [תהלים קלט'] 'עיני ה' המה משוטטים בכל הארץ. בכל מקום עיני ה' צופים רעים וטובים' [משלי טו']. 'אם יחתרו בשאול ואם יחבאו בראש הכרמל ואם ילכו בשבי' [עמוס ט'] 'אין חשך ואין צלמוות' [איוב לד']. אלא، אמר יונה، אלך בחוצה לארץ מקום שאין השכינה שורה ונגלית. שהגויים קרובים לתשובה הן، שלא לחייב את ישראל. משל، לעבד שברח מרבו. אמר، אלך לבית קברות، מקום שאין רבי יכול לבא אחרי. אמר לו רבו، יש לי כיוצא בך. כך אמר יונה אלך בחוצה לארץ מקום שאין השכינה שורה ונגלית. שהגויים קרובים לתשובה הן، שלא לחייב את ישראל. אמר לו הקב"ה، יש לי שלוחין כיוצא בך שנאמר 'וה' הטיל רוח גדולה אל הים'. נמצאת אתה אומר،

שלושה נביאים הם. אחד תבע כבוד האב וכבוד הבן, ואחד תבע כבוד האב ולא כבוד הבן, ואחד תבע כבוד הבן ולא כבוד האב. ירמיה תבע כובד האב וכבוד הבן שנאמר 'נחנו פשענו ומרינו' [איכה ג']. לכך נכפלה נבואתו, שנאמר 'נוסף עליהם דברים' [ירמיה לו']. אליהו תבע כובד האב ולא כבוד הבן, שנאמר 'קנא קנאתי לה' אלקי צבאות' [מלכים א' יט']. ומה נאמר? 'לך שוב לדרכך מדברה דמשק וגו' ואת יהוא בן נמשי תמשוח למלך על ישראל ואת אלישע בן שפט תמשוח לנביא תחתיך' שאין ת"ל לנביא תחתיך, אלא שאי אפשי בנבואתך. יונה תבע כבוד הבן ולא כבוד האב, שנאמר 'ויהי דבר ה' אל יונה שנית' [יונה א'], שנית נדבר עמו שלישית לא. רבי יונתן אומר, לא הלך יונה אלא לאבד עצמו בים, שנאמר 'שאוני והטילוני אל הים'. וכן תמצא (האבות) והנביאים היו נותנים עצמם על ישראל. במשה מה הוא אומר, 'ועתה אם תשא חטאתם. ואם אין, מחני נא מספרך אשר כתבת' [שמות לב'] [ואומר] 'ואם ככה את עושה לי הרגני נא הרוג ואל אראה ברעתי' [במדבר יא'] בדוד מה הוא אומר, 'הנה אנכי חטאתי ועויתי ואלה הצאן מה עשו תהי נא ידך בי ובבית אבי' [שמואל ב' כד']. הא בכל מקום אתה מוצא (האבות) והנביאים מסרו נפשם על ישראל .

לאמר צא ואמור אליהם מיד. דברי ר' ישמעאל, שנאמר 'ויצא ודבר' [שמות לד']. ר' אליעזר אומר צא ואמור אליהם והשיבני דבר, שנאמר 'וישב משה את דברי העם אל ה' [שם יט']. ואומר, 'לבוש האיש הבדים אשר [ה]קסת (הסופר) במתניו וגו' [יחזקאל ט'], ואמר, 'התשלח ברקים וילכו ויאמרו לך הננו' [איוב לח']. שלוחי הקב"ה לא כשלוחי בשר ודם. ששלוחי בשר ודם, צריכין לחזור אצל שולחיהם. אבל לפניך אינו כן, אלא התשלח ברקים וילכו. וישבו לא נאמר, אלא וילכו ויאמרו. בכל מקום שהן מהלכין נמצאים לפניך, ואומרים עשינו שליחותך. לקיים מה שנאמר 'הלא את השמיים ואת הארץ אני מלא' [ירמיה כג']. כשהקב"ה גוזר גזרות טובות ורעות על ישראל, על הטובה מחזירים לפניו ועל הרעה אין מחזירין לפניו, שנאמר 'והנה שישה אנשים מדרך שער העליון' [יחזקאל ט'] (וכתיב) '[וכבוד] אלקי ישראל נעלה מעל הכרוב(ים) ואומר ה אלו {אליו ק'} עבור בתוך

העיר וגו' ולאלה אמר באזני'. ונאמר 'זקן ובחור ובתולה וטף ונשים וגו'. ויאמר אליהן טמאו את הבית (הזה) וגו' יצאו אליו ועשו שליחותן. אלו שנצטוו על הרעה – לא למדנו שהחזירו שליחותן. וזה שנצטווה על הטובה – למדנו שהחזיר שליחותו שנאמר 'והנה איש לבוש הבדים'. שמעון בן עזאי אומר לאמר – בקול שאתה שומע בו למד. ר' עקיבא אומר לאמר – צא ואמור להם שבזכותם הוא מדבר עימי. שכל ל"ח שנה שהיה כועס על ישראל לא היה מדבר עמו שנאמר 'ויהי כאשר תמו כל אנשי המלחמה למות (ויאמר) [וידבר] ה' אלי לאמר'. אמר ר' שמעון בן עזאי، איני כמשיב על דברי ר' עקיבא، אלא כמוסיף על דבריו. ולא עם משה בלבד היה מדבר בזכות ישראל אלא עם הנביאים כלם לא דבר אלא בזכות ישראל שנאמר 'ואשב [שם] שבעת ימים (משומם) [משמים] בתוכם' וכתיב 'ויהי מקץ שבעת ימים ויהי דבר ה' וגו' [יחזקאל ג']. '[ויהי מקץ וגו'] ויהי דבר ה' אל ירמיהו' [ירמיהו מב']. וכן אתה מוצא בברוך בן נריה שהיה מתרעם לפני המקום 'אמרתי אוי נא לי כי יסף ה' יגון על מכאובי' [שם מה'] נשתניתי אני מכל תלמידי הנביאים. יהושע שמש משה ושרתה עליו רוח הקודש، אלישע שמש אליהו ושרתה עליו רוח הקודש. מה נשתניתי אני מכל תלמידי הנביאים? 'יגעתי באנחתי ומנוחה לא מצאתי וגו'، ואין מנוחה אלא נבואה שנאמר 'ותנח עליהם הרוח' [במדבר יא']. נחה רוחי על אליהו ועל אלישע. ונחה עליו הרוח. בא וראה، מה המקום משיבו? 'כה תאמר אליו כה אמר ה' הנה אשר בניתי אני הורס [וגו'] ואתה תבקש לך גדולות'، ואין גדולות אלא נבואה، שנאמר 'ספרה נא לי את כל הגדולות וגו' [מלכים ב ח'] 'קרא אלי ואענך ואגידה לך גדולות ובצורות לא ידעתם' [ירמיה לג']. (אמר) ברוך (בן נריה) אם אין כרם אין סייג אם אין צאן אין רועה، מפני מה? כי הנני מביא רעה על כל בשר ונתתי נפשך לשלל אל המקום אשר תלך שם. הא בכל מקום אתה מוצא שאין הנביאים מתנבאים אלא בזכות ישראל .

في ارض مصر ماعدا الحجم ام هو داخل المجلد فقط؟ عندما يقول: "فقال له موسى عندما خرجت من المدينة" [خروج ٩] ، وليس تثنية ٥٦ ، وما هي الصلاة الخفيفة ، لم يصلي إلا خارج المدينة ، نحلة جادة ، لا عند الكل؟

ولماذا لم نتحدث معه داخل المجلد؟ لأنه كان مليئًا بالأشواك والمناطيد. حتى تم اختيار أرض إسرائيل ، كانت جميع الأراضي كوشير للتحدث ، عندما تم اختيار أرض إسرائيل ، وجميع الأراضي حتى تم اختيار القدس ، كانت أرض إسرائيل كلها كوشير للمذابح ، عندما تم اختيار القدس ، خرجت أرض إسرائيل. كما يقال ، "احذر من إقامة مذابحك ، إلخ." إذا اختار في المكان "[تثنية ١٢]. حتى تم اختيار منزل أبدي ، كانت أورشليم جديرة بالشكينة. عندما تم بناء منزل أبدي ، خرجت القدس ، كما يقال (لأن الله اختار صهيون) وتقول ، "هذا هو الذي أقمت به أمام شهودي" [تهليم كاليف]. إلى أن تم اختياره ، كان هارون كل إسرائيل صالحًا للكهنوت ، عندما تم اختيار هارون ، خرج كل إسرائيل كما قيل: "عهد الملح الأبدي أمام الرب "[في سفر التثنية ١٨] ويقول" وكان له وله ونسله من بعده "[المرجع نفسه. ٢٠]. حتى تم اختيار داود ، كان كل إسرائيل صالحًا للملك ، وعندما تم اختيار داود ، فخرج إسرائيل كما قيل ، "لا تعلموا أن الرب ، إله إسرائيل ، قد أعطى الملك لداود" [دبوهي ٢:١٣]. إذا قلت هل أنا من الأنبياء الذين سيتحدثون معهم في الخارج؟ رغم أننا سنتحدث معهم في الخارج إلا أننا لن نتحدث معهم إلا بحكم الأجداد. كما قيل ، "هكذا قال الرب ، أوقف صوتك عن البكاء وهكذا دواليك" وهناك أمل في مستقبلك وما إلى ذلك "[إرميا لا]. وعلى الرغم من أننا سنتحدث معهم خارج الأرض وبفضل الأجداد ، إلا أننا لن نتحدث معهم إلا في مكان مائي نقي. كما يُقال ، "وكنت لأوبيل ، ربما" [دانيال ٨] "وكنت عند النهر العظيم ، إنه سمك الحفش" ويقول "كانت كلمة الله لي" [حزقيال ١]. والبعض يقول سنتحدث معه في الأرض ونتحدث معه خارج الأرض كما يقال ليكن كلام الله فلنتكلم معه في الأرض لنتكلم معه عبر البلاد. الأرض. يقول الحاخام إلعازار بن صادوق ، بعد كل شيء ، "قم ، اذهب إلى الوادي" [حزقيال ٣] يقول أن الوادي كوشير. هل تعلم أن الشكينة لا تظهر خارج الأرض ، كما يقال "وقام يونان ليهرب من ترشيشة" [يونان ١] وأنه يهرب من وجه الله؟ ألم يقال: تعال ، سأذهب من روحك ، إلخ. في كل مكان تراقب عيون الله الشر والخير '[أمثال ١٥]. "إذا حفروا في شيول وإذا اختبأوا في أعلى الكرمل وإذا ذهبوا إلى السبي" [عاموس ٩] "لا يوجد ظلمة ولا موت" [أيوب ٤ "]. قال يونان ، بل سأذهب إلى الخارج إلى الأرض التي لا يوجد فيها خط مرئي للشكينية. الوثنيون قريبون من الإجابة ، وليس إلزام

إسرائيل. المثل لعبد هرب من سيده. قال ، سأذهب إلى مقبرة ، مكان لا يستطيع فيه حاخام أن يتبعني. فقال له ربه: عندي قدر مثلك. هكذا قال يونان سأذهب إلى الخارج إلى الأرض حيث لا يوجد خط مرئي للشكينية. الوثنيون قريبون من الإجابة ، وليس إلزام إسرائيل. فقال له تعالى: عندي سجل مشابه لك كما يقال: وألقى الله ريحاً عظيمة في البحر ، فتقول ثلاثة أنبياء. من الابن ، وطالب أحدهم بشرف الأب وليس شرف الابن ، وطالب آخر بشرف الابن وليس شرف الأب. وطالب إرميا بشرف الأب وشرف الابن ، كما قيل: "أرحنا خطايانا وخلاصنا" [مراثي ٣]. ولهذا تضاعفت نبوته ، التي قيل: "سأضيف إليهم كلاما" [إرميا له]. عن الأب ، وليس شرف الابن ، كما يقال: "لقد غرت منها". "إله الجنود" [١ ملوك ١٩]. وماذا يقال؟ "اذهب مرة أخرى من صحراء دمشق وغيرها. '. ادعى يونان شرف الابن وليس شرف الأب ، كما قيل "وكلم الرب يونان مرة ثانية" [يونان ١] ، مرة ثانية سنتحدث معه مرة ثالثة لا. يقول الحاخام يوناتان ، إن يونان لم يذهب إلا ليضيع نفسه في البحر ، كما يقال "لقد هُزمت وألقيت في البحر". وسوف تجد (الأجداد) والأنبياء يسلمون أنفسهم على إسرائيل. في موسى ماذا يقول: "والآن إن كنت تحمل خطيتك. وإذا لم يكن هناك شيء ، فاغفر لي من كتابك الذي كتبته "[شيموت ليف"] [قائلاً] "وإذا فعلت هذا بي ، اقتلني ، من فضلك اقتلني ودعني لا أرى شرّي] " [" Bamadbar 11في داود ماذا يقول: "ها أنا قد أخطأت وأخطأت ، وهذه هي الخراف ، ماذا فعلت؟ من فضلك ضع يدك فيّ وفي بيت أبي" [٢ صموئيل ٢٤]. أوه ، في كل مكان تجده (الأجداد) والأنبياء ضحوا بحياتهم من أجل إسرائيل.

الأعرج يخرج ويخبرهم في الحال. كلام ر. إسماعيل كما يقال "وخرج وتكلم" [خروج ٤]. ر. إليعزر يقول اخرج وتكلم معهم وأجبني كما يقال ورد موسى كلام الشعب إلى الرب [نفس المرجع. ١٩]. ويقول: "الرجل لَبسَ ثيابَ كِسْت (الكاتب) على خصره" [حزقيال ٩] ، ويقول: "ستُرسل بروق فيذهبون ويقولون لك ،" ها نحن ذا " [أيوب ٦]. إن رسل الله ليسوا مثل رسل اللحم والدم كرسل لحم ودم يجب أن يعودوا إلى مرسليهم ، ولكن قبلكم ليس الأمر هكذا ، بل يرسلون بروقاً فيذهبون ، ويجلسون ، هو كذلك. لم يقلوا ، بل يذهبون ويقولون. حيثما ذهبوا ، هم أمامك ، ويقولون لقد قمنا

بمهمتك. لنتمم ما قيل "إني ملأ السماء والأرض" [إرميا ٢٣ G-d .[يلفظ أحكامًا جيدة وسيئة على إسرائيل ، ويعود الخير أمامه ، ولا يُعاد الشر أمامه ، كما يقال ، "هوذا ستة رجال من طريق الباب العلوي" [حزقيال ٩] (و مكتوب) "[ومجد] إله إسرائيل صعد فوق الكروبيم (الكروبين) وقال لهؤلاء {له} ادخلوا المدينة ، إلخ. ولهؤلاء قال في أذني". ويقال 'شيخ وشاب وعذراء وولد ونساء ونحو ذلك'. فقال لهم نجسوا هذا البيت .. الخ. فخرجوا إليه وقاموا بمهمتهم. أولئك الذين أمروا بفعل الشر - لم نعلم أنهم أعادوا مهمتهم. والذي أمر بفعل الخير - علمنا أنه أعاد مهمته قائلاً "هوذا رجلاً لابساً ثوباً". شمعون بن عزي يقول ليقول - بالصوت الذي تسمعه فيه تعلم. يقول R. Akiva أن يقول - اخرج وأخبرهم أنه بفضلهم يتحدث معي. كل ٦٨ سنة يغضب فيها إسرائيل ، لم يكلمه كما يقال ، 'وحدث عندما مات جميع رجال الحرب (وقال) [وكلمني الرب] قائلاً قال الحاخام شمعون بن أزاي ، أنا لا أرد على كلام الحاخام أكيفا ، لكن كما يضيف إلى كلماته. وليس مع موسى وحده تكلم من أجل إسرائيل ، ولكن مع الأنبياء كلهم لم يتكلموا. ولكن من أجل إسرائيل كما يقال "وجلست [هناك] سبعة أيام (مهجورة) [من السماء] في وسطهم" وهو مكتوب "وتكون نهاية السبعة أيام والكلمة" يأتي الرب "[حزقيال ٣." [وكان هناك نهاية وما إلى ذلك]] وجاءت كلمة الرب إلى إرميا "[إرميا ٢"]. وبالمثل ، تجد في باروخ بن نيريا الذي كان غاضبًا أمام المكان ، قلت ، أرجوك ، لأن الرب قد أشفق على ألمي

י״ב:ב׳

החדש הזה לכם ישמעאל אומר, משה הראה את החדש לישראל, ואמר להם כזה היו רואין וקובעין את החדש לדורות. ר' עקיבא אומר זה אחד משלשה דברים שנתקשה בהם משה והראהו המקום את כלן באצבע. כיוצא בדבר אתה אומר וזה לכם הטמא (ויקרא יא). וזה מעשה המנורה (במדבר ח) ויש אומרים אף בשחיטה נתקשה משה שנאמר וזה הדבר אשר תעשה (את) [על] המזבח (שמות כ״ט:א׳). ר' שמעון בן יוחאי אומר, והלא כל הדברים שנדבר עם משה, לא נדבר אלא ביום. החדש הזה הראהו בלילה. כיצד? היה מדבר עמו ביום

והראהו החדש בלילה. ר' אלעזר או. רבי מר, נדבר עמו ביום עם חשכה והראהו החדש בחשכה .

החדש הזה. זה ניסן. אתה אומר זה ניסן או אינו אלא אחד מחדשי השנה? כשהוא אומר וחג האסיף בצאת השנה (שמות כג) וחג האסיף תקופת השנה (שם לד) אמרת, צא וראה אי זה חדש שיש בו אסיף ותקופה ושנה יוצאה בו (וקרוי שביעי)? אי אתה מוצא אלא תשרי. לאחר שלמדת ששביעי זה תשרי ראשון זה ניסן. ואף על פי שאין ראיה לדבר זכר לדבר. בחדש הראשון הוא חדש ניסן (אסתר ג).

ראש חדשים. מגיד שניסן ראש לחדשים. ומנין אף למלכים? תלמוד לומר הוא החדש השני למלוך שלמה על ישראל (מלכים ו) ומנין אף לרגלים? תלמוד לומר חג המצות וחג השבועות וחג הסוכות (דברים טז). נמצינו למדין, שניסן ראש לחדשים למלכים ולרגלים. רבי נתן ורבי יצחק אומרים אף לשכירות בתים ולא לשנים ולא לשמטין ויובלות ולא לנטיעה ולא לירקות. שנאמר (מקץ שבע שנים במועד שנת השמטה וגו' בבא כל ישראל וגו' (דברים לא) ואומר וחג האסיף תקופת השנה (שמות כ"ג:ט"ז) זה הוא האמור) לך – לא לשנים, ולא לשמטין ויובלות לנטיעה ולירקות .

החדש הזה לכם. לא מנה בו אדם הראשון. אתה אומר לכם ולא מנה בו אדם הראשון, או אינו אלא לכם ולא לגוים? (אמור) כשהוא אומר ראשון הוא לכם (משמע) לכם ולא לגוים אמור. הא מה תלמוד לומר לכם? לא מנה בו אדם הראשון. נמצינו למדין שישראל מונין ללבנה והגוים לחמה. לא דיים לישראל א' לל' יום מגביהים עיניהם לאביהם שבשמים. וכשהחמה לוקה סימן רע לגוים שהם מונים לחמה, וכשהלבנה לוקה סימן רע לשונאיהם של ישראל שהם מונים ללבנה. ר' אומר, כשחמה לוקה במזרח סימן רע ליושבי מזרח, במערב סימן רע ליושבי מערב. (ר"י אומר כשהמזלות לוקים במזרח סימן רע ליושבי מזרח במערב סימן רע ליושבי מערב). ר' יונתן אומר אלו ואלו נתנו לגוים שנאמר כה אמר ה' אל דרך הגוים אל תלמדו ומאותות השמים אל תחתו (ירמיה י)

ראש חדשים. שומעני מעוט חדשים שנים. מנין לשאר חדשים? תלמוד לומר לחדשי השנה .

ראשון הוא למה נאמר? לפי שהוא אומר שמור את חדש האביב וגו' (דברים טז) שמור את הפסח לאביב ואביב לפסח שיבא אביב בזמנו. הא כיצד? עבר את אדר שיבא אביב בזמנו. הרי שעברו את אדר ולא בא אביב בזמנו שומעני שיעברו ר"ח ניסן. היה ר"ש אומר הא אם אמרת כן נמצאת אתה עושה ניסן ב'. ואמרה תורה ראשון הוא לכם! ר' נתן אומר, שמור את חדש – חדש הסמוך לאביב אתה מעבר ואי זה זה? הוי אומר זה אדר. אבל לא שמענו מכמה מעבר, כשהוא אומר "שמור את חדש" חדש אתה מעבר. והדין נותן הואיל וחדש מתעבר ושנה מתעברת, מה החדש אחד ממנויו – אף שנה אחד ממנוייה. אי מה חדש אחד מל' בו אף שנה א' משלשים בה? ת"ל שמור את חדש. חדש אתה מעבר ואי אתה מעבר אחד מל' בה. או מה שנה אחד מיב בה אף חדש אחד מי"ב בו? ת"ל ובט"ו יום לחדש חג ז' ימים (שם כ') יום לחדש אתה מענר ואי אתה מעבר א' מי"ב בו. ור' יצחק אומר הא אם אמרת כן כבר הלבנה באמצע הרקיע הא אין עליך לומר בלשון האחרון אלא כלשון הראשון, הואיל והחדש מתעבר והשנה מתעברת [מה החדש אחד ממנויו אף השנה אחד ממנוייה] מה חדש אין תוספת עבורו אלא בסוף, אף שנה אין תוספת עבורה אלא בסוף. רבי ירמיה אומר הואיל וטומאה מעכבת ואביב מעכב, מה טומאה אין פחות משלשים יום אף אביב אין פחות משלשים יום. או אפילו כי חל אביב ובא. ת"ל "ושמרת את חדש החקה הזאת למועדה" (שמות יג') במועדה אתה מוסיף ואי אתה גורע

12: 2

يقول إسماعيل إن هذا هو الشيء الجديد بالنسبة لك ، فقد أظهر موسى الشيء الجديد لإسرائيل ، وأخبرهم بهذا الشكل أنهم سيرون ويؤسسوا الشيء الجديد لأجيال. يقول R. Akiva أن هذا هو واحد من ثلاثة أشياء واجه موشيه صعوبة فيها وأظهرها المكان جميعًا بإصبعه. كما تقول ، فهو

نجس بالنسبة لك (لاويين ١١). وهذا هو عمل الشمعدان (في سفر المزامير ٨) ويقول البعض إنه حتى في الذبح كان موشيه مضطربًا حيث قيل أن هذا هو الشيء الذي ستفعله [على] المذبح (خروج ٢٩: ١).). ر. شمعون بن يوشاي يقول ، وإذا لم نتحدث مع موشيه كل الأشياء ، فلن نتحدث إلا خلال النهار. تم عرض هذا الجديد في الليل. كيف؟ كان يتحدث معه خلال النهار ويريه الجديد في الليل. الحاخام العازر و. الحاخام مار ، سنتحدث معه في يوم مظلمة ونظهر له الجديد في الظلام.

في هذا الجديد إنها نيسان. هل تقول إنها نيسان أم أنها مجرد واحدة من المبتكرين لهذا العام؟ عندما يقول وعيد آصف نهاية العام (خروج ٢٣) ومهرجان عاصف هو فترة السنة (نفس المرجع) قلتم اخرجوا وانظروا إذا كانت هذه جزيرة جديدة فيها آصف و فترة وسنة يخرج فيها (ويسمى السابع)؟ لا تجد أي شيء سوى خدمة. بعد أن علمت أن شباي هي تشري ريشون ، إنها نيسان. وعلى الرغم من عدم وجود دليل للتحدث ، تذكر أن تتحدث. في الشهر الأول هو رأس السنة الجديدة نيسان (استير ٣.(

خردة جديدة. يقول رئيس نيسان للجديد. ومن أين جاء الملوك؟ يقول التلمود أنه ثاني ملك جديد لسليمان على إسرائيل (ملوك ٦) ومن أين أتى؟ تعلم أن تقول عيد الفطير وعيد شافوت وعيد العرش (تثنية ١٦). لقد أتينا إلى بلد خلق رأسًا جديدًا للملوك والملوك. الحاخام نتان والحاخام يتسحاق يقولان أيضًا لاستئجار المنازل وليس لسنوات وليس لإزالة الأعشاب والروافد وليس للزراعة وليس للخضار. كما يقال (نهاية سبع سنوات في وقت سنة الحذف ، إلخ. في مجيء كل إسرائيل ، إلخ) (تثنية ٢١) ويقال ، وعيد العاصف ، فترة سنة (خروج ٢٣:١٦) ، هذا ما قيل) لكم - لا للسنين ولا للشمتين وروافد الغرس والخضر.

هذه الاخبار لك ولم يشمل آدم الأول. هل تقول لك ولم تدخل فيها آدم الأول أم أنها لك وحدك وليس للأمم؟ (أمور) عندما يقول أولاً هو لك (يعني) لك وليس للأمم عمر. ماذا ستتعلم لتخبرك؟ ولم يشمل آدم الأول. لقد أتينا إلى بلد ينعم فيه إسرائيل بالخبز الأبيض ويتبارك للأمم بالخبز. لا يكفي أن يرفع إسرائيل أعينهم إلى أبيهم الذي في السماء. وعندما تكون الحرارة علامة سيئة للأمم الذين يحسبونها خبزًا ، وعندما يكون الأبيض علامة سيئة

لكارهي إسرائيل الذين يحسبونها بيضاء. يقول ر. عندما توجد الحرارة في الشرق فهي علامة سيئة لسكان الشرق ، وفي الغرب فهي علامة سيئة لسكان الغرب. (يقول الراعي أنه عندما يتم العثور على الأبراج في الشرق ، فهي علامة سيئة لسكان الشرق ، وفي الغرب ، إنها علامة سيئة لسكان الغرب). الحاخام يوناتان يقول هؤلاء وهؤلاء أعطاها للأمم كما قيل: هكذا قال الرب لطريق الأمم لا تعلموا وآيات السماوات إلى أسفله (إرميا ١٠(

الرأس جديد. استمع لي من شهور إلى سنوات. من أين يأتي الباقي؟ سوف تتعلم أن تقول للعام الجديد.

والأول لماذا يقال؟ وفقًا لما يقوله ، احتفظ بالربيع الجديد ، إلخ (تثنية ١٦) ، واحتفظ بعيد الفصح للربيع والربيع لعيد الفصح ، وسيأتي الربيع في وقته. هاه كيف؟ اجتاز أدار شيبا أبيب في ذلك الوقت. بعد كل شيء ، لقد مروا بأدار ولم يأت الربيع في ذلك الوقت ، سمعت أنهم سيمرون من راش نيسان. راش سيقول ، "ها ، إذا قلت نعم ، فأنت تفعل نيسان ب." فقالت لك التوراة أولاً! يقول R.N.Natan ، احتفظ بالجديد - الجديد بجوار الربيع ، أنت بعد ذلك وأين هذا؟ يقول هوي إنه خشب القيقب. لكننا لم نسمع من بعض المتحولين ، عندما يقول "حافظ على الجديد" الذي تنتقل إليه. ويعطي القانون لأنه تم ابتكار شيء جديد وخلق عام ، والجديد هو أحد أعضائه - حتى أن عام واحد هو أحد أعضائه. ما الجديد في واحدة من L حتى في السنة الأولى من السنة الثالثة؟ تال احتفظ بالجديد .. جديد أنت في مرحلة انتقالية وأنت في مرحلة انتقالية من إل باه .. أو ما هي سنة واحدة من ميف باه لا جديد منB2 B ؟ ١٤ و ١٥ يوم جديد هو عيد اليوم السابع من الأيام (المرجع نفسه. ٢٠) اليوم إلى الجديد أنت من أنير وأين أنت من الانتقال من A إلى ١٢ فيه. والحاخام يتسحاق يقول ، "ها إذا كنت قال نعم ، الأبيض موجود بالفعل في منتصف السماء ، ألا يجب أن تقول في اللغة الأخيرة ولكن وفقًا للغة الأولى ، حيث يتم تصور اللغة الجديدة وتصور السنة [ما هو جديد أحد أعضائها حتى السنة واحدة من عددهم] الجديد ليس له إضافة إلا في آخره لا سنة له إضافة إلا في آخره. لا تقل النجاسة عن ثلاثين يومًا حتى الربيع لا يقل عن ثلاثين يومًا. أو حتى لأن الربيع قد جاء وقادم. عندما لا تطرح .

ויקרא דבורא דנדבה, פרק א

]א["ויקרא...וידבר" – הקדים קריאה לדיבור. הלא דין הוא! נאמר כאן 'דיבור' ונאמר בסנה דיבור (שמות ג, ד-ה עיין שם): מה דיבור האמור בסנה – הקדים קריאה לדיבור, אף דיבור האמור כאן – הקדים קריאה לדיבור .

]ב[לא! אם אמרת בדיבור הסנה – שהוא תחלה לדברות; תאמר בדיבור אהל מועד שאינו תחלה לדברות!? דיבור הר סיני יוכיח! שאינו תחלה לדברות והקדים בו קריאה לדיבור (שמות יט, ג !)

]ג[לא! אם אמרת בדיבור הר סיני – שהוא לכל ישראל; תאמר בדיבור אהל מועד שאינו לכל ישראל!? הרי את דן מבנין אב: לא הרי דיבור הסנה שהוא תחלה לדברות כהרי דיבור הר סיני שאינו תחלה לדברות; ולא הרי דיבור הר סיני שהוא לכל ישראל כהרי דיבור הסנה שאינו לכל ישראל ;

]ד[הצד השוה שבהן שהן דיבור מפי קדש למשה והקדים קריאה לדיבור, אף כל מה שהוא דיבור מפי קדש למשה – הקדים קריאה לדיבור !

]ה[אי מה להצד השוה שבהן שהן דיבור באש מפי קדש למשה והקדים בהן קריאה לדיבור, אף כל שהוא דיבור באש מפי קדש למשה הקדים קריאה לדיבור – יצא דיבור אהל מועד שאינו באש! תלמוד לומר "ויקרא...וידבר" – הקדים קריאה לדיבור .

]ו[יכול לא היתה קריאה אלא לדיבור זה; מנין לכל הדברות שבתורה? תלמוד לומר "מאהל מועד" – כל שהוא מאהל מועד הקדים קריאה לדיבור .

]ז] יכול לא היתה קריאה אלא לדברות בלבד؛ מנין אף לאמירות ולצווין؟ אמר ר' שמעון، תלמוד לומר 'דיבור' "וידבר" – אף לאמירות ולצווין .

]ח] יכול אף להפסקות؟ תלמוד לומר "וידבר" – לדיבור היתה קריאה ולא להפסקות .

]ט] ומה היו הפסקות משמשות؟ ליתן ריוח למשה להתבונן בין פרשה לפרשה ובין ענין לענין. והלא דברים קל וחמר: מה מי שהוא שומע מפי הקב"ה ומדבר ברוח הקדש – צריך להתבונן בין פרשה לפרשה ובין ענין לענין، על אחת כמה וכמה הדיוט הלומד מן ההדיוט !

]י] ומנין שכל הקריאות היו "משה! משה!"؟ תלמוד לומר (שמות ג، ד) "ויקרא אליו אלקים מתוך הסנה ויאמר משה משה"، שאין תלמוד לומר "ויאמר..."؛ ומה תלמוד לומר "ויאמר..."؟ – מלמד שכל הקריאות היו "משה! משה ."!

]יא] ומנין שעל כל קריאה היה אומר "הנני"؟ תלמוד לומר (שמות ג، ד) "ויאמר הנני"، שאין תלמוד לומר "ויאמר..."؛ ומה תלמוד לומר "ויאמר הנני"؟ – מלמד שעל כל קריאה וקריאה היה אומר "הנני ".

]יב] "משה משה" (שמות ג، ד)؛ "אברהם | אברהם" (בראשית כב، יא)؛ "יעקב | יעקב" (בראשית מו، ב)؛ "שמואל | שמואל" (שמואל א ג، י) – לשון חיבה، לשון זירוז. דבר אחר: הוא "משה" עד שלא נדבר עמו، הוא "משה" משנדבר עמו

وقراءة ديبورا دانديفا الفصل الأول

أ [أ] "ونادى ... وتحدث" - سبقت دعوة للكلام. أليس كذلك! يقال هنا `` الكلام " ويقال في سنا المطلق (خروج ٣:٤٥ انظر المرجع نفسه): ما هو الكلام المذكور في سنا - سبقت الدعوة إلى الكلام ، حتى الكلام المذكور هنا - سبقت الدعوة إلى الكلام.

ب [ب] لا! إذا قلت في حديث السننا أنك ستمرض الكلام ؛ ستقول في حديث ما هو الوقت الذي لن تتكلم فيه !؟ خطاب جبل سيناء سيثبت! التي لا تبدأ في الكلام وتسبقها بدعوة للتحدث (خروج ١٩ : ٣!)

ج [ج] لا! إن قلتم في خطاب جبل سيناء - إنه لكل إسرائيل ؛ ستقول في حديثك أن هناك وقت ليس لكل إسرائيل !؟ بعد كل شيء ، أنت دان من بنين Av:ليس كلام الأدغال الذي سيُستخدم للتحدث مثل كلمات جبل سيناء التي لن تُستخدم في الكلام ؛ ولا الحديث عن جبل سيناء بالنسبة لكل إسرائيل ، فالحديث عن جبل سيناء ليس لكل إسرائيل.

د [د] ومثلها أنها كلام من فم قادش إلى موسى وتسبق الدعوة إلى الكلام ، حتى كل ما هو كلام من فم قادش إلى موسى - يسبق الدعوة إلى الكلام!

ح [هـ] ما هي المقارنة مع تلك التي هي كلام بالنار من فم شخص مقدس لموسى ويسبق فيها دعوة للتكلم ، حتى لو كان كل ذلك كلامًا بالنار من فم شخص مقدس لموسى؟ سبقت الدعوة إلى الكلام - خرج خطاب المسكن الذي ليس في النار! التلمود ليقول - "Vikra ... Vidber" يسبق الدعوة إلى الكلام.

و [و] لا يمكن أن تكون هناك دعوة إلا لهذا الخطاب ؛ من أين تأتي كل الوصايا في التوراة؟ التلمود يقول "ماهيل مؤيد" - كل ما هو محال مؤيد يسبق دعوة للتحدث.

لا يمكن أن يكون [Z] Z مكالمة ولكن للكلمات فقط ؛ من أين أتت الأنف للأقوال؟ شمعون قال ، التلمود أن يقول "طلق" "ويتكلم" - حتى للأقوال والتزفين.

[حH] يمكن أن تتوقف حتى؟ التلمود أن يقول "ويتحدث" - التحدث له مكالمة وليس توقف.

[T] Tوما هي الفواصل المستخدمة؟ لإعطاء موشيه مجالًا للمراقبة بين حالة وأخرى وبين الأمر. والكلمات خفيفة وصعبة: فماذا عن من يسمع من فم الله ويتحدث بالروح القدس - يجب على المرء أن يلاحظ ما بين بارشا

إلى بارشا وبين مادة مادة ، خاصة بالنسبة للشخص العادي الذي يتعلم من شخص عادي!

ومن أين أتت كل الدعوات من "موسى! موشيه!"؟ تتعلم أن تقول (خروج ٣: ٤) "فدعاه الله من العليقة وقال: موشيه موشيه" ، ولا تتعلم أن تقول "فقال ..." ؛ وماذا ستتعلم أن تقول "وقال .."؟ - يعلم أن كل الدعوات كانت "موسى! موشيه."!

ومن أين يقول "أنا هنا" في كل قراءة؟ يقول التلمود (خروج ٣: ٤) "وقال ها أنا" أنه لا تلمود يقول "وقال .." ؛ وماذا ستتعلم أن تقول "وقال: أنا"؟ - يعلم أنه مع كل قراءة يقول "ها أنا ذا."

" [12] 12موسى موشيه" (خروج ٣: ٤) ؛ "إبراهيم" (تكوين ٢٢:١١) ؛ "يعقوب | يعقوب" (تكوين مو ، ٢) ؛ "شموئيل | شموئيل" (١ صموئيل ٣:١٠) - لغة المودة ولغة التشجيع. شيء آخر: إنه "موسى" حتى نتحدث معه ، فهو "موسى" عندما نتحدث معه

ויקרא דבורא דנדבה, פרק ב

]א] "אליו" – למעט את אהרן. אמר ר' יהודה בן בתירא: י"ג דברות נאמרו בתורה למשה ולאהרן; וכנגדן בתורה י"ג מיעוטים – ללמדך שלא לאהרן נאמר אלא למשה שיאמר לאהרן .

]ב] ואלו הן: (א) (במדבר ז׳ פט): "וּבְבֹא מֹשֶׁה אֶל אֹהֶל מוֹעֵד לְדַבֵּר אִתּוֹ" (ב) (במדבר ז׳ פט): "וַיִּשְׁמַע אֶת הַקּוֹל מִדַּבֵּר אֵלָיו" (ג) (במדבר ז׳ פט): "וַיְדַבֵּר אֵלָיו" (ד) (שמות כה׳ כב): "וְנוֹעַדְתִּי לְךָ שָׁם וְדִבַּרְתִּי אִתְּךָ" (ה) "אשר אועד לך" (שמות ל׳ ו) (שמות ל׳ לו) (ו) (שמות כט׳ מב): "אֲשֶׁר אִוָּעֵד לָכֶם שָׁמָּה לְדַבֵּר אֵלֶיךָ שָׁם" (ז) (שמות טז׳ לד): "כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶל מֹשֶׁה" (ח) (ויקרא ז׳ לח): "אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת מֹשֶׁה בְּהַר סִינָי בְּיוֹם צַוֹּתוֹ" (ט) (במדבר ד׳ מט): "אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת מֹשֶׁה" (י) (במדבר יז׳ ה): "כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה בְּיַד מֹשֶׁה לוֹ" (יא) (שמות ו׳ כח): "וַיְהִי בְּיוֹם דִּבֶּר יְהוָה אֶל מֹשֶׁה בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם" (יב)

(במדבר ג׳ א): "וְאֵלֶּה תּוֹלְדֹת אַהֲרֹן וּמֹשֶׁה בְּיוֹם דִּבֶּר יְהוָה אֶל מֹשֶׁה בְּהַר סִינָי" (יג) (ויקרא א׳ א): "וַיִּקְרָא אֶל מֹשֶׁה וַיְדַבֵּר...אֵלָיו "

]ג] מיעט את אהרן מדברות הר סיני באהל מועד מהו אומר ויקרא אל משה מיעט את אהרן מדברות אהל מועד

]ד] ר' יוסי הגלילי אומר בשלשה מקומות נאמר בתורה 'דיבור' למשה: בארץ מצרים, בהר סיני, באהל מועד כל התורה כולה: בארץ מצרים מהו אומר? (שמות ו׳ כח): "וַיְהִי בְּיוֹם דִּבֶּר יְהוָה אֶל מֹשֶׁה בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם" – מיעט את אהרן מדברות ארץ מצרים. בהר סיני מהו אומר? (במדבר ג׳ א): "וְאֵלֶּה תּוֹלְדֹת אַהֲרֹן וּמֹשֶׁה בְּיוֹם דִּבֶּר יְהוָה אֶת מֹשֶׁה בְּהַר סִינָי" – מיעט את אהרן מדברות הר סיני. באהל מועד מהו אומר? (ויקרא א׳ א): "וַיִּקְרָא אֶל מֹשֶׁה וַיְדַבֵּר.." – מיעט את אהרן מדברות אהל מועד. – אל משה דבר ולא לאהרן .

]ה] ר' אלעזר אומר "וְנֹעַדְתִּי שָׁמָּה לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל וְנִקְדַּשׁ בִּכְבֹדִי" (שמות כט מג) – עתיד אני להיות ועד להם ולהתקדש בהם; אימתי היה זה? יום שמיני למלואים שנאמר (ויקרא ט׳, כד) "וירא כל העם וירנו ויפלו על פניהם". או אינו אלא ליתן להם יעידה לדברות? תלמוד לומר "וְנוֹעַדְתִּי לְךָ שָׁם וְדִבַּרְתִּי אִתְּךָ" (שמות כה כב) – לך היתה יעידה ולא היתה יעידה לכלל ישראל .

]ו] אוציא את ישראל שלא כשרו לעלות בהר ולא אוציא את הזקנים שכשרו לעלות בהר? אוציא את הזקנים שלא נראו בדיבור עם משה ולא אוציא את בני אהרן שנראו בדיבור עם משה? אוציא את בני אהרן שלא נתועדו עם משה בדיבור ולא אוציא את אהרן עצמו שנתועד עם משה בדיבור? תלמוד לומר "אשר אועד לך" (שמות ל׳ ו) (שמות ל׳, לו) – לך היתה יעידה ולא היתה יעידה לכולם .

]ז] או אוציאם מן היעידה ולא אוציאם מן הדברות? תלמוד לומר (שמות כה׳, כב): "...ודברתי אתך". אוציא את ישראל ולא אוציא את הזקנים? אוציא את הזקנים ולא אוציא את בני אהרן? אוציא את בני

אהרן ולא אוציא את אהרן עצמו? תלמוד לומר (שמות כט, מב): "לְדַבֵּר אֵלֶיךָ שָׁם" – עמך היה הדיבור ולא היה הדיבור עם כולם .

[ח] יכול לא היו שומעים את הדיבור אבל היו שומעים את הקול? תלמוד לומר (במדבר ז, פט): "וַיִּשְׁמַע אֶת הַקּוֹל מִדַּבֵּר אֵלָיו" – קול לו, קול אליו. אוציא את ישראל ולא אוציא את הזקנים? אוציא את הזקנים ולא אוציא את בני אהרן? אוציא את בני אהרן ולא אוציא את אהרן עצמו? תלמוד לומר 'קול לו '.

[ט] אוציא את כולם ולא אוציא את מלאכי השרת שאין משה יכול לכנס לרשותם עד שיקרא? תלמוד לומר "קול..אליו" – משה היה שומע את הקול ואין כל אלו שומעים את הקול .

[י] "מאהל מועד" – מלמד שהיה הקול נפסק ולא היה יוצא חוץ לאהל מועד. יכול מפני שהוא נמוך? תלמוד לומר (במדבר ז, פט) "וישמע את הקול", שאין תלמוד לומר "הקול"; ומה תלמוד לומר "הקול"? הקול המתפרש בכתובים. ומהו המתפרש בכתובים? "קול ה' שובר ארזים..." (תהלים כט, ה). אם כן למה נאמר "מאהל מועד"? מלמד שהיה הקול נפסק ולא היה יוצא חוץ לאהל .

[יא] כיוצא בדבר אתה אומר: "וְקוֹל כַּנְפֵי הַכְּרוּבִים נִשְׁמַע עַד הֶחָצֵר הַחִיצֹנָה..." (יחזקאל י, ה) – יכול מפני שהיה הקול נמוך? תלמוד לומר "...כְּקוֹל אֵל שַׁדַּי בְּדַבְּרוֹ" – בסיני. ואם כן למה נאמר "עַד הֶחָצֵר הַחִיצֹנָה"? אלא כיון שהיה מגיע אל החצר החיצונה היה נפסק .

[יב] "מאהל מועד" – יכול מכל הבית? תלמוד לומר (שמות כה, כב (במדבר ז, פט) "מעל הכפורת". אי "מעל הכפורת", יכול מעל הכפורת כולה? תלמוד לומר (שמות כה, כב) (במדבר ז, פט) "מבין שני הכרובים", דברי ר' עקיבא. אמר ר' שמעון בן עזאי אין אני כמשיב על דברי רבי אלא כמוסיף על דבריו: הכבוד שנאמר בו "את השמים ואת הארץ אני מלא" – ראה חבתם של ישראל להיכן גרמה לכבוד הזה? כביכול, דחק להיות מדבר מעל הכפורת מבין שני

הכרובים. ר' דוסא אומר, הרי הוא אומר "כי לא יראני האדם וחי" – בחייהם אינם רואים אבל רואים הם במיתתם. וכן הוא אומר (תהלים כב, ל): "לְפָנָיו יִכְרְעוּ כָּל יוֹרְדֵי עָפָר וְנַפְשׁוֹ לֹא חִיָּה". ר' עקיבא אומר, אף חיות הקדש הנושאות את כסא הכבוד אינן רואות את הכבוד . אמר ר' שמעון איני כמשיב על דברי רבי אלא כמוסיף על דבריו: "כי לא יראני האדם וחי" – אף מלאכים שחיים חיי עולם אינם רואים את הכבוד .

[יג] "לאמר" – אמור להם דברי כבושים "בשבילכם מדבר עמי", שכן מצאנו שכל ל"ח שנים שהיו ישראל כמנודין לא היה מדבר עם משה שנאמר (דברים ב, טז-יז) "ויהי כאשר תמו כל אנשי המלחמה למות...וידבר ה' אלי לֵאמֹר...". דבר אחר: "לאמר" – צא ואמור להם והשיבני. ומנין שהיה משה יוצא ומדבר עמהם? שנאמר (שמות לד, לד) "וְיָצָא וְדִבֶּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֵת אֲשֶׁר יְצֻוֶּה". ומנין שהיה משה משיב הדברים לפני הגבורה? תלמוד לומר (שמות יט, ח) "וַיָּשֶׁב מֹשֶׁה אֶת דִּבְרֵי הָעָם אֶל ה' ". אלעזר בן אחוי אומר, יכול היה מדבר עמו לצורך עצמו? תלמוד לומר 'לאמר... לישראל' – בשביל ישראל היה מדבר עמו, לא בשביל עצמו

وقراءة ديبورا دانديفا الفصل الثاني

أ [أ] "له" - باستثناء أهارون. قال الحاخام يهودا بن بطيرة: قيل في التوراة ثلاثة عشر شيئًا لموسى وهارون ، وضدهما في التوراة ثلاثة عشر قومًا - ليعلمك أنه لم يقال لهرون بل لموسى أن يقول لهرون.

[2] 2وهذه هي: (أ) (بامادبار ٧: ٥): "وجاء موسى إلى خيمة الوقت المحدد ليتحدث معه" (ب) (بامادبار ٧: ٥): "وسمع الصوت. يتحدث إليه "(ج) (بمادبار ٧ ، حيوان أليف):" وكلمه "(٤) (خروج ٢٢:٢٠):" وجئت إليك هناك وتحدثت معك "(٥)" الذي وعدت به. أنت "(خروج ٣٠: ٦) (خروج ٣٠: ٤) (٦) (خروج ٩٠ ، ميغابايت):" ما وعدتك به أنني سأتحدث إليك هناك "(٧) (خروج ١٦: ٤):" كما أمر يهوه موسى "(٨) (لاويين ٧: ٦):" كما أمر يهوه موسى على جبل سيناء يوم وصيته "(٩)

(في عدد ٤: ٤):" كما أمر الرب موسى "(١٠) (في عدد ١٧: ٥): "كما كلمه الرب عن يد موسى" (١١) (خروج ٦:٢٠): "وحدث في اليوم الذي كلم فيه الرب موسى في أرض مصر" (١٢) (تثنية ٣: ١): "وهذه مواليد هارون وموسى يوم كلم الرب موسى على جبل سيناء" (١٣) (لاويين ١: ١): "ودعا موسى وتكلم. ...له"

[33]ترك هارون برية جبل سيناء في خيمة الاجتماع ، فماذا قال ودعا موسى ، ترك هارون برية خيمة الاجتماع

يقول D [d] R. Yossi HaGalili في ثلاثة مواضع في التوراة أنه يقال "تحدث" لموسى: في أرض مصر ، على جبل سيناء ، في خيمة التوراة بأكملها: في أرض مصر ماذا يفعل إنها تقول؟ (خروج ٦:٢٠): "وحدث في اليوم الذي كلم فيه الرب موسى في أرض مصر" - ترك هارون خارج صحاري أرض مصر. ماذا يعني جبل سيناء؟ (تثنية ٣: ١): "وهذه مواليد هارون وموسى يوم كلم الرب موسى على جبل سيناء" - أُخذ هارون من صحراء جبل سيناء. ماذا يعني باهل مؤيد؟ (لاويين ١: ١): "فَدَعَى مُوسَى فَتَكَلَّمَ ..." - ترك هارون خارج محادثة خيمة الاجتماع. - قل لموسى لا لهرون.

يقول الحاخام إلعازار ، "وقد اخترت مكانًا لبني إسرائيل وسوف أقدس في شرفي" (خروج ٢٩ ماج) - في المستقبل سأكون شاهداً لهم وأقدس فيهم ؛ متى حدث ذلك ويقال في اليوم الثامن من سفر اللاويين (لاويين ٩:٢٤) "فرأى كل الشعب فأطلقنا النار فسقطوا على وجوههم". أم هو مجرد تحديد موعد للتحدث؟ ستتعلم أن تقول "وقد عينتك هناك وتحدثت معك" (خروج ٢٢:٢٢) - كان لديك وجهة ولم يكن هناك مقصد لكل إسرائيل.

و [و] سأخرج إسرائيل الذين لا يصلحون للصعود إلى الجبل ولن أقوم بإخراج كبار السن الذين يصلحون للصعود إلى الجبل؟ هل أخرج الشيوخ الذين لم يروا في حديث موسى ولا أخرج بني هرون الذين شوهدوا في الحديث مع موسى؟ هل سأخرج أبناء هارون الذين لم يُسجّلوا مع موشيه في الكلام ، ولن أقوم بإخراج هارون نفسه الذي سُجِّل مع موشيه في حديثه؟

سوف تتعلم أن تقول "Asher Oouad for you" خروج ٣٠: ٦) (خروج ٣٠: ٤) - كان لديك موعد ولم يكن هناك موعد للجميع.

[7] 7أم أستبعدهم من التعيين ولا أستبعدهم من الوصايا؟ يقول التلمود (خروج ٢٢:٢٢): "... وقلت لكم". هل أخرج إسرائيل ولا أقضي على الشيوخ؟ هل اخرج الشيوخ ولا اخرج بني هرون. ألخرج بني أهرون ولا أخرج أحرون. سيتعلم التلمود أن يقول (خروج ٢٩: ٢): "تحدث إليكم هناك" - كانت المحادثة معك وليس مع أي شخص آخر.

[H]هل من الممكن أن يكونوا قد سمعوا الخطاب ولكنهم سمعوا الصوت؟ يقول التلمود (بامادبار ٧: ٥): "فسمع الصوت يكلمه" - صوت له ، صوت له. هل أخرج إسرائيل ولا أقضي على الشيوخ؟ هل اخرج الشيوخ ولا اخرج بني هرون. ألخرج بني أهرون ولا أخرج أحرون. سوف تتعلم أن تقول "اتصل به."

سوف أخرجهم جميعًا ولن أخرج الملائكة الخدام التي لا يستطيع موسى أن يدخلها في حوزتهم حتى يدعو؟ التلمود ليقول "صوت .. له" - كان موشيه يسمع الصوت ولا يسمعه جميعهم.

" .11ماهل مؤيد" - يعلم أن الصوت توقف ولن يخرج إلا من خيمة الاجتماع. ربما لأنه قصير؟ يقول التلمود (في" Midbar 7: 5) وسمع الصوت" ، أنه لا يوجد تلمود ليقول "الصوت" ؛ وماذا ستتعلم أن تقول "الصوت"؟ الصوت مترجم في الكتب المقدسة. وماذا يفسر في الكتاب المقدس؟ "صوت الله يكسر أرز ..." (مزامير ٩٠: ٥). إذا كان الأمر كذلك ، فلماذا يقال "محل مؤيد"؟ يعلم أن الصوت توقف ولن يخرج إلا إلى الخيمة.

[Ya] Yكما تقول الكلمة ، تقول: "وسمع صوت جناحي الكروبيم حتى الساحة الخارجية ..." (حزقيال ١٠: ٥) - هل يمكن أن يكون ذلك بسبب انخفاض الصوت؟ سوف تتعلم أن تقول "... مثل صوت الله في كلمته" - في سيناء. وإذا كان الأمر كذلك ، فلماذا يقال "للفناء الخارجي"؟ لكن بما أنه وصل إلى الفناء الخارجي ، كان سيتوقف.

" [12] 12محل مؤيد" - هل يمكن أن يكون من البيت كله؟ يقول التلمود (خروج ٢٢:٢٢) (بامادبار ٧: ٥) "فوق البرية". جزيرة "فوق الكفرات" هل يمكن أن تكون فوق الكفرات كلها؟ يقول التلمود (خروج ٢٢:٢٢) (بامادبار ٧: ٥) "بين الكروبين" ، كلمات الحاخام عكيفا. قال الحاخام شمعون بن عزي ، أنا لا أجيب على كلام الحاخام ، بل أضيف إلى كلماته: الكرامة التي يقال فيها: "أنا ملأ السماوات والأرض" - ترى أين سبب ذنب إسرائيل هذا الشرف؟ كما تم حثه على أن يكون فوق الكوفورات بين الكروبين. يقول ر. ويقول أيضًا (مزامير ٢٢: ٣): "أمامه يسجد كل التراب ولا تحيا نفسه". يقول ر.أكيفا ، حتى الحيوانات المقدسة التي تحمل عرش الشرف لا ترى هذا الشرف. قال الحاخام شمعون ، ليس كرد على كلام الحاخام ، ولكن كإضافة لكلماته: "لأن الإنسان لن يخافني ويعيش" - حتى الملائكة الذين يعيشون الحياة الأبدية لا يرون الشرف.

" [13] 13ليقول" - قل لهم كلام الأسرى ، "لأنك يا شعبي سيتحدث" ، لأننا وجدنا أنه في جميع السنوات الـ ٦٨ التي كان فيها إسرائيل مثل مينودين ، لن يتحدث إلى موسى كما هو قال (تثنية ٢: ١٦-١٧) "ويكون إذا مات كل رجال الحرب ... وكلمني الرب أن أقول ...". كلمة أخرى: "أن تقول" - اخرج وأخبرهم وجاوبهم. وأين خرج موسى وكلمهم؟ كما قيل (خروج ١٤: ٤) "وخرج وكلم بني إسرائيل بما أمره به." وأين قال موسى. تعيد الكلمات أمام البطل؟ ستتعلم أن تقول (خروج ١٩: ٨) "وأعاد موسى كلام الشعب إلى الرب". يقول إلعازر بن أهوي

ויקרא דבורא דנדבה, פרשה ב

[א] 'דבר אל בני ישראל...וסמכו' – בני ישראל סומכים ואין עובדי כוכבים סומכים. וכי איזה מדה מרובה – מדת תנופה או מדת סמיכה? מרובה מדת תנופה ממדת סמיכה; שהתנופה נוהגת בדבר שיש בו רוח חיים ובדבר שאין בו רוח חיים, והסמיכה אינה אלא בדבר שיש בו רוח חיים. אם מעטתים מתנופה מרובה, לא אמעטם מסמיכה מועטת?! אתה אומר בצד זה נתרבה תנופה ונתמעטה סמיכה; או בצד זה יתרבה סמיכה ונתמעטה תנופה! שהסמיכה נוהגת בכל החוברים ואין התנופה

נוהגת בכל החוברים! אם מעטתים מתנופה מעוטה אמעטם מסמיכה מרובה! הא לפי שיש בתנופה שאין בסמיכה ובסמיכה מה שאין בתנופה צריך לומר "דבר אל בני ישראל..." – בני ישראל סומכים ואין עובדי כוכבים סומכים .

]ב] "בני ישראל.." סומכים ואין בנות ישראל סומכות. ר' יוסי ור' שמעון אומרים נשים סומכות רשות. אמר ר' יוסי، אמר לי אבא אלעזר היה לנו עגל זבחי שלמים והוצאנוהו לעזרת נשים וסמכו עליו הנשים؛ לא מפני שהסמיכה בנשים אלא מפני נחת רוח של נשים. יכול לא יסמכו על העולות – שאין העולות טעונים תנופה؛ אבל יסמכו על השלמים שהרי השלמים טעונים תנופה?... ת"ל "ואמרת אליהם..." – לרבות כל האמור בענין؛ כשם שאין סומכים על העולות כך לא יסמכו על השלמים .

]ג] "אדם" – לרבות את הגרים. "מכם" – להוציא את המומרים. ומה ראית לומר כן? אמור "אדם" – לרבות את המומרים، "מכם" – להוציא את הגרים! אחר שריבה הכתוב מיעט! תלמוד לומר "בני ישראל" – מה בני ישראל מקבלי ברית، אף הגרים מקבלי ברית؛ יצאו מומרים שאין מקבלי ברית. אי מה "ישראל" בני מקבלי ברית אף מומרים בני מקבלי ברית؛ יצאו גרים שאינם בני מקבלי ברית... תלמוד לומר "מכם" – ועכשיו אל תאמר אלא מה ישראל מקבלי ברית אף הגרים מקבלי ברית، יצאו מומרים שאינם מקבלי ברית שהרי הפרו ברית וכן הוא אומר זבח רשעים תועבה .

]ד] "אדם כי יקריב": יכול גזירה? תלמוד לומר "כי יקריב" – אינו אלא רשות "...קרבן לה' " – שיקדים הקדשו להקרבתו، דברי ר' יהודה. אמר ר' שמעון، מנין שלא יאמר אדם "לה' עולה"، "לה' מנחה"، "לה' שלמים"? תלמוד לומר "קרבן לה' ". הלא דברים קל וחמר: ומה מי שהוא עתיד להתקדש אמרה תורה לא יזכיר שם שמים לבטלה על הקרבן، על אחת כמה וכמה שאין מזכירים שם שמים לבטלה .

[ה] ר' יוסי אומר, כל מקום שנאמר קרבן – אמור ביו"ד ה"א; שלא ליתן פתחון פה למינים לרדות .

[ו] "קרבן לה'...הבהמה" – יכול אף חיה שהיא קרויה "בהמה" שנאמר (דברים יד, ד) "זאת הבהמה אשר תאכלו שור שה...איל וצבי ויחמור.."? תלמוד לומר (ויקרא א, ג) (ויקרא א, י) 'בקר וצאן'. יכול לא יביא ואם הביא כשר? משל למה הדבר דומה למי שאמר לו רבו "לך והבא לי חטים" והלך והביא לו חיטים ושעורים – הרי זה מוסיף על דבריו! תלמוד לומר (ויקרא א, ב) 'בקר וצאן..תקריבו' – אין לך בבהמה אלא בקר וצאן בלבד. הא למה זה דומה? למי שאמר לו רבו "אל תביא לי אלא חיטים" – הא אם הוסיף זה על החיטים הרי הוא עובר על דבריו .

[ז] "מן הבהמה" – להוציא את הרובע ואת הנרבע. והלא דין הוא! מה בעל מום – שלא נעבדה בו עבירה – פסול מעל גבי מזבח, הרובע והנרבע – שנעבדה בהן עבירה – אינו דין שיפסלו מעל גבי מזבח?! הרי שור שחרש עם החמור יוכיח! שנעבדה בו עבירה וכשר על גבי המזבח !

[ח] לא! אם אמרת בשחרש שור עם החמור – שאינם חייבים מיתה, תאמר ברובע ונרבע שכן חייבים מיתה?! טול לך מה שהבאת! אין לי אלא כשנעבדה בו עבירה על פי שני עדים; נעבדה בו עבירה על פי עד אחד או על פי הבעלים מנין!? אמר ר' ישמעאל הריני דן: ומה אם בעל מום – שאין יעידת שני עדים פוסלתו מן האכילה – יעידת עד אחד פוסלתו מן ההקרבה, רובע ונרבע – שיעידת שני עדים פוסלתו מן האכילה – אינו דין שתהא יעידת עד אחד פוסלתו מן ההקרבה?! אמר לו רבי עקיבא: לא! אם אמרת בבעל מום – שמומו בגלוי, תאמר ברובע ונרבע שאין מומו בגלוי?! לא יפסל מעל גבי המזבח! תלמוד לומר "מן הבהמה" – להוציא הרובע והנרבע .

[ט] מן הבקר להוצי' את הנעבד והלא דין הוא ומה אם אתנן ומחיר שצפוייהן מותרים פסולין מעל גבי המזבח נעבד שצפוייהן אסורין אינו

דין שיפסל מעל גבי המזבח או חילוף ומה אתנן ומחיר שהן אסורין על גבי המזבח מותרין אתה ביטלת לא תחמד כסף וזהב עליה ואני אקיימנו לא תחמד כסף וזהב עליה ולקחת לן בדבר שאין בו רוח חיים אבל בדבר דבר שיש בו רוח חיים הואיל והוא מותר יהו צפוייו מותר תלמוד לומר מן הבקר להוציא את הנעבד .

[י] כשהוא אומר "מן הבקר" למטה (ויקרא א׳ ג)، שאין תלמוד לומר، אלא להוציא את הטריפה. והלא דין הוא! ומה אם בעל מום – שהוא מותר בחולין – פסול מעל גבי המזבח، טריפה – שאסורה בחולין – אינו דין שתפסל מעל גבי המזבח?! חלב ודם יוכיחו! שאסורים בחולין וכשרים על גבי המזבח! מה לחלב ודם שהם מדבר מותר، תאמר בטריפה שכולה אסור!? מליקת העוף תוכיח! שכולה אסורה וכשר על גבי המזבח! לא! אם אמרת במליקת העוף שקדושתה אוסרתה، תאמר בטריפה שאין קדושתה אוסרתה! הואיל ואין קדושתה אוסרתה – לא תפסל על גבי המזבח. הא אם השבת – כשהוא אומר למטה "מן הבקר"، שאין תלמוד לומר، אלא להוציא את הטריפה. "מן הצאן" (במדבר טו، ג) – להוציא את המוקצה .

[יא] "מן הצאן" (במדבר טו، ג) – להוציא את המוקצה. "ומן הצאן" (ויקרא א، ב) – להוציא את הנוגח. אמר ר' שמעון: אם נאמר רובע למה נאמר נוגח? ואם נאמר נוגח למה נאמר רובע? לפי שיש ברובע מה שאין בנוגח ובנוגח מה שאין ברובע: רובע – עשה בו אונס כרצון، נוגח לא עשה בו אונס כרצון؛ נוגח – משלם את הכופר לאחר מיתה، רובע אינו משלם את הכופר לאחר מיתה. יש ברובע מה שאין בנעבד ויש בנעבד מה שאין ברובע: רובע – בין שלו בין של אחרים אסור؛ נעבד – שלו אסור، של אחרים מותר. נעבד – ציפויו אסורים، רובע ציפויו מותרים. לפיכך צריך הכתוב לומר את כולם.

وقراءة ديبورا داندیفا ، بارشا ٢

أ [أ] "تحدث إلى بني إسرائيل ... وثق" - يثق بنو إسرائيل ونجوم المصلين لا يثقون. وأي مقياس متعدد - مقياس تأرجح أم مقياس سميك؟ مقياس سمك

التأرجح المتعدد ؛ أن الحركة تقود شيئًا له روح حياة وشيء لا روح فيه ، والسيامة ليست سوى شيء فيه روح الحياة. إذا كانت قليلة من الكثير من التأرجح ، ألن تكون قليلة من سماكة قليلا؟! أنت تقول في هذا الجانب زاد الزخم وانخفض السمك ؛ أو في هذا الجانب سيزداد السماكة وسيقل الزخم! أن الرسامة تدفع جميع الأعضاء والأرجوحة تدفع جميع الأعضاء! إذا كانت مغطاة بأرجوحة ، فإنها مغطاة بالكثير من السماكة! ها وفقًا لما هو موجود في الأرجوحة ليس في الرسامة وما ليس في الرسامة ، يجب على المرء أن يقول "تحدث إلى بني إسرائيل ..." - يثق بنو إسرائيل ونجوم المصلين لا يثقون.

ب [ب] "بنو إسرائيل .." توكلوا وبنات إسرائيل لا تثقون. ر. يوسي ور. شمعون يقولان إن المرأة تثق في الإذن. قال الحاخام يوسي ، أخبرني الأب إليعازر أن لدينا عجلاً قرابياً كاملاً وأخرجناه لمساعدة النساء ووثقت به النساء ؛ ليس لأنها رسمت النساء ولكن بسبب تهاون المرأة. ألا يمكنهم الاعتماد على الشركات الناشئة - أن الشركات الناشئة ليس لديها زخم ؛ ولكن هل سيثقون في الأشخاص الكاملين ، لأن الأشخاص الكاملين عرضة للزخم؟ ... ١٣ "وقلتم لهم ..." - بما في ذلك كل ما يقال في هذا الشأن ؛ تمامًا كما أنهم لا يثقون في من تعال ، لذلك لن يثقوا في الأشخاص الكاملين.

[3ج] "شخص" - بما في ذلك السكان. "منك" - باستثناء المتحولين. وماذا رأيت قائلا نعم؟ قل "شخص" - بما في ذلك المتحولين ، "منك" - استبعد الأجانب! بعد الكتابة قليلا! التلمود ليقول "بني يسرائيل" - ما هم قبلي العهد من بني يسرائيل ، حتى المهاجرين يقبلون العهد ؛ لقد خرجوا مقتنعين بأنه لا يوجد حلفاء. ما هو "إسرائيل" ، فإن أبناء الحاصلين على العهد هم أبناء تحولوا إلى دين لمتلقي العهد. خرج مهاجرون غير متقبلين للعهد ... ستتعلم أن تقول "عنك" - والآن لا تقل شيئًا سوى إسرائيل يقبلون العهد على الرغم من أن المهاجرين الذين يقبلون العهد ، والذين تحولوا إلى الإسلام والذين ليسوا يقبلون العهد قد خرجوا لانهم نقضوا العهد ويقول ايضا ان ذبيحة الاشرار مكروه.

د [د] "شخص يضحي": يمكن أن يقضي؟ يقول التلمود "لأنه سيضحي" - ما هو إلا إذن "... ذبيحة لله" - أن تفانيه يسبق تضحيته ، على حد قول

الحاخام يهودا. قال ر. شمعون: من أين لا يقول الإنسان "عند الله نعمة" ، "عند الله هدى" ، "عند الله سلام"؟ تعلم أن تقول "ضح لله". الكلمات سهلة وصعبة: وماذا عن الشخص الذي سيقدس ، قالت التوراة ، إنه لن يذكر اسم الجنة لشيء في الذبيحة ، خاصة لأنه لا يوجد ذكر لاسم الله من أجله. ولا شيء.

يقول الحاخام يوسي ، حيثما يقال ذبيحة - قل في يود ١١: ١ ؛ عدم إعطاء فرصة هنا لتهبط الأنواع.

و [و] "ذبيحة لله ... حيوان" - يمكن حتى للحيوان الذي يُدعى "بالحيوان" كما يقال (تثنية ١٠: ٤) "هذا هو الحيوان الذي تأكله ، وهو ثور ، كبش وغزال وحمار ... "؟ يقول التلمود (Vicera 1:10) (Vicera 1: 3) "ماشية وغنم". ألا يحضر وإذا أحضر كوشير؟ استعارة لماذا هذا مشابه لما قاله معلمه: "اذهب واحضر لي حنطة" فذهب وأحضر له حنطة وشعير - فهذا يضيف إلى كلماته! يقول التلمود(Vicera 1 ، " (2الماشية والأغنام .. اذبحهم" - ليس لديك سوى الماشية والأغنام في المواشي. كيف تبدو؟ إلى من قيل له من قبل معلمه: "لا تجدي لي إلا الحنطة" - إذا أضاف هذا إلى الحنطة ، فهو يخالف أقواله.

" [7] 7من الحيوان" - إخراج الربع والربع. والقاضي هو! ما هو الخطأ في العيب - الذي لم يرتكب فيه جر - باطل من أعلى المذبح ، والربع والربع - الذي ارتكبت فيه الجريمة - أليس ذلك بقانون. من رأس مذبح ؟! بعد كل شيء ، سيثبت ثور يحرث مع حمار! أن جريمة وكوشر شُغلا على المذبح!

هاها لا! إذا قلت في نهيق ثور مع حمار أنه ليس عليهم أن يموتوا ، فهل تقول في ربع وربع إن عليهم الموت ؟! خذ ما أحضرته! لدي فقط عندما ارتكبت فيه مخالفة حسب شاهدين ؛ وقع فيها جريمة على شاهد واحد أو على حد قول المالك من أين !؟ قال الحاخام إسماعيل هريني دان: وماذا لو كان معوقاً - شهادة شاهدين تحرمه من الأكل - شهادة شاهد واحد تنفيه من الأضحية ، ربعًا وربعًا - شهادة شاهدين تحرمه من الأكل. - أليست قاعدة أن شهادة شاهد واحد تحرمه من الأضحية ؟! قال له الحاخام عكيفا: لا! إذا

قلت في بعل موم - إنه مكشوف جهار ، فهل تقول في ربع وربع إنه غير مشوه جهارًا ؟! لن ينحت على رأس المذبح! التلمود أن يقول "من الحيوان" - عدا الربع والربع.

[T] Tمن الماشية لإخراج المستعبدين وغير القانونيين هو ماذا لو هم والسعر المتوقع أن يُسمح لهم بفيمولينا فوق المذبح الذي نحن مستعبدون من المتوقع أن يكون ممنوعًا فهو ليس القانون الذي سوف يبطل من على رأس المذبح أو الصرف وماهي والثمن الذي حرم عليهما على المذبح ، فلا تشتهيها بالفضة والذهب وسأتمسك به: لا تشتهي الفضة. وذهب عليها ، وخذ لها ما ليس له روح حياة ، بل من شيء فيه روح حياة ، إذ جائز ، ومرتقب ، جائز.

[11عندما يقول "من الماشية" أدناه (فيكره ١: ٣) ، لا يوجد تلمود ليقوله ، ولكن لاستبعاد الفريسة. والقاضي هو! وماذا لو كان التشويه - المباح في الخلّين - باطلاً من أعلى المذبح ، فالصيد - المحرّم في الخلّين - ليس دينًا يبطل من أعلى المذبح ؟! الحليب والدم سيثبت! التي حرمت في المقدس وكوشير على المذبح! وماذا للحليب والدم الذي يتحدثون عنه ، ستقولون في المذبحة حرام كل هذا !؟ سوف يثبت لعق الدجاج! حرام وكوشر على المذبح! لا! إذا قلت في لبن الدجاج أن حرمته حرمه ، ستقول في اللعبة حرمته حرمه! ولما كانت قدسيتها لا تمنعها - فلن تنحت فوق المذبح. ها ، إذا كان يوم السبت - عندما يقول أدناه "من الماشية" ، وهو ليس تلمودًا ليقوله ، بل لإخراج اللعبة. "من القطيع" (بامدبار ١٥: ٣) - لإخراج المخصص.

" :11من القطيع" (بمدبار ١٥: ٣) - لإخراج المعين. "من بين القطيع" (لاويين ١: ٢) - أخرج الضارب. قال الحاخام شمعون: إذا قلنا ربعًا فلماذا نقول إضرابًا؟ وإذا قلنا ضرب فلماذا نقول ربع؟ وفقًا لحقيقة أنه يوجد في الربع ما ليس في القاتل وما ليس في القاتل ما ليس في الربع: ربع - اغتصبوه حسب الرغبة ، ولم يغتصبه قاتل مأجور كما يشاء ؛ نوجاتش - تدفع الفدية بعد وفاتها ، ربى لا تدفع الفدية بعد وفاتها. في الربع ما ليس في العبد وفي العبد ما ليس في الربع: الربع - بينه وبين غيره حرام ؛ سوف

نعبد - له حرام ، ويسمح للآخرين. نبيد - ممنوع طلاءه ، ويسمح بطلائه الربع. لذلك يجب أن يقول الكتاب المقدس كل منهم.

قائمة المصادر والمراجع

المصادروالمراجع باللغة العربية :

١- **ترجمة متن التلمود "المشنا " (القسم الاول –زراعيم)** – ترجمة وتعليق د.مصطفى عبد المعبود –تقديم ا.د محمد خليفة حسن –مكتبة النافذة – الطبعة الاولى –عام ٢٠٠٨ –صـــــــ ٦.

-**الاخر فى التلمود –(ترجمة باب العبادات الاجنبية فى التلمود)** –"عفودا زارا " –ترجمة شيماء مجدى حسن –مرجعة وتقديم ا.د.ليلى ابوالمجد – دار العلوم للنشر والتوزيع -٢٠٠٧م –صـــــ٦

٢-**التلمود واثره فى صياغة الشخصية اليهودية** –د.عودة عبد عودة عبدالله – بحث – صـــــ ٥-٦

٣--**الاخر فى التلمود –(ترجمة باب العبادات الاجنبية فى التلمود)** –"عفودا زارا " –ترجمة شيماء مجدى حسن –مرجعة وتقديم ا.د.ليلى ابوالمجد – دار العلوم للنشر والتوزيع -٢٠٠٧م –صـــــ٦-٧

٤-**التلمود واثره فى صياغة الشخصية اليهودية** –د.عودة عبد عودة عبدالله – بحث – صـــــ ٦-٧

٥-**الاخر فى التلمود –(ترجمة باب العبادات الاجنبية فى التلمود)** –"عفودا زارا " –ترجمة شيماء مجدى حسن –مرجعة وتقديم ا.د.ليلى ابوالمجد – دار العلوم للنشر والتوزيع -٢٠٠٧م –صـــــ٥

٦- **التلمود كتاب اليهود المقدس"تاريخه وتعاليمه ومقتطفات من نصوصه "** – د.احمد ابيش –قدم له ا.د.سهيل زكار -٢٠٠٦ –صـــــــ٣٦ -٣٩

٧-**التلمود واثره فى صياغة الشخصية اليهودية** –د.عودة عبد عودة عبدالله –بحث – صـــــ١١

٨- **ترجمة متن التلمود "المشنا " (القسم الاول –زراعيم)** – ترجمة وتعليق د.مصطفى عبد المعبود –تقديم ا.د محمد خليفة حسن –مكتبة النافذة – الطبعة الاولى –عام ٢٠٠٨ –صـــــــ٧-٨

- **دراسات فى المشنا** –د.مصطفى عبد المعبود –سلسلة الدراسات الدينية والتاريخية –مركز الدراسات الشرقية –العدد رقم ٤٠ -٢٠٠٩م –صـــــــ٩-١٠

-**التلمود واثره فى صياغة الشخصية اليهودية** –د.عودة عبد عودة عبدالله –بحث – صــــ ١٢

-**قواعد اللغة العبرية فى عصر المشنا (٢ق.م-٦م)**-د.ليلى ابراهيم ابو المجد – القاهرة -١٩٩٨ –صـــــــــ١١-١٢

٩- **ترجمة متن التلمود "المشنا " (القسم الاول –زراعيم)** – ترجمة وتعليق د.مصطفى عبد المعبود –تقديم ا.د محمد خليفة حسن –مكتبة النافذة – الطبعة الاولى –عام ٢٠٠٨ –صــــــ١٢-١٣

- **دراسات فى المشنا** –د.مصطفى عبد المعبود –سلسلة الدراسات الدينية والتاريخية –مركز الدراسات الشرقية –العدد رقم ٤٠ -٢٠٠٩م –صــــــــ١٠-١٢

-**التلمود واثره فى صياغة الشخصية اليهودية** –د.عودة عبد عودة عبدالله –بحث – صــــ ١٢-١٣

١٠-**التلمود واثره فى صياغة الشخصية اليهودية** –د.عودة عبد عودة عبدالله – بحث – صــــ ١١

-**الاخر فى التلمود** –(**ترجمة باب العبادات الاجنبية فى التلمود)** –"عفودا زارا " –ترجمة شيماء مجدى حسن –مرجعة وتقديم ا.د.ليلى ابوالمجد – دار العلوم للنشر والتوزيع -٢٠٠٧م –صــــــ٧

١١- **ترجمة متن التلمود "المشنا " (القسم الاول –زراعيم)** – ترجمة وتعليق د.مصطفى عبد المعبود –تقديم ا.د محمد خليفة حسن –مكتبة النافذة – الطبعة الاولى –عام ٢٠٠٨ –صــــــ٩-١٢

- **دراسات فى المشنا** –د.مصطفى عبد المعبود –سلسلة الدراسات الدينية والتاريخية –مركز الدراسات الشرقية –العدد رقم ٤٠ -٢٠٠٩م –صــــــــ١٣-٢٠

١٢- **ترجمة متن التلمود "المشنا " (القسم الاول –زراعيم)** – ترجمة وتعليق د.مصطفى عبد المعبود –تقديم ا.د محمد خليفة حسن –مكتبة النافذة – الطبعة الاولى –عام ٢٠٠٨ –صــــــ٩-١١

- **دراسات فى المشنا** –د.مصطفى عبد المعبود –سلسلة الدراسات الدينية والتاريخية –مركز الدراسات الشرقية –العدد رقم ٤٠ -٢٠٠٩م –صــــــ١٣-٢٠

-**الاخر فى التلمود –(ترجمة باب العبادات الاجنبية فى التلمود)** –"عفودا زارا " –ترجمة شيماء مجدى حسن –مرجعة وتقديم ا.د.ليلى ابوالمجد – دار العلوم للنشر والتوزيع -٢٠٠٧م –صــــ٧

١٣-**الاخر فى التلمود –(ترجمة باب العبادات الاجنبية فى التلمود)** –"عفودا زارا " –ترجمة شيماء مجدى حسن –مرجعة وتقديم ا.د.ليلى ابوالمجد – دار العلوم للنشر والتوزيع -٢٠٠٧م –صــــ٧

١٤- **ترجمة متن التلمود "المشنا " (القسم الاول –زراعيم)** – ترجمة وتعليق د.مصطفى عبد المعبود –تقديم ا.د محمد خليفة حسن –مكتبة النافذة – الطبعة الاولى –عام ٢٠٠٨ –صــــــ١٦-١٧

- **دراسات فى المشنا** –د.مصطفى عبد المعبود –سلسلة الدراسات الدينية والتاريخية –مركز الدراسات الشرقية –العدد رقم ٤٠ -٢٠٠٩م –صــــــ٤٠-٥٤

١٥- **ترجمة متن التلمود "المشنا " (القسم الاول –زراعيم)** – ترجمة وتعليق د.مصطفى عبد المعبود –تقديم ا.د محمد خليفة حسن –مكتبة النافذة – الطبعة الاولى –عام ٢٠٠٨ –صــــــ٩-١٠

- **دراسات فى المشنا** –د.مصطفى عبد المعبود –سلسلة الدراسات الدينية والتاريخية –مركز الدراسات الشرقية –العدد رقم ٤٠ -٢٠٠٩م –صــــــ٥٤-٦٠

١٦- **دراسات فى المشنا** –د.مصطفى عبد المعبود –سلسلة الدراسات الدينية والتاريخية –مركز الدراسات الشرقية –العدد رقم ٤٠ -٢٠٠٩م –صـــــــ٤٠-٤٥

- **ترجمة متن التلمود "المشنا " (القسم الاول –زراعيم)** – ترجمة وتعليق د.مصطفى عبد المعبود –تقديم ا.د محمد خليفة حسن –مكتبة النافذة – الطبعة الاولى –عام ٢٠٠٨ –صـــــــ١٦-١٨

-**التلمود واثره فى صياغة الشخصية اليهودية** –د.عودة عبد عودة عبدالله –بحث – صـــ١٤-١٧

- **التلمود كتاب اليهود المقدس"تاريخه وتعاليمه ومقتطفات من نصوصه "** – د.احمد ابيش –قدم له ا.د.سهيل زكار -٢٠٠٦ –صـــــــ٢٩

١٧- **دراسات فى المشنا** –د.مصطفى عبد المعبود –سلسلة الدراسات الدينية والتاريخية –مركز الدراسات الشرقية –العدد رقم ٤٠ -٢٠٠٩م –صـــــــ٢٠-٤٠

- **ترجمة متن التلمود "المشنا " (القسم الاول –زراعيم)** – ترجمة وتعليق د.مصطفى عبد المعبود –تقديم ا.د محمد خليفة حسن –مكتبة النافذة – الطبعة الاولى –عام ٢٠٠٨ –صـــــــ١٢-١٦

-**التلمود واثره فى صياغة الشخصية اليهودية** –د.عودة عبد عودة عبدالله –بحث – صـــ١٣-١٤

- **التلمود كتاب اليهود المقدس"تاريخه وتعاليمه ومقتطفات من نصوصه "** – د.احمد ابيش –قدم له ا.د.سهيل زكار -٢٠٠٦ –صـــــــ٢٨

-**الاخر فى التلمود –(ترجمة باب العبادات الاجنبية فى التلمود)** –"عفودا زارا " –ترجمة شيماء مجدى حسن –مرجعة وتقديم ا.د.ليلى ابوالمجد – دار العلوم للنشر والتوزيع -٢٠٠٧م –صـــــــ٢٤-٣٦

-**قواعد اللغة العبرية فى عصر المشنا (٢ق.م-٦م)**-د.ليلى ابراهيم ابو المجد – القاهرة -١٩٩٨ –صـــــــ١٢-١٤

١٨- **دراسات فى المشنا** –د.مصطفى عبد المعبود –سلسلة الدراسات الدينية والتاريخية –مركز الدراسات الشرقية –العدد رقم ٤٠ -٢٠٠٩م –صــــــــ٦٥-٦٧

- **ترجمة متن التلمود "المشنا " (القسم الاول –زراعيم)** – ترجمة وتعليق د.مصطفى عبد المعبود –تقديم ا.د محمد خليفة حسن –مكتبة النافذة – الطبعة الاولى –عام ٢٠٠٨ –صــــــــ١٨-٢٠

١٩-**قواعد اللغة العبرية فى عصر المشنا (٢ق.م-٦م)**-د.ليلى ابراهيم ابو المجد – القاهرة -١٩٩٨ –صــــــــ٦-٧

٢٠- **دراسات فى المشنا** –د.مصطفى عبد المعبود –سلسلة الدراسات الدينية والتاريخية –مركز الدراسات الشرقية –العدد رقم ٤٠ -٢٠٠٩م –صــــــــ٦٦-٦٧

٢١-**قواعد اللغة العبرية فى عصر المشنا (٢ق.م-٦م)**-د.ليلى ابراهيم ابو المجد – القاهرة -١٩٩٨ –صــــــــ٧-٤٢

- **دراسات فى المشنا** –د.مصطفى عبد المعبود –سلسلة الدراسات الدينية والتاريخية –مركز الدراسات الشرقية –العدد رقم ٤٠ -٢٠٠٩م –صــــــــ٦٧-٩٥

٢٢- **دراسات فى المشنا** –د.مصطفى عبد المعبود –سلسلة الدراسات الدينية والتاريخية –مركز الدراسات الشرقية –العدد رقم ٤٠ -٢٠٠٩م –صــــــــ٩٥-١١٥

- **ترجمة متن التلمود "المشنا " (القسم الاول –زراعيم)** – ترجمة وتعليق د.مصطفى عبد المعبود –تقديم ا.د محمد خليفة حسن –مكتبة النافذة – الطبعة الاولى –عام ٢٠٠٨ –صــــــــ٢٠-٢٢

-**قواعد اللغة العبرية فى عصر المشنا (٢ق.م-٦م)**-د.ليلى ابراهيم ابو المجد – القاهرة -١٩٩٨ –صــــــــ١٧-٤٢

- أبوالمجد ،ليلى إبراهيم :قواعد اللغة العبرية في عصر المشنا (٢ق.م-٦م)، القاهرة -١٩٩٨ .
- جلال ، ألفت محمد: الأدب العبري القديم والوسيط ، القاهرة ، ١٩٧٨ م ، ص ٦٧ .

- الشامي، رشاد : قواعد اللغة العبرية للمبتدئين ، مكتبة سعيد رأفت ، ١٩٧٨ م
- كمال ، ربحي : دروس في اللغة العبرية ، مكتبة لبنان ، ١٩٨٠ م
- راشد ، فرج :اللغة العبرية قواعد و نصوص .
- عبداللطيف ، سناء : تعبيرات ومصطلحات ، مكتبة مدبولى ، ٢٠٠٢م.
- عمر ، احمد مختار: علم الدلالة ، ط٢ ، ١٩٨٨م.
- عمر ، احمد مختار: علم الدلالة ، ط٢ ، ١٩٨٨م.
- عبد الرحمن ، طه : اللسان والميزان أو التكوثر العقلي ، المركز الثقافي العربي ، الدار البيضاء ، المغرب ، ١٩٩٨م .
- موسكاتي ، سبتينو وأخرون : مدخل إلى نحو اللغات السامية المقارن ، ترجمة مهدي المخزومي و عبدالجبار المكلبي ، عالم الكتب ، بيروت ، ١٩٩٣ م.
- مدكور ، عاطف : علم اللغة بين القديم والحديث ، دار الثقافة للنشر والتوزيع ، القاهرة ، ١٩٨٦ م .
- هويدي ، أحمد محمود: هدف ومنهج مدرسة النقد النصي ، مجلة كلية الأداب ، ع ٦٠ ، ١٩٩٣ م،
- وهبة ،مجدي : معجم المصطلحات الأدبية ، مكتبة لبنان ، بيروت ، ب. ت ،
- يول : معرفة اللغة ، ترجمة محمود فراج ، دار الكتاب للنشر ، ٢٠٠٨م .
- **ترجمة متن التلمود "المشنا " (القسم الاول –زراعيم)** – ترجمة وتعليق د.مصطفى عبد المعبود –تقديم ا.د محمد خليفة حسن –مكتبة النافذة – الطبعة الاولى –عام ٢٠٠٨ –صــــــ ٦ .
- **-الاخر فى التلمود –(ترجمة باب العبادات الاجنبية فى التلمود)** –"عفودا زارا " –ترجمة شيماء مجدى حسن –مرجعة وتقديم ا.د.ليلى ابوالمجد – دار العلوم للنشر والتوزيع -٢٠٠٧م –صــــــ٦

- ٢-**التلمود واثره فى صياغة الشخصية اليهودية** –د.عودة عبد عودة عبدالله –بحث – ص ـــ ٥-٦
- ٣--**الاخر فى التلمود –(ترجمة باب العبادات الاجنبية فى التلمود)** – "عفودا زارا " –ترجمة شيماء مجدى حسن –مرجعة وتقديم ا.د.ليلى ابوالمجد – دار العلوم للنشر والتوزيع -٢٠٠٧م –صـــــ٦-٧
- ٤-**التلمود واثره فى صياغة الشخصية اليهودية** –د.عودة عبد عودة عبدالله –بحث – ص ـــ ٦-٧
- ٥-**الاخر فى التلمود –(ترجمة باب العبادات الاجنبية فى التلمود)** –"عفودا زارا " –ترجمة شيماء مجدى حسن –مرجعة وتقديم ا.د.ليلى ابوالمجد – دار العلوم للنشر والتوزيع -٢٠٠٧م –صـــــ٥
- **التلمود كتاب اليهود المقدس"تاريخه وتعاليمه ومقتطفات من نصوصه "** –د.احمد ابيش –قدم له ا.د.سهيل زكار -٢٠٠٦ –صــــــ٣٦ -٣٩
- ٧-**التلمود واثره فى صياغة الشخصية اليهودية** –د.عودة عبد عودة عبدالله –بحث – ص ـــ ١١
- **ترجمة متن التلمود "المشنا " (القسم الاول –زراعيم)** – ترجمة وتعليق د.مصطفى عبد المعبود –تقديم ا.د محمد خليفة حسن –مكتبة النافذة – الطبعة الاولى –عام ٢٠٠٨ –صـــــ٧-٨

  - **دراسات فى المشنا** –د.مصطفى عبد المعبود –سلسلة الدراسات الدينية والتاريخية –مركز الدراسات الشرقية – العدد رقم ٤٠ -٢٠٠٩م –صـــــ٩-١٠
- -**التلمود واثره فى صياغة الشخصية اليهودية** –د.عودة عبد عودة عبدالله – بحث – ص ـــ ١٢
- -**قواعد اللغة العبرية فى عصر المشنا (٢ق.م-٦م)**-د.ليلى ابراهيم ابو المجد –القاهرة -١٩٩٨ –صــــــ١١-١٢
- **ترجمة متن التلمود "المشنا " (القسم الاول –زراعيم)** – ترجمة وتعليق د.مصطفى عبد المعبود –تقديم ا.د محمد خليفة حسن –مكتبة النافذة – الطبعة الاولى –عام ٢٠٠٨ –صـــــ١٢-١٣

  - **دراسات فى المشنا** –د.مصطفى عبد المعبود –سلسلة الدراسات الدينية والتاريخية –مركز الدراسات الشرقية – العدد رقم ٤٠ -٢٠٠٩م –صـــــ١٠-١٢

- **-التلمود واثره فى صياغة الشخصية اليهودية** ــد.عودة عبد عودة عبدالله – بحث – صـــ ١٢-١٣
- **١٠-التلمود واثره فى صياغة الشخصية اليهودية** ــد.عودة عبد عودة عبدالله ــبحث – صـــ ١١
- **-الاخر فى التلمود –(ترجمة باب العبادات الاجنبية فى التلمود)** –"عفودا زارا " ــترجمة شيماء مجدى حسن ــمرجعة وتقديم ا.د.ليلى ابوالمجد – دار العلوم للنشر والتوزيع -٢٠٠٧م ــصــــ٧
- **ترجمة متن التلمود "المشنا " (القسم الاول ــزراعيم)** – ترجمة وتعليق د.مصطفى عبد المعبود ــتقديم ا.د محمد خليفة حسن ــمكتبة النافذة – الطبعة الاولى ــعام ٢٠٠٨ ــصــــــ٩-١٢

  - **دراسات فى المشنا** ــد.مصطفى عبد المعبود ــسلسلة الدراسات الدينية والتاريخية ــمركز الدراسات الشرقية – العدد رقم ٤٠ -٢٠٠٩م ــصــــــ١٣-٢٠
- **ترجمة متن التلمود "المشنا " (القسم الاول ــزراعيم)** – ترجمة وتعليق د.مصطفى عبد المعبود ــتقديم ا.د محمد خليفة حسن ــمكتبة النافذة – الطبعة الاولى ــعام ٢٠٠٨ ــصــــــ٩-١١

  - **دراسات فى المشنا** ــد.مصطفى عبد المعبود ــسلسلة الدراسات الدينية والتاريخية ــمركز الدراسات الشرقية – العدد رقم ٤٠ -٢٠٠٩م ــصــــــ١٣-٢٠
- **-الاخر فى التلمود –(ترجمة باب العبادات الاجنبية فى التلمود)** –"عفودا زارا " ــترجمة شيماء مجدى حسن ــمرجعة وتقديم ا.د.ليلى ابوالمجد – دار العلوم للنشر والتوزيع -٢٠٠٧م ــصــــ٧
- **١٣-الاخر فى التلمود –(ترجمة باب العبادات الاجنبية فى التلمود)** – "عفودا زارا " ــترجمة شيماء مجدى حسن ــمرجعة وتقديم ا.د.ليلى ابوالمجد – دار العلوم للنشر والتوزيع -٢٠٠٧م ــصــــ٧
- ١٤- **ترجمة متن التلمود "المشنا " (القسم الاول ــزراعيم)** – ترجمة وتعليق د.مصطفى عبد المعبود ــتقديم ا.د محمد خليفة حسن ــمكتبة النافذة – الطبعة الاولى ــعام ٢٠٠٨ ــصــــــ١٦-١٧

- **دراسات فى المشنا** –د.مصطفى عبد المعبود –سلسلة الدراسات الدينية والتاريخية –مركز الدراسات الشرقية – العدد رقم ٤٠ -٢٠٠٩م –صـــــــ٤٠-٥٤

- ١٥- **ترجمة متن التلمود "المشنا " (القسم الاول –زراعيم)** – ترجمة وتعليق د.مصطفى عبد المعبود –تقديم ا.د محمد خليفة حسن –مكتبة النافذة – الطبعة الاولى –عام ٢٠٠٨ –صـــــــ٩-١٠
  - **دراسات فى المشنا** –د.مصطفى عبد المعبود –سلسلة الدراسات الدينية والتاريخية –مركز الدراسات الشرقية – العدد رقم ٤٠ -٢٠٠٩م –صـــــــ٥٤-٦٠
- ١٦- **دراسات فى المشنا** –د.مصطفى عبد المعبود –سلسلة الدراسات الدينية والتاريخية –مركز الدراسات الشرقية –العدد رقم ٤٠ -٢٠٠٩م – صـــــــ٤٠-٤٥
  - **ترجمة متن التلمود "المشنا " (القسم الاول –زراعيم)** – ترجمة وتعليق د.مصطفى عبد المعبود –تقديم ا.د محمد خليفة حسن –مكتبة النافذة – الطبعة الاولى –عام ٢٠٠٨ – صـــــــ١٦-١٨
- **-التلمود واثره فى صياغة الشخصية اليهودية** –د.عودة عبد عودة عبدالله – بحث – صـــ١٤-١٧
  - **التلمود كتاب اليهود المقدس"تاريخه وتعاليمه ومقتطفات من نصوصه "** –د.احمد ابيش –قدم له ا.د.سهيل زكار -٢٠٠٦ –صـــــــ٢٩
- ١٧- **دراسات فى المشنا** –د.مصطفى عبد المعبود –سلسلة الدراسات الدينية والتاريخية –مركز الدراسات الشرقية –العدد رقم ٤٠ -٢٠٠٩م – صـــــــ٢٠-٤٠
  - **ترجمة متن التلمود "المشنا " (القسم الاول –زراعيم)** – ترجمة وتعليق د.مصطفى عبد المعبود –تقديم ا.د محمد خليفة حسن –مكتبة النافذة – الطبعة الاولى –عام ٢٠٠٨ – صـــــــ١٢-١٦
- **-التلمود واثره فى صياغة الشخصية اليهودية** –د.عودة عبد عودة عبدالله – بحث – صـــ١٣-١٤

- **التلمود كتاب اليهود المقدس"تاريخه وتعاليمه ومقتطفات من نصوصه "** –د.احمد ابيش –قدم له ا.د.سهيل زكار -٢٠٠٦ –ص ٢٨

- **-الاخر فى التلمود –(ترجمة باب العبادات الاجنبية فى التلمود) –**"عفودا زارا " –ترجمة شيماء مجدى حسن –مرجعة وتقديم ا.د.ليلى ابوالمجد – دار العلوم للنشر والتوزيع -٢٠٠٧م –ص ٢٤-٣٦
- **-قواعد اللغة العبرية فى عصر المشنا (٢ق.م-٦م)**-د.ليلى ابراهيم ابو المجد –القاهرة -١٩٩٨ –ص ١٢-١٤
- ١٨- **دراسات فى المشنا** –د.مصطفى عبد المعبود –سلسلة الدراسات الدينية والتاريخية –مركز الدراسات الشرقية –العدد رقم ٤٠ -٢٠٠٩م – ص ٦٥-٦٧

- **ترجمة متن التلمود "المشنا " (القسم الاول –زراعيم) –** ترجمة وتعليق د.مصطفى عبد المعبود –تقديم ا.د محمد خليفة حسن –مكتبة النافذة – الطبعة الاولى –عام ٢٠٠٨ – ص ١٨-٢٠

- ١٩**-قواعد اللغة العبرية فى عصر المشنا (٢ق.م-٦م)**-د.ليلى ابراهيم ابو المجد –القاهرة -١٩٩٨ –ص ٦-٧
- ٢٠- **دراسات فى المشنا** –د.مصطفى عبد المعبود –سلسلة الدراسات الدينية والتاريخية –مركز الدراسات الشرقية –العدد رقم ٤٠ -٢٠٠٩م – ص ٦٦-٦٧
- ٢١**-قواعد اللغة العبرية فى عصر المشنا (٢ق.م-٦م)**-د.ليلى ابراهيم ابو المجد –القاهرة -١٩٩٨ –ص ٧-٤٢

- **دراسات فى المشنا** –د.مصطفى عبد المعبود –سلسلة الدراسات الدينية والتاريخية –مركز الدراسات الشرقية – العدد رقم ٤٠ -٢٠٠٩م –ص ٦٧-٩٥

- ٢٢- **دراسات فى المشنا** –د.مصطفى عبد المعبود –سلسلة الدراسات الدينية والتاريخية –مركز الدراسات الشرقية –العدد رقم ٤٠ -٢٠٠٩م – ص ٩٥-١١٥

- **ترجمة متن التلمود "المشنا " (القسم الاول –زراعيم) –** ترجمة وتعليق د.مصطفى عبد المعبود –تقديم ا.د محمد خليفة

حسن –مكتبة النافذة – الطبعة الاولى –عام ٢٠٠٨ – صـــــ٢٠-٢٢

- **-قواعد اللغة العبرية فى عصر المشنا (٢ق.م-٦م)**-د.ليلى ابراهيم ابو المجد –القاهرة -١٩٩٨ –صـــــ١٧-٤٢

المصادر والمراجع باللغة العبرية :

- תנ"ך
- ספר בראשית
- אבן שושן ،אברהם: המילון החדש ،הוצאת קריית –הספר ، ירושלים ،1993.
- אזר ، משה : : שטח ו עמוק בתחביר ،הוצאת אוניברסטת חיפה ،חיפה ، תשל"ז .
- אבינרי ،יצחק: יד הלשון ، הוצאת ספרים יזרעאל ، תל אביב ، 1964
- בר יוסף ، אברהם: מבוא לתולדות הלשון העברית ، הוצאת הקיבוץ המאוחד ،ת"א ، 1984.
- בן אשר ، מרדכי: עיונים התחביר העברית החדשה ، הוצאת הקיבוץ המאוחד ، אוניברסטה חיפה ، תשל"ו.
- בלאו ،יהושע: דקדוק עברי שיטתי ، חלק א ،הוצאת במכון העברי להשכלה בכתב ،ירושלים ، תש"ל .
- בלאו ،יהושע : דקדוק עברי שיטתי ، חלק ב ،הוצאת במכון העברי להשכלה בכתב ،ירושלים ، 1969 .
- בלאו ،יהושע : יסודות התחביר ، חלק א ،הוצאת במכון העברי ، ירושלים ، שנת תשכ"ן .

- בלאו ،יהושע : יסודות התחביר ، חלק ב ،הוצאת א' רובינשטין ، ירושלים ، שנת 1987 .
- בלאו ،יהושע : יסודות התחביר ו השחבור ، הוצאת א' רובינשטין .
- בלאו ،יהושע : יסודות תורת המשפט ، הוצאת א' רובינשטין ، ירושלים ، 1987.
- בלאו ،יהושע : יסודות תורת הלשון ، חלק א ' תורת ההגה ו הפועל ، הוצאת א' רובינשטין ، ירושלים ، שנת 1987 .
- בלאו ،יהושע : יסודות תורת הלשון ، חלק ב' תורת השם ، הוצאת א' רובינשטין ، ירושלים ، שנת 1988 .
- בלאו ،יהושע : תורת ההגה ו הצורות ، הוצאת הקיבוץ המאוחד، הדפסה השניה ، תשל"ד .
- סגיף ، דויד: מלון עברי ערבי .הוצאת שוקן ،ת"א ،1981 .
- פרוכטמן ، מאיה: העברית שלנו ، העברית המדוברת - היבטים ומגמות (סקירה) ، הד האולפן החדש | גיליון 89 | אביב תשס"ו - 2006 .
- רוזן ،אהרון ו בן שפר ، יוסף : אלף מלים המחודש " עברית חיי יום יום ، חלק ראשון ،הוצאת ספרים אח יאסף הע-מ תל אביב ، הדפסה שלושים ، 1990 .
  - אבינרי י.: היכל המשקלים (תל-אביב 1976)
  - אבינרי י.: יד הלשון (תל-אביב 1964) עמ' 404 - 411
  - בלאו י.: תורת ההגה והצורות (תל-אביב תשל"ב) עמ' 47 - 48
  - בן-אור א.: לשון וסגנון (תל-אביב 1963) עמ' 17 - 171

- בנדוד א.: לשון מקרא ולשון חכמים (תל-אביב 1967) עמ' 1 - 94
- ברגשטרסר ג.: דקדוק הלשון העברית (ירושלים תשל"ב) – תרגום
- מגרמנית מ. בן אשר עמ' 15 - 22
- בר יוסף א.: מבוא כללי למקרא (תל-אביב 1972)
- גורדון ה.: השפעה צפון-ישראלית על העברית שלאחר גלות בבל ארץ- ישראל ד' עמ' 104 - 105.
- הורוביץ א.: בחנים לשוניים לזהוי מזמורים מאוחרים בספר תהלים
- (ירושלים תשכ"ו) דוקטורט.
- חומסקי ז.: הלשון העברית בדרכי התפתחותה – (תל-אביב תשכ"ז) עמ' 37 - 74
- מורג ש. עד אימתי דיברו עברית – לשוננו חוב' ט"ז.
- סיוון ר.: העברית לרבדיה – לשוננו לעם – תשל"ה.
- פדרבוש ש.: הלשון העברית בישראל ובימים (ירושלים – תשכ"ח).
- פרץ י.: משפט הזיקה (תל-אביב 1967) עמ' 9 - 72
- קאסוטו מ"ד.: האלה ענת (ירושלים תשכ"ח)- ההקדמה
- קאסוטו מ"ד.: ספרות מקראית וספרות כנענית – תרביץ י"ד עמ' 1 ואילך.
- רבין ח.: עיקרי תולדות הלשון העברית (תשל"ב).
- רבין ח.: יסודות הדקדוק המשווה של הלשון העברית (ירושלים תשכ"ז).

- שטיינברג י.: מלון התנ"ך (תל-אביב 1961)
- אנציקלופדיה עברית: ערכים הדנים על הנושא.

- אנציקלופדיה עברית: ערכים הדנים על הנושא.

- Ellenbogen M.: Foreign words in the O.T. their origin and etymology (London 1962).
- Gulkovitsch.: Die Bildung von Abstrakt begriffen in der hebräisc.en Sprachgeschichte (1931)